

วารสาร มจร

สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

JOURNAL OF MCU

ISSN : 2287-0121

Social Science Review

ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๘

Vol.4 No.3 September-December 2015

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ ๓ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์นักวิชาการนิสิตนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

พระราชวรเมธี, ดร.

พระศรีคัมภีร์ญาณ, รศ.ดร.

พระสุวรรณเมธากรณ์, ผศ.

พระราชวรมนี, ดร.

พระเมธีธรรมจารีย์

พระโสภณวชิราภรณ์

พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร.

ผศ.พิเศษ ร.อ.ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกฎหมาย

บรรณาธิการ : ผศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ : พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร. - อ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

กองบรรณาธิการ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระระพีพันธุ์ พิพิธสาร, ดร.

พระมหาภคญาณ กิตติโสภโณ, ดร.

พระมหาสุนันท์ สุนันโท, ดร.

อ.ดร.ธิตูภูมิ หมั่นมี

อ.ดร.รัฐพล เย็นใจมา

อ.ดร.ประเสริฐ ธิลาวัณ

หน่วยงานภายนอก

ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

ผศ.ดร.สมคิด ดวงจักร

อ.ดร.อุทัย สติมัน

อ.ดร.ธนกร น้อยทองเล็ก

อ.ดร.เดโชพล เหมนาไลย

พล.ท.ดร.วีระ วงศ์สรรค์

น.อ.ดร.นภัทร์ แก้วนาถ

อ.ดร.เศรษฐวิวัฒน์ โชควรรกุล

อ.ดร.วันชัย สุขตาม

อ.ดร.อำนาจ ยอดทอง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

วิทยาลัยการทัพอากาศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

เลขานุการ :

อ.ดร.อนุวัต กระสังข์

ศิลปกรรม :

อ.ดร.อนุวัต กระสังข์ - อ.ดร.สุริยา รักษาเมือง - อ.ประสิทธิ์ พุทธศาสตร์ศรีธธา

สำนักงาน :

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ศูนย์บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาคารเรียนรวมโซน B ชั้น ๕

เลขที่ ๓๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทร. ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๒๖๘, ๘๒๖๙, ๘๒๗๐

จัดพิมพ์โดย :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แขวงบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒๒ ๒๑๘๘๙๒, ๐๒๖ ๒๓๕๖๒๓ โทรสาร ๐๒๖ ๒๓๕๖๒๓

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

๑. พระศรีคัมภีร์ญาณ, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระเทพปริยัติเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. พระครูบุริมานุรักษ์, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, รองศาสตราจารย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗. พระมหาสมบุญ ฐุฑฺฒิกโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺโญ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙. ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๐. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๑. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ จันทะนี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๒. รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๓. รองศาสตราจารย์ ดร. กิตติทัศน์ ผกาทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๔. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๕. รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลิน งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดิมนักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัชชัย ไชยสา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรกฤต เกื้อนข้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถิตย์ ศิลปะชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพรด บุญอ่อน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนุภูมิ ไชวเกษม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อานนท์ เมธีวรฉัตร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๘. อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๙. อาจารย์ ดร.ธีรพงษ์ สมเขาใหญ่	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓๐. อาจารย์ ดร.ยุทธนา ประณีต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓๑. อาจารย์ ดร.จุฑามาศ วารีแสงทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

๑. พระเมธาวิเชียรสร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒. ศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา เจริญชัย	มหาวิทยาลัยนเรศวร
๓. รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท	มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
๔. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ชีโนกุล	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๕. รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
๖. รองศาสตราจารย์ พัฒนะ เรือนใจดี	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
๗. รองศาสตราจารย์ ดร.โคทม อารียา	มหาวิทยาลัยมหิดล
๘. รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ แก่นอินทร์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๙. รองศาสตราจารย์ ดร.สรรเสริญ อินทร์ตัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๑๐. รองศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
๑๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวาลย์ ศรีจันทร์โคตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านจอมบึง
๑๒. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิยมางกูร	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
๑๓. รองศาสตราจารย์ วราคม ทีสุภะ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๑๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ชีโนกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุภูมิ เขตจัตุรัส	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๑๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลับพลึง คงชนะ	มหาวิทยาลัยพะเยา
๑๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี เพชรนาจกร	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
๒๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
๒๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วศิน ปัญญาอุตรตระกูล	มหาวิทยาลัยนเรศวร
๒๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทักษิณี เจนวิถีสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
๒๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
๒๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.वलันต์ อติศัพท์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๒๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สรรสรวิสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
๒๖. เรือโท.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันท์ ใจสมุทร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
๒๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชยสร สมบุญมาก	มหาวิทยาลัยนครพนม
๒๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรเจิดฤทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
๒๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวีวงศ์ ศรีทองรุ่ง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
๓๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กัลยาณี พรพิเนตพงศ์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๓๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เมินรัตน์ นวะบุศย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
๓๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทภัยรัตน์ ทรพรพสุ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
๓๓. อาจารย์ ดร.ณัด แก้วเจริญไพศาล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๓๔. อาจารย์ พลเอก ดร.เอกชัย ศรีวิลาศ	สถาบันพระปกเกล้า
๓๕. อาจารย์ ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๓๖. อาจารย์ ดร.จิตต์วิมล คล้ายสุบรรณ	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๓๗. อาจารย์ ดร.วรรณงค์ โกวิทเสถียรชัย	มหาวิทยาลัยมหิดล
๓๘. อาจารย์ ดร.ธงชัย นิลคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

บรรณาธิการ

ด้วย วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ฉบับนี้เป็นปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ มีคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยจากสถาบันภายนอกได้นำเสนอผลงานทางวิชาการที่หลากหลายหัวข้อจากหลากหลายสาขาวิชา ทั้งนี้ กองบรรณาธิการได้ส่งผลงานทางวิชาการเหล่านี้ไปให้กรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการของแต่ละสาขาเป็นผู้อ่านและมอบให้เจ้าของบทความนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนการตีพิมพ์แล้ว และด้วยความตั้งใจของคณะกองบรรณาธิการที่มีความประสงค์จะทำวารสารเล่มนี้ให้สมบูรณ์ตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) ฉะนั้น โดยฉบับนี้เน้นการนำเสนอบทความวิจัยอันประกอบด้วยบทความวิจัย ๑๙ เรื่อง และบทความวิชาการ ๒ เรื่อง ซึ่งเนื้อหาสาระในเล่มประกอบด้วยนักวิชาการและเรื่องดังต่อไปนี้

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) บทความเรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑” พบว่ากลยุทธ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ โดยผู้ปกครองมีความรู้ความสามารถสูง มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีการสื่อสารและการคมนาคมเดินทางไปมาสะดวก สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว การปกครองคณะสงฆ์ให้ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก โดยเน้นบริหารจัดการเชิงพุทธ มุ่งการสร้างสามัคคี โดยบริหารแบบพ่อปกครองลูก ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ และพรหมวิหาร ๔ การครองตน การครองคนและการครองงาน โดยจุดแข็งของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองและใกล้สถาบันการศึกษาทั้งระดับการศึกษาพื้นฐาน

พระครูสุวรรณวรการ บทความเรื่อง “การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑” พบว่าแนวทางการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมคณะสงฆ์ภาค ๑ พบว่า ๑) ด้านหลักสูตร ควรมีการพัฒนาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสายสามัญ ๒) ด้านครูผู้สอน ต้องเป็นครูมืออาชีพ มีการศึกษาอบรมและพัฒนาตัวเองตลอดเวลา ๓) ด้านกระบวนการเรียนการสอน ที่มีคุณภาพ และควรปรับระยะเวลาการสอนให้เพิ่มมากขึ้น ๔) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ควรนำเทคโนโลยีการเรียนการสอนที่ทันสมัยมาประยุกต์ให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการนำไปใช้ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ต้องมีรูปแบบเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศเพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจน

พระครูธรรมธรรบงกช คนธโร (ไกรทอง) บทความเรื่อง “การบริหารโครงการภาครัฐ : กรณีศึกษาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตกรุงเทพมหานคร” พบว่าแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่งเสริมด้วยหลักสี่ปรีธรรม ให้ศีลธรรมคงอยู่กับความทันสมัยทางสังคม และเพื่อพัฒนาการบริหารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ผู้เรียน ตามรูปแบบที่เหมาะสม โดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลซึ่งออกนโยบาย สนับสนุนงบประมาณและสถาบันสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ ตามแนวทาง Model “6Mm”

สมาน งามสนธิ บทความเรื่อง “พุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจที่บันทึกไว้ในสุดตันตปิฎกอังคตตรนิกาย” พบว่า พุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารรัฐกิจอยู่จำนวน ๖๐ หัวข้อธรรมด้วยกัน ที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก อังคตตรนิกาย เล่มที่ ๑-๔ คือ ตั้งแต่ ทุก

นิบาต-ทสกนิบาต และคัดเลือกเฉพาะหัวข้อธรรมะที่คิดว่าจำเป็นและเหมาะสมกับการบริหารรัฐกิจ
มากเป็นอันดับต้นๆ ได้ ๒๑ หัวข้อธรรม ได้แก่ โลกपालธรรม ๒ ทูลัพภบุคคล บุคคลหาได้ยาก๒
ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒ ปฏิสันถาร ๒ ธรรม ๒ ธรรมอันใ้แกม ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒
สุจริต ๒ องค์ของพ่อค้า ๒ อธิปไตย ๓ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ปธาน๔ พละ ๔ วุฒิ
๔ ราชสังคหวัตถุ ๔ อริยวัฑฒิ ๕ สปัปฺริสธรรม ๗ อปริหานิยธรรม ๗ และ ราชธรรม ๑๐

ภาส ภาสัตถา บทความเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้าน
ความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” พบว่า รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อ
ความโปร่งใสในงานบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนิติธรรม ด้านการมีส่วนร่วม ในด้าน
ความรับผิดชอบ รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานบริการองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนิติธรรม ในด้านการมีส่วนร่วม ในด้านความรับผิดชอบ และรูปแบบ
การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้าน
นิติธรรม ในด้านการมีส่วนร่วมในด้านความรับผิดชอบ

พัชรี ชำนาญศิลป์ บทความเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัย
การอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง” พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการ
อาชีพเขตภาคเหนือตอนล่างประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ องค์ประกอบ คือ ๑) สร้าง
วิสัยทัศน์ในองค์กร มีความรู้ความสามารถ มีการวางแผน มีแนวความคิดใหม่ ๆ ๒) ความหมั่น
เพียรในการฝึกฝน เทคนิคและความถนัด ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงาน ทักษะความชำนาญ
มีความตั้งใจอดทน ๓) ความสุภาพ อ่อนโยน เอาใจใส่กระตือรือร้น มีใจผูกพันอยู่กับงาน สร้าง
มิตรภาพ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การยกย่องให้เกียรติผู้อื่น การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ ความ
ซื่อสัตย์สุจริต สร้างความศรัทธาเชื่อมั่น ส่งเสริมมีการศึกษาเพิ่มเติม ใส่ใจการประเมินผล

ธนาพร ภัทรวงศ์วานิชย์ บทความเรื่อง “ประสิทธิผลการดำเนินการตามนโยบายการ
ชำระหนี้เกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล” พบว่า แนวทางการชำระหนี้ของเกษตรกร
ไทยตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล ก่อให้เกิดประสิทธิผล คือ เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น มีเงิน
ออมเพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีศักยภาพการชำระหนี้ดีขึ้น มีอัตราส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินลดลง
และมีความสามารถชำระหนี้ได้ในที่สุด

พัฒนสรณ์ เกียรติฐิติคุณ บทความเรื่อง “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการ
พัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร” พบว่า การบูรณาการ
หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมาก
ไปหาน้อย พบว่า การบูรณาการหลักศีลในการจัดระเบียบ รองลงมาได้แก่ การบูรณาการหลักขันติ
ในการดูแลความปลอดภัย การบูรณาการหลักปิยวาจาในการดูแลการท่องเที่ยว การบูรณาการ
หลักอหิงสาในการดูแลภารกิจพิเศษอื่น ๆ และน้อยที่สุด คือ การบูรณาการหลักเมตตาในการ
ดูแลการจราจร ตามลำดับ

กฤษฎา ให้วฒนานุกูล บทความเรื่อง “การพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล
ขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (กอสส.)” พบว่า รูปแบบการพัฒนาการ

บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพนั้น ควรมีการออกพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในการรับรองสถานภาพองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเพื่อการทำหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เป็นองค์กรที่สามารถร้องขอข้อมูลและรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ ตรวจสอบความจริงของข้อมูลได้ มีอำนาจทางการปกครองในการตรวจสอบและถ่วงดุล เสนอแนะ ติดตาม ประเมินผล

ศรีณัฐ ไทรชมภู บทความเรื่อง “การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่คู้บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า การประเมินมูลค่าของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์ทั้ง ๓ ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ มะม่วงน้ำดอกไม้คู้บางกะเจ้า กล้วยแปะจำลองคู้บางกะเจ้า กะละแมคู้บางกะเจ้า เมื่อมีการพัฒนาแล้วมีผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๕๑.๗๑, ๑๕๐.๐๐ และ ๗๓.๗๑ ตามลำดับ และมีคุณค่าจากการที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ สู่ถึงวิถีวัฒนธรรมไทย มีบรรพบุรุษที่สวยงาม เหมาะเป็นของฝาก

เฉลิมพล สาริบุตร บทความเรื่อง “การแทรกแซงของรัฐบาลกลางต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา เทศบาลเมืองปากน้ำสมุทรปราการ และเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์” พบว่า ควรให้มีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ และการศึกษาอบรมให้ความรู้ในเรื่องสำคัญ ได้แก่ (๑) แนวคิด ทฤษฎีการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๒) ขอบเขตของการแทรกแซงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยฝ่ายบริหาร (รัฐบาล) ฝ่ายนิติบัญญัติ (รัฐสภา) และฝ่ายตุลาการ (๓) แนวนโยบายของรัฐ กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการแทรกแซงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น บุคคลเป้าหมาย ได้แก่ ฝ่ายบริหารและฝ่ายสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค

นพรัตน์ พิภก บทความเรื่อง “การพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี” พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ (แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้) และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่น มีผู้นิยมท่องเที่ยวมากที่สุด มีความพร้อมให้บริการการท่องเที่ยว และมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างดี และนักท่องเที่ยวพึงพอใจต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว คือ การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การวางแผนการประชาสัมพันธ์แบบองค์รวม งบประมาณ และความร่วมมือจากชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่

ธานี ชูกำเนิด บทความเรื่อง “LIP Model: กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” พบว่า LIP Model คือรูปแบบของกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ กระบวนการสำคัญ คือ กระบวนการสร้างนวัตกรรม กระบวนการนำนวัตกรรมไปใช้และกระบวนการเผยแพร่นวัตกรรม โดยมีขั้นตอนตามลำดับดังนี้ ย้อนแลเก่าพิศ ชอบสืบสรรหา เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า ตั้งทำเตรียมลองใช้ ลองแล้วลองเล่า ทำเก่าทำใหม่ ให้สมดุลเอาไว้ และร่วมมือใช้ร่วมกัน เปิดสังคมการเรียนรู้ สมรมอยู่แบบรู้หัววัน แลกหน่อทำต่อกัน และถูกผิมนั้นเช่นนั่นเอง ภายใต้ปัจจัยการมีต้นแบบผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ร่วม

สวมใส่ส่วนตัวกรรม ทำเป็นพลวัต จัดการครบวงจร สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร โกลัซิดแหล่งเรียนรู้ วิชาการคู่ภูมิปัญญา ฟังพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม

พระครูสังฆรักษ์บุญชัย อาทิตยตั้ง บทความเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” พบว่าปัจจัย การรับรู้บทบาท ปัจจัยความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านเงินเดือนและสวัสดิการ ปัจจัย ด้านความมั่นคงในการทำงาน มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ส่วนปัจจัยขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงานปัจจัยการทำงานเป็นทีม ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตนเองปัจจัยด้าน บรรยากาศองค์กร และปัจจัยด้านความคาดหวังในอาชีพไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลใน การปฏิบัติงาน

ศักดิ์เดช สังคพัฒน์ บทความเรื่อง “ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการ ปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” พบว่า ตัวแปรสาเหตุทุก ตัวมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในระดับปานกลาง การวิเคราะห์ปัจจัย ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เชิงสาเหตุ พบว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อนำผลที่ได้ข้างต้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ๒๔ คน ยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบ ปรากฏว่ารูปแบบที่พบมีความเหมาะสม เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการ ประเมิน ๔ ด้าน ได้แก่ การใช้ประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง

ผศ.บดี ปุษยายนันท์ บทความเรื่อง “รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่น” พบว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระดับการศึกษาของคนรุ่นใหม่ได้ส่งผลต่อวิถีเศรษฐกิจชุมชนให้เข้าสู่ การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรมากขึ้น ดังเห็นได้จากคนรุ่นใหม่ไปทำงานเป็นลูกจ้างตาม บริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในขอนแก่น กรุงเทพฯและชลบุรี ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การ เปลี่ยนแปลงรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่นเป็นการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบท ด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของทุนนิยมของแต่ละช่วงเวลา

นวพร กอบวิทยากุล บทความเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริม นิสัยรักการอ่านสำหรับนักเรียน ระดับประถมศึกษา” พบว่า การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ การมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านพบว่า ผู้บริหารมีความพึงพอใจการจัด กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระดับมากที่สุด ครู นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจระดับ มาก การใช้สื่อการสอนและการสร้างแรงจูงใจเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดกิจกรรมส่งเสริม นิสัยรักการอ่านของนักเรียน

พงศ์ณัติกาญจน์ พรหมนิล บทความเรื่อง “แนวนโยบายการให้บริการสาธารณะของ เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” พบว่า รูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะ ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย (๑) การเพิ่มแรงกดดันทาง การเมืองจากภาคประชาชน และ(๒) การเพิ่มการสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค ซึ่งทั้งสองประการมุ่งเน้นการส่งเสริมและผลักดันในเรื่อง พัฒนาการทางการเมือง การเจริญเติบโตทาง

เศรษฐกิจ การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลาง วัฒนธรรมองค์การ นโยบายขององค์การ
ทรัพยากรการบริหารจัดการ สมรรถนะขององค์การ และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

อัคนันท์ อริยศรีพงษ์ บทความเรื่อง “รูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจร
ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง” พบว่า การสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตาม
หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่น มีองค์ประกอบรูปแบบสวยงาม ความเหมาะสม
กับบริบทชุมชน ราคาวัสดุก่อสร้างเหมาะสม ต้นทุนต่ำ ขนย้ายสะดวก มีความคุ้มค่าและประหยัด
ประโยชน์ใช้สอย ความสะดวกสบาย กลมกลืนกับธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน ๓) กลุ่มตัวอย่างผู้
ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลัก
เศรษฐกิจพอเพียง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลัก
เศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ผดุง วรรณทอง บทความเรื่อง “Sociology จัดระเบียบผี จัดระเบียบคน” พบว่า ผล
จากการดำเนินนโยบายจัดระเบียบผี จัดระเบียบคน ทำให้พระสงฆ์นิกายอาร์ี ถึงกับสูญพันธุ์ หรือถ้า
ยังมีอยู่ก็อยู่โดยความยากลำบาก ต้องหลบๆ ซ่อนๆ และทำให้นิต ๓๗ องค์ กลายเป็นนิตประจำชาติ
ชาวพม่าบูชานับถือนิต ๓๗ องค์ไปพร้อมกับการนับถือพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทอย่างเคร่งครัด
ทั้งนี้เพราะคนส่วนมากยอมรับนับถือนั่นเอง พระชินอรหันต์แนะนำให้พระสงฆ์นิกายเถรวาทไปอยู่
ตามชนบท สร้างวัดจำนวนมาก และสอนทั้งศาสนาและอ่านเขียนให้แก่ประชาชน

ปาณิภา สุขสม บทความเรื่อง “แนวคิดทางสังคมวิทยากับการศึกษาอาชญากรรม”
พบว่า บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสำรวจแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีต่อการศึกษา
อาชญากรรมในระหว่างช่วงศตวรรษที่ ๒๐ ช่วงแห่งการวิพากษ์ (Radical) แนวความคิดในทศวรรษ
๑๙๖๐ และช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมในปลายยุคทันสมัย (Late Modernity) ซึ่งภายใต้
พัฒนาการของการศึกษาเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าอาชญากรรมเป็นผลผลิตทางสังคมอย่างหนึ่ง
การก่อตัวรวมทั้งพลวัตของการศึกษาอาชญากรรมล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและการ
เปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น

คณะกองบรรณาธิการขอขอบคุณเจ้าของผลงานบทความทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้
วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่สาธารณะตามนโยบายของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองทุกท่านที่ได้ใช้
ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่าน
เป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสาร
ฉบับนี้และโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

บรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย :

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑	๑
พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร)	
การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑	๑๗
พระครูสุวรรณวรการ	
การบริหารโครงการภาครัฐ : กรณีศึกษาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓๓
เขตกรุงเทพมหานคร	
พระครูธรรมธรรบงกช คนธาโร (ไกรทอง)	
พุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจที่บันทึกไว้ในสุดตันตปิฎกอังคตตรนิกาย	๔๗
รศ.ดร.สมาน งามสนิท	
การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านความโปร่งใสขององค์กรปกครอง	๕๙
ส่วนท้องถิ่น	
ภาส ภาสสัทธา	
การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง	๗๕
พัชรี ชำนาญศิลป์	
ประสิทธิผลการดำเนินการตามนโยบายการชำระหนี้เกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริย-	๙๑
ธรรมาภิบาล	
ธนาพร ภัทรวงศ์วานิชย์	
รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของ	๑๐๕
เจ้าหน้าที่เทคนิค กรุงเทพมหานคร	
พัฒนสรณ์ เกียรติจิตติคุณ	
การพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและ	๑๒๑
สุขภาพ (กอสส.)	
กฤษฎา ใ่วัดมนานุกูล	
การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพ ในพื้นที่คู้้งบางกะเจ้าอำเภอพระประแดง	๑๓๙
จังหวัดสมุทรปราการ	
ศรีณัฐ ไทรชมพู่	

การแทรกแซงของรัฐบาลกลางต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา เทศบาลเมือง ปากน้ำสมุทรปราการ และเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์	๑๕๑
เฉลิมพล สาริบูตร	
การพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี	๑๗๑
นพรัตน์ พิเภก	
LIP Model: กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	๑๘๕
ธานี ชูกำเนิด	
ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๑๙๗
พระครูสังฆรักษ์บุญชัย อาทิตย์ตั้ง	
ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๒๐๙
ศักดิ์เดช สังคพัฒน์	
รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่น	๒๒๑
บดี ปุษยายนันท์	
รูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสำหรับนักเรียนระดับ ประถมศึกษา	๒๓๓
นวพร กอบวิทยากุล	
แนวนโยบายการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๒๔๕
พงศ์ธณัติกาญจน์ พรหมนิล	
รูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	๒๖๓
อัครนันท์ อริยศรีพงษ์	
บทความวิชาการ:	
Sociology จัดระเบียบผี จัดระเบียบคน	๒๗๕
ผดุง วรรณทอง	
แนวคิดทางสังคมวิทยากับการศึกษาอาชญากรรม	๒๙๓
ปาณิภา สุขสม	
บทวิจารณ์หนังสือ :	
วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน	๓๐๗
กองบรรณาธิการ	

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิอ่านบทความ วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ
หนังสือส่งบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่
ใบตอบรับเป็นสมาชิก

กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ The Strategy of Sangha Administration in Sangha Administrative Region 1

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺโระ)*

พระวิสุทธิภัทรธาดา**

สุรพล สุยะพรหม***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) ศึกษาสภาพทั่วไปในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ๒) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์และการปกครองคณะสงฆ์ ๓) เพื่อศึกษานำเสนอกยุทธ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๑๘ รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวและเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้มีส่วนร่วมจำนวน ๘ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองวิธีด้วยการพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า

๑. การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน มีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี ซึ่งบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาก่อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นรูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ เชื่อว่ามีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และประชาชนในชุมชนและสังคมไทย

* วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ ดร., ที่ปรึกษาหลัก

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

๒) หลักเกณฑ์การปกครองคณะสงฆ์ มีการปกครองตามลำดับชั้นการปกครอง โดยเจ้าคณะชั้นปกครองจะดูแลปกครองผู้อยู่ในเขตปกครองนั้นๆ โดยปกครองตามลำดับชั้นไปตามลำดับ เมื่อเจ้าคณะชั้นปกครองดูแลปกครองพื้นที่ในเขตปกครองที่ตนรับผิดชอบด้วยดี เช่น เจ้าคณะภาค ดูแลปกครองในภาคที่ตนปกครอง เจ้าอาวาสดูแลปกครองภายในวัดที่ต้องเป็นเจ้าอาวาส หรือพระอุปัชฌาย์ดูแลสัทธิวิหาริกที่ตนให้การอุปสมบท การมีทัศนคติต่อกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ในปัจจุบัน โดยมีระเบียบที่ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ ภาคที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการปกครองเขตहनในพื้นที่ (ภาค) ต่างอย่างครอบคลุมและเหมาะสม มีการกระจายอำนาจไปยังเขตการปกครองในแต่ละเขตहन (ภาค) อย่างชัดเจน การปกครองควรเป็นไปตามจารีตอันดีงามที่บูรพาจารย์เคยประพฤติปฏิบัติอันไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย จึงอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม เป็นแนวทางส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด ราชการ และที่สำคัญคือสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการจัดการปกครองคณะสงฆ์ มีการปฏิบัติตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ได้ยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับ จึงเป็นไปโดยถูกต้องตามหลักนิติธรรม ยึดเอาความถูกต้อง โดยอาศัยความรู้ความฉลาดและความสามารถเป็นเครื่องมือ

๓) ผลการนำเสนอกลยุทธ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ โดยผู้ปกครองมีความรู้ความสามารถสูง มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีการสื่อสารและการคมนาคมเดินทางไปมาสะดวก สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว การปกครองคณะสงฆ์ให้ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก โดยเน้นบริหารจัดการเชิงพุทธ มุ่งการสร้างสามัคคี โดยบริหารแบบพ่อปกครองลูก ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ และพรหมวิหาร ๔ การครองตน การครองคนและการครองงาน โดยจุดแข็งของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองและใกล้สถาบันการศึกษาทั้งระดับการศึกษาพื้นฐาน มีการศึกษาคณะสงฆ์เป็นร้อยแห่ง การสอบผ่านของนักรธรรมและเปรียญธรรม ซึ่งสอบได้ในอัตราสูง และมีพระสงฆ์ประจำพรรษาจำนวนมาก เป็นการจัดกรภายใน ที่มีความเข้มแข็ง เพราะมีความรู้ความสามารถในการปกครองสูง และมีภาพลักษณ์ที่ดี ซึ่งเป็นบทบาทเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การปกครอง, คณะสงฆ์ภาค ๑

ABSTRACT

The Objectives of this study were to 1. Study the status of Sangha Administration at the region 1, 2) Study the concepts and theory of the strategic administration of the 1st region Sangha Administration and 3) propose the administrative strategy for the 1st region Sangha Administration.

The Methodology was the qualitative research collecting data by two steps, step one from the 18 key informants, purposively selected, with the structured in-depth-interview by face-to-face interviewing and from 8 participants in focus group discussion. Data from both steps were analyzed by descriptive interpretation

The Findings of this research were as follows:

1) The Sangha Administration at present is technology oriented with Buddhadhamma integration. The laws, rules and regulations orders and accords supported the Dhamma-Vinaya for Sangha Administration which is quite different from the past. That is to say the administration, education, dissemination, educational support, construction and renovation and public welfares are more clearly practical. The model, concepts and process of administration are more important factors affecting the efficiency and effectiveness of Sangha Administration. Therefore, those who would be the leaders of Sangha Order at the present time must have visions, knowledge, capacity and well behavior, accepted by Sangha Order, people in communities and Thai society.

2) The criteria of Sangha Administration: There are hierarchy of administration. The administrative levels governed the subordinates in the region. The regional level governed the whole regions. The abbots governed subordinates in the monasteries. The preceptors governed the ones they gave the ordinations to. The strategy of the 1st region Sangha Administration at present time has the appropriate laws, rules and regulation supporting the administration. There are clear empowerment to all levels in the regions. The administration is carried out by good traditions from the ancient time that are not conflict with Dhamma-Vinaya and laws of the country, based on the Buddhadhamma. The laws of Sangha Supreme Council, rules, regulations and Sangha Supreme Council resolution are the good tools to create the good relationship between monasteries, villages, government agencies. More importantly, there is Dhamma integration in Sangha Administration at all levels in line with laws, justice, based on knowledge, skills and capability.

3) The administrative strategy of the 1st region Sangha Administration was that the high ranking administrative monks had high knowledge, high capacity, education with bachelor degrees, communication skill and the administration was flexible according to the circumstances. The Sangha Administration was done by the rules of laws, emphasizing the use of Buddhist administration aiming at unity creation,

government by parent-children techniques, the application of Sanggahavattu 4, Brammaviharadhamma 4 for self-governing, man governing and work governing. The strength of the 1st region Sangha Administration was that the administrative units were in city areas and near the higher educational institutes. There were more than a hundred Dhamma institutes that helped monks and novices pass the Dhamma and Pali examination at the high rate. There were more monks who remained in the monasteries during the Buddhist Lent. That was the internal strength and the administrative monks had high knowledge in administration, had good images that was accepted by general people.

Keywords: The Strategy, Administration, Sangha Administration Region 1

๑. บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์มีมาตั้งแต่พุทธกาล หลังจากที่พระพุทธองค์มอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ หลักที่ใช้คือ พระธรรมวินัย เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น จึงได้มีการทำปฐมสังคายนาขึ้นที่เมืองราชคฤห์ โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน การบริหารคณะสงฆ์ก็เรียบร้อยมาได้ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เกิด ถ้อยคำต่างกัน เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นอีก เป็นเช่นนี้ตลอดมา

เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในช่วงต้นพุทธกาล ในการปกครองคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ชุดแรก ๆ ที่เข้ามาบวช ล้วนมีจิตใจเลื่อมใส และตั้งใจประพฤติปฏิบัติ นอกจากนั้นจำนวนของพระสงฆ์ยังมีไม่มาก แต่มาช่วงระยะหลัง^๑ เมื่อพระสงฆ์มีมากขึ้น กฎเกณฑ์ต่างๆ จึงต้องมีเพื่อให้ภิกษุแต่ละรูปได้ถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน ทำนองเดียวกับกฎหมายของรัฐ ก็เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์มาอยู่รวมกันและการกระทำของคนคนหนึ่ง อาจจะไปล่วงละเมิดคนอื่นคนหนึ่ง รัฐจึงจำเป็นต้องออกระเบียบ กฎเกณฑ์ ที่เราเรียกว่า กฎหมาย มาคุ้มครอง

ในส่วนของพระพุทธเจ้า พระองค์ไม่ได้ทรงคิดที่จะสร้างระบบ เพื่อเรียกร้องสิทธิ และความรับผิดชอบทางสังคมให้กับบ้านเมือง แต่สังคมสงฆ์ที่พระองค์ปกครองอยู่ พระองค์ได้วางระบบไว้อย่างชัดเจน วินัยสงฆ์นั่นเอง คือระบบเรียกร้องความรับผิดชอบต่อสังคมสงฆ์^๒ พระพุทธองค์ยอมให้มีกฎหมายที่จะละเมิดสิทธิส่วนบุคคลผู้กระทำความชั่วได้ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเอาไว้ เพื่อเอาผิดกับผู้ฝ่าฝืน ซึ่งเป็นการผิดต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็มีจุดมุ่งหมายอื่นๆ ด้วย ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ว่า

^๑๒๒ ปี หลังการตรัสรู้ และประกาศศาสนา ดูรายละเอียด บทนำ วิ. มห. เล่ม ๑ หน้า (๗).

^๒สมภาร พรหมทา, “ศีลธรรมกับกฎหมาย มุมมองจากพุทธศาสนา”, **พุทธศาสนศึกษา**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒-๓ (พฤษภาคม-ธันวาคม ๒๕๔๑) : ๕๑-๕๒.

ภิกษุทั้งหลาย เราบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการคือ ๑) เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์ ๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ ๓) เพื่อข่มบุคคลผู้เกื้อยาก ๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลอันดีงาม ๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดขึ้นในปัจจุบัน ๖) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ๗) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ๘) เพื่อความเลื่อมใสของบุคคลผู้เลื่อมใสแล้ว ๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม ๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อวินัย^๗

จะเห็นได้ว่า ที่พระองค์บัญญัติพระวินัยนั้น ข้อ ๑-๒ มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคณะสงฆ์เอง ข้อ ๓-๔ เพื่อประโยชน์แก่บุคคล ข้อ ๕-๖ เพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ ข้อ ๗-๘ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ข้อ ๙-๑๐ เพื่อประโยชน์แก่พระศาสนาโดยรวม

จะเห็นได้ว่า สังคมสงฆ์ในสมัยพุทธกาล มีอำนาจตามขอบเขตของตน ไม่ว่าจะเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ กล่าวคือ

๑. อำนาจนิติบัญญัติ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท หรือพระวินัย เพื่อใช้ปกครองสงฆ์ เป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด ทรงบัญญัติอย่างเปิดเผย ทั้งต่อหน้าสงฆ์ วัตถุ และบุคคล โดยมีสังคมสงฆ์ให้ความเห็นชอบ

๒. อำนาจบริหาร เมื่อก่อนนั้น พระสงฆ์ยังมีไม่มาก พระองค์จึงทรงบริหารงานเอง ต่อมาเมื่อพระสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น พระองค์ก็ทรงมอบอำนาจให้แก่สงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการบรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น

๓. อำนาจตุลาการ สถาบันตุลาการของพุทธจักร มีกฎระเบียบที่วางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันมิให้ประพฤติผิด และมีวิธีการลงโทษ แต่การลงโทษผู้กระทำความผิดในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท มิใช่เพื่อการแก้แค้น หากเป็นการให้บทเรียน เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีในสังคม จะเห็นได้จากการปรับอาบัติตั้งแต่สังฆาติเสสลงมา

ดังนั้นการลงโทษจึงมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการคือ ๑) เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดี และ ๒) เพื่อช่วยป้องกันความชั่วร้ายทำนองเดียวกันที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ทั้งนี้ เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายราชอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ อันเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับดังกล่าวล่าสุดนี้ ถือว่าใช้เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์อยู่ในปัจจุบันนี้

การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้นๆ เพราะฉะนั้น ที่มาและความสำคัญของ

^๗วิ.มทา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘-๒๙.

^๘สมภาร พรหมทา, “สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา”, พุทธศาสนศึกษา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๓๗) : ๖๑.

การปกครองคณะสงฆ์ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ย่อมเป็นตัวชี้วัดให้เห็นถึงความสำคัญและวิธีการแนวทางในการจรรโลงพระพุทธศาสนาเอาไว้สืบไป พร้อมกับยังเป็นสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจพุทธบริษัทเอาไว้อย่างไม่เสื่อมคลาย แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งทีกล่าวไปนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายมหาชน ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวดที่ ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อ ๕ ว่าด้วย ๑) วิธีดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ๒) วิธีดำเนินการศาสนศึกษา ๓) วิธีดำเนินการศึกษาสงเคราะห์ ๔) วิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม^๕ ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ว่ามีกลยุทธ์ศาสตร์และวิธีการปกครองอย่างไร

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาสถานภาพทั่วไปในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑
- ๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์และการปกครองคณะสงฆ์
- ๒.๓ เพื่อนำเสนอกลยุทธ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑

๓. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑” ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตด้านตัวแปร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ในรูปแบบ ๖ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการปกครอง ๒. ด้านการศาสนศึกษา ๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔. ด้านการเผยแผ่ ๕. ด้านการสาธารณูปการ ๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) จากผู้ที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับสาระสำคัญของการวิจัย ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลการให้สัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑๘ รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๘ รูป/คน

วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งหมดโดยใช้เทคนิค ๖ C ได้แก่ Conceptualize (การจัดกรอบคิด) communication (การอธิบาย) category (จัดหมวดหมู่) classify

^๕สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, การพัฒนาพระสังฆาธิการคณะสงฆ์ ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๑.

(การจำแนกกลุ่ม) content (สาระสำคัญ) และ concept (ประเด็น)^๖ จะกระทำไปพร้อมๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ประกอบด้วย ศึกษาหลักการและทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวคิด ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ กำหนดประเด็นแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยนี้ได้กำหนดให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๑๘ รูป/คน โดยสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน ๘ รูป/คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ

๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านสถานที่ในการวิจัย คือ วัดในเขตพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ จำนวน ๔ จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี

๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและดำเนินงานตั้งแต่ เดือนธันวาคม ๒๕๕๖ ถึงเดือน ธันวาคม ๒๕๕๗ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๔. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑” สรุป มีดังนี้ ๑) สถานภาพทั่วไปการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ คณะสงฆ์มีการปกครองตามลำดับชั้นการปกครอง โดยเจ้าคณะชั้นปกครองจะดูแลปกครองผู้อยู่ในเขตปกครองนั้นๆ โดยปกครองตามลำดับชั้นไปตามลำดับ เมื่อเจ้าคณะชั้นปกครองดูแลปกครองพื้นที่ในเขตปกครองที่ตนรับผิดชอบด้วยดี เช่น เจ้าคณะภาคดูแลปกครองในภาคที่ตนปกครอง เจ้าอาวาสดูแลปกครองภายในวัดที่ต้องเป็นเจ้าอาวาส หรือพระอุปัชฌาย์ดูแลสังฆวิหาริกที่ตนให้การอุปสมบท สถานภาพการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ในปัจจุบัน โดยมีระเบียบที่ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ภาคที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการปกครองเขตहनในพื้นที่(ภาค) ต่างอย่างครอบคลุมและเหมาะสม มีการกระจายอำนาจไปยังเขตการปกครองในแต่ละเขตहन(ภาค) อย่างชัดเจน การปกครองควรเป็นไปตามจารีตอันดั้งเดิมที่บูรพาจารย์เคยประพฤติปฏิบัติอันไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรมเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย จึงอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม เป็นแนวทางส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด ราชการ และที่สำคัญคือ

^๖นักثر แก้วนาค, “เอกสารประกอบการสอน เรื่อง เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis Technique)”, หน้า ๖. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม).

สามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการจัดการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพได้ดี ในปัจจุบัน โดยกลยุทธ์หรือรูปแบบที่ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ เจ้าผู้ปกครองจะมีการกำหนดทิศทางในการของการบริหารจัดการ โดยประเมินสภาพสภาพแวดล้อม ปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงค่อยๆ พัฒนาเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านั้นให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ส่งผลให้การปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑ การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ในปัจจุบันยังคงยึดหลักพระธรรมวินัยแล้ว ยังอิงอาศัยกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และมติมหาเถรสมาคม เป็นต้น ในการส่งเสริมสนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในหมู่สงฆ์และป้องกันอันตรายจากภัยภายนอกที่จะเกิดขึ้นกับองค์กรคณะสงฆ์และที่สำคัญคือ สามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการจัดการปกครองคณะสงฆ์ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักสูงสุด มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมาย ส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่งยึดเป็นแนวปฏิบัติในการปกครอง

๒) จุดแข็งของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ เจ้าคณะปกครองหรือเจ้าอาวาสมีความรู้ความสามารถทั้งในทางโลกและทางธรรมในระดับที่ดี ทำให้สามารถบริหารจัดการวัดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างดี และในด้านการศึกษาทางเจ้าคณะปกครอง ก็มีนโยบายให้พระสังฆาธิการหรือพระผู้อยู่ใต้ปกครองตน ให้เข้ารับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป การแต่งตั้งหรือมอบหมายงานด้านการกระจายอำนาจหน้าที่ เน้นการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม มีแบบแผนและรูปแบบในการปกครองและการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางคณะสงฆ์ที่ชัดเจน ปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดประสิทธิภาพและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปด้วยดี ซึ่งพระสังฆาธิการและบุคลากรส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีเครื่องเทคโนโลยีในการปฏิบัติหน้าที่ที่ทันสมัยอยู่ในปฏิรูปประเทศ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงและปริมณฑล สถานศึกษา หน่วยงานการศึกษา และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถของคณะสงฆ์ มีฐานที่ตั้งอยู่ในภาค ๑ ทั้งสิ้น แม้กระทั่งคณะที่เป็นหน่วยงานที่เรียกว่า องค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด ก็อยู่ในเขตภาค ๑ เช่น กรรมการมหาเถรสมาคมส่วนใหญ่ก็อยู่และเป็นเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ทั้งหน่วยงานภาครัฐที่จะให้การอุปถัมภ์ คุ้มครองและอำนวยความสะดวกต่างๆ ก็มีฐานอยู่ที่เขตภาค ๑

๓) จุดอ่อนของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ผู้ปกครองหรือเจ้าอาวาสวัดในบางแห่ง มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการวัดที่ยังไม่มากเท่าที่ควร และยังใช้วิธีการบริหารแบบสมัยเก่า ทำให้ศาสนสถานหรือวัดไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร และบางแห่งก็ไม่ได้ให้ความสำคัญหรือสนับสนุนกับการศึกษาพระปริยัติธรรมเท่าที่ควร ผู้ได้บังคับบัญชาไม่สามารถสนองงานที่ได้รับมอบหมายในบางครั้งหรือส่วนใหญ่ได้อย่างสมบูรณ์ จากการไม่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตามภาระงานที่ได้รับมอบหมายอย่างแท้จริง ขาดการประเมินผล ตรวจสอบ กำกับติดตามและควบคุมเกี่ยวกับงานด้านการปกครองคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้ได้บังคับบัญชาเป็นผู้รับสนองงาน

๔) โอกาสของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ถือว่าอยู่ในเขตพื้นที่ๆ เจริญโดยส่วนใหญ่ ได้รับการพัฒนาด้วยดี ทำให้สามารถรองรับความต้องการของประชาชนที่ต้องการเข้าวัดฟังธรรมหาที่พึ่งทางใจ เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน สำหรับโอกาสของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ คือ อยู่ในเขตการปกครอง และพื้นที่การบริการอำนวยความสะดวกของมหาเถรสมาคม การแบ่งเขตการปกครอง (ภาค) มีความชัดเจน สะดวกในการปกครอง กำกับดูแล และมีการกระจายอำนาจการปกครองที่ลงตัว โอกาสของผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถ และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะสงฆ์ทุกระดับชั้นมีความสามัคคีและมีความพร้อมเพียง มีความพร้อมในหลายสิ่งหลายประการ ซึ่งมากกว่าหลายภาคอื่น คือ เจ้าอาวาสที่มีความรู้ความสามารถมากที่สุดกว่าภาคอื่นๆ ทั้งมีสถานที่สำคัญและความพร้อมด้านต่างๆ มากกว่าภาคอื่นๆ เพราะเป็นศูนย์กลางเป็นเมืองหลวงของประเทศ อยู่ในเขตการปกครองและพื้นที่ในการอำนวยความสะดวกของมหาเถรสมาคม การแบ่งเขตการปกครอง มีความชัดเจนและสะดวกในการปกครอง กำกับ ดูแล และมีการกระจายอำนาจในการปกครองอย่างลงตัว อยู่เขตพื้นที่ปริมณฑล ซึ่งมีความสะดวกในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการแบ่งเขตการปกครองที่ลงตัว และมีการกระจายอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์

๕) ปัญหา อุปสรรคของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ เจ้าคณะปกครองหรือเจ้าอาวาสบางรูปลงพื้นที่ในการตรวจสอบ แก้ไขปัญหาต่างๆ ในท้องที่ได้ไม่ทั่วถึง ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในวัดหรือเขตพื้นที่ดังกล่าวตกค้างมาอย่างยาวนาน และประชาชนในบางพื้นที่ก็แตกความสามัคคี ทำให้เกิดปัญหาขึ้นระหว่างบ้านกับวัด มีการกระจายรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ค่อนข้างจำกัด ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีหน้าที่ในการปกครอง ขาดความรู้ ความสามารถ ในด้านการปกครองและบริหารจัดการ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งไม่สามารถสนองงานตามนโยบายที่ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ของมหาเถรสมาคม ได้อย่างสมบูรณ์

๖) กลยุทธ์เกี่ยวกับระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การแต่งตั้ง ถอดถอนพระสังฆาธิการ ผู้รักษาการแทน พระอุปัชฌาย์และไวยาวัจกร เป็นการปฏิบัติตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับ จึงเป็นไปโดยถูกต้องตามหลักนิติธรรม ยึดเอาความถูกต้อง โดยอาศัยความรู้ความฉลาดและความสามารถเป็นเครื่องมือ ในด้านการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ในการแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้น ทางคณะสงฆ์ได้คัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติสมควรที่จะดำรงตำแหน่งนั้นๆ เช่น มีพรรษา มีความรู้ ความสามารถสมควรแก่ตำแหน่ง มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย ฉลาดในการปกครองสงฆ์ เป็นต้น และเมื่อเห็นว่าพระสังฆาธิการได้กระทำผิดพระธรรมวินัย ก็สามารถจะถอดถอนตำแหน่งพระสังฆาธิการนั้นๆ ได้โดยชอบได้เช่นเดียวกัน การแต่งตั้งผู้รักษาการแทน สามารถทำได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ในกรณีที่เจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะปกครองนั้นๆ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ และให้ผู้รักษาการแทนนี้ มีอำนาจและหน้าที่ในการปฏิบัติและดูแลปกครอง

ในตำแหน่งนั้นๆ ได้ตามความเห็นสมควร ในด้านการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ ก็ถือว่าต้องทำให้ถูกต้องและชอบด้วยกฎระเบียบต่างๆ ตามที่คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติกันมา ซึ่งในทางคณะสงฆ์ก็ได้จัดให้มีการฝึกอบรมและทดสอบความรู้ในการที่จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ ต้องเป็นการแต่งตั้งที่ถูกต้องตามกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ และการแต่งตั้งถอดถอนไวยาจักร ถือได้ว่าเป็นไปตามกฎเกณฑ์และวิธีการชอบด้วยกฎหมาย มีการทำหนังสือมอบหมายงานที่จะให้ไวยาจักรรับไปปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าอาวาสในการที่จะบำรุงรักษา และจัดการศาสนสมบัติต่างๆ ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างถูกต้องด้วยดี

๕. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยกลยุทธ์ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ โดยมีประเด็นที่นำมาอภิปราย จึงสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

๑. การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน มีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี ซึ่งบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นรูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ ถือว่ามีส่วนสำคัญในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และประชาชนในชุมชนและสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลภกิตโร** ได้วิจัยเรื่อง “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัย พบว่า^๑ ด้านการปกครอง วัดมีการจัดระบบการปกครองโดยมีผู้รับผิดชอบอย่างมีระบบชัดเจน แบ่งความรับผิดชอบเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัญฐาน มีระเบียบการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน มีการประชุม มีการคัดสรรพระสงฆ์ที่บวชและปฏิบัติงานในวัด ด้านการศึกษา พระภิกษุสามเณรบวชแล้วต้องเรียนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี ส่งเสริมการศึกษาให้พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดทั้งทางโลกและทางธรรม มีหลักสูตรระยะสั้น สำหรับพระภิกษุบวชใหม่ ด้านการเผยแผ่เน้นการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ทั้งในวัดและนอกวัด จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ เทปธรรมะ จัดตั้งมูลนิธิสนับสนุน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดได้จัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน โดยตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนา อบรมธรรมะตาม

^๑บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลภกิตโร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕).

โรงเรียนต่างๆ มีการเข้าค่ายคุณธรรม ให้ทุนการศึกษาแก่ศิษย์วัด ด้านการสาธารณสุขการ ได้พัฒนา อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นที่สัปปายะ แบ่งเขตเป็น พุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ได้จัดบำเพ็ญกุศลแบบประหยัด การสร้างวัดอุโมงค์ และวัดปัญญานันทาราม ตั้งศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติธรรม ตั้งมูลนิธิแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง สร้างโรงพยาบาล ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนและทุนอาหารกลางวัน สำหรับภารกิจที่ประสบผลสำเร็จ ที่สุด คือ ด้านการเผยแผ่ การจัดการศึกษาสงเคราะห์และการจัดการศาสนศึกษา

๒) แนวคิด ทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์และการปกครองคณะสงฆ์ มีการปกครอง ตามลำดับชั้นการปกครอง โดยเจ้าคณะชั้นปกครองจะดูแลปกครองผู้อยู่ในเขตปกครองนั้นๆ โดย ปกครองตามลำดับชั้นไปตามลำดับ เมื่อเจ้าคณะชั้นปกครองดูแลปกครองพื้นที่ในเขตปกครองที่ตน รับผิดชอบด้วยดี เช่น เจ้าคณะภาคดูแลปกครองในภาคที่ตนปกครอง เจ้าอาวาสดูแลปกครอง ภายในวัดที่ต้องเป็นเจ้าอาวาส หรือพระอุปัชฌาย์ดูแลสังฆวิหារิกที่ตนให้การอุปสมบท การมี ทศนคติต่อกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ในปัจจุบัน โดยมีระเบียบที่ว่าด้วยการปกครองคณะ สงฆ์ภาคที่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดการปกครองเขตहनในพื้นที่(ภาค) ต่างอย่างครอบคลุมและ เหมาะสม มีการกระจายอำนาจไปยังเขตการปกครองในแต่ละเขตहन(ภาค) อย่างชัดเจน การ ปกครองควรเป็นไปตามจารีตอันดีงามที่บูรพาจารย์เคยประพฤติปฏิบัติอันไม่ขัดแย้งต่อพระธรรม วินัยและกฎหมายบ้านเมือง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย จึงอาศัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม เป็นแนวทางส่งเสริม ความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด ราชการ และที่สำคัญคือสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ ในการบริหารการจัดการปกครองคณะสงฆ์ มีการปฏิบัติตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ได้ยึด เอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระ ธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับ จึงเป็นไปโดยถูกต้อง ตามหลักนิติธรรม ยึดเอาความถูกต้อง โดยอาศัยความรู้ความฉลาดและความสามารถเป็นเครื่องมือ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหาร จัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จันทบุรี จังหวัดจันทบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า “ปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัดบังเกิดผลสำเร็จ เจ้าอาวาสสามารถสร้างวัดให้เป็นแหล่งการ เรียนรู้เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนและพัฒนาชุมชน คือ ๑) พระสงฆ์ชั้นปกครอง ของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้ เกิดแก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธา วัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ จนบังเกิด ผลสำเร็จได้ในที่สุด ๒) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัด โดยการวางระเบียบและมอบอำนาจ

“พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

หน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามที่เหมาะสมทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่ง ๓) การสร้างคตินิยมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ ๔) วัดสืบทอดวิธีการระบบและระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนและประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมประเพณีคู่กับวัดสืบไป ๕) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม ๖) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชนและประชาชนเข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชนและประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ๗) การสร้างความรู้สึกร่วมกันให้เกิดขึ้นว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดยประชาชนเข้ามาร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด” สรุปได้ว่าวัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการศึกษาและคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านศาสนธรรมและความรู้นอกระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อพัฒนาจิตใจและสร้างคุณภาพการดำรงชีวิตของประชาชน

๓) ผลการนำเสนอกลยุทธ์สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ โดยผู้ปกครองมีความรู้ความสามารถสูง มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีการสื่อสารและการคมนาคมเดินทางไปมาสะดวก สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว การปกครองคณะสงฆ์ให้ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก โดยเน้นบริหารจัดการเชิงพุทธ มุ่งการสร้างความเป็นธรรม โดยบริหารแบบพอปกครองลูก ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ และพรหมวิหาร ๔ การครองตน การครองคนและการครองงาน โดยจุดแข็งของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ อยู่ในพื้นที่ชุมชนเมืองและใกล้สถาบันการศึกษาทั้งระดับการศึกษาพื้นฐาน มีการศึกษาคณะสงฆ์เป็นร้อยแห่ง การสอบผ่านของนักธรรมและเปรียญธรรม ซึ่งสอบได้ในอัตราสูง และมีพระสงฆ์ประจำพรรษาจำนวนมาก เป็นการจัดการภายใน ที่มีความเข้มแข็ง เพราะมีความรู้ความสามารถในการปกครองสูง และมีภาพลักษณ์ที่ดี ซึ่งเป็นบทบาทเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ **โชติ บดีรัฐ** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัย พบว่า ๑) สภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้านมีผล ดังนี้ ในการบริหารคน มีการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ ในการบริหารงานภาระงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์ และกำหนดโทษผู้ทีละเมิดกฎระเบียบที่วางไว้ และในการบริหารองค์กร มีการทำงานเป็นทีม ๒) ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีผลดังนี้ ในการบริหารคน มีการดำเนินไปอย่างรวดเร็วสนองต่องานมอบหมายให้ทำโดยใช้คนให้ตรงกับความรู้และความสามารถในการบริหารภาระงาน มุ่งบริหารอย่างประหยัด คุ่มค่าและสนองต่อต่อความ

ต้องการของผู้มาติดต่อ และในการบริหารองค์กร ได้เน้นในเรื่องสร้างศรัทธาเข้าวัดและปฏิบัติธรรมมากขึ้น ๓) ศักยภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีผลดังนี้ ในการบริหารคน มีการนำจุดเด่นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงาน และแก้ปัญหาจุดด้อยของบุคลากรในการบริหารงาน ในการบริหารภาระงาน มีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงาน และในการบริหารองค์กร มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ๔) สำหรับแนวทางในการพัฒนาคน การบริหารภาระงาน และการบริหารองค์กรของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีข้อเสนอแนะดังนี้ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความฉลาด ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้องโดยวิธีการส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสังฆาธิการให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรม และให้ความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาและตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป^๔

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ควรส่งเสริมพระสงฆ์ที่บวชแล้วมีโอกาสได้รับการศึกษาหาความรู้และเทคโนโลยีที่ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาได้สะดวกยิ่งขึ้น

๒. ควรมีงบประมาณจากภาครัฐหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการกำหนดนโยบายให้มีการประชุม อบรม หรือสัมมนาให้แก่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และคณะกรรมการวัด เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการวัด และพัฒนาวัดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากยิ่งขึ้น

๓. ควรมีการกำหนดรูปแบบกลยุทธ์ในการปกครองยกระดับการบริหาร เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์และสอดคล้องกับการบริหารงานของรัฐ อันจะทำให้คณะสงฆ์มีความก้าวหน้าและทันต่อเหตุการณ์มากขึ้น

๖.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. ควรมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการวัด มาเป็นยุทธศาสตร์ที่นำไปพัฒนาวัดในเขตปกครอง

๒. ควรจัดให้มีการอบรมประชุมเพื่อวางนโยบายในการปกครองร่วมกัน เรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์

^๔โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔).

๓. ควรให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้มีส่วนในการกำหนดหรือการออกข้อบังคับในการปกครอง เพื่อทำให้เกิดความสมดุลในการบริหารหรือเพื่อให้ผู้บังคับและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีการปกครองอย่างเรียบร้อย

๖.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับการปกครองของคณะสงฆ์ภาคอื่น เพื่อประโยชน์ในเชิงวิชาการ ในประเด็นด้านกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์จากการศึกษาการวิจัยทั้งการรวบรวมเอกสาร ตำรา ทฤษฎี และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามอย่างใกล้ชิด ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

๑. ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปศึกษาหาประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการปกครองของคณะสงฆ์ภาคอื่น

๒. ควรนำการศึกษารูปแบบการจัดการปกครองของคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพขององค์กรคณะสงฆ์ภาคอื่น ๆ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบว่ามีประสิทธิผลหรือในลักษณะมีความแตกต่างกันหรือไม่

๓. ควรศึกษาการบริหารจัดการองค์กรของคณะสงฆ์ที่มุ่งเน้นในการพัฒนาองค์กรของสงฆ์ โดยเน้นหลักพุทธธรรมหลักอื่น ๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. การพัฒนาพระสังฆาธิการคณะสงฆ์ ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

(๒) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์

โชติ บดีรัฐ. “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔.

บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลภกิตโร. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม). “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”.

รายงานการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๓) วารสาร:

สมภาร พรหมทา. “ศีลธรรมกับกฎหมาย มุมมองจากพุทธศาสนา”. **พุทธศาสนศึกษา**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒-๓ (พฤษภาคม-ธันวาคม) ๒๕๔๑ : ๕๑-๕๒.
 _____ . “สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา”. **พุทธศาสนศึกษา**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๓๗), : ๖๑.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์:

นภัทร์ แก้วนาค, “เอกสารประกอบการสอน เรื่อง เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ Qualitative Data Analysis Technique”. ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book

Hared D.Kasswell. **The Structure and Function of Communication**. The Communication of Ideas Limed Bryson en. New York : Harperand Row Publishev, 1948.
 Herbert A. Simon, Donald W. Smithburg and Viotor A. **Thompson Public Administration**. 14th ed. New York : Alfred A. Knope, Inc., 1971.

การพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑
Management Development of Education in Sangha
Administrative Region 1

พระครูสุวรรณวรการ*
ทรงวิทย์ แก้วศรี**
ยุทธนา ปราณิต***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรม ๒) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมคณะสงฆ์ภาค ๑ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๑๘ รูป/คน โดยสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๘ รูป/คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัย พบว่า

๑. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนา มีกระบวนการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาโดยนำแผนงานเชิงกลยุทธ์เข้ามาทำการวิเคราะห์สถานการณ์ซึ่งประกอบด้วยวิเคราะห์ SWOT Analysis ประกอบด้วย ๔ อย่าง คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและปัญหาดำเนินการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล

๒. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑ พบว่า พระสังฆาธิการในทุกระดับชั้นให้ความร่วมมือกันดี มีกลไกในการพัฒนาและบริหารหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ โน้มน้าวผู้เรียนให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างแท้จริง ทำให้มีครูที่มีศักยภาพ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะตัว และมีปริมาณอย่างเพียงพอต่อการเรียนการสอน เพราะอยู่ในศูนย์กลางทางการศึกษา ปฏิรูปเทศดีกว่าต่างจังหวัด โดยมีกระบวนการเรียนการสอน ที่มีการจัดทำ

*วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ ดร., ที่ปรึกษาหลัก

*** อาจารย์ ดร., ที่ปรึกษาร่วม

แผนการสอนตามแผนยุทธศาสตร์ มีเทคนิควิธีที่สามารถสอนให้จูงใจ แจ่มแจ้ง แก่ล้าวก้าให้บุคลากรผลิตสื่อที่มีคุณภาพ แล้วนำสื่อไปปรับใช้เพื่อให้เกิดศักยภาพทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และส่งผลให้คณะสงฆ์มีการวางแผนในการตรวจสอบการสอบวัดผลประจำปีที่ดีกุมและจริงจังต่อการกำกับดูแล

๓) แนวทางการพัฒนาการจัดการการศึกษาแผนกธรรมคณะสงฆ์ภาค ๑ พบว่า

๑) ด้านหลักสูตร ควรมีการพัฒนาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสายสามัญ ๒) ด้านครูผู้สอน ต้องเป็นครูมืออาชีพ มีการศึกษาอบรมและพัฒนาตัวเองตลอดเวลา ๓) ด้านกระบวนการเรียนการสอน ที่มีคุณภาพ และควรปรับระยะเวลาการสอนให้เพิ่มมากขึ้น ๔) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ควรนำเทคโนโลยีการเรียนการสอนที่ทันสมัยมาประยุกต์ให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการนำไปใช้ ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ต้องมีรูปแบบเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศเพื่อให้เกิดผลที่ชัดเจน

คำสำคัญ: การพัฒนา, การจัดการ, ศาสนศึกษา, แผนกธรรม

Abstract

The Objectives of this research were, 1) to study concepts and theory of the development of religious education Dhamma division, of Sangha Administration, Region 1, 2) to study the general context of development of the administration of religious studies, Dhamma division, of the 1st region Sangha Administration and 3) to propose the mean of administration development of religious education, Dhamma division, of the 1st region Sangha Administration. Methodology was the qualitative research collecting data from 18 key informants with the structured in-depth-interview by face-to-face interviewing and also data were collected from 8 participants in focus group discussion. Data from both steps were analyzed by descriptive interpretation.

The Findings of this research were as follows:

1) The concepts and theories of administration development of religious education, Dhamma division, were analyzed by SWOT concepts consisted of Strength, Weakness, Opportunity and Threat in 5 areas; curriculum, teachers, learning and teaching process, educational media and evaluation and measurement.

2) The general context of administration development of religious education, Dhamma division, of the 1st region Sangha Administration were that the administrative monks at all levels were good cooperative, had effective mechanism for curriculum administration, learners persuasions to comprehend the core of the curriculum that make teachers to have capacity, to be specialist individually, to be in appropriate numbers for teaching because they were in the center of education the more suitable place than up-country. There were the process of learning, there

were strategic learning-teaching there were suitable techniques to catch the interests of learners by being clear, bravely, qualified teach media production and use that media to promote the capability of learning and teaching. The Sangha Order had annual plan for Sangha Administration to evaluate the operations with concise and clear plan for controlling.

3) The means for the administration development of religious education, Dhamma division, of the 1st region Sangha Administration were that 3.1 curriculum: There should be curriculum development coinciding with the formal education, 3.2 the teachers: Teachers should be professional with education, training and self-developing at all times and 3.3 the learning - teaching process: there should be more time for each teaching session and 3.4 teaching aids: there should be using new technology in teaching so that learners could develop skills to use the technology for education and 3.5 evaluation and measurement : evaluation and measurement . There should be a standardized prototype with the same standard throughout the country.

Keywords: Development, Management, Religious Education, Dhamma Division,

๑. บทนำ

การศึกษาภาคคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดำเนินตามแนวไตรสิกขา โดยยึดถือพุทธพจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก มีความมุ่งหมายที่สำคัญ เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติตนดำรงรักษา และเผยแผ่พรหมจรรย์อันเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์^๑ การศึกษาของคณะสงฆ์ในอดีตแยกออกเป็น ๒ ฝ่ายคือ ๑) คันถธุระ ได้แก่ การศึกษาหลักธรรมทั้งที่เป็นคำสั่งและคำสอนคือ พระธรรม และวินัย ๒) วิปัสสนาธุระ ได้แก่ การศึกษาการฝึกจิตของตนให้ปราศจากกิเลส

จากการศึกษาใน ๒ ระดับข้างต้นมีการพัฒนาเรื่อยมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน การศึกษาของคณะสงฆ์ ภาค ๑ ได้จัดการศึกษาพัฒนาเรื่อยมาตามเกณฑ์การศึกษาคณะสงฆ์ ปัจจุบันมีทั้งจัดการเรียนการสอนในภาค ๑ และพระสงฆ์ในภาค ๑ ได้เดินทางไปศึกษาในสถาบันที่อื่นที่ให้การศึกษาระดับสูงขึ้นไป

การศึกษาของไทยในอดีตมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีพระเป็นครูผู้สอนวิชาความรู้ที่เป็นเรื่อง ปรัชญาธรรม ภาษาบาลี ภาษาไทย รวมไปถึงศิลปวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ด้วย นอกจากนั้นวัดยังมีบทบาททางสังคม เพราะสังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม จวบจนมีการปฏิรูป การศึกษาอย่างสมัยใหม่ทางราชการได้แยกการศึกษาออกเป็น ๒ ระบบ คือ ระบบใหม่คือระบบ

^๑สมศักดิ์ บุญปู, ผศ.ดร. “การพัฒนาการศึกษาสงฆ์”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร: นวสารันการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๓.

โรงเรียนซึ่งรัฐให้การสนับสนุน กับระบบเดิมคือระบบวัดซึ่งคณะสงฆ์เป็นผู้จัดการ การศึกษาของสงฆ์ จึงมีสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษา โดยมีภารกิจอยู่ที่การสร้างประชากรที่มีคุณภาพให้กับประเทศหรือการเตรียมประชากรที่มีคุณภาพให้กับประเทศ

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกกันว่า นักระธรรม เกิดขึ้นตามพระดำริของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาระธรรมวินัยในภาษาไทย เพื่อให้ภิกษุสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวก และทั่วถึง อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ ตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกล ออกไป

การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลี ที่ เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่า ภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อย เป็นเหตุให้สังคมชนชาติแคลน พระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษา การปกครอง และ การแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรง พระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้น สำหรับสอนภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นครั้งแรก นับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา โดยทรง กำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึงการแต่งวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

เมื่อทรงเห็นว่า การเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทย ดังนี้ ได้ผลทำให้ภิกษุ สามเณรมีความรู้กว้างขวางขึ้น เพราะเรียนรู้ได้ไม่ยาก จึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังภิกษุ สามเณรทั่วไปด้วย ประกอบกับ ใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ซึ่ง ภิกษุทั้งหมดจะได้รับยกเว้น ส่วนสามเณร จะยกเว้นไว้เฉพาะสามเณรผู้รู้ธรรม ทางราชการได้ ขอให้คณะสงฆ์ช่วยกำหนดเกณฑ์ของสามเณรผู้รู้ธรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ จึงทรงกำหนด หลักสูตร องค์กรสามเณรผู้รู้ธรรมขึ้น ต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์กรสามเณรผู้รู้ธรรมนั้นเป็น “องค์กร นักระธรรม” สำหรับภิกษุสามเณรชั้นนวกะ (คือผู้บวชใหม่) ทั่วไป ได้รับพระบรมราชานุมัติ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ และโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปี เดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบ การสอบครั้งนี้ มี ๓ วิชา คือ วิชาธรรมวิภาคในนวโกวาท วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธเฉพาะ ท้องนิทานในอรรถกถาธรรมบท

ปัจจุบัน การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมนี้ มีพระพรหมมุนี (พรหมคุณตเถร) วัดบวร นิเวศวิหาร เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง เน้นการพัฒนาศาสนทายาทให้มีคุณภาพสามารถดำรงพระ

ศาสนาไว้ได้ด้วยดีทั้งถือว่าเป็นกิจการของคณะสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีตถึงปัจจุบัน^๒

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย จึงกลายเป็นหลักของการพัฒนาเพื่อเป็นมรรควิธีในการนำสังคมชาวพุทธให้ไปสู่เป้าหมายที่ถูกต้อง เมื่อศึกษากันอย่างละเอียด จะพบว่า การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย นับแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ไม่ได้มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่ชัดเจนนัก แต่พระพุทธศาสนากลับตั้งมั่นได้อย่างมั่นคง เพราะพระพุทธศาสนาได้แทรกซึมเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแนบสนิท ต่อมาภายหลัง เมื่อสังคมเริ่มขยายตัวไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ความเชื่อที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ จึงค่อยๆ ถูกบดบังด้วยโลกทัศน์แบบประจักษ์นิยม ซึ่งโลกทัศน์แบบนี้ได้ทำลายวิถีชีวิตและหลักคิดของบรรพบุรุษที่มีต่อความเชื่อในเรื่องบุญ-บาปหรือคุณธรรมทั่วไป

จึงได้มีการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เพื่อรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ซึ่งพระองค์ได้สนับสนุนให้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาเถระองค์สำคัญในสมัยนั้น รจนาดำรงทางด้านพระศาสนาขึ้นมาใหม่ ซึ่งบางตำราก็ทรงอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน เช่น นวโกวาท หรือแบบเรียนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันตั้งแต่บาลี พระไตรปิฎกและแบบเรียนนักเรียน^๓ ในการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในรูปแบบนี้ แม้จะเป็นที่ยอมรับได้ในหมู่ผู้มีการศึกษาและชนชั้นกลาง แต่อีกด้านหนึ่งกลับเป็นการลดทอนพระพุทธศาสนาให้เหลือเพียงคำสอนในทางโลกียธรรมโดยเน้นหลักการหรือปริยัติเป็นสำคัญ และมุ่งแต่เพียงความสำเร็จทางโลกที่ประจักษ์ได้เท่านั้น^๔ การกิจการทางการศึกษาที่ต้องทำคือ การสร้างประชากรที่มีคุณภาพให้กับประเทศ คณะสงฆ์ก็จำเป็นต้องสร้างบุคคลากรทางการศึกษาขึ้นมาให้มีคุณภาพด้วยการปฏิรูปการศึกษาในการจัดให้การศึกษแก่ศาสนทายาทของคณะสงฆ์ สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยทั้งฝ่ายพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มักจะประสบปัญหาในลักษณะที่คล้ายคลึงกันในหลายๆ ด้าน เช่น ปัญหาที่เกิดจากมาตรฐานของหลักสูตร ครูผู้สอน กระบวนการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์การสอน และการวัดผลและประเมินผล ทั้ง ๕ ด้าน เป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑ คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม (ระดับประถมศึกษา) สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตรคือนักธรรมจัดสำหรับพระภิกษุสามเณร และธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรม แบ่งเป็นนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ทั้งนี้ ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่

^๒สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๖๓.

^๓พระธรรมปัญญาภรณ์ (สุชาติ ธมมรตโน) และ พระมหาทองดี ปญญาวิโร, การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๘-๖๐.

^๔พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๒.

จะศึกษาการพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑ ในประเด็นปัญหา ดังกล่าว จึงได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรม

๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของ คณะสงฆ์ภาค ๑

๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมคณะสงฆ์ภาค ๑

๓. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ ภาค ๑” ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตด้านตัวแปร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการ ศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ ภาค ๑ ทั้ง ๕ ด้าน คือ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านครูผู้สอน ๓) ด้านกระบวนการ การเรียนการสอน ๔) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) จากผู้ที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับสาระสำคัญของการวิจัย ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูล การให้สัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑๘ รูป/ คน และ สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๘ รูป/คน

วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งหมดโดยใช้เทคนิค ๖ C ได้แก่ Conceptualize (การจัดกรอบคิด) communication (การอธิบาย) category (จัดหมวดหมู่) classify (การจำแนกกลุ่ม) content (สาระสำคัญ) และ concept (ประเด็น)^๕ จะกระทำไปพร้อมๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ประกอบด้วย ศึกษาหลักการและ ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวคิด ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการ วิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย ตรวจสอบความเที่ยงตรงของ เครื่องมือ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ จัดพิมพ์เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ กำหนด ประเด็นแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

^๕นักพรต แก้วนาค, “เอกสารประกอบการสอน เรื่อง เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis Technique)”, หน้า ๖. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม).

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยนี้ได้กำหนดให้ข้อมูลหลัก(Key Informants) จำนวน ๑๘ รูป/คน โดยสัมภาษณ์เจาะลึก(In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) จำนวน ๘ รูป/คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ

๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านสถานที่ในการวิจัย คือ วัดที่เป็นศาสนศึกษา เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ใน ๔ จังหวัด ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดปทุมธานี

๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและดำเนินงานตั้งแต่ เดือนธันวาคม ๒๕๕๖ ถึงเดือน ธันวาคม ๒๕๕๗ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๔. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑” คือ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านครูผู้สอน ๓) ด้านกระบวนการการเรียนการสอน ๔) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล สรุป มีดังนี้

จุดแข็ง เป็นสำนักเรียนที่มุ่งเน้นเรื่องการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรม สรุปจุดแข็งในการพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ภาค ๑ ทั้ง ๕ ด้าน ได้ดังต่อไปนี้ ๑. ด้านหลักสูตร ได้แก่ พระสังฆาธิการในทุกระดับชั้นให้ความร่วมมือกันดี คณะสงฆ์มีระบบและกลไกการพัฒนาและบริหารหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการพัฒนาคิดใจ มีหลักคำสอนโน้มน้าวให้เกิดกับผู้เรียนได้เข้าถึงภาวะของการพัฒนาคิดใจอย่างแท้จริงโดยสามารถนำไปสู่การปฏิบัติงานได้อย่างจริงจัง ๒. ด้านครูผู้สอน ได้แก่ มีครูที่มีศักยภาพ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะตัว และมีปริมาณอย่างเพียงพอต่อการเรียนการสอน เพราะอยู่ในศูนย์กลางทางการศึกษา ปฏิรูปเทศศีกว่าต่างจังหวัด ๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ มีการจัดทำแผนการสอน ตามแผนยุทธศาสตร์ มีประสบการณ์ มีเทคนิควิธีที่หลากหลายที่สามารถสอนให้จูงใจ แจ่มแจ้ง แก่ลวกกล้า และมีคุณภาพที่มีการยอมรับ ทำให้นักเรียนเข้าศึกษาเพื่อมากขึ้น ๔. ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ได้แก่ มีบุคลากรที่สามารถผลิตสื่อที่หลากหลาย ตามลำดับช่วงชั้นของหลักสูตร และการนำสื่อไปปรับใช้เพื่อให้เกิดศักยภาพทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ คณะสงฆ์มีการวางแผนในการตรวจสอบการสอบวัดผลประจำปีที่รัดกุมและจริงจังต่อการกำกับดูแล ในแต่ละจังหวัดของคณะสงฆ์ภาค ๑ มีระบบและกลไกการประเมินผลที่ชัดเจนอย่างเป็นธรรมต่อผู้เรียน

จุดอ่อน ไม่ให้การพัฒนาการเรียนการสอนบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามที่มุ่งหวังไว้ สามารถสรุปประเด็นจุดอ่อน ในการพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ภาค ๑ ทั้ง ๕ ด้าน ได้ดังต่อไปนี้ ๑. ด้านหลักสูตร ได้แก่ ขาดการสนับสนุนในการปรับปรุงหลักสูตร เนื่องจากหลักสูตรเก่ายังไม่รับการเปลี่ยนแปลงให้เท่าทันกับการศึกษาสมัยใหม่ของสายสามัญ เนื้อหาของ

หลักสูตรไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ด้วยตนเอง เพราะเป็นภาษาที่เข้าใจยาก ขาดการพัฒนาหลักสูตรที่ต่อเนื่องให้เป็นปัจจุบัน ไม่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง ๒. ด้านครูผู้สอน ได้แก่ ยังเป็นระบบพี่สอนน้อง ไม่ระบบการคัดเลือกครูที่มีศักยภาพ และไม่มีอัตราการรองรับการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นระบบ เช่น เงินเดือน หรือ ค่าตอบแทน และนิยัตินัด เหมาะสมกับภาระงานในการปฏิบัติหน้าที่เหมือนทางราชการ ๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ ไม่มีการวางแผนด้านกำลังครู จึงมีอัตราครูที่ไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอน ส่งผลให้ครูที่มีความสามารถลาสิกขา สมองไหลไปสอนโรงเรียนเอกชน ที่ให้เงินเดือนหรือค่าตอบแทนที่สูงกว่า ขาดเทคนิควิธีที่หลากหลายที่สามารถสอนให้เข้าใจ ไม่มีวิธีการเรียนการสอนแบบสืบค้น ไม่มีตัวอย่างในการตั้งคำถาม ๔. ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ได้แก่ เอกสารตำราขาดการปรับปรุง บุคลากรในสมัยก่อนขาดการผลิตสื่อประกอบการบรรยายที่หลากหลาย บางสำนักยังเน้นการเรียนการสอนแบบท่องจำ ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ ไม่มีระบบการสอบเก็บคะแนน และการวัดผลที่สามารถสะสมหรือสอบแก้ตัวในแต่ละภาคการศึกษา ทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการศึกษาของระดับสูงต่อไป จนทำให้เกิดช่องว่าง ระหว่างผู้เรียนที่มีอายุแตกต่างกัน และบางครั้งเกิดความท้อแท้ต่อการศึกษาในระบบเดิมๆ ของคณะสงฆ์ คือ ครูผู้สอนไม่ได้ออกข้อสอบ ผู้ออกข้อสอบไม่ได้ตรวจวัดผลการสอบ และผู้ตรวจวัดผลการสอบขาดการอบรมให้มีความรู้เท่าเทียมกันในแต่ละรายวิชาที่เปิดสอบประจำปี

โอกาส ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปประเด็นโอกาส ในการพัฒนาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ภาค ๑ ทั้ง ๕ ด้าน ได้ดังต่อไปนี้ ๑. ด้านหลักสูตร ได้แก่ สามารถนำหลักสูตรไปประยุกต์ใช้สอนได้กับทุกระดับชั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนต้องได้รับการอบรมในแต่ละหลักสูตรอย่างต่อเนื่องทุกๆ ปีการศึกษาควรได้รับการอบรมเพื่อการพัฒนาให้เป็นที่ไปตามหลักสูตรที่มีการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยและครอบคลุมเนื้อหาที่มีความหลากหลายของแต่ละวิชา ๒. ด้านครูผู้สอน ได้แก่ ครูผู้สอนมีโอกาสพัฒนาความรู้ที่หลากหลาย สามารถศึกษาต่อได้ทั้งในและต่างประเทศ ต้องมีระบบการคัดเลือกที่เป็นธรรมปราศจากระบบอุปถัมภ์ ต้องมีโอกาที่จะได้รับเงินเดือนและค่าตอบแทน ที่เป็นระบบ เช่น เงินเดือน หรือ ค่าตอบแทนและนิยัตินัด เหมาะสมกับภาระงานในการปฏิบัติหน้าที่เหมือนทางราชการ ๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ ต้องมีการวางแผนอัตราากำลังครู เพื่อสร้างบุคลากรรุ่นใหม่ ที่มีแนวคิดต่อระบบการศึกษาสมัยใหม่ มีระบบจูงใจที่ให้ครูที่มีอยู่ได้รับโอกาสในการปรับขึ้นเงินเดือนหรือค่าตอบแทนทุกๆ ปี โอกาสในการสร้างประสบการณ์ การสอน ไม่เป็นเพียงแต่การบรรยายอย่างเดียวต้องเพิ่มเทคนิควิธีที่หลากหลายที่สามารถสอนให้เข้าใจ ด้วยวิธีการเรียนการสอนแบบสืบค้น มีตัวอย่างในการตั้งคำถาม ๔. ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียน ได้แก่ ครูผู้สอนต้องผลิตเอกสารประกอบการสอนและเรียนรู้การผลิตสื่อตำราให้ทันสมัย บุคลากรในสมัยนี้ต้องเน้นการเรียนการสอนแบบการค้นคว้าจากสื่อที่หลากหลาย วิธีการสอนผ่านระบบการสื่อสารทางไกล เพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้ที่สนใจเรียนแต่ไม่มีเงินเดินทางไปเรียนได้เพราะมีภาระรับผิดชอบต่อธุรกิจของตนเอง ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ ต้องมีระบบการสอบเก็บคะแนน และการวัดผลที่สามารถสะสมหรือสอบแก้ตัวในแต่ละภาคการศึกษา ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสในการศึกษาของระดับสูง

ต่อไป จนทำให้ขาดช่องว่าง ระหว่างผู้เรียนที่มีอายุแตกต่างกัน และบางครั้งเกิดความท้อแท้ต่อการศึกษาระบบเดิมๆ ของคณะสงฆ์ คือ ครูผู้สอนต้องเป็นผู้ออกข้อสอบในแต่ละแห่งที่มีโอกาสเข้าไปให้ความรู้หรือมีการประชุมกลุ่มของคณะสงฆ์จังหวัดในการออกข้อสอบในภาพรวมโดยการนัดประชุมครูผู้สอนทั้งหมดมาประชุมพร้อมกันเพื่อจัดทำข้อสอบร่วมกันต่อไป ผู้ออกข้อสอบต้องเป็นผู้ตรวจวัดผลการสอบ ในกรณีที่ข้อสอบอัตรันัย และเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนตรวจวัดผลการสอบ โดยการอบรมให้มีความรู้เท่าเทียมกันในแต่ละรายวิชาที่เปิดสอบ

อุปสรรคและภัยคุกคาม ผู้เรียนส่วนมีทัศนคติต่อการศึกษาศรีปริยัติธรรมแผนกธรรม ว่าเรียนยาก สอบยาก ประสบผลสำเร็จยาก ต่างจากการศึกษาศายสามัญ สรุปรุประเด็น อุปสรรคและภัยคุกคาม ในการพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ภาค ๑ ทั้ง ๕ ด้าน ได้ดังต่อไปนี้ ๑. ด้านหลักสูตร ได้แก่ ขาดการพัฒนาหลักสูตร เป็นหลักสูตรเก่า ยังไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงให้ทันกับการศึกษาสมัยใหม่ของสายสามัญ หลักสูตรไม่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เป็นการใช้ภาษาที่เข้าใจยาก ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรที่ไม่ต่อเนื่องให้เป็นปัจจุบัน ๒. ด้านครูผู้สอน ได้แก่ ไม่มีระบบการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นครูผู้สอนที่มีศักยภาพ และอัตรารองรับการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นระบบ เช่น เงินเดือน หรือ ค่าตอบแทน และนิยตภัทที่เหมาะสมกับภาระงานในการปฏิบัติหน้าที่เหมือนทางราชการ ครูผู้สอนในปัจจุบัน รับหลายหน้าที่จนแบ่งเวลาในการปฏิบัติไม่เพียงพอต่อความต้องการ ๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ ไม่มีการวางแผนในการสอนแต่ละวันที่มีการเรียนการสอน จึงมีอัตราครูที่ไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอน ๔. ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียน ได้แก่ ขาดงบประมาณในการผลิตเอกสารตำรา ขาดการปรับปรุง บุคลากรในสมัยก่อน ขาดการผลิตสื่อประกอบการบรรยายที่หลากหลาย บางสำนักยังเน้นการเรียนการสอนแบบท่องจำ ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล ได้แก่ ไม่มีเกณฑ์มาตรฐาน และการวัดผลที่สามารถสะสมหรือสอบแก้ตัวในแต่ละภาคการศึกษา โดยทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการศึกษาของระดับสูงต่อไป จนทำให้เกิดช่องว่าง ระหว่างผู้เรียนที่มีอายุแตกต่างกัน และบางครั้งเกิดความท้อแท้ต่อการศึกษาระบบเดิมๆ ของคณะสงฆ์ คือ ครูผู้สอนไม่ได้ออกข้อสอบ ผู้ออกข้อสอบไม่ได้ตรวจวัดผลการสอบ และผู้ตรวจวัดผลการสอบ ขาดการอบรมให้มีความรู้เท่าเทียมกันในแต่ละรายวิชาที่เปิดสอบประจำปี

๕. อภิปรายผล

ผู้วิจัย จะได้อภิปรายการพัฒนาการจัดการศึกษาศรีปริยัติธรรม ตามหลักการจัดการประกอบด้วย ด้านหลักสูตร ด้านครูผู้สอน ด้านขบวนการเรียนการสอน ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล จึงสรุปการอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

๑) ด้านหลักสูตร การพัฒนาการจัดการศึกษาได้ระบุนถึงผลลัพธ์ที่พึงปรารถนาอันเกิดจากความพยายามในการพัฒนาองค์การว่า “การเพิ่มประสิทธิผลของการแก้ปัญหาและความสามารถในการปรับตัวมุ่งสู่นาคตขององค์การ ส่วนในระดับบุคคลนั้นการพัฒนาองค์การเปิดโอกาสให้สมาชิกเพิ่มความตระหนักรู้ และการเข้ามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อผสมผสาน

วัตถุประสงค์ส่วนบุคคลให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร”^๖ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัณฑิตฉัตรวิโรจน์**^๗ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ ๑) การพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอน แบบการจัดการความรู้ซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญที่ระดับมากที่สุด รูปแบบมีลักษณะเด่นคือ การบูรณาการจัดการจัดการความรู้ กระบวนการกลุ่มและเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลตามสภาพจริง ๒) การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาครู จำนวน ๖๐ คน กลุ่มทดสอบจำนวน ๓๐ คน และกลุ่มควบคุม จำนวน ๓๐ คน กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนและสมรรถนะทางการสอนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒) ด้านผู้สอน การพัฒนาการจัดการศึกษาด้านการบริหารบุคคล พบว่า การสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถพิเศษจากภายนอกเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ขององค์กรหรือคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถพิเศษจากภายในองค์กรที่มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการขององค์กรแล้วก็ตามก็ได้ให้ความหมายว่า องค์กรไม่ต้องพัฒนาบุคลากรอีก เพราะแม้บุคลากรจะผ่านกระบวนการคัดเลือกที่ดีที่สุดมาแล้ว ก็อาจจะยังไม่สามารถปฏิบัติงาน อย่างมีประสิทธิภาพได้เลยในทันที เพราะในความเป็นจริงแล้วไม่มีบุคลากรใดที่ดีที่สุด หรือเหมาะสมที่สุดสำหรับองค์กรโดยไม่ผ่านการขัดเกลา ทำให้องค์กรต้องมีกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถพิเศษเหล่านี้ให้มีความเหมาะสมกับ ภารกิจ และ เป้าหมายขององค์กร และยิ่งต้องพัฒนาบุคลากรเพิ่มมากขึ้นเพื่อเป็นกำลังคนสำรองที่ สำคัญสำหรับองค์กรในอนาคต กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงไม่ควรเน้นเรื่องการให้ แต่ควรเน้นเรื่องการดึงความสามารถหรือศักยภาพของบุคลากรออกมาโดย ผ่านกิจกรรมการพัฒนา”^๘ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีการสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตางโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ” ผลการวิจัยพบว่า^๙ ผลการติดตามผลของบุคลากรอยู่ในระดับมาก คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำ

^๖Fred Luthens, **Organization Behavior**, (Singapore : McGraw-Hill International Editions, 1995), p.565.

^๗บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์, “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู”, **ปริญาครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต** (สาขาวิชาอุดมศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^๘จรัสประภา อัครบวร, **คุณค่าคน คุณค่างาน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เต๋า ๒๐๐๐, ๒๕๕๒), หน้า ๘๕.

^๙พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร), “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีการสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตางโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”, **ปริญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต** (สาขาวิชาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔).

ความรู้ไปใช้ปฏิบัติงาน มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องและมีความเหมาะสมทั้งด้านระยะเวลา ด้านเนื้อหาสาระ ด้านกิจกรรม ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล เป็นต้น

๓) ด้านกระบวนการเรียนการสอน การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาด้านการจัดการองค์การพบว่าการออกแบบโครงสร้างองค์การ และเรื่องการประเมินผล สำหรับทางด้านทักษะ นั้น ที่ปรึกษาจะต้องมีทักษะด้านต่างๆ เช่น การฟัง การมีมนุษยสัมพันธ์ การสร้างความเชื่อถือและความสามารถในการทำงานร่วมกับกลุ่มได้อย่างราบรื่น”^{๑๐} ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นงลักษณ์ เรือนทอง** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล” ผลการวิจัย พบว่า^{๑๑} ผู้บริหาร ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนักเรียน มีทัศนคติต่อรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล อยู่ในระดับมาก คือ ๑) รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล คือ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหาร และครูเป็นมืออาชีพ การประกันคุณภาพ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน เน้นการเรียนการสอน การสอนที่มีวัตถุประสงค์ และมีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง ๒) รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล คือ มีความเหมาะสมถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของการบริหารคือ ๑) องค์กรแห่งการเรียนรู้ ๒) ผู้บริหารและครูเป็นมืออาชีพ ๓) การประกันคุณภาพ การตรวจสอบได้และความเชื่อถือ ๔) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ๕) การมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน ๖) เน้นการเรียนการสอน ๗) การสอนที่มีวัตถุประสงค์ และ ๘) มีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง เป็นต้น

๔) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาการอำนวยการ พบว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์หมายถึงกระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ดำเนินการสรรหาคัดเลือกและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเพื่อปฏิบัติงานในองค์การ พร้อมทั้งสนใจการพัฒนาธรรมาภิบาลให้สมาชิกที่ปฏิบัติงานในองค์การเพิ่มพูนทั้งความรู้ ความสามารถ รวมทั้งมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีในการทำงานและยังรวมไปถึงการแสวงหา วิธีการที่ทำให้สมาชิกในองค์การที่ต้องพ้นจากการทำงานด้วยเหตุทุพพลภาพ เกษียณอายุ หรือ เหตุอื่นใดให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข”^{๑๒} และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสหัส จิตสาโร** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิจัยการบริหารองค์กรคณะสงฆ์” ผลการวิจัย พบว่า^{๑๓} โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่งตั้งและถอดถอนบุคคลในองค์กรคณะสงฆ์ เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารชั้นต้นหรือผู้บริหารที่สูงกว่า ยังขาดการบริหารอย่างเป็นระบบและมีการพัฒนาไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลง แต่การมอบ

^{๑๐}สุนันทา เลาหนันท์, **การพัฒนาองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร: ซีวีแอลการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๙.

^{๑๑}นงลักษณ์ เรือนทอง, “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”, **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๐).

^{๑๒}พยอ มวงศ์สารศรี, **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^{๑๓}พระมหาสหัส จิตสาโร, “การบริหารองค์กรคณะสงฆ์”, **รายงานการวิจัย**, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖๗.

อำนาจในการตัดสินใจยังขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่มีลำดับชั้นสูงกว่า การจัดการบริหารในแต่ละวัดยังไม่เด่นชัด รวมทั้งการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับภาค จนถึงระดับวัดการปกครองมีการรวมศูนย์ และเป็นไปในการสั่งการจากบนลงล่าง การศึกษาของวัดและของคณะสงฆ์โดยรวมขาดระบบบริหารจัดการที่ดีและไม่เป็นระบบ

๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล พัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาด้านการควบคุมพบว่า องค์กรเป็นหน่วยงานสังคมที่ประกอบด้วยมนุษย์หลายๆ คนที่อยู่ร่วมกันเพื่อกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน องค์กรจึงมีความเคลื่อนไหว มีพฤติกรรมและมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบไปมาระหว่างกันทั้งภายในและภายนอกองค์กร ความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและวัฒนธรรมของบุคคลในองค์กรส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กร จึงทำให้องค์กรที่ต้องการความเจริญก้าวหน้าและเจริญเติบโตในอนาคตจำเป็นต้องวางแผนเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์กรให้มีประสิทธิภาพ”^{๑๔} สอดคล้องกับแนวคิดของ **ศิริวรรณ เสรีรัตน์** ได้แสดงทัศนะว่า “หน้าที่งานบริหารที่เป็นมาตรฐานการศึกษาที่จะต้องทำหน้าที่โดยผู้บริหารงาน จำนวน ๕ ประการคือ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุม เป็นต้น”^{๑๕} สอดคล้องกับแนวคิดของ **พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต)** ได้ชี้ให้เห็นว่า “การศึกษาพุทธวิธีการบริหารโดยใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณา มีอยู่ ๕ ประการคือ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม เป็นต้น”^{๑๖} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สมชาย ไมตรี** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี” ผลการวิจัย พบว่า^{๑๗} โดยภาพรวมการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นการศึกษาที่เน้นการสอบวัดผลความรู้ ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีปัจจุบันยังมีความเหมาะสม การศึกษาคณะสงฆ์ก็ยังคงรักษารูปแบบการศึกษาเดิมมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน และคณะสงฆ์จะต้องเริ่มคิดตัดสินใจในการปรับปรุงระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เพื่อให้การศึกษาระบบนี้คงอยู่ และแพร่หลายมากยิ่งขึ้นต่อไป

^{๑๔}สุนันทา เลาพันธ์, **การพัฒนาองค์กร**, (กรุงเทพมหานคร: ซีวีแอลการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๑.

^{๑๕}ศิริวรรณ เสรีรัตน์, **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๕๓), หน้า ๔๗.

^{๑๖}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

^{๑๗}สมชาย ไมตรี, “การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”, **งานวิจัยค้นคว้าอิสระ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๒๖.

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาการจัดการศึกษาศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑ คือ ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านครูผู้สอน ๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ๔. ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน และ ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล กล่าวโดยสรุป มีดังนี้

การพัฒนาการจัดการศึกษาศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑ ผู้วิจัย สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาจัดการการศึกษา ตามหลักการจัดการประกอบด้วย ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านครูผู้สอน ๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ๔. ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน และ ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล ดังต่อไปนี้

๑. ด้านหลักสูตร มหาเถรสมาคมควรมีนโยบายให้ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน มีการวางแผนการจัดการศึกษาศาสนศึกษาแผนกธรรม ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตามหลักสูตรที่เหมาะสมกับยุคสมัย มีเป้าหมายชัดเจนตามกฎระเบียบของสำนักเรียนเป็นต้น

๒. ด้านครูผู้สอน ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน ต้องส่งเสริมอาจารย์เข้าประชุม อบรมสัมมนาเชิงวิชาการ ไปศึกษาดูงานในสถานที่ปฏิบัติงานจริง มีการจัดฝึกอบรมสัมมนาเชิงวิชาการ และสนับสนุนทุนทรัพย์เป็นต้น

๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน คือ ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน ต้องกำหนดหน้าที่ตามโครงสร้างการบริหารให้อาจารย์ บุคลากรเจ้าหน้าที่ และนักเรียน ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้มอบหมาย คือ ตั้งอยู่ในกฎระเบียบของสำนักเรียน

๔. ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน ต้องมีนโยบายจัดสรรงบประมาณภายในสำนักเรียน ติดตามงบประมาณ ติดตามวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร อาคารสถานที่สอยเป็นต้น รวบรวมเก็บรักษาเอกสาร กฎระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในสำนักเรียน

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน ต้องควบคุมดูแล อาจารย์ บุคลากร เจ้าหน้าที่ และนักเรียนในสำนักเรียนให้อยู่ในกฎระเบียบ กำกับดูแลรักษาเอกสาร กฎระเบียบ หนังสือเรียน ตำราศึกษา สื่อการสอน สารสนเทศ และคอมพิวเตอร์เป็นต้น ตรวจสอบระบบการเรียนการสอน และการสอบวัดผลให้เป็นไปตามที่แม่กองธรรมเป็นต้น

๖.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ผู้วิจัย สรุปข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาการจัดการศึกษา ตามหลักการจัดการ ประกอบด้วย ประกอบด้วย ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านครูผู้สอน ๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ๔. ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน และ ๕. ด้านการวัดผลและประเมินผล ดังต่อไปนี้

๑. ด้านหลักสูตร ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน อาจารย์ และบุคลากรเจ้าหน้าที่ต้องนำแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาไปปฏิบัติให้มีความชัดเจน ด้านระยะเวลา การปฏิบัติงาน และการจัดกรรมในสำนักเรียนเป็นต้น

๒. ด้านครูผู้สอน ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน อาจารย์ และบุคลากรเจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการให้ผู้สอน เกิดแรงจูงใจให้เกิดจิตศรัทธาในการเรียนการสอน ด้วยการจัดประชุมสัมมนาในสำนักเรียน เชิญไปทัศนศึกษาดูงานที่อื่น มีการจัดฝึกอบรมเชิงวิชาการในสำนักเรียน มีการสร้างทีมงานให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะสงฆ์เป็นต้น

๓. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน อาจารย์และบุคลากรเจ้าหน้าที่ให้มีการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ตามนโยบาย การพัฒนาระบบการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นตามสภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ควรจะดำเนินการให้สอดคล้องตามรูปแบบโครงสร้างสำนักเรียนที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา และแผนการศึกษาที่มีเป้าหมาย

๔. ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน อาจารย์ และบุคลากรเจ้าหน้าที่ดำเนินการจัดซื้อ จัดหาให้ครบถ้วนและเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน ในแต่ละห้องตามความเป็นจริง

๕. ด้านการวัดผลและการประเมินผล ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักเรียน อาจารย์ และบุคลากรเจ้าหน้าที่ให้เกิดความโปร่งใสเป็นไปตามกฎระเบียบและข้อบังคับของคณะสงฆ์ต่อไป

๖.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ ภาค ๑” ผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางการวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑
๒. ควรมีการศึกษากลยุทธ์ในการพัฒนารูปแบบเกี่ยวกับการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาคอื่นๆ ต่อไป
๓. ควรมีการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาจัดการการศาสนศึกษาแผนกธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

- จิระประภา อัครบวร. **คุณค่าคน คุณค่างาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เต๋า ๒๐๐๐, ๒๕๕๒.
- พยอม วงศ์สารศรี. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐.
- พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๖.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธรรมปัญญาภรณ์ (สุชาติ ธรรมรัตน์) และ พระมหาทองดี ปญญาชีโร. **การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี**. กรุงเทพมหานคร: อักษรการพิมพ์, ๒๕๔๘.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์. **ทฤษฎีองค์การ : ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๕๓.

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. **เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๔**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

สุนันทา เล่าหนันท์. **การพัฒนาองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: ซีวีแอลการพิมพ์, ๒๕๕๓.

(๒) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย

นงลักษณ์ เรือนทอง. “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”. **ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์. “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู”. **ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาอุดมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สมศักดิ์ บุญปู่, ผศ.ดร. “การพัฒนาศึกษาสงฆ์”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: นวสารการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระมหาสหัส จิตสาโร. “การบริหารองค์การคณะสงฆ์”. **รายงานการวิจัย**. พระนครศรีอยุธยา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธินาร). “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีการสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”. **ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔.

สมชาย ไมตรี. “การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”. **งานวิจัยค้นคว้าอิสระ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๙.

(๓) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์:

นภัทร์ แก้วนาถ, “เอกสารประกอบการสอน เรื่อง เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ Qualitative Data Analysis Technique”. ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book

Fred Luthens. **Organization Behavior**. Singapore : McGraw-Hill International Editions, 1995.

การบริหารโครงการภาครัฐ : กรณีศึกษาโครงการพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียน เขตกรุงเทพมหานคร
Administration of Government Project : A Case Study of School
Morality Teaching Monks Project in Bangkok Metropolitan

พระครูธรรมธรรบงกช คนธโร (ไกรทอง)*

ยุทธนา ปราณีต**

สุรพล สุขะพรหม***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของโครงการพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยและหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๓) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีวิจัยเชิงปริมาณการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมทั้งสิ้น ๒๙ รูป/คน ประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์/นักวิชาการ นักวิชาการ ผู้บริหารโครงการ ผู้บริหารสถานศึกษา การวิจัยเชิงปริมาณสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน ๓๔๙ รูป และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentages) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้รับงบประมาณอุดหนุนจากรัฐ เป็นโครงการต่อเนื่อง ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาการทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเยาวชน ตามนโยบายคุณธรรมนำความรู้ สู่สถานศึกษา โดยนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม และสามารถแก้ปัญหาการเรียนและการดำเนินชีวิตได้ โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และ

*วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ ดร., ที่ปรึกษาหลัก

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ที่ปรึกษาร่วม

เพื่อให้พระสอนศีลธรรม ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน สามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการสอน การติดตามผล การนำข้อมูลเสนอต่อผู้บริหาร

๒. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารโครงการที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ปัจจัยด้านงบประมาณ ผู้บริหารมีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ในการใช้งบประมาณ รองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านจริยธรรม ปัจจัยด้านบุคลากร (เจ้าหน้าที่/วิทยากร) ปัจจัยด้านการให้บริการประชาชน ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ และปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ปัจจัยด้านการบริหารงานทั่วไป และปัจจัยจากการสัมภาษณ์ ได้แก่ วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร นโยบายรัฐบาล โรงเรียน ผู้ปกครอง และนักเรียน ตามลำดับ

๓. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่งเสริมด้วยหลักสัปปุริสธรรม ให้ศีลธรรมคงอยู่กับความทันสมัยทางสังคม และเพื่อพัฒนาการบริหารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ผู้เรียน ตามรูปแบบที่เหมาะสม โดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลซึ่งออกนโยบาย สนับสนุนงบประมาณและสถาบันสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ ตามแนวทาง Model “6Mm” ดังนี้ ๑) Man = ปัจจัยด้านบุคลากร ต้องมีพันธกิจ (mission) ในการบริหารจัดการครูพระ มีกฎเกณฑ์ ระเบียบการคัดเลือก ทำสัญญา ขึ้นทะเบียนครูพระอย่างถูกต้อง และผ่านการอบรม ๒) Money = ปัจจัยด้านงบประมาณ มีการบริหารอย่างรู้เท่าทัน (modern knowledge) ในการบริหารโครงการ การวางแผนและควบคุม สื่อการสอน กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ตามงบประมาณที่ได้รับให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพ ตามหลักจักษุมาและหลักวิธูโร ๓) Management = ปัจจัยด้านการบริหารงาน อย่างมีวิสัยทัศน์ที่ทันสมัย (modern vision) ในการบริหารโครงการ บริหารอย่างรู้เหตุ รู้ผล รู้โครงการ รู้การดำเนินงาน รู้งบประมาณ รู้บุคลากร รู้กาล ความเป็นอยู่ของสังคม ในปัจจุบัน ก่อเกิดปัญญามองการณ์ไกล เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ๔) Material = ปัจจัยด้านวัสดุ มีความทันสมัย (modern technology) วัสดุ และสื่อการสอน การประชาสัมพันธ์ การประสานงานระหว่างโรงเรียน พระวิทยากร โครงการ มีการสื่อสารที่ทันสมัย ใช้อย่างรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ ๕) Market = ปัจจัยด้านการให้บริการประชาชน โดยการให้ข้อมูลข่าวสาร (message) เช่น โรงเรียน สถานศึกษา ประชาชน หน่วยงานอื่น เกี่ยวกับโครงการ ผ่านเว็บไซต์ และการสื่อสารอื่น ๖) Morality = ปัจจัยด้านจริยธรรม มีการบันทึก (memory) บันทึกคนดีธรรมดี ทั้งครูพระ วิทยากร นักเรียน มีการประเมินพระวิทยากร ที่เป็นแบบอย่างในการสอน การร่วมกิจกรรมกับสถานศึกษา ผู้ปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดี ควรยกย่อง โดยการชมเชยกยกย่องให้เป็นแบบอย่าง

คำสำคัญ : การบริหาร โครงการภาครัฐ โครงการพระสอนศีลธรรม

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the general condition of the inside-school moral teaching project. 2) to study the factors and Buddhist doctrines about the management administration those influence the success of the inside-school moral teaching project, 3) to propose the promoting and

developing methods for the inside-school moral teaching project. The research is mixed research. The quantitative research: the samples comprise 349 inside-school moral teaching monks under Mahachulalongkornrajavidyalaya University and under Mahamakut University. The qualitative research: the in-depth interview was conducted by 29 experts, composing of monks, academic scholars, program administrators and school administrators, The statistic a instruments used for data analysis such as frequency, percentage, mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.) and in-depth interview analysis.

The results of the research:

1. The inside-school moral teaching project is continuously subsidized by the government. It is operated by Mahachulalongkornrajavidyalaya University and Mahamakut University. The objective of this project is to manage the learning and teaching of the Buddhist academy, to nurture morality and ethic to the youth, according to the policy of bringing moral knowledge to school. By applying the Buddhist Principle, as mental anchorage, for behavior adaptation can solve the learning and life proceeding problems. The moral teaching monks can exchange their knowledge and apply it for teaching, follow-up and proposing it to the management.

2. The factors influencing the success of the inside-school moral teaching project, the highest average figures are the budgeting, administrators understand the situation and budgeting. Followed by the ethical factor, human factor (staff/lecturer), public serving factor and material factor. The lowest average figures are the general administration factor and the interview factor, including the vision of the management, government policy, schools, parents and students, respectively.

3. The guidelines for the promotion and development of the inside-school moral teaching project, supported by the Sappurisadhamma Principle. To sustain the morality to remain modern. To develop the management to fit the situation and students according to the proper format of the cooperation with the government's budgeting policy and the monk institute following the "6Mm Model" 1) Man = Personnel Factor which contains mission in monk-teacher management. There are regulation and selection rule for monk-teachers. After training and contract-signing, they will be registered correctly. 2) Money = Budget Factor which executes knowingly (modern knowledge). For the project administration, planning and controlling, teaching media and religion event days, the obtained budget will be

well administered according to the Chuckuma and Withuro Principles. 3) Management = Administration Factor which has modern Vision in project management. Administration with reason, project, operation, personnel, time and present life style understanding creates wisdom and good vision. 4) Material = Material Factor which is modern Technology. Teaching materials, coordination among schools, lectures and training programs are harmonized modernly and knowingly. 5) Market = Public-service Factor which informs messages to school, people, organization about the project via website and other communication. 6) Morality = Recorded-ethic Factor which records the information of good people, good dharma. Monk teachers, lectures, students will evaluate the monk-lecturers. This is a good archetype for teaching, joined activity with schools and it is praised as a good model.

Keywords: Administration, Administration of Government Project,
Morality Teaching Monk Project

๑. บทนำ

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ถือกำเนิดขึ้นและเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ โดยข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่าง กระทรวงวัฒนธรรมกับ กระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ระยะแรกรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๘๐๐ รูป โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่มคือ ๑) เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ๒) เพื่อให้ นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข^๑

มหาเถรสมาคมได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๔๔ มอบหมายให้พระธรรมวรเมธี เลขาธิการแม่กองธรรมสนามหลวงและพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (สมณศักดิ์ขณะนั้น) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้แทนพิจารณา สาระการเรียนรู้

^๑มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

พระพุทธศาสนาในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ในฐานะประธานกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ได้เสนอต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ในคราวประชุมเรื่องหลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา : หัวใจปฏิรูปการศึกษา ในเวทีแห่งนั้น ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย ได้เสนอว่า “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ๆ ไม่มุ่งสอนเฉพาะเรื่องวิชาการ แต่ควรสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน เพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ด้วยการสอนให้รู้ ทำให้อู อยู่ให้เห็น” ปรากฏว่า นายกรัฐมนตรีเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว และเห็นชอบให้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มี ๑ หน่วยกิต (เรียน ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์) ในระดับมัธยมศึกษา พร้อมทั้งให้มีโรงเรียนนำร่องแบบวิถีพุทธจังหวัดละ ๒ แห่งในปีการศึกษา ๒๕๕๖

ตามที่คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในหลักการตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ภายใต้โครงการเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชาติ เพื่อยกระดับศีลธรรมคนในชาติตามรอยพระยุคลบาทเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาทั่วประเทศ โดยให้กระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานงบประมาณ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามเป้าหมายคือให้มีพระ ๑ รูป ต่อสถานศึกษา ๑ แห่ง ในตำบลครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำทางสังคมอย่างแท้จริงจะต้องตื่นตัว ในการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทันและเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแจ่มชัด ถือเป็นหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งของพระสอนศีลธรรมฯ กล่าวกันว่าการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asian Economic Community : AEC) ใน พ.ศ.๒๕๕๘ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การค้าขายย่อมแยกไม่ออกกับศาสนาและวัฒนธรรมไทย มีการปรับตัวและมีส่วนร่วมเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างกลมกลืน การทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเตรียมเยาวชนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะมาถึง การเป็นหน่วยสนับสนุนให้ประเทศชาติบรรลุวัตถุประสงค์ต่อประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน นโยบายของคณะสงฆ์และรัฐบาล มุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้คนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ ภารกิจของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ตั้งขึ้นมาก็คือ การสนับสนุนการศึกษา เผยแผ่ว่าทำอย่างไรให้เปิดวัดและมีกิจกรรมขึ้นมาให้ได้^๒ พระพุทธศาสนาได้ฝังรากลึกกลงอยู่ในสังคมทุกระดับชั้น ประชาชนที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ได้มีหลักการในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการดำรงตน ดูแลสังคม

^๒นพรัตน์ เภยจวัฒนานันท์, “เอกสารประกอบการประชุมมอบนโยบายและการปฏิบัติงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๓”.

หรือกระทั่งช่วยเหลือประเทศชาติ สังคมมีความสงบสุขร่มเย็น จนประเทศไทยได้รับการขนานนามว่า เมืองพุทธ^๓ คนไทยรับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตโดยแยกกันไม่ออก คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของคนไทยตลอดมา พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในฐานะที่เป็นบุคลากรทางศาสนา จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้นำชุมชนโดยปริยาย เมื่อเป็นเช่นนี้พระสงฆ์จึงมีบทบาทต่อการเป็นผู้นำชุมชนของไทยมาตั้งแต่โบราณกาล^๔ แต่ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ช่องว่างทางสังคม แฝงกว้างออกไปทุกขณะ สังคมชนบทกำลังล่มสลาย ขณะที่สังคมเมืองเกิดการกระจุกตัว เกิดปัญหาอาชญากรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวง การค้าประเวณี การละเมิดสิทธิเด็ก โรคนิวเคลียร์ วิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม ปัญหาต่างๆ ที่ถาโถมเข้าสู่สังคมไทยเหล่านี้ ทำให้เกิดการตั้งคำถามว่า ทำไมพระพุทธศาสนาและความคิดทางจิตวิญญาณของคนไทย จึงไม่สามารถป้องกันไม่ให้เกิดวิกฤตการณ์ทางศีลธรรมได้^๕ คำถามดังกล่าว ย่อมมีนัยเจาะจงมายังบทบาทของสถาบันศาสนา และสถาบันทางการศึกษา โดยเฉพาะบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการเผยแผ่อบรมศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนในสถานศึกษาต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นเยาวชนของชาติ^๖ ตามบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตามพุทธปฏิบัติมากน้อยเพียงไร และอะไรเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อโครงการดังกล่าว

ในปัจจุบันสังคมให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่พึงของความถูกต้องดีงาม และความสงบสันติสุขของสังคม พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการชี้นำให้คนในสังคมอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงาม อีกทั้งพระสงฆ์ยังส่งเสริมกุลบุตรกุลธิดาให้มีการศึกษาในทางธรรมและทางสายสามัญ เพื่อให้เยาวชนของชาติเป็นคนเก่งพร้อมทั้งคุณธรรมประจำใจ มีหลักธรรมะเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข โครงการพระสอนศีลธรรม จึงเป็นหน้าที่ของพระซึ่งเป็นผู้ที่สามารถชี้นำสังคม เป็นแบบอย่าง เป็นต้นแบบให้กับเด็ก ๆ และเยาวชน ในการส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติที่ต้องปลูกฝังตั้งแต่ยังเยาว์วัย จึงต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็กตามเจตนารมณ์ของรัฐ

ในการจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ตามนโยบาย “คุณธรรมนำความรู้” สู่

^๓สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๓.

^๔ประจวบ ประเสริฐสังข์, “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมจาริก ที่ปฏิบัติงานในจังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐).

^๕ประเวศ วะสี, **พระพุทธศาสนากับจิตวิญญาณสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖.

^๖กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, **สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

สถานศึกษาเพื่อให้พระสงฆ์นำหลักธรรมทางศาสนามาจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียนและนักศึกษา ให้สามารถนำประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม ทุกภาคส่วน โครงการพระสอนศีลธรรมเป็นการบริหารโดยกำหนดหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาที่สอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายโดยพระสงฆ์ ซึ่งกระบวนการสอน วิธีการต่าง ๆ อยู่ในขอบเขตตามบทบาทของพระสงฆ์

ในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินโครงการ ซึ่งการบริหารโครงการดังกล่าวประกอบด้วยหลายปัจจัย เพื่อให้โครงการสามารถตอบวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของรัฐ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีแก่เยาวชนของชาติ การบริหารโครงการดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จแค่ไหนอย่างไร มีหลายปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการดังกล่าว ทั้งปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในโครงการเอง รวมทั้งกระบวนการ แผนนโยบายของโครงการ การบริหาร ค่าตอบแทน สวัสดิการต่าง ๆ และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ในการทำให้โครงการประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย จากสาเหตุดังกล่าวจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นโครงการที่ดี ที่ส่งเสริมพระซึ่งมีความรู้ความสามารถ และมีศักยภาพในด้านคุณธรรมจริยธรรม และสนับสนุนให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงในการศึกษาศีลธรรมจากพระ แต่การดำเนินโครงการจะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องพิจารณาปัจจัยเป็นองค์ประกอบ เช่น การบริหาร บุคลากรในโครงการงบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน ที่จะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันและทันต่อเหตุการณ์ และผู้วิจัยเองก็เป็นหนึ่งในบุคลากรของโครงการนี้ จึงสนใจศึกษาความเป็นผู้นำของโครงการในการสอนศีลธรรม เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตกรุงเทพมหานคร

๒.๒ เพื่อศึกษาการดำเนินงานและหลักพุทธธรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตกรุงเทพมหานคร

๒.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารโครงการภาครัฐที่ส่งเสริมและพัฒนาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร

๓. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารโครงการภาครัฐ : กรณีศึกษาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตกรุงเทพมหานคร” ได้กำหนดขอบเขตในการดำเนินการวิจัยดังนี้

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วยปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหารโครงการ ดังนี้

๑) ปัจจัยในการบริหารโครงการ ประกอบด้วย ๑) ด้านบุคลากร (Man) ๒) ด้านงบประมาณ (Money) ๓) ด้านการบริหารงานทั่วไป (Management) ๔) ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) ๕) ด้านการให้บริการประชาชน (Market) ๖) ด้านจริยธรรม (Morality)

๒) หลักสัปปุริสธรรม ที่ส่งผลต่อการบริหาร ที่การบริหารโครงการจะต้องรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ได้กำหนดขอบเขตด้านประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) ผู้บริหารโครงการพระสอนศีลธรรม สังกัดมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้บริหาร นักวิชาการ ผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีครูพระเข้าไปสอนศีลธรรม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๒) พระสอนศีลธรรม สังกัดมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระสอนศีลธรรม สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๔๙ คน (จากสูตรของ ทาโร่ ยามาเน่) พระสอนศีลธรรม ที่สังกัดมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๑๙๗ รูป และพระสอนศีลธรรม สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน ๑๕๒ รูป ทั้ง ๒ แห่ง

๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา ไว้ดังนี้คือ พระสอนศีลธรรม สังกัดมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระสอนศีลธรรม สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่อยู่ส่วนกลางเท่านั้น

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารโครงการภาครัฐ : กรณีศึกษาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตกรุงเทพมหานคร” ในครั้งนี้จะใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้ได้แก่ ผู้ชำนาญด้านหลักธรรม ผู้บริหารโครงการ นักวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ปกครองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรม รวมทั้งสิ้นจำนวน ๒๙ รูป/คน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ที่สังกัดมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำนวน ๓๔๙ รูป

๕. ผลการวิจัย

๕.๑ สภาพทั่วไปเกี่ยวกับโครงการ

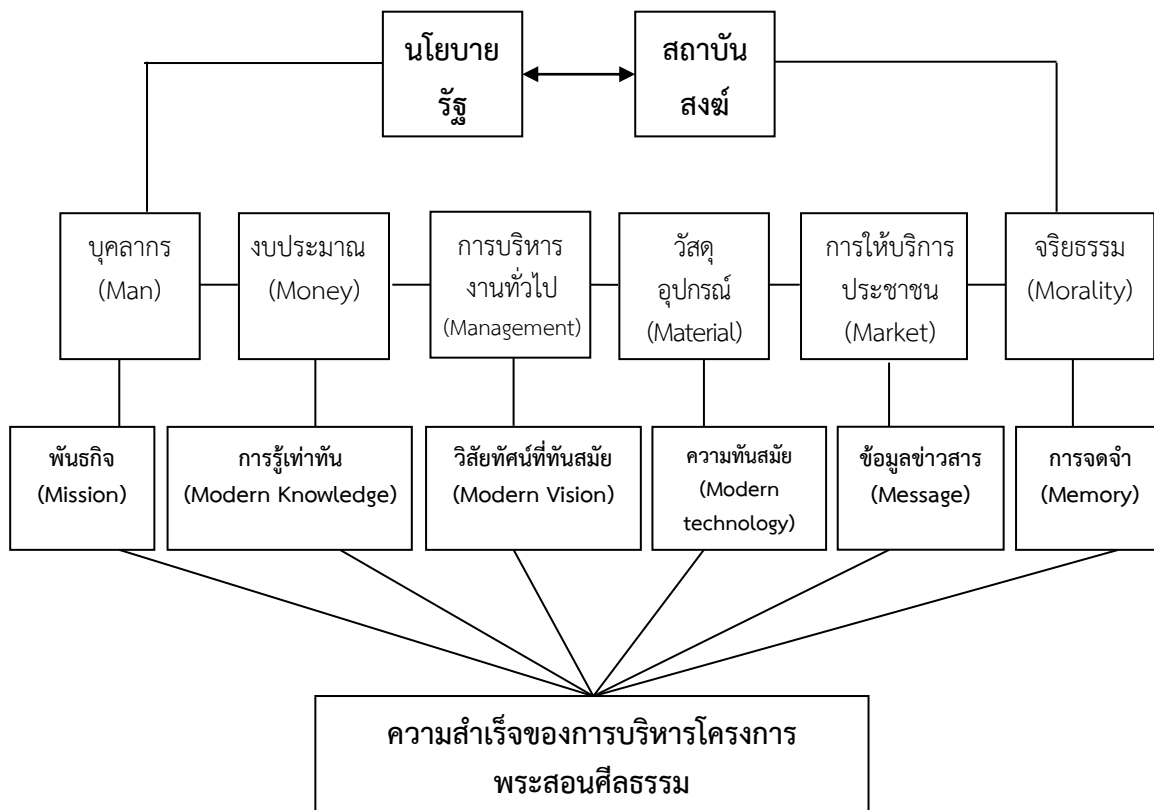
โครงการพระสอนศีลธรรม ที่สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นการบริหารงานในรูปแบบโครงการต่อเนื่อง ครูพระไม่มีสวัสดิการ มีค่านิตยภัตตอบแทนเดือนละ ๒,๐๐๐ บาท ค่าเดินทาง ๕๐๐ บาท รวมเป็น ๒,๕๐๐ บาท ต่อเดือน จ่ายปีละ ๑๐ เดือน ยกเว้นกรณีที่พระสามารถหาแหล่งสอน เช่น โรงเรียนเอกชน ก็จะได้รับค่านิตยภัตเพิ่ม แต่ส่วนหนึ่งก็ให้เป็นของขวัญเพื่อสร้างแรงจูงใจต่อการเรียนของนักเรียนโดยการให้รางวัลแก่นักเรียนในบางโอกาส การบริหารจัดการจึงเป็นแบบจิตอาสา อัตราการจ้างเจ้าหน้าที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ทั่ว ๆ ไป มีการรับสมัครครูพระทุกปี ๆ ละครั้ง เพื่อขึ้นทะเบียน และเป็นการเปิดโอกาสให้พระได้ใช้ความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้พระมีสังกัด และเข้ากฎเกณฑ์ในการเพิ่มทักษะ และพัฒนาศักยภาพ ได้มีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน เพื่อสร้างประสบการณ์การสอน เช่น มีการประชุมเชิงปฏิบัติการสำหรับพระสอนศีลธรรม เพื่อให้ทราบบทบาทหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีกฎเกณฑ์ ดังนี้ ๑) มีการลงทะเบียนเอกสารประวัติและสัญญาเพื่อเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในสังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้สามารถควบคุมและประเมินผลการสอนได้ ๒) มีการสำรวจความต้องการของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๓) แจ้งถึงโรงเรียนทุกสังกัด เพื่อสำรวจข้อมูลและจัดสรรพระภิกษุผู้สอนศีลธรรมเข้าไปสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ ๓) การไปสอนในแต่ละโรงเรียนเป็นการสอนเป็นรายปีการศึกษา และโรงเรียนไม่มีค่าใช้จางเพื่อการนี้แต่อย่างใดทั้งสิ้น เพราะสำนักงานพระสอนศีลธรรม ทั้ง ๒ สถาบันคือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนโรงเรียนจะมีศรัทธาทำบุญเพื่ออุทิศกิจเฉพาะตัวแต่พระสงฆ์แต่ละรูปในวาระโอกาสที่เห็นควร

๕.๒ ปัจจัยและหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร ดังนี้

พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมที่ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องประกอบด้วย งบประมาณ การบริหาร วัสดุ สื่อการสอน วัสดุทัศนของผู้บริหาร ครูพระ ความมีวินัยซื่อตรงต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ความรู้ความสามารถของผู้ทำการสอน ในหลักธรรม และวิธีการถ่ายทอดความรู้ มีความตั้งใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้สอน จรรยาบรรณของผู้สอน ความสนใจของนักเรียนนักศึกษา การให้ความร่วมมือให้การสนับสนุนของโรงเรียน การอำนวยความสะดวกของต้นสังกัดของครูผู้สอน ครูพระที่สอน งบประมาณ และสถานที่ การสอนจะประสบความสำเร็จได้ ต้องมีสื่อการสอนที่สนับสนุนให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดได้ดีให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ อยากรู้ และชวนติดตาม ใช้สื่อได้ตามยุคสมัย ทั้งนี้จะเกิดได้ก็ต้องมีงบประมาณสนับสนุนจากโครงการ ซึ่งที่ผ่านมาโครงการได้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน ในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการช่วงก่อนเปิดภาคเรียน และอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดไปสู่ให้นักเรียนนักศึกษา ได้เท่าทันต่อความทันสมัยของเทคโนโลยี และการประเมินผลการเรียนการสอน ว่าผลการ

เรียนก่อนและหลังจากครูพระสอนเกิดผลต่อนักเรียน นักศึกษา ได้รับความรู้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือไม่อย่างไร รวมทั้งอุดมการณ์ของผู้สอนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ที่ไม่เพียงแต่สอนเพื่อรับค่าตอบแทน เช่นเดียวกันทางผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้การสนับสนุนทั้งทางนโยบาย และการปฏิบัติศาสนกิจของพระสอนศีลธรรม ทางกระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดเป็นนโยบายที่มีกฎกระทรวงรองรับอย่างชัดเจน และปัจจัยที่สำคัญนอกเหนือจากคน งบประมาณ คือนโยบายภาครัฐ ในการที่จะให้โครงการต่อเนื่องยาวนานอย่างมีแผนรองรับทั้งแผนระยะสั้น แผนระยะยาว รองรับโครงการ และบุคลากรของโครงการ มีการบริหารแบบกระจายไปจังหวัดต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และมีการประเมินโครงการเพื่อตรวจสอบและประเมินผลโครงการ ผลจากการมีครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ทำให้นักเรียนมีความประพฤติที่ดีงามกับผู้ปกครองมากขึ้น ดังนั้นจากการวิจัยในครั้งนี้ ปัจจัยที่ส่งต่อความสำเร็จของการบริหารโครงการ ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ การบริหารทั่วไป วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร ชุมชน จริยธรรม สถานศึกษา ผู้วิจัยได้ค้นพบปัจจัยสนับสนุนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการพระสอนศีลธรรม ได้แก่ “องค์ความรู้ 6Mm” ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้คือ

Mission = พันธกิจ ในการบริหารจัดการเกี่ยวกับ **บุคลากร (Man)** โครงการมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับครูพระวิทยากรของโครงการ มีการคัดเลือก ผ่านการอบรม ทำสัญญา ขึ้นทะเบียน เป็นครูพระของโครงการอย่างถูกต้องเป็นระบบ สามารถตรวจสอบได้ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาบุคลากรครูพระ

Modern Knowledge = การรู้เท่าทัน ในการบริหารจัดการ **งบประมาณ (Money)** ผู้บริหารมีความรอบรู้และเท่าทันต่อการใช้งบประมาณในการจัดกิจกรรม สร้างสื่อการสอน กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการโครงการ

Modern Vision = การมีวิสัยทัศน์ที่ทันสมัย ในการบริหารงาน (**Management**) โครงการผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ในการบริหาร รู้เหตุ รู้ผล รู้โครงการ รู้การดำเนินงาน รู้งบประมาณ รู้บุคลากร รู้กาลในการบริหาร เช่น ความเป็นอยู่ของสังคมในปัจจุบัน มีปัญญามองการณ์ไกล เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออก วางแผนเตรียมรับเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์

Modern technology = ความทันสมัย ด้านวัสดุ (Material) เช่น สื่อการสอน การประชาสัมพันธ์ การประสานงานระหว่างโรงเรียน พระวิทยากร โครงการมีการสื่อสารและการใช้สื่อที่ทันสมัย ใช้อย่างรู้เท่าทันต่อสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่

Message = ข้อมูลข่าวสาร การให้บริการประชาชน (Market) โครงการมีความพร้อมในการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แก่โรงเรียน สถานศึกษา ประชาชน หน่วยงานอื่นที่ต้องการครูพระ เกี่ยวกับโครงการมีครูพระวิทยากร มีการติดตามประเมินผล ผู้ปกครอง สรรวจผลการอบรมให้ความรู้และชี้แนวทาง โดยผ่านเวปไซต์ของโครงการ

Memory = การจดจำ บันทึก จริยธรรม (Morality) โครงการมีบันทึกความดี ทั้งครูพระวิทยากร นักเรียน มีการประเมินพระวิทยากร ที่เป็นแบบอย่างในการสอน การร่วมกิจกรรมกับสถานศึกษา ผู้ปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดี ควรยกย่อง โดยการชมเชยกยกย่องให้เป็นแบบอย่าง

๖. อภิปรายผล

๖.๑ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในเขตกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการพระสอนศีลธรรมพบว่า โดยรวม อยู่ในระดับมาก พบว่าทุกปัจจัยมีผลต่อระดับมากต่อความสำเร็จของโครงการพระสอนศีลธรรม อภิปรายได้ว่าโครงการพระสอนศีลธรรม เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ จากความต้องการของโรงเรียน ในการให้ครูพระเป็นผู้สอนวิชาศีลธรรม จะเห็นว่าโครงการจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ ปัจจัยด้านงบประมาณ ปัจจัยด้านจริยธรรม ปัจจัยด้านบุคลากร (เจ้าหน้าที่/วิทยากร) ปัจจัยด้านการให้บริการประชาชน ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ และ ปัจจัยด้านการบริหารงานทั่วไป แสดงให้เห็นว่าโครงการพระสอนศีลธรรมเป็นโครงการที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อสังคม สามารถให้บริการทางสังคมในรูปแบบของการศึกษา การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทาง

ศาสนา การบริหารโครงการที่ดี มีความพร้อม มีการบริหารจัดการที่ดี จึงจะทำให้โครงการนั้น ประสบผลสำเร็จจากภารกิจของผู้บริหาร จะสามารถปฏิบัติงานตามขอบข่ายที่กำหนด ได้อย่าง ครบถ้วน จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานจากบุคลากร ทุกฝ่าย และทุกงาน ร่วมกันวางแผน หาเทคนิค วิธีการและกระบวนการ ที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวโดยเฉพาะการนำ การบริหารงานเชิงระบบมาใช้กับทุกคน รู้จักเวลาเหมาะสมในการทำกิจการทุกอย่างอย่างถูกต้อง รู้จัก บริหารเวลาให้ เหมาะสม รู้จักคุณค่าของเวลา รู้จักการวางแผนการใช้เวลาให้เหมาะสมกับ สถานการณ์ต่าง ๆ ตามการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างถูกต้อง มีความก้าวหน้าตามความเหมาะสม แห่งเวลาอันควร ซึ่งสอดคล้องกับ **เกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา** ๑) สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาของหน่วยงาน / ตัวชี้วัด ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การบริการวิชาการ ๒) สอดคล้อง กับการประกันคุณภาพภายใน องค์กรประกอบที่ ๕ การบริการวิชาการ ๓) สอดคล้องกับการประกัน คุณภาพภายนอก ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บุญหนา จิมาโนง และ ฤดี แสงเดือนฉาย** ได้วิจัยเรื่อง “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมใน สถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙” ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ประชากรกลุ่มตัวอย่างให้ ความเห็นว่า พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙ มีประสิทธิภาพการสอน อยู่ในระดับดี

๖.๒ การบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามหลักสัปปุริสธรรม

พบว่า ครูพระมีความคิดเห็นว่าการบริหารโครงการตามหลักสัปปุริสธรรม โดยรวมอยู่ ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า การบริหารโครงการตามหลักสัปปุริสธรรม เป็นการบริหารแบบรู้เขารู้ เรา โครงการต้องรู้เป้าหมายว่าต้องการอะไร รู้เขา คือ การรู้ว่าสังคมต้องการอะไร เช่น ในสังคม ปัจจุบันนี้โครงการรู้ว่าสังคมต้องการคนดี มีคุณธรรม เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคม ลดปัญหาสังคมทำ น่าอยู่ขึ้น เป็นการสร้างพฤติกรรมที่ดีของเยาวชน ของพ่อแม่ ครอบครัวและคนรอบข้าง สำหรับ ผู้บริหารโครงการ ควรนำหลักและวิธีการปฏิบัติดังกล่าวไปปรับปรุงใช้ในการบริหารโครงการก็จะ เป็นประโยชน์ต่องานบริหารโครงการอย่างยิ่งหลักการบริหารดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ธงชัย เจริญนนท์** ได้วิจัยเรื่อง “การนำหลักสัปปุริสธรรมไปใช้ในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรขององค์กรบริหาร ส่วนตำบลในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด มีการนำหลักสัปปุริสธรรมไปใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยรวมทั้ง ๗ ด้านอยู่ในระดับทุกครั้ง

๗. ข้อเสนอแนะ

ปัจจัยด้านบุคลากร ๑) โครงการครูพระสอนศีลธรรม ต้องหมั่นอบรมให้ความรู้ และ คอยติดตามประเมินผล ๒) โครงการจัดให้มีกิจกรรมพบปะ ระหว่างโรงเรียน โครงการ พระวิทยากร ผู้ปกครอง เพื่อร่วมหาแนวทางในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเยาวชนของชาติ

ปัจจัยด้านงบประมาณ ๑) โครงการ ควรจัดสรรงบประมาณการให้ทุนการศึกษาแก่ครู พระ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ครูพระ ๒) โครงการ ควรจัดสรรงบประมาณการจัดกิจกรรม เพื่อ

ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง โรงเรียน พระวิทยากร นักเรียน และการติดตามประเมินผลโครงการ

ปัจจัยด้านการบริหารงานทั่วไป ๑) โครงการ ควรพัฒนาระบบการบริหารให้มีความรวดเร็วในการติดต่อสื่อสารและการให้ข้อมูลครูพระ ๒) โครงการ ควรพัฒนาทั้งครูพระ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการ และมีการประชาสัมพันธ์ ประสานงานกับบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เช่น โรงเรียน ผู้ปกครอง

ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์ ๑) โครงการควร ส่งเสริมให้ครูพระสามารถผลิตสื่อการสอนได้เอง ๒) โครงการควร ประสานงานกับทางโรงเรียนเพื่อให้อำนวยความสะดวกและสร้างความร่วมมือ ในเรื่องสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนศิลปกรรม และการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ

ปัจจัยด้านการให้บริการประชาชน ๑) โครงการควร มีการติดตามให้ผู้ปกครอง ประเมินผลพฤติกรรมของบุตรหลาน และต้องการให้ครูพระ โครงการเสริมตรงจุดไหน จะได้แก้ไข ปัญหาได้ถูกทาง ๒) โครงการควรฝึกให้นักเรียนเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา เช่น การนำสวดมนต์

ปัจจัยด้านจริยธรรม ๑) โครงการควร ส่งเสริมให้รางวัลนักเรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี ๒) โครงการควร ส่งเสริมประกาศเกียรติคุณครูพระวิทยากรที่ทำผลงานเด่น ประพฤติดี ต่อสังคม เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.
- ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชุมช่างจำกัด, ๒๕๔๖.
- ประเวศ วะสี. พระพุทธศาสนากับจิตวิญญาณสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การวิจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร: ฟอรั่มเฟซ, ๒๕๕๕.
- สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. “การเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. ในคู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

(๒) วิทยานิพนธ์

บุญหนา จิมาง และ ฤดี แสงเดือนฉาย. “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรม
ในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหา
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ประจวบ ประเสริฐสังข์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก : ศึกษาเฉพาะกรณี
พระธรรมจาริก ที่ปฏิบัติงานในจังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์
ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

(๓) เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์

นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์. “เอกสารการประชุมมอบนโยบายและการปฏิบัติงานสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วันที่ ๖
ตุลาคม ๒๕๕๓”.

พุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจที่บันทึกไว้ในสุตตันตปิฎกอังคุตตรนิกาย
The Necessary Buddhadhamma for Public Administrators
As Recorded in Suttanta Pitaka, Angkuttaranikaya

สมาน งามสนิท*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง พุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับนักบริหารรัฐกิจที่บันทึกในสุตตันตปิฎกอังคุตตรนิกาย มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจ ๒. เพื่อรวบรวมพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจให้เป็นระบบหมวดหมู่ และ ๓. เพื่อเสนอผลการวิจัยให้ผู้บริหารรัฐกิจนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมือง

ระเบียบวิธีวิจัย เป็นการวิจัยเอกสาร รวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก หมวดพระสูตรคือ พระสุตตันตปิฎกอังคุตตรนิกายทั้งหมด ตั้งแต่ เอกนิบาต หมวด ๑ จนถึง เอกาทสกนิบาต หมวดที่ ๑๑ เพื่อศึกษาหัวข้อพุทธธรรมที่จำเป็นและเหมาะสมกับผู้บริหารรัฐกิจ รวมถึงศึกษาคัมภีร์อรรถกถา เพื่อหาคำอธิบายความหมายพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจทั้งโดยย่อและพิสดาร

ผลการวิจัย พบว่ามีพุทธธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารรัฐกิจอยู่จำนวน ๖๐ หัวข้อธรรมด้วยกัน ที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑-๔ คือ ตั้งแต่ ทุกนิบาต-ทสกนิบาต ส่วน เอกนิบาต นวกนิบาตและเอกาทสกนิบาตนั้นไม่พบหัวข้อธรรมที่เหมาะสมกับการบริหาร จากพุทธธรรมทั้ง ๖๐ ข้อนั้น ผู้วิจัยได้นำมาจัดหมวดหมู่ให้สะดวกในการศึกษามากขึ้นและคัดเลือกเฉพาะหัวข้อธรรมที่คิดว่าจำเป็นและเหมาะสมกับการบริหารรัฐกิจมากเป็นอันดับต้นๆ ได้ ๒๑ หัวข้อธรรม ได้แก่ โลกपालธรรม ๒ ทูล์พุกบุคละ บุคคลหาได้ยาก ๒ ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิ ๒ ปฏิสันถาร ๒ ธรรม ๒ ธรรมอันให้งาม ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ สุจริต ๒ องค์ของพ่อค้า ๒ อธิปไตย ๓ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ปธาน ๔ พละ ๔ วุฒิ ๔ ราชสังคหวัตถุ ๔ อริยวัฑฒิ ๕ สปัปฺริสธรรม ๗ อปรินิยธรรม ๗ และ ราชธรรม ๑๐

คำสำคัญ พุทธธรรม ผู้บริหารรัฐกิจ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย

ABSTRACT

The objectives of this research entitled The necessary Buddhadhamma for public administrators as recorded in Suttanta PitakaAngkuttara Nikaya were; 1. to study the necessary Buddhadhamma for publicadministrators as recorded in SuttantaPitakaAngkuttaraNikaya, 2. to categorize the necessary

* รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
มจร.Fulbright Scholar-In-residence, Ohio University, Athens, Ohio, U.S.A.1992

Buddhadhamma for public administrators and 3. to propose the findings for the public administrators to apply the necessary Buddhadhamma in administration of public affairs.

The methodology was the documentary research collecting data from Tipitaka; Suttanta Pitaka Angkuttara Nikaya from section 1 to section 11 to find the necessary Buddhadhamma for the public administrators and also another Buddhist scriptures to find the explanations of Buddhadhamma in short and in details.

Findings were as follows:

There are 60 titles of necessary Buddhadhamma for public administrators recorded in Suttanta Tipitaka Ankutanikaya volume 1-4; Tutikanipata to Tasakanipata. But none of necessary Buddhadhamma for public administrators recorded in Akanipata, Navakanipata and Akatasa nipata. From these 60 titles, the most necessary Buddhadhamma for public administrators are of 21 titles; they are Lokapala Dhamma of 2, Rare Persons of 2, Sammaditthipaccya of 2, Patisanthara 2, hospitality of 2, Dhamma of 2, Gracing virtue of 2, Bahukaradhamma, virtues of great assistance of 2, Succarit of 2, Merchant's attributes of 2, Akati of 4, Brahmavihar 4, Sangkahavattu 4, Pathan of 4, Bala of 4, Vutthi of 4, Rajasanghavattu 4, Dhamma for prosperity of 5 and Sappurisadhamma of 7, Apparihaniyadhamma 7 and Rajadhamma 10.

Keywords: Buddhadhamma, Public Administrators, Suttantapitaka Angkuttaranikaya

๑. บทนำ

การบริหารรัฐกิจ (public administration) เป็นการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายข้าราชการประจำต้องดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่วางไว้ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนตามหลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้และหลักนิติธรรม การบริหารรัฐกิจหรือกิจการบ้านเมืองของทุกประเทศรวมถึงประเทศไทยด้วย ส่วนใหญ่แล้วจะมี ปัญหาความไม่โปร่งใส มีการเบียดบังผลประโยชน์ของชาติไปเป็นผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง จนทำให้ประเทศชาติเสียหาย กลายเป็นความขัดแย้ง การปฏิวัติรัฐประหารที่เกิดขึ้นในประเทศไทย บ่อยครั้งก็อ้างการโกงกิน คอร์รัปชันเป็นสาเหตุของการปฏิวัติ จึงกล่าวได้ว่า การคอร์รัปชันเป็นภัยคุกคามความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจและการคอร์รัปชันเป็นปัญหาเรื้อรังในระบบเศรษฐกิจไทยมาช้านาน แม้หน่วยงานของรัฐ เอกชนและองค์กรอิสระจะพยายามแก้ไขปัญหามาแต่ยังไม่ มีมาตรการใดที่มารดแก้ปัญหาคอร์รัปชันได้จริง จากการที่องค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย (transparency Thailand) ได้จัดทำดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชัน (corruption perception

index) เมื่อ พุทธศักราช ๒๕๕๕ พบว่า ประเทศไทยได้คะแนนความโปร่งใส ๓๗ คะแนน จาก ๑๐๐ คะแนน อยู่ในอันดับที่ ๘๘ จาก ๑๗๔ ประเทศที่มีการสำรวจ^๑

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัย มองว่าประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ข้าราชการ ผู้บริหาร นักการเมืองส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่ดีสำหรับผู้บริหารทุกระดับ ผู้บริหารกิจการบ้านเมืองไม่มีการนำพระธรรมคำสอนที่ดีของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารบ้านเมืองเลยหรืออย่างไร การฉ้อราษฎร์บังหลวง โกงกิน คอร์รัปชันจึงยังคงเป็นปัญหาหลักของการบริหารกิจการบ้านเมืองของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาค้นคว้าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สำคัญทางพุทธศาสนา เป็นจุดศูนย์รวมคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นหลักธรรมที่คงความเป็นอมตะ ทนยุคตันทนสมัยอยู่เสมอ เป็น **สันติวิถี** ผู้ปฏิบัติสามารถเห็นชัดรู้ชัดด้วยตนเอง**อกาลิโก** สามารถนำไปปฏิบัติได้ไม่จำกัดกาลเวลา ใช้ได้ทุกยุคทุกโอกาส **เอหิเปสสิโก** สามารถทำให้ผู้อื่นนำไปประพฤติปฏิบัติและนำไปพิสูจน์ได้ **โอบนยิโก** เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาประพฤติปฏิบัติใส่ไว้ในใจตน และที่สำคัญ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตได้อย่างไร ชัดจำกัด คือปรับใช้ได้กับทุกคนกับชนทุกระดับชั้น ทุกสาขา การงาน อาชีพ โดยเฉพาะหลักธรรมของผู้บริหารในพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกายนี้ เป็นหลักธรรมที่ทรงคุณค่ายิ่ง มีการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบแบบแผน เป็นหมวดหมู่ คือตั้งแต่หมวด เอกนิบาต ถึง เอกาทสกนิบาต ซึ่งมีหลักธรรมมากมายหลากหลายที่ผู้บริหารควรรู้ ควรศึกษาค้นคว้าและเลือกเฟ้นหลักธรรม เพื่อนำเสนอให้ผู้บริหารรัฐกิจนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กร องค์กร หน่วยงานหรือธุรกิจห้างร้านต่างๆให้เหมาะสม โดยสมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นๆได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูงสุดในการ**บริหารตน บริหารคน และบริหารงาน**

การบริหารตน เรื่องการบริหารตนนี้ องค์กรสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า อดตาหิตตโน นาโถ แปลความว่า “ตนเป็นที่พึ่งของตน” พิจารณาจากสุภาสิต บทนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องของการบริหารจัดการของตนโดยตรง ผู้บริหารคนใดสามารถบริหารจัดการของตนให้มีประสิทธิภาพได้ ผู้บริหารคนนั้นก็จะเป็นผู้มีจิตใจที่เข้มแข็งไม่หวั่นไหวต่ออิจฐารมณ คือ อารมณ์ที่พอใจ เช่น ความสมบูรณ์ด้วยลาภยศ สุข สรรเสริญ เป็นต้น และอนิจฐารมณคือ อารมณ์ที่ไม่พอใจ เช่น ประสบกับความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ทุกข์ นินทา เป็นต้น เมื่อผู้บริหารฝึกฝนตนเองได้อย่างนี้แล้ว ก็จะเป็นผู้ประเสริฐที่สุด นำเคารพศรัทธาที่สุดในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย ดังพุทธภาษิตว่า ทนโต เสฏฐิณฺมฺนุสฺเสสุ “บรรดามนุษย์ทั้งหลาย ผู้ที่ฝึกฝนตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุด” ผู้บริหารที่ฝึกฝนตนเป็นอย่างดีแล้วก็จะเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง หนักแน่น ไม่หวั่นไหว ไม่เป็นคนหุนหันพลันแล่น ไม่ว่าจะไมโกรธง่ายใจร้อน สามารถจะควบคุมอารมณ์ของตนได้เมื่อประสบกับภาวะคือสิ่งเร้าอันไม่พึงประสงค์หรือไม่ชอบใจมากระตุ้นจิต เช่น ถูกด่า ถูกถากถาง ถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น ก็จะไม่

^๑ องค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย ๒๕๕๕

โต้ตอบในลักษณะที่เป็นความรุนแรง หากแต่จะเป็นการโต้ตอบที่ประกอบด้วยเหตุผล สร้างความเข้าใจ และหาทางออกที่ดีร่วมกัน

ผู้บริหารที่ฝึกฝนตนดีแล้ว จะทำให้เป็นคนเข้มแข็ง มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น และตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารที่ประกอบด้วยคุณธรรมดังกล่าวนี้ จะมีความมั่นใจในตัวเองสูงจึงเป็นเหตุให้การบริหารกิจการต่างๆประสบความสำเร็จได้โดยไม่ง่าย แต่มีปัญหาอยู่ว่าผู้บริหารจะอาศัยคุณธรรมหรือหลักธรรมในข้อใดมาบริหารตนให้มีความเข้มแข็ง มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น และตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาได้ ข้อนี้ องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสหลักธรรมที่ทำให้จิตมีสภาพที่ตื่นตัว พร้อมทั้งจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นก็คือ อธิปไตย อันได้แก่หลักธรรมที่ทำให้การบริหารงานประสบความสำเร็จได้ ๔ ประการ คือ ๑. ฉันทะ ความพอใจ ความชอบใจและความเต็มใจที่จะทำงาน หรือมีความพอใจในงานและหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอยู่ ๒. วิริยะ คือ ความขยันหมั่นเพียร อดทนมุ่งมั่น และกระตือรือร้นที่จะทำงาน ไม่เกียจคร้าน ไม่เป็นคนชอบอ้าง คือ อ้างว่า ร้อนมาก หนาวมาก หิวนัก ทรายนัก ยังเข้าอยู่ หรือเย็นแล้ว เป็นต้น แล้วไม่ทำงาน ปล่อยให้งานต้องค้างค้ำอากาศ อันจะเป็นเหตุให้งานไม่เสร็จทันตามกำหนดหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ๓. จิตตะ คือ เอาจิตจดจ่อในขณะที่ทำงาน มีจิตเป็นสมาธิ ไม่ฟุ้งซ่าน มีความระลึกได้ และรู้ตัวเองอยู่เสมอว่า ขณะนี้ตัวเองกำลังคิด กำลังพูด หรือกำลังทำอะไรอยู่ ๔. วิมังสา คือการพิจารณาไตร่ตรอง หมายถึง การพิจารณาไตร่ตรองถึงงานที่ตนทำแล้ว ว่าเป็นอย่างไร ดีหรือไม่ดี มีข้อบกพร่องที่ตรงไหน มีอุปสรรคปัญหาตรงจุดใด ควรแก้ไขอย่างไร เป็นต้น และที่สำคัญมากไปกว่านั้นก็คือ ให้พิจารณาคุณสมบัติของตนเองให้ชัด คือ ตรงไปตรงมา ไม่เข้าข้างตนเอง คุณตนให้ออกกว่า ตนมีนิสัยอย่างไร เป็นคนหลงอำนาจ มีทิฐิมีมานะสูง เห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว หรือว่าเป็นคนที่เอาแต่ใจตัวเอง มีนิสัยในข้อใดบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารงาน และควรที่จะปรับปรุงแก้ไข หรือมีนิสัยในข้อใดบ้างที่เป็นประโยชน์เป็นอุปการะต่อการทำงาน ควรที่จะพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า “อ่านตนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น เห็นตนชัด จัดตนถูก” ผู้บริหารที่ฝึกตนปฏิบัติตนได้อย่างนี้แล้วจึงจะถือว่าเป็นการบริหารตนได้อย่างถูกวิธีตามหลักพุทธศาสนา

บริหารคน หมายความว่า ผู้บริหารที่ฉลาด ต้องรู้จักนิสัยและเข้าใจในความเป็นตัวตน รวมถึงทักษะความรู้ความสามารถในการทำงานของแต่ละบุคคลในองค์กรหรือบริษัทที่ตนบริหาร รับผิดชอบอยู่ แล้วมอบหมายงานให้ถูกต้องเหมาะสมแก่อุปนิสัย ความรู้ความสามารถของแต่ละคน เช่น คนนี้มีนิสัยร่าเริง ช่างพูดช่างจา เป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลอื่น ควรให้อยู่ในตำแหน่ง ปฏิคม หรือประชาสัมพันธ์ คนนี้มีความรู้เรื่องเทคโนโลยี ก็ควรให้ดูแลฝ่ายคอมพิวเตอร์ เป็นต้น การบริหารคน เป็นเรื่องของการสร้างแรงจูงใจให้กับทีมงาน พนักงาน เพื่อนร่วมงาน ลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตน ด้วยการพัฒนาพนักงานของตนให้มีความรู้ความสามารถยิ่งขึ้น นั่นก็คือ การมุ่งส่งเสริมทางด้านจิตใจ การสร้างกำลังใจให้กับทีมงานและพนักงานของตน ให้มีความสามัคคี มีความมุ่งมั่น กระตือรือร้น และมีความเต็มใจ พพอใจที่จะทำงานร่วมกันอย่างเป็นทีม แต่ว่าการที่

ผู้บริหารจะบริหารคนให้ประสบเป็นผลสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารต้องมีการฝึกฝนตนมาเป็นอย่างดี ดังที่กล่าวแล้วในข้อหนึ่งนั้น เพราะเหตุว่า การบริหารผู้อื่นอาจยากยิ่งกว่าการบริหารตน เหตุผลก็คือว่า การบริหารตนเป็นการบริหารบุคคลเพียงคนเดียว แต่การบริหารบุคคลอื่นเป็นการบริหารหลายคนพร้อมกันจึงยากกว่า

ดังนั้นสิ่งที่ผู้บริหารควรตระหนัก ให้ความสำคัญ สนใจ เอาใจใส่ และคิดให้ลึกซึ้งแจ่มชัดก็คือว่า มีวิธีใดบ้างที่จะทำให้พนักงานและทีมงานของตนมีศักยภาพในการคิด ในการทำงาน คือสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การสร้างแรงจูงใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้พนักงานและทีมงาน ให้มีความขยันขันแข็ง มีความอดทน มีมานะพยายามในการทำงาน แรงจูงใจดังกล่าวนี้ อาจแบ่งได้ออก เป็น ๒ ประการ ดังนี้ ๑. การจูงใจที่เป็นตัวเงิน (Financial incentive) เช่น เงินเดือน โบนัส ค่าล่วงเวลา หรือการให้รางวัลแก่ผู้ขยันทำงาน เป็นต้น ๒. การจูงใจที่ไม่ใช่ตัวเงิน (Non-financial incentive) เช่น การมีผู้นำหรือผู้บริหารที่ดี ประกอบด้วยคุณธรรม มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนตรงไปตรงมา ยึดหลักความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ไม่ใช้อคติในการบริหาร ลูกน้อง พนักงานและทีมงานของตน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เป็นคนใจกว้าง เปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นทั้งจากบุคคลที่มีความคิดเป็นอย่างเดียวกันกับตนและฟังเหตุผลของผู้ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งหรือต่างกับตนด้วย อีกประการหนึ่ง การให้โอกาสในการเลื่อนตำแหน่งงาน สำหรับพนักงานที่มีความขยันขันแข็งในการทำงานและสนองงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง การให้พนักงานมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กร เพื่อให้พนักงานรู้สึกว่าคุณก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้องค์กรหรือองค์กรนั้นประสบความสำเร็จ

บริหารงาน หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยทรัพยากรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการบริหาร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

การบริหารงาน เป็นการที่ผู้บริหารองค์กร หน่วยงาน หรือองค์กร จัดสรรงานพร้อมทั้งมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กร หน่วยงานหรือองค์กรให้เป็นไปอย่างมีระบบ และเป็นระเบียบ โดยวิธีการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรทั้งหมดมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุดให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามจุดมุ่งหมายที่ทางองค์กรหรือองค์กรได้กำหนดไว้ ผู้บริหารงานที่ดีและฉลาดจะต้องมีการกระจายอำนาจหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม คือให้ตรงกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลในองค์กร มิใช่ให้งานมารวมอยู่กับตนเพียงผู้เดียวหรือกระจุกตัวอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น การกระทำดังกล่าวนี้อาจจะเป็นเหตุให้การดำเนินงานเกิดการล่าช้า ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อองค์กรหรือองค์กรก็เป็นได้ เช่น เสียชื่อเสียง หรือประสบภาวะขาดทุน เป็นต้น

ดังนั้นผู้บริหารที่ฉลาดต้องรู้จักโครงสร้าง และองค์ประกอบของส่วนต่างๆในองค์กร องค์กรหน่วยงานหรือบริษัทที่ตนบริหารอยู่ แล้วจัดระเบียบของงานให้ถูกต้องเหมาะสม คือให้รู้ว่าจะงานนี้ควรทำก่อน งานนี้ควรทำทีหลัง และจัดสรรงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลจึงจะทำให้งานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้

การบริหารด้วยหลักธรรม ๓ ประการ คือ บริหารตน บริหารคน และบริหารงาน ดังที่อธิบายไปแล้วนั้น ล้วนมีธรรมะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น หากผู้บริหารคนใดไม่มีธรรมะเป็นเครื่องครองใจ ไม่ใช่ธรรมะบริหารจิต บริหารชีวิต บริหารตน บริหารคน และบริหารงานแล้ว ยากที่จะเป็นผู้นำที่ดี เป็นนักบริหารที่ดีได้ ดังจะเห็นได้จากบางคนที่มีโอกาสได้เข้าไปบริหารงานระดับประเทศ ไม่ได้ใช้ธรรมะเข้าไปช่วยในการบริหารจัดการองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ตนรับผิดชอบ พอประสบช่องหรือโอกาสคอร์รัปชัน ก็ทำโดยไม่ได้คำนึงถึงความเสียหาย ความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นกับประเทศชาติหรือประชาชนผู้เสียหาย เพราะเห็นแก่ประโยชน์ตนโดยฝ่ายเดียว เมื่อมีผู้นำที่ไร้คุณธรรมเข้ามาบริหารประเทศชาติเช่นนี้ก็เป็นเหตุให้ประเทศชาติประสบภาวะเสื่อมถอย หรือหยุดนิ่ง ไม่เจริญทัดเทียมกับนานาชาติ เพราะเหตุที่ภาครัฐไม่มีเงินเข้าไปบริหารจัดการ ช่วยเหลือจุนเจือประชาชนที่ยากจน หรือมีก็น้อยไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการให้ทั่วถึง ความจริงแล้วงบประมาณภาษีอากรที่ประชาชนได้เสียให้ทางภาครัฐในแต่ละปีนั้นมากมาย เพียงพอต่อการที่จะนำมาบริหารประเทศ นำไปช่วยเหลือดูแลประชาชนที่ยากจนให้ได้รับประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงกันเลยทีเดียว ขอเพียงแต่ผู้นำมีธรรมะ มีคุณธรรม มีมโนธรรมอยู่ในใจ คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญเท่านั้น

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทั้งหลายเหล่านี้ นับว่าทรงคุณค่ายิ่งนักและมีประโยชน์มากสำหรับผู้บริหาร หรือแม้แต่ผู้ครองเรือนหรือนักบวช ก็สามารถที่จะเลือกเฟ้นเอาหลักธรรมต่างๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมแก่ตำแหน่ง หน้าที่ การงานนั้นๆ ได้

ผู้วิจัยเห็นความสำคัญในปัญหานี้ จึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้า ทำการวิจัย **พุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับบริหารรัฐกิจ ตามที่บันทึกไว้ในสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย** เพื่อให้ผู้บริหารได้นำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับการบริหารงานในยุคโลกาภิวัตน์และเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการประยุกต์ใช้กับผู้บริหารในองค์กร องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ตามสมควรแก่ฐานะ สมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่ การงานของแต่ละบุคคล

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจในสุตตันตปิฎกอังคุตตรนิกาย
๒. เพื่อรวบรวมพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจให้เป็นหมวดหมู่
๓. เพื่อเสนอผลการวิจัยให้ผู้บริหารรัฐกิจนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารรัฐกิจ และกิจการบ้านเมือง

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย เป็นการวิจัยเอกสาร(documentary research) รวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา ในเบื้องต้นสำรวจโครงสร้างพระไตรปิฎกทั้ง ๓ ปิฎก คือพระสุตตร พระวินัยและพระอภิธรรมปิฎก ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาพุทธธรรมเฉพาะที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกเท่านั้น พระสุตตันตปิฎกมีโครงสร้างดังนี้

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย

อังคุตตรนิกาย เป็นชื่อนิกายหนึ่งของพระสุตตันตปิฎก และนับเป็นนิกายที่ ๔ ในจำนวน ๕ นิกาย คือ

๑. ทีฆนิกาย
๒. มัชฌิมนิกาย
๓. สังยุตตนิกาย
๔. อังคุตตรนิกาย
๕. ขุททกนิกาย

อังคุตตรนิกายรวมอยู่ในคัมภีร์ ๕ เล่ม คือ เล่มที่ ๒๐-๒๔

ความหมายของอังคุตตรนิกาย

คำว่า “นิกาย” แปลว่า **หมวด** หรือ **หมู่** หมายถึงหมวดหรือหมู่ของพระสูตร คำว่า “อังคุตตร” แปลว่า ที่ยิ่งด้วยองค์ คำว่า “องค์” ในที่นี้หมายถึงจำนวน คือ จำนวนของหัวข้อธรรมในพระสูตรต่างๆ ของนิกายนี้ คำว่า “อังคุตตรนิกาย” จึงแปลว่า หมวดที่ยิ่งด้วยองค์หรือหมู่ที่ยิ่งด้วยองค์เพราะในนิกายนี้พระสังคีติกจารย์ได้รวบรวมและจัดลำดับพระสูตรเข้าไว้เป็นหมวดหมู่ตามจำนวนหัวข้อธรรมเป็นสำคัญ^๒

การจัดแบ่งหมวดหมู่พระสูตรในอังคุตตรนิกาย

อันดับที่ ๑ จัดแบ่งเป็นนิบาต

การจัดแบ่งหมวดหมู่พระสูตรในอังคุตตรนิกาย มีลักษณะพิเศษที่น่าศึกษากล่าวคือ อันดับแรก ท่านจัดแบ่งพระสูตร ในนิกายนี้จำนวน ๗,๙๐๒ สูตร (อรรถกถาพระวินัยกถาวามี ๙,๕๕๗ สูตร : วิ.อ. ๑/๒๕) ให้เหมาะสมกับหัวข้อธรรมไว้ในแต่ละนิบาต (หมวดย่อยของนิกาย) โดยจัดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวนเท่ากันไว้ในนิบาตเดียวกัน เริ่มตั้งแต่จัดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๑ ข้อไว้ในนิบาต หมวด ๑ ไปจนถึงจัดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๑๑ ข้อไว้ในนิบาตหมวด ๑๑ รวมทั้งหมด ๑๑ นิบาต คือ

๑. เอกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๑ ข้อ มี ๖๑๙ สูตร
๒. ทูกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๒ ข้อ มี ๗๕๐ สูตร
๓. ติกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๓ ข้อ มี ๓๕๓ สูตร
๔. จตุกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๔ ข้อ มี ๗๘๒ สูตร
๕. ปัญจกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๕ ข้อ มี ๑,๑๕๒ สูตร
๖. ฉกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๖ ข้อ มี ๖๓๙ สูตร
๗. สัตตกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๗ ข้อ มี ๑,๑๓๒ สูตร
๘. อัฏฐกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๘ ข้อ มี ๖๒๖ สูตร

^๒ อ.เอกก.ทุก.ติก. (ไทย) ๒๐/[๗].

๙. นวกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๙ ข้อ มี ๔๓๒ สูตร

๑๐. ทสกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๑๐ ข้อ มี ๒๔๖ สูตร

๑๑. เอกาทสกนิบาต คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๑๑ ข้อ มี ๖๗๑ สูตร^๙

คัมภีร์อังคุตตรนิกาย

อังคุตตรนิกายซึ่งแบ่งออกเป็น ๑๑ นิบาตนั้น จัดเป็น ๕ เล่ม คือ เล่มที่ ๒๐ ถึงเล่มที่ ๒๔ โดยจัดแบ่งดังนี้

๑. เอกกนิบาต ทุกนิบาต และติกนิบาต จัดเป็นคัมภีร์เล่มที่ ๒๐

๒. จตุกกนิบาต จัดเป็นคัมภีร์เล่มที่ ๒๑

๓. ปัญจกนิบาต และฉกนิบาต จัดเป็นคัมภีร์เล่มที่ ๒๒

๔. สัตตกนิบาต อัญญกนิบาตและนวกนิบาต จัดเป็นคัมภีร์เล่มที่ ๒๓

๕. ทสกนิบาต และเอกาทสกนิบาต จัดเป็นคัมภีร์เล่มที่ ๒๔^{๑๐}

เพื่อช่วยให้เข้าใจประเด็นสำคัญของพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๒๐ ว่าด้วยเอกกนิบาต ทุกนิบาต และติกนิบาต ซึ่งมีพระสูตรทั้งหมด ๑,๗๒๒ สูตรได้ดีขึ้น จึงขอแนะนำสาระสำคัญโดยสรุป ดังต่อไปนี้

เอกกนิบาต จำนวนวรรคและพระสูตรในเอกกนิบาต

เอกกนิบาต คือ หมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมพระสูตรละจำนวน ๑ ข้อ มีทั้งหมด ๖๑๙ สูตร แบ่งเป็นวรรค จำนวน ๒๐ วรรค แต่ละวรรคมีพระสูตรจำนวนต่างกัน คือ น้อยที่สุดมี ๑๐ สูตร และมากที่สุดมี ๑๘๑ สูตร

ทุกนิบาต คือ หมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมจำนวน ๒ ข้อ มีทั้งหมด ๗๕๐ สูตร แบ่งเป็นปณาสก จำนวน ๓ ปณาสก แต่ละปณาสกมีวรรคและพระสูตรจำนวนต่างกัน คือ ปฐมปณาสกมี ๕ วรรคและ ๕๒ สูตร ทุตติยปณาสกมี ๕ วรรคและ ๖๖ สูตร ตติยปณาสกมี ๕ วรรคและ ๖๒ สูตร รวมวรรคทั้งหมดเป็น ๑๕ วรรค และจัดเป็นหัวข้อเปยยาล ๔ ข้อ มี ๕๗๐ สูตร

ติกนิบาต จำนวนวรรคและพระสูตรในติกนิบาต ติกนิบาต คือ หมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมสูตรละ ๓ ข้อ มีทั้งหมด ๓๕๓ สูตร แบ่งเป็น ๓ ปณาสก ๑๖ วรรค กับหัวข้อเปยยาล ๒ ข้อ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ คือ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต จัดเป็นคัมภีร์เล่มที่ ๒ ของอังคุตตรนิกาย มีพระสูตรทั้งหมด ๗๘๒ สูตร เป็นนิบาตเดียว คือ จตุกกนิบาต

จตุกกนิบาต คือ หมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมพระสูตรละจำนวน ๔ ข้อ มี พระสูตรทั้งหมด ๗๘๒ สูตร แบ่งเป็น ๕ ปณาสก ๒๗ วรรค กับ ๑ หัวข้อเปยยาล

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๒ คืออังคุตตรนิกายปัญจกนิบาต ถึง ฉกนิบาต จัดเป็นเล่มที่ ๑ ของอังคุตตรนิกาย มีพระสูตรทั้งหมด ๑,๘๐๑ สูตร มี ๒ นิบาตคือปัญจกนิบาตและฉกนิบาต

^๙ อจ.เอกก.ทุก.ติก. (ไทย) ๒๐/[๗].

^{๑๐} อจ.เอกก.ทุก.ติก. (ไทย) ๒๐/[๑๗].

ปัญญาคนิบาทคือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมะหมวดละ ๕ ประการ มีพระสูตรทั้งหมด ๑,๑๕๒ สูตร แบ่งเป็น ๕ ปัณณาสก์ ๒๖ วรรค กับ ๓ หัวข้อเปยยาถ

ฉีกกนิบาท คือหมวดพระสูตรที่มีหัวข้อธรรมะสูตรละ ๖ ประการ มีพระสูตรทั้งหมด ๖๔๙ สูตร แบ่งเป็น ๒ ปัญญาสก์ กับ ๑ หัวข้อเปยยาถ

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๓ คือ อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาท อัญญกนิบาท นวกนิบาท จัดเป็นเล่มที่ ๔ ของอังคุตตรนิกาย มีพระสูตรทั้งหมด ๒,๑๙๐ สูตร มี ๓ นิบาท คือ สัตตกนิบาท อัญญกนิบาท และนวกนิบาท

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๔ คืออังคุตตรนิกาย ทสก - เอกาทสกนิบาท จัดเป็นคัมภีร์เล่มที่ ๕ และเป็นเล่มสุดท้ายของอังคุตตรนิกาย มีพระสูตรทั้งหมด ๑,๔๑๗ สูตร แบ่งเป็น ๒ นิบาท คือทสกนิบาท และเอกาทสกนิบาท หลังจากได้แยกแยะเล่มและหมวดหมู่เอกสารแล้ว จึงได้ศึกษาพระพุทธธรรมที่จำเป็นและเหมาะสมสำหรับผู้บริหารรัฐกิจและกิจการบ้านเมืองและจัดหมวดหมู่หัวข้อพระพุทธธรรมตามลำดับ รวมถึงศึกษาคัมภีร์อรรถกถา เพื่อหาคำอธิบายความหมายพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจทั้งโดยย่อและพิสดาร

๔. ผลการวิจัย

หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหลักธรรมสำหรับนักบริหารในชุดต้นตปิฎกอังคุตตรนิกายจำนวน ๕ เล่ม พบว่ามีหลักธรรมที่น่าสนใจนำมาประยุกต์ปรับใช้กับการบริหารมีอยู่จำนวน ๖๐ หัวข้อธรรมด้วยกันทั้ง ๖๐ ข้อนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจากพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย ตั้งแต่ทุกนิบาท-ทสกนิบาท ส่วน เอกนิบาท นวกนิบาทและเอกาทสกนิบาทนั้นไม่พบหัวข้อธรรมที่เหมาะสมกับการบริหาร แต่เนื่องจากพื้นที่กระดาษจำกัด จึงนำเสนอพระพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจในบทความนี้เพียง ๒๑ หลักพุทธธรรม ส่วนหลักพุทธธรรมทั้ง ๖๐ หัวข้อนั้นได้เสนอไว้ในรายการวิจัยฉบับสมบูรณ์ หลักพุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจที่นำมาเสนอในบทความนี้ ๒๑ หัวข้อได้แก่ธรรมคัมภีร์ครองโลก,บุคคลหาได้ยาก,ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ๒ ปฏิสันถาร ๒ ธรรม ๒ ธรรมอันให้งาม ๒ ธรรมมีอุปการะมาก ๒ สุจริต ๓ องค์ของพ่อค้า ๓ อธิปไตย ๓ อคติ ๔ สังคหวัตถุ ๔ ปธาน ๔ พละ ๔ วุฒิ ๔ พรหมวิหาร ๔ พละ ๕ ธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ สัมปยุตธรรม๗ อัปปริหานิยธรรม ๗ และ ราชธรรม ๑๐

๕. อภิปรายผล

เนื่องจากการบริหารประเทศเกี่ยวกับการบริหารรัฐกิจ กิจการสาธารณะ เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ผู้บริหารที่ดีต้องมีคุณธรรมในการบริหาร หลักทั้ง ๒๑ หัวข้อที่ได้วิจัยไว้แล้วนี้ สมควรที่รัฐบาล-สภาผู้แทนราษฎรและมหาเถรสมาคมจะกำหนดไว้ในหลักสูตรการบริหารสมควรกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ เพราะแม้เพียงหลักธรรมหมวดธรรมคัมภีร์ครองโลก คือ หิริและโอตตปปะ เพียงข้อเดียวต้องกำหนดเป็นนโยบาย และควรกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ จัดให้มีกิจกรรมปลูกฝังพุทธธรรมเหล่านี้้อย่างจริงจัง จริงใจและต่อเนื่อง ก็จะทำให้ผู้บริหารมีความละเอียด

ต่อการทำบาปทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือเบียดบังทรัพย์สินของชาติมาเป็นของตน และมีความเกรงกลัวต่อการทำบาป ประพฤติมิชอบในหน้าที่การงาน เมื่อผู้บริหารมีธรรมะ ๒ ข้อนี้ จะทำให้ประเทศและสังคมไทยปลอดการโกงหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ ส่งผลให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับผลประโยชน์อย่างครบถ้วนบริบูรณ์

๖. ข้อเสนอแนะ

ในการบริหารกิจการใดๆก็ตาม ผู้ปฏิบัติควรนำหลักธรรมที่รัฐบาลหรือผู้เกี่ยวข้องกำหนดไว้ในนโยบาย การบริหารไปปฏิบัติอย่างครบถ้วนและเคร่งครัด เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวม หากผู้ที่มีบทบาทมีหน้าที่กำหนดทิศทางขององค์กร องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ นำไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จริงใจและต่อเนื่องก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมได้อย่างมากมายมหาศาล

ควรมีกิจกรรมการบริหารกิจการภาครัฐตามหลักธรรมะข้อใดข้อหนึ่งโดยการกำหนดพื้นที่ (area based) และระยะเวลาในการปฏิบัติ (agenda based) โดยใช้หลักธรรมคือคิทธิปฏิบัติ คือใช้ตัวแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (human model) มนุษย์ทุกคนไม่ได้อยู่เดี่ยวตาย แต่แวดล้อมด้วยมนุษย์อื่นๆอีก ๖ คน เรียกว่า ทิศทั้ง ๖ ๑. ปุริตถิมทิศ ทิศเบื้องหน้า คือทิศตะวันออก ได้แก่ มารดา บิดา เป็นผู้มีอุปการคุณมาก่อน ๒. ทักษิณทิศ ทิศเบื้องขวา คือทิศใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เป็นทักษิณบุคคล ควรแก่การบูชาคุณ ๓. ปัจฉิมทิศ ทิศเบื้องหลัง คือทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรและภรรยา เป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง ๔. อุตฺรทิศ ทิศเบื้องซ้ายคือทิศเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย เป็นผู้สนับสนุนให้พ้นอุปสรรคและประสบความสำเร็จ ๕. เภฏฐิมทิศ ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้ คนงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นผู้ช่วยทำงานต่างๆ เป็นฐานกำลัง และ ๖. ปุริมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณะ พราหมณ์ พระสงฆ์ผู้สูงด้วยคุณธรรม เป็นผู้นำจิตใจ บุคคลโดยรอบตัวเรานี้ มีธรรมะที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ให้เกิดความสงบ ร่มเย็น สามัคคีปรองดองในครอบครัว ในชุมชน ในสังคมและประเทศชาติ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหลักธรรมสำหรับผู้บริหารในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จำนวน ๕ เล่ม ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙ พบหลักธรรมที่น่าสนใจจำนวน ๖๐ ข้อ ในจำนวน ๖๐ ข้อนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาคัดเลือกให้ละเอียดถี่ถ้วนอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ได้หลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้บริหารจริงๆ ซึ่งก็ได้หลักธรรมที่นำมาวิจัย จำนวน ๒๑ ข้อ การวิจัยในครั้งนี้ ได้ศึกษาวิเคราะห์อธิบายในลักษณะเป็นการพรรณนาเชิงประยุกต์ใช้กับนักบริหารทั่วไป

สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ที่จะทำการวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมในพระสุตตันตปิฎกอังคุตตรนิกาย มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ศึกษาจากพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เหตุผลก็คือว่า ฉบับนี้ ได้มีการสรุปเนื้อหาในแต่ละเล่มให้เหลือเฉพาะสาระสำคัญเพื่อให้ผู้ที่มีเวลาน้อยได้มี

โอกาสได้ศึกษาเรียนรู้ อีกทั้งการใช้ภาษาในการเขียน หรือที่เรียกว่าสำนวนภาษานั้น ก็อ่านง่าย เข้าใจได้ง่าย และมีความกระชับในด้านสำนวนภาษา จึงเหมาะที่จะนำมาทำการศึกษาวิจัย

๒. ศึกษาจากอรรถกถา คือ มโนรถปुरुณี ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้ศึกษาหลักธรรมจากพระ สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ได้เข้าใจความหมายของศัพท์หรือหลักธรรมตรงตามพุทธประสงค์ ไม่คลาดเคลื่อนไปจากความหมายที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ เพราะอรรถกถาคือ คัมภีร์อธิบาย หลักธรรมในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

Creswell. John W. **Research Design : Quantitative and Mixed Methods Approaches**. Los Angeles. California. U.S.A : SAGE Publications, 2004.

Norman. K.R.(Tr.). **Theravatha**. London : Pali Text Society, 1969.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านความโปร่งใสของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

The Integration of Buddhadhamma Principles for Transparency in The Management of Local Government Organizations

ภาส ภาสสัตธา*

สุรพล สุยะพรหม**

รัชชนันท์ อิศรเดช***

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษา การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา และอุปสรรคในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใส ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใสตามหลักพุทธธรรม และ ๓) เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใส ด้านการนำหลักนิติธรรมมาปฏิบัติเพื่อสร้างความโปร่งใสในการบริหารงาน ประกอบด้วย ๓ ประเด็นสำคัญ คือ ๑) กฎเกณฑ์ ๒) ระเบียบ ๓) กฎหมาย ในการบริหารงานและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารงานและบุคลากร ด้านการนำการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความโปร่งใสในการบริหารงาน ประกอบด้วย ๓ ประเด็นสำคัญ คือ ๑) ร่วมคิด ๒) ร่วมทำ ๓) ร่วมตรวจสอบ ในการบริหารงานและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารและบุคลากร ด้านการนำความรับผิดชอบมาปฏิบัติเพื่อสร้างความโปร่งใสในการบริหารงาน ประกอบด้วย ๓ ประเด็นสำคัญ คือ ๑) ความรับผิดชอบต่อตนเอง ๒) ความรับผิดชอบต่อชุมชนท้องถิ่น ๓) ความรับผิดชอบต่อสังคม ในการบริหารงานและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารและบุคลากร

*วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

๒. ด้านการนำหลัก หิริ โอตตัปปะ กับหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติเพื่อสร้างความโปร่งใสในการบริหารงาน คือ ๑) ความละเอียดต่อการกระทำสิ่งผิด ๒) ความเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ในการนำหลักธรรม อปริหานิยธรรม ๗ กับหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติเพื่อสร้างความโปร่งใสในการบริหารงาน คือ ๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ ๔) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชุมชน (ชาววัชชี) เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง ๕) บรรดากุลสตรี กุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขึ้นใจ ๖) เคารพสักการบูชาเจดีย์ ๗) จัดให้ความอารักขา คุ่มครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย เพื่อให้เกิดแนวทางอันดีงาม ในการบริหารงานและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารและบุคลากร และในด้านการนำหลักพุทธธรรมบูรณาการกับหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติเพื่อสร้างความโปร่งใสในการบริหารงาน ตามหลักพุทธธรรม มีหลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมและครอบคลุมในการนำมาบริหารทั้งในระดับบุคคล ด้วยการนำหลักโลกบาลธรรมอันเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องเตือนตนเองให้คิดดี ปฏิบัติดี และการนำหลักอปริหานิยธรรม ๗ อันเป็นการหลักธรรมในการทำงานร่วมกันด้วยความสามัคคีเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน และเมื่อมีการนำมาบูรณาการกับธรรมาภิบาล ด้วยหลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักความรับผิดชอบ เพื่อสร้างความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ

๓. การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการนำหลักพุทธธรรมบูรณาการร่วมกับหลักธรรมาภิบาลทำให้ได้รูปแบบในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓ รูปแบบหลัก ประกอบด้วย รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนิติธรรม ด้านการมีส่วนร่วม ในด้านความรับผิดชอบ รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานบริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนิติธรรม ในด้านการมีส่วนร่วมในด้านความรับผิดชอบ และรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนิติธรรม ในด้านการมีส่วนร่วมในด้านความรับผิดชอบ โดยนำรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมและหลักธรรมาภิบาลในงานบริหาร บริการ และงานสนับสนุนเพื่อความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การบูรณาการครบถ้วน และมีความเหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร และบุคลากร เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การบูรณาการหลักพุทธธรรม, ความโปร่งใส, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

Objectives of this dissertation were to study the Integration of Buddhhadhamma for transparency in the management of Local Administrative Organizations by analyzing; 1) the situation and problem of management for

transparency dimension, 2) to analysis The management of transparency in accordance to Buddhadhamma and 3) the integration of Buddhadhamma for transparent Management Model

Findings of this research were as follows :

1.The problems and obstacles of the Local Administrative Organization in the areas of transparency and application of Buddhadhamma for working transparency were of three issues; 1) rules, 2) regulations,3) laws for the administrative guidelines for administrators and personnel. The cooperation to create transparency consisted of three issues as 1) thinking together, 2) doing together and 3) checking together the administration of administrators and personnel. The responsibility to create transparency in administration consisted of 3 main principles as 1) self responsibility, 2) community and locality responsibility and 3) social responsibility in administration of administrators and personnel.

2.The application of Hiri, the morql shame, Ottappa, moral dread and good governance to create the transparency consisted of 3 principles as 1) being ashamed to commit the wrong doing, 2) being afraid of doing wrong in administration. As for the application of Apparihaniyadhamma 7 to create the transparency in administration was as 1) regular meeting, 2) meeting and adjourning in harmony and performing activities to be done in harmony, 3) not to establish the new rules by abolishing the well established ones, 4) paying respect to the elders, regarding their words the worth listening to, 5) the women and girls of the families are to dwell without being forced or abducted, 6) respecting and worshipping local shrines and 7) providing the appropriate protection for Arahanta, the Sages.

For the good and beneficial outcome of administration of administrators and personnel, there should be application of Lokadhamma, the principles of good thinking and doing and Apparihaniyadhamma 7, the principles of cooperative working, respecting and honoring each others. These Buddhadhamma should be integrated with good governance, with rules of laws, with participation and responsibility to create the transparency in administration of Local Administrative Organizations, and 3. When Buddhadhamma was integrated with good governance to create the transparency in the Local Administrative Organizations, three principal administrative models would be gained. They were a model of the integration of Buddhadhamma with the rules of laws, participation, responsibility for the transparency in the Local Administrative Organizations, a model of integration of

Buddhadhamma for transparency in administration with the rules of laws, participation and responsibility and a model of integration of Buddhadhamma for transparency in the Local Administrative Organizations with the rules of laws, participation and responsibility. These models were appropriate to be used for promoting transparency in administration, service of the Local Administrative Organizations, administrators and personnel for further sustainable development.

Keyword: The Integrating of Buddhadhamma, Transparency, Local Administrative Organizations.

๑. บทนำ

ตลอดเวลาที่ผ่านมาการควบคุมคนไม่ดีด้วยตัวบทกฎหมายนั้นอยู่ในสภาวะถดถอย สาเหตุประการหนึ่งอยู่ที่ความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักซึ่งไม่ได้ปรากฏอยู่เพียงแคในประเทศไทย ในสังคมโลกก็เกิดปรากฏการณ์เช่นเดียวกันและกำลังแพร่ขยายไปในทุก ๆ ประเทศ โดยเฉพาะปัญหาคอร์รัปชัน สังคมไทยเป็นสังคมพุทธะ เป็นสังคมแห่งการตื่นรู้ ซึ่งมีหลักพุทธธรรมตามหลักศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการประพฤติปฏิบัติมาช้านานแล้ว ไม่ว่าจะใช้เป็นเครื่องมือในการชำระจิตใจของตนเอง หรือใช้เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน ที่สำคัญหลักพุทธธรรมยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ หรือการบริหารราชการแผ่นดินได้เป็นอย่างดีดังจะเห็นได้จาก พระปฐมบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ในที่นี้ขออัญเชิญพระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ความว่า... “เรา จะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์ของพระองค์ หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ หลักทศพิธราชธรรม (ราชธรรม ๑๐) คือจริยวัตร ๑๐ ประการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็พึงใช้หลักธรรมเหล่านี้ได้เช่นกัน นอกจากนี้หลักพุทธธรรม (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) โลกบาลธรรม (virtues that protect the world) คือ ธรรมที่คุ้มครองใจมนุษย์ไว้ให้อยู่ในความดีมิให้ละเมิดศีลธรรม และให้อยู่กันด้วยความเรียบร้อยสงบสุข ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย คือ หิริ (moral shame; conscience) หมายถึง ความละอายบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว โอตตปปะ (moral dread) หมายถึง ความกลัวบาป เกรง

กลัวต่อความชั่ว และผลของกรรมชั่ว^๑ หลักพุทธธรรมจึง เป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญในการบริหาร ราชการโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักโลกบาลธรรม ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของมนุษย์เพื่อบูรณาการกับการ บริหารจัดการที่ดีตามหลักการสากล นำไปประยุกต์ใช้ในการป้องกันการทุจริตในการบริหารราชการ แผ่นดิน นอกจากนี้ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติ มาตรา ๗๔ กำหนดให้บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหาร กิจการบ้านเมืองที่ดีมาตรา ๗๘ กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหาร ราชการแผ่นดิน ให้มีการพัฒนาระบบภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรม ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการ แผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการ บ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ มีการจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่น เพื่อให้การจัดทำและการให้บริการสาธารณะเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและ ตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับการบริหารราชการแผ่นดินซึ่ง ปัจจุบัน พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นงานที่ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น และงานที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในชีวิตความเป็นอยู่ ของชุมชน ได้แก่ การจัดทำถนน สะพาน สวนหย่อม สวนสาธารณะ การกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น เป็นงานที่เกี่ยวกับการป้องกันภัย รักษาความปลอดภัย เป็นงานที่เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมด้านนี้มี ความสำคัญต่อประชาชนในท้องถิ่นมากเช่น การจัดให้มีหน่วยบริการทางสาธารณสุข จัดให้มีสถาน สงเคราะห์เด็กและคนชรา เป็นงานที่เกี่ยวกับการพาณิชย์ท้องถิ่น เพราะเป็นงานที่หากปล่อยให้ ประชาชนดำเนินการเองอาจไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควรจะเป็น เช่น การจัดให้มีโรงรับจำนำ การจัดตลาด และงานต่างๆ ที่มีรายได้โดยสามารถเรียกค่าบริการจากประชาชน

การกระจายอำนาจการปกครองส่วนกลางไปยังส่วนท้องถิ่นให้มีอิสระในการบริหาร จัดการเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่นด้วยตนเอง และเพื่อให้ การบริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีความโปร่งใสในการ บริหารจัดการด้านการคลัง อันเป็นแหล่งที่มาของรายได้และการใช้จ่าย เพื่อสนองตอบต่อความ ต้องการของประชาชนในท้องถิ่น การเปิดช่องทางให้ประชาชนได้เข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในการ กำหนดทิศทางการบริหารการคลังท้องถิ่น จึงนับเป็นการยกระดับความสามารถของชุมชนท้องถิ่นให้ ก้าวหน้าขึ้น ความเป็นอิสระในการบริหารการคลังท้องถิ่นหมายความว่า ความเป็นอิสระในการเงินและ การคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นอยู่กับแนวทางและกรอบการปฏิบัติที่กำหนดโดยกฎหมาย

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๓.

ที่ชัดเจน การปกครองท้องถิ่นเป็นผลมาจากการกระจายอำนาจทางการปกครองของรัฐ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ปกครองตนเอง แต่การที่ท้องถิ่นจะสามารถบริหารงานให้สำเร็จไปได้ด้วยดีนั้นจำเป็นต้องมีระบบในการจัดหารายได้และการใช้จ่าย เพื่อจัดทำบริการสาธารณะตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น การกำหนดรายได้-รายจ่ายจะมีบัญญัติไว้ในกฎหมาย ท้องถิ่นจะกำหนดเองไม่ได้ โดยการคลังจะประกอบไปด้วยการมีระบบงบประมาณ การมีรายได้ รายจ่าย ท้องถิ่นจะต้องมีระบบงบประมาณการใช้จ่ายในแต่ละปี ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการวางแผนการดำเนินงานต่าง ๆ และการที่ท้องถิ่นมีการคลังเป็นของตนเอง ย่อมทำให้ท้องถิ่นมีอิสระในการกำหนดการใช้จ่าย สามารถดำเนินงานและริเริ่มงานอื่นได้ตามที่ตนเห็นว่าเป็นไปตามความต้องการของประชาชน และโดยหลัก ความโปร่งใสเป็นหัวใจที่จะทำให้การจัดการการคลังท้องถิ่นมีความชอบธรรมและเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ไม่มีการปิดบังซ่อนเร้น บิดเบือน หรือเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน อย่างไรก็ตาม ความโปร่งใสจะเกิดขึ้นได้ไม่เพียงแต่จะมีระบบการกำกับดูแลที่ดี และมีผู้บริหารที่สุจริต มีคุณธรรมเท่านั้น ผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายก็เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องมีความรู้ในเรื่องของความโปร่งใส เพื่อให้ความโปร่งใสเกิดขึ้นได้ด้วยสำนึกและเป็นธรรมชาติ ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะในรูปแบบขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งหมด ยังคงถูกจับตามองจากสังคมภายนอกว่า มีการทุจริตเป็นจำนวนมาก การถูกจับตามองและถูกวิพากษ์วิจารณ์ในทำนองดังกล่าว ย่อมไม่เป็นผลดีต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งอาจมีผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นทั้งในแง่ของงาน (ภารกิจ) งบประมาณ (เงิน) และบุคลากรของท้องถิ่นอยู่ไม่น้อยเช่นกัน ภายใต้การถ่ายโอนภารกิจและงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ดำเนินภารกิจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าในการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำลังถูกท้าทายความสามารถในเชิงการบริหารจัดการให้มีความน่าเชื่อถือและความโปร่งใส องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานราชการที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะ เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชน สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ได้ตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีบทบาทหน้าที่สำคัญทางด้านการใช้จ่ายงบประมาณจำนวนมาก ดังนั้น สำนักงาน ป.ป.ช. ซึ่งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญฯ ได้ตระหนักถึงความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นตามระดับความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ จึงได้จัดให้มีการมอบรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่น ด้านการป้องกันการทุจริตเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ เป็นต้นมา นอกจากนั้นภายใต้พันธกิจในการปลูกจิตสำนึกคุณธรรม จริยธรรม วินัย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยกำหนดยุทธศาสตร์รณรงค์เสริมสร้างวัฒนธรรมสุจริต คณะกรรมการ ป.ป.ช. จึงได้เห็นชอบให้ สำนักงาน ป.ป.ช. ดำเนินการโครงการพัฒนาผู้นำคุณธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้รับรางวัลตามโครงการท้องถิ่นปลอดทุจริตของสำนักงาน ป.ป.ช. ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ในการบริหารจัดการท้องถิ่น โดยแบ่งการดำเนินการเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะที่ ๑ การอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องของการพัฒนา

ผู้นำคุณธรรม ระยะที่ ๒ การศึกษาดูงานองค์กรที่ประสบความสำเร็จในการนำเอาหลักคุณธรรมไปปรับใช้ในการบริหารจัดการ และระยะที่ ๓ การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการบริหารงานจัดการท้องถิ่น และชุมชนโดยยึดหลักคุณธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยศึกษาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลจากโครงการส่งเสริมท้องถิ่นปลอดภัย และได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาผู้นำคุณธรรมของสำนักงาน ป.ป.ช. ตั้งแต่ปี (พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๕) จำนวน ๔ แห่ง ๔ พื้นที่ภาค ประเภท องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อหารูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติและประโยชน์สุขของประชาชน ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา และอุปสรรคในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใส
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใสตามหลักพุทธธรรม
๓. เสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา เรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาของการวิจัย ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรม แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความโปร่งใส แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการขององค์กร แนวคิดทฤษฎีการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐใหม่ แนวคิดทฤษฎีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยได้แบ่ง ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

- ๑) ตัวแปรของการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การนำ หลักพุทธธรรม คือ หลักโลกบาลธรรม และหลักอภิธานิยธรรม บูรณาการกับหลักธรรมาภิบาล เพื่อความโปร่งใส ทั้ง

๓ ด้าน คือ ๑. หลักนิติธรรม ๒. หลักการมีส่วนร่วม ๓. หลักความรับผิดชอบ บุรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการเพื่อความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ได้รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการเพื่อความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒) ตัวแปรของการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย ความคิดเห็นของคณะผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภา พนักงานส่วนท้องถิ่น และประชาชนผู้รับบริการในพื้นที่ ในการนำหลักพุทธธรรม อันประกอบไปด้วย ทิริ โอตปปะ และหลักอภิธานิยธรรม ๗ ด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใน ๓ ด้าน คือ ๑. หลักนิติธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๒. หลักการมีส่วนร่วมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓. หลักความรับผิดชอบต่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ ๔. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภา พนักงานส่วนท้องถิ่น และประชาชนผู้รับบริการในพื้นที่ ๔ ประเภท ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลท้องถิ่นปลอดทุจริตจากสำนักงาน ป.ป.ช. โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๔๐๐ คน

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) กำหนดผู้เชี่ยวชาญ ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใส จากโครงการส่งเสริมท้องถิ่นปลอดทุจริต และได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาผู้นำคุณธรรม และผู้บริหาร ของสำนักงาน ป.ป.ช. ตั้งแต่ปี (พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๕) ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๘ รูป/คน

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Methods Methodology Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้ ๑) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การศึกษาเอกสารการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Documentary Study) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใสตามหลักพุทธธรรม และการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใสตามหลักพุทธธรรม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใส จากโครงการส่งเสริมท้องถิ่นปลอดทุจริต และได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาผู้นำคุณธรรม และผู้บริหาร ของสำนักงาน ป.ป.ช. ตั้งแต่ปี (พ.ศ.๒๕๕๒-๒๕๕๕) จำนวน ๔ แห่ง ๔

พื้นที่ภาคประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๘^๒ รูป/คน ๒) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การศึกษาสำรวจ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามกับผู้บริหาร สมาชิกสภาท้องถิ่น ข้าราชการ ประชาชนใน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๔ แห่ง ประกอบด้วย การกำหนดขนาดตัวอย่างคำนวณจากสูตร Taro Yamane^๓ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๙๗ คน ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๔๐๐ คน

๕. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ตามระเบียบวิธีวิจัย ๒ ประเด็น คือ ๑. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ และ ๒. ผลการเชิงปริมาณ ในการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา และอุปสรรคในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านความโปร่งใส ดังนี้

๑. สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการด้านความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการนำหลักพุทธธรรมบูรณาการร่วมกับหลักธรรมาภิบาลทำให้ได้รูปแบบในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓ รูปแบบหลัก ประกอบด้วย รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนิติธรรม ด้านการมีส่วนร่วม ในด้านความรับผิดชอบ รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานบริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนิติธรรม ในด้านการมีส่วนร่วม ในด้านความรับผิดชอบ และรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านนิติธรรม ในด้านการมีส่วนร่วม ในด้านความรับผิดชอบ โดยนำรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมและหลักธรรมาภิบาลในงานบริหาร บริการ และงานสนับสนุนเพื่อความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การบูรณาการครบถ้วน และมีความเหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหาร และบุคลากร เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

๒. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารมีความละเอียดและเกรงกลัวบาป ต่อการบริหารที่ขาดความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากรองลงมาคือ ประชาชนให้ความสำคัญและเห็นคุณค่า ความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และ ผู้บริหารงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความโปร่งใส ในการให้บริหารชุมชน และประชาชนอยู่เสมอ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ๔) หลักธรรมที่สร้างคุณภาพและความสมดุล

^๒ ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS (ครอบคลุมทุกเวอร์ชัน), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บิสซิเนส อาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐๕.

^๓ กาสัก เตชะชั้นหมาก, หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : Principle of Social Science Research, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น ,๒๕๕๓), หน้า ๙๘.

ระหว่างชีวิตกับการทำงานเพื่อความโปร่งใสในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยซึ่งอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บุคลากรทุกฝ่ายปฏิบัติงาน เพื่อความโปร่งใส โดยมีหิริ-โอตตปปะ เป็นหลักในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ บุคลากรทุกฝ่ายของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อความโปร่งใสในการบริหาร มีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมาก และคุณภาพงานและคุณภาพชีวิตของบุคลากร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสมดุลกันอย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และ ๕) การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้าน การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักนิติธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ หลักธรรมที่สร้างคุณภาพและความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงานเพื่อความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักความรับผิดชอบต่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

๖. อภิปรายผล

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นในการวิจัยที่น่าสนใจ ๔ ประเด็นหลัก คือ

๑. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั้นจะต้องมีการนำหลักพุทธธรรม อันประกอบไปด้วย ๒ หลักธรรม สำคัญคือ โลกบาลธรรม ความละเอียดรอบคอบ ละอายใจ ต่อการทำความชั่ว ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่วและผลของกรรมชั่ว และหลักอปริหานิยธรรม ๗ เป็นหลักธรรมในการอยู่ร่วมกันมาบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านความโปร่งใส โดยการนำ ๓ หลัก สำคัญ คือ ๑. หลักนิติธรรม เป็นการตรากฎหมายกฎข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตาม ๒. หลักการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้การบริหารงานของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเสนอความเห็นต่างๆ และ ๓.หลักความรับผิดชอบต่อ เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญแสง ชีระภากร^๕ ที่กล่าวว่าในมิติความมีจริยธรรม และเคารพกฎหมาย และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับการบริหารงานใน ๓ มิติ คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม การสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และความซื่อสัตย์ เป็นธรรม โปร่งใส และในรูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับการบริหารงานใน ๓ มิติ คือการคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความรับผิดชอบต่อสังคม และการสนองต่อความต้องการของ

^๕บุญแสง ชีระภากร, “ภาวะผู้นำและการบริหารงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒).

ประชาชนในท้องถิ่น เช่นเดียวกับการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านความโปร่งใส ที่มีความเป็นระบบในการนำไปปรับใช้ในงานบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน ๓ ด้าน หลักๆ คือ ๑. ด้านนโยบาย ๒. ด้านงบประมาณ และ ๓. ด้านบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดของ ประทีป มากมิตร^๕ ที่กล่าวว่าในการบริหารสถานศึกษา ต้องมีการสร้างจริยธรรมต่อส่วนงาน และจริยธรรมส่วนตน เพื่อให้เกิดระบบการบริหารที่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความชัดเจนและพัฒนาได้จริงต่อไป

๒. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานบริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นจะต้องมีการนำหลักพุทธธรรม คือ โลกบาลธรรม คือ ทิริ ความละเอียดรอบคอบ ละเอียดใจ ต่อการทำความชั่ว โอดตปปะ ความกลัวบาป เกรงกลัวต่อความชั่วและผลของกรรมชั่ว และหลักอปริหานิยธรรม ๗ เป็นหลักธรรมในการอยู่ร่วมกันให้ความคุ้มครองป้องกันบรรพชิตผู้ประพฤติปฏิบัติชอบในรัฐของตน มาบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านความโปร่งใส โดยการนำ ๓ หลัก สำคัญ คือ ๑. หลักนิติธรรม เป็นการตรากฎหมายข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับเหล่านี้ ๒. หลักการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้การบริหารงานของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเสนอความเห็นต่างๆ และ ๓. หลักความรับผิดชอบ เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อชุมชน สอดคล้องกับวิจัยของ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล^๖ สรุปไว้ว่า การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลที่อาศัยคุณธรรมจริยธรรมของ บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนกระบวนการในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้แก่บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งตามหลักธรรมาภิบาลนั้น คณะผู้วิจัย ศึกษาเฉพาะหลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส และหลักความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ หลักคุณธรรม องค์การบริหารส่วนตำบล ที่ทำการศึกษาร้อยละแปดสิบแปดปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่เคยมีปัญหาเรื่องผู้มีอิทธิพลหรือการถูกข่มขู่จากคนในพื้นที่ แต่ที่มีบ้างจะเกิดขึ้นจากคนนอกพื้นที่และเป็นเรื่องของการสูญเสียผลประโยชน์ สิ่งยึดเหนี่ยวหรือสิ่งที่เตือนใจให้ผู้บริหาร พนักงานปฏิบัติงานด้วยความสุจริตคือ ความภูมิใจในตนเองที่เป็นข้าราชการ พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ทำงานให้ประเทศชาติซึ่งถือว่า มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี หลักความโปร่งใส องค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่ง มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริม เศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาความยากจน การจัด

^๕ประทีป มากมิตร, “จริยธรรมของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐).

^๖คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, “คุณธรรมจริยธรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล”, รายงานวิจัย, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๔๙, หน้า ๙.

ระเบียบชุมชน สังคมและรักษาความสงบเรียบร้อยด้วย ต้องปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ ประดิษฐ์ ติวพัฒนกุล^๗ ที่กล่าวว่าในการศึกษาการพัฒนาารูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารงานขององค์กรนั้น จะต้องแบ่งอำนาจให้สำนักงานเขตรับผิดชอบมากขึ้นเพื่อให้บริการประชาชน ในด้านต่างๆ ให้มีความชัดเจน และมีการวางแผนและตรวจสอบเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความสม่ำเสมอในการให้บริการประชาชนในด้านต่างๆ เช่นเดียวกับรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านความโปร่งใส ที่มีความเป็นระบบในการนำไปปรับใช้ในงานบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน ๓ ด้าน หลักๆ คือ ๑. ด้านสาธารณูปโภค ๒. ด้านราชพัสดุ และ ๓. การศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

๓. รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในงานสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นั้นจะต้องมีการนำหลักพุทธธรรม โลกบาลธรรม หิริ ความละเอียดรอบคอบใจ ต่อการทำความชั่ว โอตตปปะ เกรงกลัวต่อความชั่วและผลของกรรมชั่ว และหลัก อปรีหานิยธรรม ๗ เป็นหลักธรรมในการอยู่ร่วมกันให้ความคุ้มครองป้องกันบรรพชิตผู้ประพฤติปฏิบัติชอบในรัฐของตน มาบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านความโปร่งใส โดยการนำ ๓ หลัก สำคัญ คือ ๑. หลักนิติธรรม เป็นการตรากฎหมายข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ๒. หลักการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้การบริหารงานของ องค์กรการบริหารส่วนตำบล และเสนอความเห็นต่างๆ และ ๓. หลักความรับผิดชอบ เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อชุมชน การใส่ใจในปัญหาสาธารณะของชุมชนและกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาในการบริหารงานของ ที่มีความเป็นระบบในการนำไปปรับใช้ในงานสนับสนุน สอดคล้องกับแนวคิดของ บรรจง เจริญสุข^๘ ที่กล่าวว่า ในการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน ต้องมีการนำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้ในการบริหารด้านต่างๆ ที่สำคัญคือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป เพื่อให้เกิดความเป็นรูปธรรมในการนำไปใช้งานเช่นเดียวกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน ๓ ด้าน หลักๆ คือ ๑. ด้านการบริหาร ๒. ด้านการพัฒนา และ ๓. ด้านการบริการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวคิดของ ทรงวิทย์ แก้วศรี^๙ ที่กล่าวว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้นสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้น วิธีการ

^๗ ประดิษฐ์ ติวพัฒนกุล, “การบริหารกรุงเทพมหานคร : ศึกษาการพัฒนาารูปแบบที่เหมาะสม”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙).

^๘ บรรจง เจริญสุข, “การพัฒนาารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒).

^๙ ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวិเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างได้ผลมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะทุกกระบวนการความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อไป

๔. รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อความโปร่งใสในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ได้ชุดความรู้ในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อความโปร่งใสด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรมและธรรมาภิบาลด้านนิติธรรม การมีส่วนร่วม และหลักความรับผิดชอบ ซึ่งจะส่งผลให้ ๓ งานหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งงานบริหารงานบริการ และงานสนับสนุน มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความโปร่งใสสอดคล้องกับแนวคิดของ นาคม ธีรสุวรรณจักร^{๑๑} ที่กล่าวว่า รูปแบบการบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อสังคมและหลักความคุ้มค่า เมื่อนำมาใช้ในการประเมินผลการจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรีทำให้เกิดการพัฒนาขององค์การอย่างเห็นได้ชัดเจน เมื่อนำหลักธรรมาภิบาล มาบูรณาการ กับหลักพุทธธรรม ทั้งโลกบาลธรรม ความมี หิริ โอตตปปะ และหลักอปริหานิยธรรม ๗ ก็จะทำให้เกิดควมมีคุณภาพของชีวิตและการทำงานของบุคลากร ทุกฝ่าย ทุกระดับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์ความรู้ข้างต้นมีองค์ประกอบดังนี้ ๑) ระบบการจัดการงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย งานบริหาร งานบริการ และงานสนับสนุน ๒) จุดมุ่งเน้นของการจัดการ คือ ความโปร่งใสในการบริหารงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓) หลักธรรมาภิบาลการจัดการเพื่อความโปร่งใส ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักความรับผิดชอบต่อสังคม ๔) หลักพุทธธรรม เพื่อการบูรณาการ ประกอบด้วย หลักโลกบาลธรรม (หิริ-โอตตปปะ) และ หลักอปริหานิยธรรม ๗ ผลลัพธ์สุดท้าย คือ คุณภาพชีวิตและการทำงานของบุคลากรทุกฝ่ายทุกระดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของวันชัย สุขตาม^{๑๒} ที่กล่าวถึงแนวคิดที่สามารถผลักดันให้ทุนมนุษย์ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามหลักพุทธธรรม พุทธธรรมมีหลักการที่ครอบคลุมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม (การพัฒนาศีล) การพัฒนาจิตใจให้มีสุขภาพจิตที่ดี มีสมรรถภาพจิตสูงขึ้น จิตมีคุณภาพมากขึ้น (การพัฒนาสมาธิ) และพัฒนาไปสู่ระดับการเข้าถึงสัจธรรม (การพัฒนาปัญญา) ในการอยู่ในสังคมที่มีความสุขต่อไป

^{๑๑} นาคม ธีรสุวรรณจักร, “รูปแบบการบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔).

^{๑๒} วันชัย สุขตาม, “การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในยุคโลกาภิวัตน์”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (คณะรัฐประศาสนศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๕).

๗. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ ควรมีการกำหนดนโยบายการสร้างความปลอดภัยในการบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อความต่อเนื่องในการบริหารงาน

๑.๒ ควรมีกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้การบริหารจัดการองค์การด้วยความโปร่งใสในการนำหลักธรรมาภิบาล และหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเกิดการทำงานด้วยใจ ให้ทุกคนเห็นถึงคุณค่าการของการร่วมคิด ร่วมแรง ร่วมใจ ในการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

๑.๓ ควรมีแผนงานงบประมาณด้านการพัฒนาผู้บริหาร บุคลากร ประชาชน และเยาวชน ในการสร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้นในสังคม ชุมชน ของตนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ การยอมรับในความมีคุณธรรม ความดีงาม ของการอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกัน อย่างสงบสุข

๑.๔ ควรออกกฎหมายเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมจัดตั้งองค์กรภาคประชาชนในการป้องกันการทุจริตเชิงพุทธธรรมรวมถึงการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ

๒.๑ ควรเปิดโอกาสภาคประชาชน มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทุจริต การป้องกันการทุจริต และกำหนดหลักสูตรอบรมผู้บริหารและบุคลากร ในการนำหลักธรรมาภิบาลและหลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละลักษณะงานให้มีความเป็นระบบ และมีความต่อเนื่องในแต่ละหลักสูตร

๒.๒ ควรมีการสร้างเครือข่าย การบริหารจัดการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลธรรมาภิบาลให้เป็นต้นแบบในการสร้างองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นให้ได้รับรางวัลเหมือนองค์กรตนเองเพื่อเป็นการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่มีเครือข่ายขององค์กรแห่งความดี องค์กรแห่งความโปร่งใส

๒.๓ ควรมีการติดตามตรวจสอบ และประเมินผล การนำหลักธรรมาภิบาลและการนำหลักพุทธธรรมไป ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของตนพร้อมทั้งให้รางวัลเป็นการให้เกียรติซึ่งกันและกัน

๒.๔ หน่วยงานหรือองค์กรที่จัดประกวดกิจกรรมขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดหลักเกณฑ์การให้รางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในมิติการใช้หลักพุทธธรรมาภิบาลบูรณาการบริหารจัดการในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑ ควรนำหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดีทั้ง ๖ ด้าน มาบูรณาการกับหลักพุทธธรรมเพื่อการสร้างควมมีประสิทธิภาพ ในการนำมาปฏิบัติงาน

๓.๒ ควรศึกษาองค์ประกอบของหลักธรรม ที่ไม่ได้นำศึกษาในงานวิจัยนี้เพิ่มเติม เช่น พรหมวิหาร ๔ หลักไตรสิกขา ศีล และอริยสัจ ๔ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

๓.๓ ควรทำการวิจัยในเชิงลึกโดยเพิ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำเอาผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลและแนวทางในการวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

กาสิ๊ก เต๊ะชั้นหมาก. **หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : Principle of Social Science Research.** กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๓.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS (ครอบคลุมทุกเวอร์ชัน).** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : ปิสนิเนส อาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

(๒) วิทยานิพนธ์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. “คุณธรรมจริยธรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล”. **รายงานวิจัย.** ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) , ๒๕๔๙.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๑.

นาคม ชีรสวรรณจักร. “รูปแบบการบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.** สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔.

บรรจง เจริญสุข. “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตจังหวัดภาคใต้ตอนบน”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.** (การบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

บุญแสง ชีระภากร. “ภาวะผู้นำและการบริหารงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์).** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒ .

ประทีป มากมิตร. “จริยธรรมของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐.

ประดิษฐ์ ดีวัฒนกุล. “การบริหารกรุงเทพมหานคร : ศึกษาการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม”.
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนดุสิต, ๒๕๔๙.

วันชัย สุขตาม. “การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในยุคโลกาภิวัตน์”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร
ดุษฎีบัณฑิต. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม
ราชูปถัมภ์, ๒๕๕๕.

การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง
The Development of The Buddhist Leadership of
Administrators of Industrail and Community Education
Colleges in The Lower Northern Region, Thailand

พัชรี ขำนาญศิลป์*
เมธาพันธ์ โพธิ์ธีรโรจน์**
โกนิญฐ์ ศรีทอง***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ๒) ศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ๓) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยสัปดาห์องค์ประกอบ PCA (Principal Component Analysis) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-Interview) จากผู้บริหาร, นักวิชาการทางพุทธศาสนา, นักวิชาการด้านภาวะผู้นำ จำนวน ๒๕ ท่าน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง มีจำนวน ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) องค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์ มีจำนวน ๑๐ ตัวแปร ๒) องค์ประกอบด้านความชำนาญ มีจำนวน ๑๐ ตัวแปร ๓) องค์ประกอบด้านมนุษยสัมพันธ์ มีจำนวน ๑๐ ตัวแปร ๔) องค์ประกอบด้านคุณธรรม มีจำนวน ๑๐ ตัวแปร

๒. การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีการวางแผน มีความ

* วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

รอบคอบ กล้าตัดสินใจ มีความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์และกำหนดทิศทาง มีทักษะด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ มีประสบการณ์ มีความขยันหมั่นเพียรในการฝึกฝน ตั้งใจอดทน ให้ความช่วยเหลือ มองโลกในแง่บวก สร้างความสัมพันธ์ มีจิตอาสา ซื่อสัตย์ จริงใจ มีสัจจะ คำนับสัญญา มีจิตใจเป็นกลาง กระจายอำนาจ ส่งเสริมการศึกษา นำหลักธรรมมาใช้ มีเหตุและผล รอบคอบ ใส่ใจประเมินผล สร้างศรัทธาความเชื่อมั่น ยึดหลักอิทธิบาท ๔

๓. การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ องค์ประกอบ คือ ๑) องค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์ (จักขุมา) ประกอบด้วย สร้างวิสัยทัศน์ในองค์กร มีความรู้ความสามารถ มีการวางแผน มีแนวความคิดใหม่ๆ ๒) องค์ประกอบด้านความชำนาญ (วิรูโระ) ประกอบด้วย ความหมั่นเพียรในการฝึกฝน เทคนิคและความถนัด ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงาน ทักษะความชำนาญ มีความตั้งใจอดทน ๓) องค์ประกอบด้านมนุษยสัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน) ประกอบด้วย ความสุภาพ อ่อนโยน เอาใจใส่ กระตือรือร้น มีใจผูกพันอยู่กับงาน สร้างมิตรภาพ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การยกย่องให้เกียรติผู้อื่น ๔) องค์ประกอบด้านคุณธรรม (อิทธิบาท ๔) การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ ความซื่อสัตย์สุจริต สร้างความศรัทธาเชื่อมั่น ส่งเสริมให้มีการศึกษาเพิ่มเติม ใส่ใจการประเมินผล

คำสำคัญ: การพัฒนา, ภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ABSTRACT

The main objectives of this study were 1) to study contexts of leadership characteristics of Industrial and Community Education College administrators in the Region of Lower Northern, 2) to study Dhamma principles and leadership theory concerning the leadership of Industrial and Community Education College administrators in the Region of Lower Northern., and 3) to present the model of Buddhist leadership development of Industrial and Community Education College Administrators in the Region of Lower Northern.

Research methodology was a mixed research methods by means of qualitative and quantitative researches. The quantitative research collected data from samples with questionnaires and analyzed data by using Frequency, Percentage, Mean, Standard deviation and Factor Analysis by PCA (Principal Component Analysis). The qualitative research were conducted with in-depth-interviewing 25 key informants who were administrators, Buddhist academicians and leadership academicians in the Lower Northern Region. In addition, Data were collected by Focus Group Discussion and analyzed by descriptive interpretation.

The findings were as follows:

1. Influential Factors for Buddhist Leadership Development of Industrial and Community Education College Administrators in the Lower Northern Region were of 4 as ,1) Vision factors with 10 variables, 2) Skillfulness factors with 10 variables, 3) Relationship factors with 10 variables and 4) Moral Factors with 10 variables.

2. Dhamma principle integration for leadership development of the Industrial and Community Education College administrators in the Lower Northern Region was that the administrators must have wide vision, planning, deliberateness, decision-making, creativity, direction determination and analysis skill, new technology skills ,experience, diligence, patience, helpfulness, positive thinking, friendliness, volunteering mind, honesty, sincerity, truth, promise keeping, neutrality, empowerment, educational sponsoring, administration by Dhamma principles, reasonability, assessment concerning, reliability and Iddhipada 4 application .

3. Buddhist leadership development of Industrial and Community Education College administrators in the Lower Northern Region consisted of 4 important factors: 1. Vision factors (Cakkhuma);consisting of vision development in organization to enhance knowledge and ability, planning skill and new ideas, 2. Skillfulness factors (Vidhuro); consisting of practicing in techniques and aptitudes, specialization, experience and tolerance, 3) Human relationship factors (Nissayasampanno); consisting of politeness, diligence, work, friendliness, helpfulness and honoring others and 4. Moral factors (four Iddhipadas); consisted of reasonability in making decision, honesty, confidence and reliability, further education, assessment orientation.

Keywords: Development, Buddhist Leadership.

๑. บทนำ

ผู้บริหารหรือผู้ก่อตั้งองค์การควรที่จะกำหนดวัตถุประสงค์ต่างๆ ให้ชัดเจนขึ้นก่อน โดยมีการเรียงลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์หลัก และวัตถุประสงค์รอง ผู้บริหารควรศึกษา สภาพแวดล้อมภายนอกที่อาจมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมขององค์การ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และมีผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการแข่งขัน สภาพแวดล้อมภายนอกดังกล่าว ได้แก่ ข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย หรือความเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งอาจส่งผลต่อการผลิตและจำหน่ายสินค้า หรือให้บริการขององค์การก็ได้ ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรทำการวางแผนโดยรวมก่อนการ

ออกแบบโครงสร้างองค์การขึ้น และการออกแบบโครงสร้างองค์การที่เหมาะสม จึงเป็นเรื่องแรกๆ ที่ผู้บริหารต้องดำเนินการก่อนเรื่องอื่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบองค์การมีหลายประการ เช่น การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งต่างๆ การสร้างระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงานย่อย และการพัฒนากระบวนการในการรับเรื่องราร้องทุกข์ กิจกรรมของการบริหารเหล่านี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการออกแบบองค์การทั้งสิ้น การบริหารกิจการใดๆ ก็ตามไม่ว่าจะเป็นการบริหารรัฐกิจ บริหารธุรกิจ ผู้บริหารในฐานะผู้นำขององค์การจะต้องมีภาระหน้าที่ที่จะต้องสร้างความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดีในการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ปัญหาการวางแผนการควบคุม เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ วิธีการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์อาจเป็น แผนกลยุทธ์ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาไว้ ซึ่งวัตถุประสงค์ทั่วไปในระยะยาว และแผนยุทธวิธี มุ่งเน้นการบรรลุเป้าหมายเฉพาะด้าน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ระยะยาว ดังนั้น ปัญหาดังกล่าวก่อนที่ผู้บริหารจะออกแบบโครงสร้างองค์การ จึงควรพิจารณากำหนดแผนกลยุทธ์หรือชุดของแผนเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์หลักขององค์การ นอกจากนี้ สำหรับแผนยุทธวิธีเป็นแผนที่มีกลยุทธ์หลายแผนประกอบกัน และการควบคุม ทันทิที่แผนได้ถูกกำหนดขึ้น^๑ และนำไปปฏิบัติองค์การควรพัฒนาระบบการควบคุม เพื่อตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอว่าแผนที่วางไว้บรรลุเป้าหมายหรือไม่

การควบคุมจึงเป็นการตรวจสอบแผน และดูว่าการปฏิบัติงานมีการคลาดเคลื่อนจากแผนที่กำหนดไว้อย่างไร ในหลายกรณี ปัญหาการควบคุม จะแก้ไขสิ่งที่คลาดเคลื่อนจากแผนไปได้เอง โดยอัตโนมัติ และหลาย ๆ กรณีที่ผู้บริหารจะต้องเป็นฝ่ายที่คอยแก้ไขความคลาดเคลื่อนนั้นเอง ในทำนองเดียวกันกับปัญหาการวางแผน องค์การอาจมีกลไกการควบคุมในระดับกลยุทธ์และยุทธวิธี ระบบการควบคุมเชิงกลยุทธ์เป็นการควบคุมในระยะยาว ในขณะที่ระบบการควบคุมยุทธวิธีมีความเฉพาะเจาะจงและใช้เวลาที่สั้นกว่า และผู้บริหารสามารถ ใช้วิธีการวางแผน และควบคุมเป็นเครื่องมือในการเพิ่มประสิทธิภาพของกิจกรรมในมิติด้านอื่น ๆ ได้ด้วย^๒

จากสภาพปัญหาของวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่างทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา “การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อต้องการทราบถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง เป็นข้อมูลสำหรับการเผยแพร่สู่

^๑ อิติวุฒิ หมั่นมี, “มิติใหม่ของการบริหารองค์กรภาครัฐ : New Dimensions of executive government organizations”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๓) : ๘๐-๘๓.

^๒ สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, ผศ.ดร., รัฐประศาสนศาสตร์ : แนวคิดทฤษฎี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๖๑.

การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพทั่วประเทศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง

๒.๒ เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง

๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง

๓. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ความหมายความสำคัญ หลักการและกระบวนการในการบริหารบุคคลพร้อม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ๒ ประการ คือ ทุติยปาปณิกสูตร และอิทธิบาท ๔ ที่ใช้ในการบริหารงานผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่างที่ทำให้การบริหารงานประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

๒) หลักพุทธธรรม ที่เป็นหัวใจของนักบริหาร ซึ่งเป็นคำสอนที่มุ่งเน้นให้การเป็นนักบริหารประสบความสำเร็จตามประสงค์ ได้แก่ หลักธรรมทุติยปาปณิกสูตร

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คณะผู้บริหาร รวมถึงตำแหน่งหัวหน้าแผนก หัวหน้างาน ในวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมีสถานศึกษา จำนวน ๙ แห่ง รวมจำนวนประชากรที่เป็นผู้บริหาร รวมประชากรทั้งสิ้น จำนวน ๓๐๙ คน

๒) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คณะผู้บริหาร หัวหน้าแผนกวิชา หัวหน้างาน และครู ที่ปฏิบัติหน้าที่ในวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างง่าย โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซี่ และมอร์แกน (R.V.Krejcie & D.W.Morgan) ซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๗๔ คน ผู้วิจัยขอใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ๒๐๕ คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ของ

สถานศึกษา ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างง่าย (Simple Random Sampling) แต่ละสถานศึกษา ๓ จังหวัด ๔ สถานศึกษา

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้บริหาร, นักวิชาการทางพุทธศาสนา, นักวิชาการด้านภาวะผู้นำ เขตภาคเหนือตอนล่าง รวม ๓ จังหวัด ๔ สถานศึกษา ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพ	๙	คน
๒. นักวิชาการทางพุทธศาสนา	๙	คน
๓. นักวิชาการด้านภาวะผู้นำ	๗	คน
รวมทั้งสิ้น	๒๕	คน

๔) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พระภิกษุ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้ได้การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ที่มีความสมบูรณ์ โดยมีผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพ, นักวิชาการทางพุทธศาสนา, นักวิชาการด้านภาวะผู้นำ

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน ๒๐๕ ชุด และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เลือกเฉพาะผู้บริหาร, นักวิชาการทางพุทธศาสนา, นักวิชาการด้านภาวะผู้นำเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๒๕ คนนอกจากนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาความ (Descriptive Interpretation) และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน ๒๐๕ ชุด และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เลือกเฉพาะผู้บริหาร, นักวิชาการทางพุทธศาสนา, นักวิชาการด้านภาวะผู้นำเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๒๕ คนนำมาเป็นข้อมูลในการจัดการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พระภิกษุ และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้ได้การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหาร

วิทยาลัยการอาชีพ เขตภาคเหนือตอนล่าง ที่มีความสมบูรณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และหาข้อสรุปรวมของข้อมูล

๕. ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทำให้ผู้วิจัยสามารถตอบคำถามการวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง คือ การมีแนวคิดใหม่ ๆ วิสัยทัศน์กว้างไกล มีแนวคิดในอนาคต วิเคราะห์และกำหนด ทิศทาง กล้าตัดสินใจ มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการวางแผน มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ความสามารถ มีความชำนาญในด้านต่าง ๆ ส่งเสริมการศึกษา มีทัศนคติต่องาน ที่ดี มีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน มีจิตอาสา มีเมตตาริจิตอยู่ร่วมกัน สร้างมิตรภาพ การดูแลเอาใจใส่กระตือรือร้น การสร้างความสัมพันธ์มีอารมณ์แจ่มใส การมีสัจจะ วาจา มีเสน่ห์ คำมั่นสัญญา มองโลกในแง่บวก มีความตั้งใจอดทน กระจายอำนาจ ให้ความช่วยเหลือใจเขา ใจเรา มีประสบการณ์ทำงานสูง ใช้เหตุและผลในการตัดสินใจ มีเป้าหมาย สร้างมิตรภาพ มีประสบการณ์ มีความเป็นกันเอง การสร้างศรัทธาความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน ทุ่เมเพื่อคุณภาพ มีทัศนคติต่องาน ที่ดีมีความรับผิดชอบ รอบคอบ สนับสนุนการฝึกอบรม การสร้างมิตรภาพ ต้องขยันเอาใจใส่กระตือรือร้น สามารถเผชิญปัญหาและอุปสรรคอย่างมีความอดทน ยกย่องและให้เกียรติผู้อื่น มีความสามัคคีกัน มีความหมั่นเพียรในการฝึกฝน และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นสำคัญ และใส่ใจการประเมินผล มีทักษะ ในการทำงาน มีความสุภาพ อ่อนโยน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องมีจิตใจเป็นกลาง นำหลักธรรมมาใช้ในการบริหาร เป็นกัลยาณมิตร หลักธรรมที่นำเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการเป็น ของ หลักการครองตน ครองคน ครองงาน รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหาร วิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ต้องทำให้สำเร็จ ยึดหลักอิทธิ บาท ๔ มีศีล ๕ ที่ยึดถือ มีเบญจศีลคู่กับเบญจธรรม

๖. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขต ภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญ ที่ค้นพบมาอภิปรายผลได้ดังนี้ รูปแบบ การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ ๔ องค์ประกอบ คือ ๑) องค์ประกอบ ด้านวิสัยทัศน์ (จกขุมมา)ของผู้บริหาร วิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ๒) องค์ประกอบด้านความชำนาญ (วิธูโร)ของผู้บริหาร วิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ๓) องค์ประกอบด้านมนุษยสัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน) ของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพ เขตภาคเหนือตอนล่าง ๔) องค์ประกอบด้านคุณธรรม (อิทธิบาท ๔) ของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง

องค์ประกอบที่ ๑ ด้านวิสัยทัศน์ (จักษุมา) ของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีจะต้องมีคุณสมบัติ ด้านวิสัยทัศน์ จักษุมา คือ ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ ในองค์การรวมถึงการมีเจตคติที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ และมีความรู้ความสามารถ มีการวางแผนการดำเนินการและพอใจในการบริหารจัดการ สนับสนุนการจัดบุคลากรในการเข้ารับการฝึกอบรมกับหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ มีแนวความคิดที่สอดคล้องกับแนวโน้มในอนาคต ในหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะประสบความสำเร็จ สามารถวิเคราะห์สถานภาพปัจจุบันของหน่วยงาน และเต็มใจที่จะปฏิบัติงานกับองค์กร ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับผู้อื่นได้บังคับบัญชา อย่างเต็มความสามารถ มีเป้าหมายที่ชัดเจนและมีความพอใจในงานที่ปฏิบัติอยู่ ทุ่มเทเพื่อคุณภาพของผลงานที่ปฏิบัติ ใฝ่ใจรักที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ได้ผลดีขึ้น กำหนดทิศทางที่จะดำเนินงานขององค์กร โดยมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ สนับสนุนมุ่งเน้นผู้รับบริการเป็นสำคัญ เพื่อให้มีการปฏิบัติงานที่ดีอย่างสม่ำเสมอ และนำหลักธรรมจักษุมาของพระพุทธองค์มาใช้ในการปฏิบัติงาน คุณลักษณะข้อนี้ตรงผลการวิจัยซึ่งผู้วิจัยจะขออภิปรายข้อค้นพบในประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับคุณลักษณะด้านจักษุมา คือ การสร้างวิสัยทัศน์ในองค์การ มีความรู้ความสามารถ มีการวางแผน สนับสนุนการฝึกอบรม มีแนวความคิดใหม่ ๆ สามารถวิเคราะห์สถานภาพ ให้ความช่วยเหลือ มีเป้าหมายที่ชัดเจน ทุ่มเทเพื่อคุณภาพ มีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนมีความรู้ความสามารถ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ กรภัทร์ จารุกำเนิดกนก ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การสาธารณสุขระดับจังหวัด สงเคราะห์เกี่ยวกับเด็กและสตรี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในกรณีศึกษา ปฏิบัติการผ่านระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ๕ ได้แก่ ๑) ด้านการจัดคน ๒) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ๓) ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ๔) ด้านความปลอดภัยและสุขอนามัย และ ๕) ด้านพนักงาน และแรงงานสัมพันธ์ ในภาพรวมวิธีปฏิบัติ ของกรณีศึกษาไม่ต่างจากภาครัฐและเอกชน มีจุดเด่น ของสภาพแวดล้อมภายในองค์การที่แตกต่างในด้านวัฒนธรรมการอยู่แบบครอบครัวกล่าวคือ มีการช่วยเหลือกันทั้งในปัญหาเรื่องงานและเอื้อถึงเรื่องส่วนตัวและเรื่องครอบครัวด้วย^๓ นอกจากนี้ผลการวิจัยสอดคล้องกับ ศิริรัตน์ ชุมทคล้าย รศ.,ดร.และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานยุติธรรมจังหวัด นั้น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มผู้ปฏิบัติงานมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ “กระบวนการบริหารงาน” โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ระดับปานกลาง และเกี่ยวกับ “ผลการดำเนินงาน” อยู่ที่ระดับสูงมากทุกด้าน ผลการวิจัยระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับ “กระบวนการบริหารงาน” และ “ผลการดำเนินงาน” พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับค่อนข้างสูง และเป็นไปในทิศทางบวก แต่พบว่า ข้อมูลจากการศึกษาเชิงคุณภาพมีความไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณหลายประการ เช่น

^๓กรภัทร์ จารุกำเนิดกนก, “การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การสาธารณสุขระดับจังหวัด สงเคราะห์เกี่ยวกับเด็กและสตรี”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (คณะรัฐประศาสนศาสตร์: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔).

ผลการวิจัยจากแบบสอบถามที่ระบุการจัดการด้าน “นโยบายและการวางแผน” อยู่ในระดับดีมาก แต่จากการศึกษาเชิงลึกพบว่า ในทางปฏิบัตินโยบายที่เป็นรูปธรรมของผู้บริหารสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเกี่ยวกับภารกิจหลักยังไม่ชัดเจนการนำไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายจึงวัดผลไม่ได้ หรือที่พบว่า “โครงสร้างสำนักงานยุติธรรมจังหวัด” มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง แต่ข้อมูลเชิงลึกกลับพบว่าโครงสร้างดังกล่าวทำให้งานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร เป็นต้นปัญหาที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเผชิญคือ การขาดหน่วยงานเจ้าภาพหลักทำให้ไม่อาจดำเนินการบูรณาการทั้งในด้านการวางแผนและด้านการบริหารงานด้านอื่นได้เหล่านี้แสดงว่าสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นองค์กรที่ขาดเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการจัดองค์การ (Organize) ตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับเจษฎา นกน้อย ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความหลากหลายในองค์กร : ตัวแบบทางด้านทรัพยากรมนุษย์เพื่อความเท่าเทียมกันของผู้มีอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศ” ผลการวิจัยพบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อความเท่าเทียมกันของผู้มีอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศภายในองค์กรประกอบด้วย ๑) ลักษณะส่วนบุคคล ๒) การจัดการความหลากหลายในองค์กร และ ๓) บริบทอื่น ส่วนนโยบายเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางเพศของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรที่ทำงาน อยู่มีคณะกรรมการบริหารองค์กรที่มีความหลากหลาย ขณะที่องค์กรที่ทำงานอยู่มีการจัดฝึกอบรม และให้ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เช่นเดียวกับประเด็นเรื่องของการกำหนดนโยบายการไม่เลือกปฏิบัติต่อกลุ่มใดๆในสถานที่ทำงาน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กฤต ยิ้มฤทธิ และคณะ จากแนวคิดที่จะต้องรู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคลนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะได้เป็นผู้นำแห่งองค์ความรู้ให้แก่บุคลากร โดยการพัฒนาสถานศึกษา จะต้องพัฒนาความต้องการของบุคลากรแต่ละคนให้เป็นความต้องการของสถานศึกษา ทำให้บุคลากรทุกคนต่างมีความรู้สึกถึงความสุขของทุกคนคือผลของการสร้างความสำเร็จร่วมกันขององค์กร ซึ่งผู้บริหารจะต้องพัฒนาตัวเองให้เป็นทั้งผู้บริหารผู้บังคับบัญชา และผู้นำของสถานศึกษาเพื่อนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหวังร่วมกันของบุคลากรทุกคน ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรของโรงเรียนรางวัลพระราชทานนั้น **คาร์ดรอน (L. A. Caldron)** ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะของครูที่สอนได้ดีเยี่ยมในทัศนะของนักเรียนเพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียน ในวิทยาลัยชุมชนในเมือง ลอสแอนเจลิส (Los Angeles Community College District) ผลการศึกษาพบว่า นักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นตรงกัน

^๔ ศิริรัตน์ ชุณหคล้าย รศ., ดร. และคณะ, “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานยุติธรรมจังหวัด”, **รายงานวิจัย**, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓), หน้า ๘๘.

^๕ เจษฎา นกน้อย, “การจัดการความหลากหลายในองค์กร: ตัวแบบทางด้านทรัพยากรมนุษย์เพื่อความเท่าเทียมกันของผู้มีอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศ”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (คณะรัฐประศาสนศาสตร์: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒).

^๖ กฤต ยิ้มฤทธิ และคณะ, “ศึกษาการบริหารงานของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานกรณีศึกษาโรงเรียนอนุบาลประชาราษฎร์ จังหวัดพิษณุโลก”, **รายงานวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะที่ดี ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะการสอนที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับอาชีพครูและไม่พบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของทั้งสามกลุ่ม^๗

องค์ประกอบที่ ๒ ด้าน ความชำนาญ (วิจฺโร) ของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีจะต้องมีคุณสมบัติ ด้านความชำนาญ คือ มีความหมั่นเพียรในการฝึกฝน เทคนิคและความถนัด ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ทำงาน ทักษะความชำนาญ มีความตั้งใจอดทน ความพร้อมในการทำงาน มีทัศนคติต่องานที่ดี ความขยันหมั่นเพียร ความถูกต้องของงาน ผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือ มีความหมั่นเพียรในการฝึกฝนในการปฏิบัติงานในรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพของการทำงาน มีเทคนิคและความถนัดในงานที่ทำ มีการฝึกฝนกระตุ้นบุคลากรให้ตื่นตัวในการปฏิบัติงาน มีความเชี่ยวชาญและมุ่งมั่นที่จะบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย มีประสบการณ์และความพยายามที่จะบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง ผู้ที่มีทักษะความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการนิเทศภายในร่วมกับบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ และมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในการบริหารจัดการ อย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ นำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารจัดการ อย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ มีความตั้งใจอดทน ต่อสภาพปัญหาอันเกิดจากการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ มีความพร้อมในการทำงานตลอดเวลา มีทัศนคติต่องานที่ดี และมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงานในหน้าที่ มีการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความมั่นใจในความถูกต้องของงานที่ทำทุกเรื่อง

ผู้บริหารที่สามารถจัดการธุระต่าง ๆ หรือกิจการทั้งปวงได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้น ผลการวิจัยพบว่า สอดคล้องกับเฟรมมิ่ง สก็อต โซนเดอร์ (Fleming Scott Saunders) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเพื่อมอบอำนาจแก่ครู ผลการวิจัยพบว่า โดยการหาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการสื่อความเข้าใจของครูใหญ่ ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงกับการมอบอำนาจแก่ครู (Empowerment of Teachers) กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมในการวิจัยได้แก่ครูใหญ่จำนวน ๓๖ คน ของโรงเรียนมัธยมแบบประสม (Coalition of Essential Schools) วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของผู้นำและทักษะการสื่อความเข้าใจกับการมอบอำนาจแก่ครู ผลการวิจัยสรุปได้ว่า^๘ ๑) ทักษะการสื่อความเข้าใจ ๓ ด้าน คือ การรับฟังการสนทนา (Dialogue listening) การนำเสนอ (Self-expression) และความกระจ่างชัด (Clarifying) เป็นปัจจัยที่ต้องใช้ร่วมกันเสมอในการสื่อความเข้าใจให้ได้ผล ทั้ง ๓ ปัจจัยมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับภาวะผู้นำ

^๗ L. A. Caldron, **Characteristics of Excellent Teacher as Perceived by Student, Teacher And Administrators in the Los Angeles Community College**, (Dissertation Abstracts International, 49 (9) : 2512-A ; March, 1989), p. 45.

^๘ Fleming Scott Saunders, “Leadership for Teacher Empowerment : The Relationship between the Communication Skills of Principals, Transformational Leadership, and the Empowerment of Teachers”, **Ph.D. Dissertation**, (University of New Orleans : DAI-A 57/08, 1997).

และการมอบอำนาจแก่ครู ๒) การสร้างความสว่างชัดในการสื่อความเข้าใจเป็นทักษะที่สำคัญของการสื่อความเข้าใจซึ่งจะสนับสนุนช่วยให้เกิดการยินยอมและสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ๓) การใช้ช่องทางการเจรจา (Negotiation) เพื่อการยินยอมพร้อมใจเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมในการมอบอำนาจแก่ครู ๔) การนำเสนอด้วยตนเองของผู้บริหารเป็นการเปิดใจกว้างและสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้นำและผู้ตามซึ่งส่งผลต่อการมอบอำนาจแก่ครู ๕) ทักษะการสื่อความเข้าใจและภาวะผู้นำมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการมอบอำนาจแก่ครู ๖) ภาวะผู้นำจะนำมาซึ่งแนวปฏิบัติการสื่อความเข้าใจที่ดีและการสื่อความเข้าใจที่ดีจะผลักดันภาวะผู้นำที่ดี การศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมขององค์กร ในการคัดเลือกสมาชิกฟาในออสเตรเลียตะวันตก โดยทำการศึกษาศูนย์ทางกีฬา เกี่ยวกับ ความเป็นมา ปริมาณ คุณภาพ ตลอดจนกระบวนการในการดำเนินงาน โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบระหว่างสมาคมกีฬาต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอ็มโซลลา จอย เจอร์มีน (Msolla, Joyce. Jeremian) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินการใช้ทักษะการบริหารงาน และความรู้ของครู-ผู้บริหารวิทยาลัยในแทนซาเนีย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ การสำรวจเพื่อศึกษาการใช้ความรู้และทักษะการบริหารงานของครู-ผู้บริหารวิทยาลัยในแทนซาเนีย ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่ครู-ผู้บริหารเผชิญในการปฏิบัติภาระงานทั้งหมดเฉลี่ยแล้วอยู่ในขั้นต่ำ และภาระงานที่ปฏิบัติทั้งหมดมี ๗ ด้าน ได้แก่ ด้านการเงินและโครงการพึ่งพาตนเอง ด้านการจัดการวัสดุและทรัพยากร ด้านสิ่งแวดล้อมอาคารสถานที่ ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ด้านกิจการนักศึกษา ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการวางแผนและพัฒนา ซึ่งในการประเมินนั้น พบว่า งานที่ปฏิบัติได้ยากที่สุดตามลำดับดังนี้ ด้านการจัดการวัสดุและทรัพยากร ด้านสิ่งแวดล้อมอาคารสถานที่ ด้านการเงินและโครงการพึ่งพาตนเอง ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน^๔

องค์ประกอบที่ ๓ มนุษย์สัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน) ของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีจะต้องมีคุณสมบัติ ด้านมนุษย์สัมพันธ์ คือ การเป็นผู้มีความสุข อ่อนโยน เอาใจใส่กระตือรือร้น มีใจผูกพันอยู่กับงาน ความเป็นกันเอง ควบคุมอารมณ์ได้ดี สร้างมิตรภาพ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การยกย่องให้เกียรติผู้อื่น ให้โอกาสแสดงความคิดเห็น สร้างความสัมพันธ์ในการทำงาน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับผลการวิจัยด้านมนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหาร ซึ่งผู้วิจัยจะขออภิปรายข้อค้นพบในประเด็นสำคัญที่สอดคล้องกับคุณลักษณะด้าน มนุษย์สัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน) คือ เป็นผู้มีความสุข อ่อนโยน เอาใจใส่บุคลากรที่ปฏิบัติงาน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย มีกระตือรือร้น พร้อมให้คำปรึกษาแนะนำที่ถูกต้อง และหมั่นตรวจสอบข้อบกพร่อง เพื่อการบริหารจัดการ มีใจผูกพันอยู่กับงานในหน้าที่ รับผิดชอบ และใคร่ครวญในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความรอบคอบ พร้อมให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา มีความเป็นกันเองกับคนทุกๆ คน ทำงานร่วมกันไม่ทอดทิ้งกันจนกว่างานจะสำเร็จ

^๔Msolla, Joyce, Jeremian, *Assessing Administrative Skills and Knowledge of Teacher' College Principals in Tanzania*, [CD-ROM], Available : UMI Dissertation, 1995.

มีการควบคุมอารมณ์ได้ดี มั่นคง จริงใจที่จะทำงานแม้ในยามเกิดภาวะวิกฤติและผลกระทบจากเหตุการณ์ผันผวนของภายนอก สร้างมิตรภาพห่วงใยผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งนอกและในเวลางาน รวมทั้งเอาใจใส่ในการบริหารจัดการ มีการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีโอกาส และตรวจสอบงานที่มอบหมายอยู่เสมอ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ มีการยกย่องให้เกียรติผู้อื่น เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน มีความชัดเจน และให้โอกาสแสดงความคิดเห็นในงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเอาใจใส่ มุ่งเน้นการสร้าง ความมั่นใจ แจ่มชัดข้อมูลบุคลากรอย่างต่อเนื่อง สร้างความสัมพันธ์ในการทำงานที่ดีต่อบุคลากร และเข้าใจความต้องการของผู้อื่น ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นเทคนิคของตัวบุคคลกับงาน ซึ่งสอดคล้องกับ รูธ คาลมาน (C. Ruth Calman) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะเฉพาะของโรงเรียนศกยภาพสูง กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมในการวิจัยได้แก่ โรงเรียนที่มีศกยภาพสูงในเขตพื้นที่ชนบท จำนวน ๘ โรงเรียน วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อหาคุณลักษณะเฉพาะของโรงเรียนศกยภาพสูง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า^{๑๐} ๑) สร้างบรรยากาศของโรงเรียนให้เหมาะสมแก่การเรียนการสอน ๒) กำหนดความคาดหวังที่มีต่อครูและบุคลากรให้สูงที่สุด ๓) สร้างความมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ทั้งกับนักเรียนและผู้ปกครอง ๔) ดำเนินงานโดยการสร้างแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ปฏิบัติ ๕) กำหนดมาตรฐานการเรียนการสอนให้สูงกว่าระดับปกติ ๖) ต้องคาดการณ์และทราบผลของการนำแผนการสอน และประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับไว้ล่วงหน้า ๗) ควบคุมและประเมินผลงานดำเนินงานในทุกด้านของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ โทมัส (J.A. Thomas) การเป็นครูที่ดี เป็นผลสะท้อนจากปฏิบัติงานของครูในทัศนะของเด็กนักเรียน เขาได้ทำการวิจัยโดยใช้วิธีการสังเกตเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูในการจัดการเรียนการสอน และสัมภาษณ์ความคิดเห็นของเด็กเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดีควรมีอะไรบ้าง จากการสัมภาษณ์เด็กได้ข้อสรุปว่า ครูจะเป็นครูที่ดีได้ต้องมีคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ ๑) มีความสุภาพอ่อนโยน ๒) ต้องสนใจและเอาใจใส่ดูแลเด็ก ๓) ต้องมีความเข้าใจเด็ก และ ๔) ต้องมีอารมณ์สนุกสนานและรักเด็ก^{๑๑} เจ โรว์แมน (J. Lowman) ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะของครูต้นแบบเป็นการวิจัยแบบพรรณนาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของครูที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ครูต้นแบบนั้นจะต้องเป็นครูที่ดีในความทรงจำของเด็ก จะต้องเป็นคนชอบศึกษาและช่างสังเกตบันทึกข้อมูล จะต้องเป็นผู้ที่เคยได้รับการเสนอชื่อได้รับรางวัลทางการสอน มีความรู้เรื่องการเปรียบเทียบด้วยค่าเฉลี่ยและเป็นครูที่ไม่พุ่มพวย ปัจจัยรวมคือ สามารถเสนอผลงานให้ปรากฏได้อย่างชัดเจนเป็นระบบ และมีแนวคิดที่น่าสนใจ มีมนุษยสัมพันธ์ เชื่อถือได้ นำเคารพและเอาใจใส่ช่วยเหลือนักเรียน^{๑๒}

^{๑๐} C. Ruth Calman, (Exploring the Underlying Traits of High-Performing Schools, 2010)

^{๑๑} J.A. Thomas, & P. Montgomery, "On Becoming a Good Teacher: Reflective Practice with Regard to Children's Voice", *Journal of Teacher Education*, 49 (5) : 372-380.

^{๑๒} J. Lowman, "Characteristics of Exemplary Teachers", *Silver Platter File* (May, 1993) : 33.

๗. ข้อเสนอแนะ

๗.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ผู้บริหาร ต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้มาก คือ ได้อ่าน ได้ฟัง ได้เห็น ได้ทำมาก คนที่มีวิสัยทัศน์และมุ่งมั่นนำวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติ มักจะสำเร็จ

๒. ผู้บริหาร ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถในการบริหาร จนมีความชำนาญเฉพาะด้าน หรือเชี่ยวชาญ เพื่อเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงาน

๓. ผู้บริหาร ต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทุกคนทั้ง นาย ลูกน้อง เพื่อนและคนทั่วไป เพราะความสำเร็จในการบริหารไม่ได้เกิดจากการทำงานเพียงลำพังของผู้บริหาร แต่เกิดจากการที่ทุกฝ่ายให้การช่วยเหลือและสนับสนุน

๗.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. วิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ควรเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาได้แสดงบทบาทอย่างจริงจัง และมีเทคนิคการบริหารงาน เป็นกลวิธีจัดการที่มีปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ให้เกิดผลสำเร็จ การบริหารตน เป็นความเข้าใจในความสำเร็จของชีวิต ที่มีความสุขจากการทำงานในความรับผิดชอบ จนสำเร็จมากกว่าตำแหน่งหน้าที่ฐานะทางเศรษฐกิจ โดยนักบริหารต้องมีคุณธรรมสำหรับผู้นำ

๒. วิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ควรส่งเสริมให้บุคลากรได้มีโอกาสศึกษาต่อให้สูงขึ้น เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาองค์กร และสอดคล้องกับการบริหารจัดการ มีความรอบรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพและต้องพัฒนาตนให้เกิดความรอบรู้สูง มีความคิดเชิงวิสัยทัศน์คิดเป็นระบบ และคิดทั่วทุกด้านในการแก้ไขปัญหาปรับปรุงพัฒนางานปรับตัวปรับความคิด ให้ทันสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการทำงาน คำนึงถึงต้นทุนผลลัพธ์ และผลสำเร็จของงาน มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง รู้จักเสียสละให้อภัยเปิดใจกว้างยอมรับการเปลี่ยนแปลงมีความอดทนและมองโลกในแง่ดี

๓. วิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ควรส่งเสริมการพัฒนาและสร้างภาวะผู้นำให้กับผู้บริหาร ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ต้องมีความหนักแน่นมั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง

๗.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

๑. ควรทำการวิจัยสภาพปัญหาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อจะทราบว่าในปัจจุบันมีปัญหาและความต้องการในประเด็นใดที่สำคัญ

๒. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ในวิทยาลัยการอาชีพภายในประเทศ

๓. ควรมีการศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารวิทยาลัยการอาชีพเขตภาคเหนือตอนล่าง ในองค์การอื่นซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาองค์กรให้เข้มแข็งสืบต่อความรู้ทางพระพุทธศาสนาต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

ภณิชนญา ชมสุวรรณ. **คุณธรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาอาชีวะตามความต้องการของตลาดแรงงาน**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ๒๕๕๘.

สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์. ผศ.ดร. **รัฐประศาสนศาสตร์: แนวคิดทฤษฎี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กชเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๙.

(๒) วารสาร

จิตวิทย์ หมั่นมี. “มิติใหม่ของการบริหารองค์กรภาครัฐ : New Dimensions of executive government organizations”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗)

(๓) วิทยานิพนธ์

กรภัทร์ จารุกำเนิดกนก. “การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การสาธารณสุขประโยชน์ด้านสังคมสงเคราะห์เกี่ยวกับเด็กและสตรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, คณะรัฐประศาสนศาสตร์: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔.

กฤต ยิ้มฤทธิ์ และคณะ. “ศึกษาการบริหารงานของโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน กรณีศึกษาโรงเรียนอนุบาลประชาราษฎร์ จังหวัดพิษณุโลก”. **รายงานวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๖.

จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ. “การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างควมดีมีคุณธรรม”, **รายงานการวิจัย**. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม : สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้(องค์การมหาชน), ๒๕๕๙.

เจษฎา นกน้อย. “การจัดการความหลากหลายในองค์กร: ตัวแบบทางด้านทรัพยากรมนุษย์เพื่อความเท่าเทียมกันของผู้มีอัตลักษณ์หลากหลายทางเพศ”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**. คณะรัฐประศาสนศาสตร์: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒.

ปชาบดี แยมสุนทร. “กลยุทธ์การสร้างความผูกพันต่อองค์กรตามหลักสังคหธรรมของแรงงานอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐ**

ประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กิनावงศ์. “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม”.

วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

วีรชัย อนันต์เจียร. “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์**

ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ศิริรัตน์ ชุณหคล้าย รศ., ดร. และคณะ. “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงาน ยุติธรรมจังหวัด”. **รายงานวิจัย**. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ :

มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓.

อภิษฎา ศรีเครือดัง. “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรี ในมหาวิทยาลัยของรัฐ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต** (รัฐประศาสนศาสตร์).

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

อินสร อภิวัฒน์สนองและคณะ. “การพัฒนาศักยภาพเยาวชนให้มีคุณธรรม บ้างทุ่งโป่ง ตำบลเมืองปาน อำเภอมืองปาน จังหวัดลำปาง”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว) ๒๕๕๘.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

C. Ruth Calman. Exploring the Underlying Traits of High-Performing Schools. 2010.

S. Colyer. **Organizational Culture in Selected Western Australian Sport Organizations.** (Western-Australia. Sport; Organizational-Culture; Association, Comparative-Study, Administration, 2000.

(II) Dissertation

Fleming Scott Saunders. “Leadership for Teacher Empowerment : The Relationship between the Communication Skills of Principals. Transformational Leadership. and the Empowerment of Teachers”. **Ph.D. Dissertation.** University of New Orleans : DAI-A 57/08. 1997.

L. A. Caldron. **Characteristics of Excellent Teacher as Perceived by Student. Teacher And Administrators in the Los Angeles Community College.** Dissertation Abstracts International.49 (9) : 2512-A ; March, 1989.

(III) Journal

J. Lowman. "Characteristics of Exemplary Teachers". **Silver Platter File**. May. 1993 : 33.

J.A. Thomas. & P. Montgomery. "On Becoming a Good Teacher: Reflective Practice with Regard to Children's Voice". **Journal of Teacher Education**. 49 (5) : 372-380.

(V) CD-ROM

Msolla. Joyce. Jeremian. **Assessing Administrative Skills and Knowledge of Teacher' College Principals in Tanzania**. CD-ROM. Available : UMI Dissertation. 1995.

**ประสิทธิผลการดำเนินการตามนโยบายการชำระหนี้เกษตรกรไทย
ตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล**

**The Effectiveness of Policy Implementation of Farmer's Debt
Liquidation according to the Buddhist
Good Governance Principles**

ธนาพร ภัทรวงศ์วานิชย์*
โกนิภูฏ์ ศรีทอง**
สุรพล สุยะพรหม***

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย (๒) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย (๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการชำระหนี้ของเกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๒๓ รูป/คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบ ตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ และเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๒ กลุ่มๆ ละ ๑๒ คน เลือกแบบเจาะจงจากเกษตรกรพี่เลี้ยงในจังหวัดฉะเชิงเทรา และ ๑๓ รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ๑๗๕ คน จากประชากรจำนวน ๓๒๐ คน ใช้สูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และทดสอบสมมติฐาน โดยการทดสอบค่าที (t-test) และทดสอบค่าเอฟ (F-test)

ผลจากการวิจัย

๑. พบว่าสภาพปัญหาการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย มี ๓ ปัจจัย คือ ๑.๑. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ การศึกษา ปัญหาครอบครัว ค่านิยมที่ผิด ๑.๒. ปัจจัยสภาพแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาการ

* วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ผลิต การตลาด แหล่งเงินทุน และ ๑.๓. ปัจจัยนโยบายการชำระหนี้ ได้แก่ การประสานงาน
บกพร่อง การประชาสัมพันธ์ ไม่ทั่วถึง การดำเนินโครงการไม่ต่อเนื่อง งบประมาณไม่เพียงพอ

๒. องค์ประกอบของการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย
ประกอบด้วย

๒.๑ การวางแผน บริหารโดยรัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ การให้การศึกษา
ปรับเปลี่ยนค่านิยม พฤติกรรมของเกษตรกร เกษตรกรมีส่วนร่วมแก้ปัญหา และนำหลักเศรษฐกิจ
พอเพียงมาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต

๒.๒ การจัดองค์การ บริหารโดยรัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สร้างเครือข่าย
ชุมชนเกษตรกร ให้สินเชื่อกลุ่มเกษตรกรแทนการให้สินเชื่อรายบุคคล จัดสรรผู้เชี่ยวชาญลงพื้นที่
แก้ปัญหาต่อเนื่อง เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาภาคการเกษตรแบบครบวงจร

๒.๓ การบังคับบัญชา บริหารโดยรัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ จัดฝึกอบรม
อาชีพเกษตรกรรอบด้าน เน้นเรื่องการวางแผนทางการเงิน กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน
ประชาสัมพันธ์ด้านเกษตรให้ครบวงจรทั่วถึง มอบหมายความรับผิดชอบแบบเจาะจง

๒.๔ การประสานงาน บริหารโดยรัฐบาล คือ ขยายผลเพื่อให้ความช่วยเหลือ
เกษตรกรรายอื่น ประสานงานและประชุมร่วมกันทุกส่วนงาน เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สิน
ทุกไตรมาส เกษตรกรต้องสามารถพึ่งพาตนเองได้

๒.๕ การควบคุม บริหารโดยรัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ประเมินผลทุก
โครงการอย่างต่อเนื่อง การใช้งบประมาณต้องคุ้มค่า ควบคุมกำกับดูแลการดำเนินการโครงการ
ต่างๆ อย่างใกล้ชิด และต้องเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

๓. แนวทางการชำระหนี้ของเกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมมาภิบาล ก่อให้เกิด
ประสิทธิผล คือ เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น มีเงินออมเพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีศักยภาพการ
ชำระหนี้ดีขึ้น มีอัตราส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินลดลง และมีความสามารถชำระหนี้ได้ในที่สุด

คำสำคัญ : ปัญหาการชำระหนี้เกษตรกรไทย, องค์ประกอบของการบริหารงานเพื่อการชำระ
หนี้, แนวทางการชำระหนี้ตามหลักพุทธจริยธรรมมาภิบาล

ABSTRACT

Objectives of this dissertation were: 1. to study the problems of Thai farmers' debt liquidation, 2. to analyze the component of the debt liquidation of Thai farmers and 3. to propose the method of debt liquidation of Thai farmers according to the Buddhist good governance. Methodology was the mixed method research between the qualitative and quantitative research methods. The qualitative research collected data from 23 key informants, purposefully selected

from experts. The tool used to collect data were structured in-depth-interview, collected data by face-to-face interviewing and analyzed data by descriptive interpretation. Data were also collected from two groups of participants, who were experts in the farmers' debt liquidation, in focus group discussions, 12 and 13 members in each group. Data were analyzed by descriptive interpretation. Quantitative research collected data by questionnaires from 175 samples, derived from 320 populations, using Krejcie and Morgan's table. Data were analyzed by frequency, percentile, mean, standard deviation, t-test and F-test, one way ANOVA.

Findings were as follows:

1. State of the problems of Thai farmers' debt liquidation consisted of 3 factors; 1.1 personal factors such as education, family problems, wrong value, 1.2 environmental factors such as production, market, sources of fund and 1.3 the policy problem of debt payment such as inadequate coordination, not-fully covered public relations, discontinuous project operation, inadequate budget.

2. The formal component of debt liquidation consisted of;

- 2.1 Planning administered by government and concerned agencies.

The parties concerned should put the wage on educational reform, encourage farmers to change value and behavior, to jointly solve any problems and apply the Sufficiency Economy in daily living.

- 2.2 Organizing administered by government and concerned agencies.

This is to set up net work and participatory systems of farmer communities, give credit to the group of farmers instead of to the individuals, recruit the experts in debt liquidation to give direct advices to farmers at all regions and to act as the center for integrated farmers development.

- 2.3 Directing administered by government and concerned agencies.

There should be training in all aspects, especially the family financial planning and public relations about local farmers at every spot and locality and issue direct responsibility to the concerned units.

- 2.4 Coordinating administered by government and concerned

agency. This is to extend the help to other group of farmers, coordinate with all agencies to meet and discuss the clear plans to solve the farmers' debt quarterly so that farmers can be self-sufficient.

2.5 Controlling by government and concerned agencies. This is to evaluate every project continuously, use budgets for values, control and monitor every project closely for the faire and just treatment to all partied concerned.

3. The effective mean for the farmers' debt liquidation according to the Buddhist good governance is to help farmers to increase their net incomes, more savings, good quality of life, debt payment potentials, the decreased rate of debt against assets and potentials to pay debts at the end.

Keyword: The Problems of Thai Farmers' Debt Liquidation, The Component of the Debt Liquidation of Thai Farmers, The Method of Debt Liquidation of Thai Farmers According to the Buddhist Good Governance

๑. บทนำ

ประชากรในประเทศไทยจำนวนมากมีอาชีพทางการเกษตร ฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัวยากจน ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาต่ำ ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพเกษตร มีรายจ่ายมากกว่ารายรับ เป็นผลทำให้เกษตรกรเกิดหนี้ ทั้งในระบบสถาบันการเงิน และหนี้สินนอกระบบสถาบันการเงิน เกษตรกรทุกคนต้องดิ้นรนหาทางออกให้กับการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการที่เหมาะสม รวมถึงเกษตรกรที่ประสบกับภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ที่ดินทำกินน้อย แห้งแล้ง ไม่มีน้ำทำการเกษตร และซ้ำเติมด้วยปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมไทย (Thai Society) เป็นสังคมเกษตรกร (Agrarain Society) คิดเป็นประมาณร้อยละ ๘๐ เปอร์เซนต์ของประชากรทั่วทั้งประเทศ^๑

นโยบายการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย เป็นนโยบายที่ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้มีแนวทางในการสนับสนุนนโยบายด้านเกษตรกร เพื่อสนับสนุนชาวเกษตรกร การจัดตั้งสหกรณ์ที่สมาชิกได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกันตามความสามารถ เช่น ธนาคารข้าว สหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนพืชผลและสัตว์เลี้ยง เพื่อให้สมาชิกในชุมชนทุกคนพึ่งพาตัวเองได้อย่างยั่งยืน มีเกียรติ และศักดิ์ศรี เพื่อการสนับสนุนงบประมาณให้เกิดการวิจัยและการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มรายได้แก่ผู้ผลิตให้มากขึ้น รวมทั้งช่วยรักษาสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศให้เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิตที่เป็นสุข เพื่อสนับสนุนงบประมาณเพื่อการเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรรมแบบทางเลือกอื่นๆ เพื่อลดต้นทุนการผลิต อันจะทำให้มีผลกำไรมากขึ้น มีสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์เกื้อกูลแก่การมีชีวิต ส่งเสริมให้มีตลาดชุมชนเครือข่าย หรือเครือข่ายตลาดชุมชน ลดการพึ่งพาสถานการณ์ของทุนนิยมเสรี และทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง

^๑ จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, สังคมทางแก่วิถีเกษตรสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทฟ้าอภัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

สภาพปัญหาของเกษตรกรไทยในยุคปัจจุบันนี้ คือ ชาวเกษตรกรขาดหลักการ ขาดหลัก พุทธธรรม ในการดำเนินชีวิต เช่น การขาดความพากเพียรในการทำงานหรือการศึกษาวิชาการ เกษตร การไม่รู้จักรักประหยัดทรัพย์ มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เกินความจำเป็น มีการคบคนพาลเป็น เพื่อน ชอบแนะนำไปในทางที่ผิดหรือที่ไม่ควร แนะนำให้ไปเล่นการพนัน ให้ไปลักขโมย ให้กินยาบ้า ให้เสพยาเสพติด ขวนไปฉุดคร่าทำอนาจาร มีการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ ใช้ชีวิตให้เป็นไปตามกระแส นิยมของความต้องการ (ตัณหา) และไม่รู้จักรักเพียงพอ ทำให้รายได้ไม่เพียงพอ ปัญหาที่ตามมาคือการ เป็นหนี้สินจำนวนมาก^๒

สาเหตุของหนี้สินของเกษตรกรไทยเกิดจากตัวแปรใด ตัวแปรหนึ่ง ยังไม่สามารถระบุ สาเหตุได้ ผู้วิจัยมีความประสงค์ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลการดำเนินการตามนโยบายการชำระหนี้ ของเกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล” เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการชำระหนี้ของ เกษตรกรไทย เพื่อวิเคราะห์การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย เพื่อ นำเสนอการชำระหนี้ของเกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล นอกจากนี้ ผลงานวิจัยครั้ง นี้ ผู้บริหาร ธ.ก.ส. และบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นฐานข้อมูลสารสนเทศในการ ปรับปรุงพัฒนาการดำเนินการทางเกษตรให้มีความเจริญรุ่งเรือง และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของ เกษตรกรที่ดีต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย

๒.๒ เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการชำระหนี้ของเกษตรกร ไทย

๒.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการชำระหนี้ของเกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล

๓. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการดำเนินการตามนโยบายการชำระหนี้เกษตรกรไทยตาม หลักพุทธจริยธรรมาภิบาล” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยประกอบด้วย ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านประชากร ขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตด้านระยะเวลา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขอบเขตของเนื้อหาและนำเสนอข้อมูลตามลำดับขั้นตอน การศึกษาประสิทธิผลการดำเนินการตามนโยบายการชำระหนี้เกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรม มาภิบาล มีรายละเอียดดังนี้ ๑) สภาพปัญหาการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย ๒) นโยบายที่เกี่ยวข้อง

^๒ ดวงพร สมสมัย, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ ๔ : กรณีศึกษาอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๓).

กับการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย ๓) แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการบริหารงานเพื่อการชำระหนี้ ๔) หลักพุทธจริยธรรมมาภิบาลที่ส่งเสริมเกษตรกรไทยเพื่อการชำระหนี้ ๕) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลการดำเนินการตามนโยบาย ๖) กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการชำระหนี้ของการเกษตร รวมจำนวน ๒๓ รูป/คน และ ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๒ ครั้ง

การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรเป็นบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับนโยบายรัฐในโครงการพักชำระหนี้เกษตรกร ได้แก่ ผู้บริหาร (อ.ก.ส.) เจ้าพนักงาน (อ.ก.ส.) เจ้าหน้าที่ภาครัฐ(สหกรณ์การเกษตร) และเกษตรกร ในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๓๒๐ คน^๓ ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ตามสัดส่วนของประชากรกลุ่มตัวอย่างใน ๑๑ อำเภอ

๔. ผลการวิจัย

องค์ประกอบของการบริหารงานเพื่อการชำระหนี้

๔.๑ การวางแผน

๑. การให้การศึกษา เน้นบุคลากรของเกษตรกร จะทำให้เกษตรกรที่ยากจนสามารถได้เรียนหนังสือ มีวิชาเพื่อศึกษาหาความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง สามารถพึ่งพาตนเอง และสามารถหาเลี้ยงครอบครัว มีความคิดอ่านที่กว้างไกล มีวิสัยทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงานด้านการเกษตร การตัดสินใจกู้หนี้ยืมสิน ต้องรู้ว่าการเงินไปทำอะไร จะวางแผนทางการเงินได้หรือไม่ และต้องไม่นำมาใช้จ่ายอย่างไม่สุรุ่ยสุร่าย รวมถึงอาจมีโอกาสในการประกอบอาชีพที่สามารถทำรายได้ที่สูงขึ้น หรือมีมุมมองหารายได้เสริมให้กับครอบครัวได้ เป็นการเสริมสร้างฐานรากของครัวเรือนเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง มีกระบวนการวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ทำให้ข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นกับการลงทุนผลิตสินค้าทางการเกษตร ให้เกิดความล้มเหลวน้อยที่สุด

๒. ปรับเปลี่ยนค่านิยม พฤติกรรมของเกษตรกร เป็นสิ่งสำคัญที่รัฐควรแก้ไข เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอื่นตามมา โดยเฉพาะปัญหาการเป็นหนี้ หากสามารถณรงค์ให้เกษตรกรมีค่านิยมที่ถูกต้อง มีพฤติกรรมที่ดี จะทำให้เกษตรกรรู้จักคิดก่อนทำ ให้มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ทอดทิ้งกับสิ่งที่ปัญหา และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้

๓. เกษตรกรมีส่วนร่วมแก้ปัญหา รัฐควรสนับสนุนให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง คอยให้การช่วยเหลือ ประคับประคอง แต่ต้องคิดเป็น ยืนได้ด้วยตนเอง และสามารถแก้ไขปัญหาของตนได้ นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่ดี เพราะเกษตรกรจะรู้ปัญหาของตัวเองมากที่สุด ว่าหนี้ที่

^๓ อรัญ วิสุทธิแพทย์, การบริหารทรัพยากรบุคคล, (ฉะเชิงเทรา : สำนักงานการเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๒.

ก่อนนั้น มีสาเหตุที่แท้จริงอย่างไร เพื่อจะได้วางแผนการแก้ไขปัญหานั้น และระยะยาวควบคู่กัน
ไป

๔. นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต ถ้าจะให้มีประสิทธิภาพ ต้อง
เน้นให้มีการทดลองปฏิบัติจริง และต้องไม่สร้างภาระให้กับเกษตรกร มีการตรวจสอบการปฏิบัติหรือ
ทดลองทำแล้วเกิดปัญหาอย่างไร ต้องวางแผนให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพได้ ไม่ต้องพึ่งพาใคร

๔.๒ การจัดการ

๑. สร้างเครือข่ายชุมชนเกษตรกร เป็นการสร้างภูมิปัญญาชาวบ้าน ใช้กลไกของชุมชน โดย
ต้องใช้คนที่มีปัญหา บอกปัญหา จึงจะสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ตรงจุดมากที่สุด เป็นการเชื่อมโยงภาครัฐ
กับเกษตรกรเข้าหากัน เพื่อเป็นโครงสร้างให้กับรัฐ ที่จะแก้ไขปัญหานี้ เช่น อาจมีการทำทะเบียนเกี่ยวกับ
หนี้สินในครัวเรือน มากน้อยอย่างไร แยกคนที่ดี และคนที่ไม่ดีจากกันได้

๒. ให้สินเชื่อแก่กลุ่มเกษตรกรแทนการให้สินเชื่อรายบุคคล เพื่อให้เกษตรกรมีการตรวจสอบ
การนำเงินไปใช้ในครัวเรือน ว่านำไปทำอะไรผิดวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร เป็นการช่วยภาครัฐดูแล
งบประมาณไม่ให้สูญเปล่า และวัตถุประสงค์ในการให้สินเชื่อแก่เกษตรกร คือ การช่วยเหลือด้านการ
ลงทุน เพื่อก่อให้เกิดรายได้ และเกษตรกรที่มีลักษณะเป็นกลุ่มก้อน มีการทำงานร่วมกัน ย่อมดีกว่าเป็น
รายบุคคล เพราะจะได้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๓. จัดสรรผู้เชี่ยวชาญลงพื้นที่แก้ปัญหาต่อเนื่อง ต้องมีผู้เชี่ยวชาญหลายๆ ด้านมาให้ความรู้
ที่เหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ และควรต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ซึ่งต้องช่วยเหลือ และแก้ไขปัญห
ให้กับเกษตรกรได้จริง อย่างใกล้ชิด เกษตรกรจะได้รับความรู้สึที่ดี ไม่ถูกทอดทิ้งเวลาเกิดปัญหาใน
อาชีพเกษตร มีคนที่สามารถให้คำปรึกษาอบด้าน และช่วยแก้ไขปัญหเกี่ยวกับหนี้สินที่เกิดขึ้นใน
ครัวเรือน เพื่อวางแผนการช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม

๔. เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาภาคการเกษตรแบบครบวงจร ไม่ว่าจะในเรื่องของวิทยาการ
สมัยใหม่ทางการเกษตร ด้านการผลิต ด้านการตลาด การจำหน่าย แหล่งเงินทุน ตลอดจนปัญหาที่ต้อง
อาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานในอาชีพเกษตร ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ไม่ว่าจะเป็
นการจัดการเกี่ยวกับปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช สารเคมี รวมถึงการทดลอง การประชาสัมพันธ์ การแข่งขัน
เป็นการเสริมสร้างฐานรากของครัวเรือนเกษตรกรให้เข้มแข็ง เพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันในตลาดโลก

๔.๓ การบังคับบัญชา

๑. จัดฝึกอบรมรอบด้าน เน้นเรื่องของการพัฒนาให้เกษตรกรมีความรู้รอบด้าน ไม่ว่าจะเป็
นเรื่องเกี่ยวกับทางการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของครอบครัว พัฒนาความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไข
ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว สมาชิกของครอบครัว และสิ่งสำคัญต้องรู้จักวางแผนทางการเงิน

๒. กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหานี้สิน โดยจัดแบ่งโซนในการเข้าไปกำหนดมาตรการ
แต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่มเป้าหมาย เพื่อลงลึกถึงปัญหาที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สิน วางแนวทาง มาตรการ
ให้รัดกุมช่วยเหลือให้เกษตรกรสามารถยืนได้

๓. ประชาสัมพันธ์ด้านเกษตรให้ครบวงจรทั่วถึง ซึ่งในพื้นที่เกษตรแต่ละตำบล ควรมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ทั่วถึง และอาจมีการเรียกประชุมแต่ละพื้นที่เพื่อนำข่าวสารนั้นๆ มาช่วยกันศึกษา พัฒนา แก้ไข เพื่อไม่ให้ส่งผลเสียกับการทำการเกษตรของตน

๔. มอบหมายความรับผิดชอบแบบเจาะจง จะเห็นว่าหน่วยงานที่จะแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร ยังไม่ชัดเจน แต่มีรัฐบาลเป็นเจ้าภาพหลัก ทำให้หน่วยงานหลายหน่วยงานแก้ไขปัญหาดียวกัน เกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินโครงการต่างๆ และกระจัดกระจาย ไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้จริง

๔.๔ การประสานงาน

๑. ขยายพื้นที่แก้ปัญหาแก่เกษตรกรเพิ่มขึ้น เมื่อเริ่มมีการวางแผน จัดองค์การ บังคับบัญชา หรือสั่งการเชิงพุทธจริยธรรมาภิบาล รัฐต้องมีการขยายพื้นที่ที่จะต้องเข้าไปช่วยเหลือเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๒. ประสานงานแก้ปัญหาพร้อมกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อวางแผน ประชุมร่วมกันเพื่อช่วยกันแก้ไขแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกรที่เรื้อรังมา ตั้งทีมเพื่อทำงานร่วมกันหลายๆ หน่วยงาน แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน และจริงจังในการแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรอย่างแท้จริง ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ใดๆ

๓. ประชุมร่วมกันเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินทุกไตรมาส ต้องกำหนดระยะเวลาในการประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ว่ามีการดำเนินการแล้วเกิดปัญหาอะไร และต้องแก้ไขอย่างไร

๔. ให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ การแก้ไขปัญหา สิ่งสำคัญที่สุดต้องให้เกษตรกรแก้ปัญหาที่ตัวเองก่อน ถ้าแก้ไขไม่ได้ต้องมาสำรวจว่าเกิดจากภาวะที่มากเกินไปหรือไม่ ต้องยื่นมือเข้าไปช่วยเพื่อให้สามารถยืนด้วยตนเองได้

๔.๕ การควบคุม

๑. ประเมินผลทุกโครงการอย่างต่อเนื่อง การควบคุม ติดตาม ทุกโครงการที่นำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรแล้วมีผลอย่างไร แก้ไขได้เพราะเหตุใด เพื่อนำผลที่ได้รับมาประเมินความสำเร็จ และพัฒนาต่อยอดให้กับโครงการต่อไปได้โดยที่ไม่ทำโครงการซ้ำซ้อน

๒. ประเมินผลการใช้งบประมาณให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด การควบคุมนอกจากติดตามผลการดำเนินการตามโครงการต่างๆ แล้ว ว่าเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้หรือไม่

๓. ควบคุมการดำเนินการตามโครงการต่างๆ อย่างใกล้ชิด สม่ำเสมอ เมื่ออนุมัติโครงการใดๆ แล้ว ต้องมีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินโครงการให้ชัดเจน

๔. ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่ ในการควบคุมผู้กำหนดนโยบาย ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ และผู้ปฏิบัติที่ได้รับผลกระทบ รัฐต้องมองทุกฝ่าย มองปัญหาให้ทะลุ ว่าเป็นอะไร จึงจะสามารถดำเนินการแก้ไข และให้ทุกฝ่ายยอมรับได้ ยินยอมที่จะปฏิบัติตามโดยไม่ข้องใจ

๔.๖ แนวทางการชำระหนี้ตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล

แนวทางการชำระหนี้เกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล ได้จากการบูรณาการหลักการบริหารกับหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล (หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์) เพื่อให้เกิดการ

ดำเนินการตามนโยบายการชำระหนี้ที่ส่งเสริมเกษตรกรให้สามารถชำระหนี้ได้ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม จึงได้แนวทางการชำระหนี้เกษตรกรไทย ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิผลการชำระหนี้ที่ดี ดังนี้ ๑) เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น ๒) เกษตรกรมีเงินออมเพิ่มขึ้น ๓) เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ๔) เกษตรกรมีศักยภาพในการชำระหนี้ดีขึ้น ๕) เกษตรกรมีอัตราส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินลดลง ๖) เกษตรกรสามารถส่งชำระหนี้ได้เมื่อสิ้นสุดโครงการ

๕. อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง ประสิทธิภาพการดำเนินการตามนโยบายการชำระหนี้เกษตรกรไทย ตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล มาปรับประยุกต์ใช้กับเกษตรกรไทย ส่งเสริมให้มีความสามารถในการชำระหนี้ได้ ซึ่งจากการวิจัย พบว่า

๑. สภาพปัญหาการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย จากผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและอุปสรรคในการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย เกิดจาก ๓ ปัจจัยหลักคือ ๑) ปัจจัยด้านบุคคล ๒) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม และ ๓) ปัจจัยนโยบายการชำระหนี้ ซึ่งสามารถอภิปรายได้ ดังนี้

๑.๑ ปัจจัยด้านบุคคล จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านบุคคลของเกษตรกรเอง ได้แก่ ปัญหาภายในครัวเรือน ปัญหาทางการศึกษา ไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ปัญหาด้านพฤติกรรมที่เป็นลักษณะนิสัยส่วนตัว บิดพลิ้วไม่ชำระหนี้ ขาดความขยันหมั่นเพียร มีค่านิยมที่ผิด ไม่มีความรู้ความเข้าใจงานด้านการเกษตร

๑.๒ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของเกษตรกรไทย ได้แก่ สภาพเศรษฐกิจและสังคม สภาพการเมือง แหล่งเงินทุน ปัญหาเรื่องการผลิต ปัญหาเรื่องการตลาด และปัญหาเรื่องที่ทำกินของเกษตรกร จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนมากในจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นเกษตรกรสมัยใหม่ ใช้เทคโนโลยีไม่ถุกวิธี หนี้ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากภาระที่เกิดขึ้นภายในครัวเรือน ปัจจัยแวดล้อมในปัจจุบันเอื้ออำนวยให้เกษตรกรไม่อยู่อย่างพอเพียง เกิดค่านิยมยิววัตถุนิยม จึงทำให้เกิดปัญหาด้านเงินทุนอยู่ร่ำไปโดยเฉพาะต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ถ้าเกษตรกรไม่สามารถบริหารต้นทุนได้ นั่นหมายถึงรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นและมีการควบคุมได้ยาก รวมถึงเกษตรกรมีข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่ทำการเกษตร บางที่ต้องไปเช่าที่ทำกิน หรือมีพื้นที่ในการเกษตรจำกัด ไม่สามารถเพิ่มพื้นที่ในการทำ การเกษตรได้ หรือถูกโกงจากพ่อค้าคนกลาง การที่เกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง เช่าที่ทำกิน นายทุนรายใหญ่ก็เป็นปัญหาสำคัญ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องน้ำ ความไม่แน่นอนทางด้านดินฟ้าอากาศ และน้ำเป็นปัจจัยหลักในการทำการเกษตรพื้นที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังต้องอาศัยการชลประทาน เกษตรกรยังคงประสบปัญหานี้ในการประกอบอาชีพอยู่ ปัญหาข้อมูลทางการตลาด ขาดความรู้ด้านการเกษตรครบวงจร ไม่ทราบข่าวสารความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตร ไม่สามารถเข้าถึงการให้บริการหรือความช่วยเหลือต่างๆ ของรัฐ ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ นริศร ทองธิราช ได้วิจัยเรื่อง “นโยบายของรัฐกับปัญหาที่ดินของเกษตรกร : กรณีศึกษาการแก้ไข

ปัญหาเกษตรกรที่จังหวัดสกลนคร”^๔ พบว่า ๑) ปัญหาที่ดินของเกษตรกรที่นโยบายของรัฐจะต้องเข้าไปแก้ไขโดยรวมก็คือปัญหาเกษตรกรที่มีที่ดินทำกิน แต่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น ทำให้ต้องบุกเบิกใช้ประโยชน์ที่ดินรกร้างว่างเปล่าของรัฐ หรือเขตป่าสงวนแห่งชาติ ปัญหาเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินแต่ไม่เพียงพอต้องเช่าที่ดินเพิ่มเติมบางส่วนเพื่อยกระดับรายได้ให้สูงขึ้น ปัญหาเกษตรกรต้องเช่าที่ดินทำกินทั้งหมดโดยไม่มีที่ดินทำกินเลย และปัญหาเกษตรกรที่ไร้ที่ดินทำกิน มีอาชีพรับจ้างทำงานทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร และ ๒) ปัญหาที่ดินของเกษตรกรดังกล่าวนี้กลับพบว่านโยบายของรัฐควรกำหนดมาตรการที่เข้มข้นในการดำเนินการ เช่น การกำหนดเขตการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ในการจัดระบบเอกสารสิทธิใหม่โดยให้มีเอกสารสิทธิชนิดเดียวคือโฉนดที่ดิน การเร่งรัดในการจัดระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินทำกินเพื่อกำหนดมาตรการควบคุม โดยข้อมูลนี้เกษตรกรสามารถเข้าถึงได้ง่ายและโปร่งใส และการหาหนทางนำที่ดินที่ถูกทอดทิ้งมาใช้ให้เป็นประโยชน์เป็นที่ดินทำกินของเกษตรกร ทั้งนี้ โดยสรุปควรกำหนดมาตรการที่ชัดเจนโดยรวมคือ มาตรการปฏิรูปที่ดิน การจัดให้มีธนาคารที่ดิน การจัดรูปที่ดิน และมาตรการจัดเก็บภาษีที่ดิน

๑.๓ ปัจจัยนโยบายการชำระหนี้ ประกอบไปด้วย ปัญหาในการดำเนินงานโครงการนโยบายรัฐบาล การจัดสรรงบประมาณเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรไม่เพียงพอ การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ส่วนราชการ ธ.ก.ส. ขาดความรู้ที่มากพอที่จะให้บริการความรู้แก่เกษตรกรที่ดี จากผลการวิจัยพบว่า โครงการพักชำระหนี้ดำเนินการในปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๗ เพียง ๓ ปี แม้โครงการจะก่อให้เกิดประสิทธิผล แต่ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการ เนื่องจากรัฐบาลขาดความเสถียร โครงการต่างๆ ที่รัฐบาลริเริ่มเพื่อใช้แก้ไขปัญหา ก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง เนื่องจากเกษตรกรมีปัญหาไม่เหมือนกัน และการแก้ไขปัญหาไม่สามารถครอบคลุมได้ทุกปัญหา เช่น ปัญหาครัวเรือนปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาราคาผลผลิต ต้นทุนที่ไม่แน่นอน การประชาสัมพันธ์ ขาดสารข้อมูล ยังไม่ทั่วถึง ทำให้เป็นปัญหาในการสื่อสารกับเกษตรกรเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของโครงการพักชำระหนี้ ตัวชี้วัดในการประเมินผลโครงการไม่ถึงแก่นแท้ของปัญหาที่แท้จริง แสดงเงื่อนไขเพียง ๓ ข้อ คือ ๑. ต้องเป็นผู้ที่ประสบปัญหาทางการเงินและเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. ๒. ต้องเข้ารับการอบรมเพื่อฟื้นฟูอาชีพ ปรับทัศนคติ จำนวน ๒ หลักสูตร และ ๓. มีการออมเงิน ซึ่งยังไม่สามารถประเมินผลได้ชัดเจนว่าเกษตรกรมีการอบรมแล้วนำไปใช้หรือไม่ มีปัญหาหรือไม่อย่างไร การออมเงินเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างไร มีวิธีการเพิ่มผลผลิตหรือลดต้นทุนรายจ่ายอย่างไร และหากหมดโครงการเกษตรกรกลุ่มนี้จะสามารถชำระหนี้ได้หรือไม่ อย่างไร ในการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาล ในโครงการพักชำระหนี้ ของ ธ.ก.ส. เป็นโครงการที่มีงบประมาณจากรัฐบาล เพื่อดำเนินโครงการยาวนานกว่าโครงการอื่น ๓ ปี การดำเนินโครงการตามงบประมาณที่มีไม่เพียงพอ ทำให้ประสิทธิผล

^๔ นริศร ทองธิราช, “นโยบายของรัฐกับปัญหาที่ดินของเกษตรกร : กรณีศึกษาการแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่จังหวัดสกลนคร”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

ในการดำเนินนโยบายดังกล่าว จึงยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาหนี้ของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน ซึ่งไม่ได้สอดคล้องหรือเป็นไปตามแนวคิดที่เกี่ยวกับนโยบายการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย ซึ่งนโยบายที่ดีต้องสอดคล้องกับค่านิยมและความต้องการของประชาชน เมื่อถูกนำไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเสมอภาค หากนโยบายสาธารณะมีลักษณะในทางตรงกันข้าม จะส่งผลให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ยากจน ด้อยการศึกษา ด้อยการพัฒนา และคุณภาพชีวิตต่ำ^๕ และนโยบายสาธารณะยังมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการบริหารประเทศของรัฐบาลในด้านต่างๆ ได้แก่ เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการกำหนดทิศทางการของประเทศ ให้ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาที่สำคัญของประชาชน เนื่องจากนโยบายสาธารณะนั้น รัฐบาลได้กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัญหาในการดำเนินงานโครงการนโยบายรัฐบาล ทำให้เกษตรกรสามารถเป็นหนี้ได้ง่ายขึ้น แม้จะออกมาในรูปแบบของการช่วยเหลือเป็นเงินทำทุน แต่ผลลัพธ์ทางลบก็คือ เกษตรกรกู้เงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ และไม่มีการติดตามประเมินผลที่ชัดเจนพอ ทำให้การช่วยเหลือของรัฐบาล เป็นการทำให้เกษตรกรเกิดหนี้ในรูปแบบต่างๆ เช่น ธนาคารประชาชน กองทุนหมู่บ้าน หรือแม้แต่การกู้เงินจาก ธ.ก.ส. แต่ก็ไม่ได้ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ

๒. การวิเคราะห์องค์ประกอบของการชำระหนี้ ซึ่งประกอบไปด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมโดยยึดตามหลักการพุทธจริยาธรรมาภิบาล จากผลการวิจัยค้นพบว่า โครงการพักชำระหนี้มีการวางแผนเงินกู้ระยะสั้น ระยะยาวให้แก่เกษตรกร แต่ยังไม่เป็นไปตามขั้นตอนตามนโยบายการชำระหนี้การเกษตร การมอบหมายหน้าที่งานแต่ละฝ่ายภายในโครงการ พบว่า เจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ในการดำเนินการช่วยเหลือภาคเกษตรยังไม่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตามโครงการมิได้ยึดหยุ่นให้กับทุกฝ่าย มีการประชุมสัมมนาเพื่อกำหนดแนวทางวิธีการดำเนินการให้ความช่วยเหลือภาคการเกษตรที่เหมาะสมในปัจจุบันไม่มีการติดตามผลการผ่อนผันการชำระหนี้สินการเกษตร และจากผลการวิเคราะห์หาแนวทางการบริหารงานตามหลักพุทธจริยาธรรมาภิบาลเพื่อการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย พบว่า เกษตรกรควรวิเคราะห์และคิดเป็นว่าหนี้ที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากอะไร ใส่ใจและตระหนักว่ามีภาระหนี้สินที่ต้องใช้คืน ต้องปรับพฤติกรรมลด ละ เลิก อบายมุขทั้งหมด ทำบุญชื้อครุฑเรือ เพื่อวางแผนการใช้จ่ายเงินล่วงหน้า ประหยัด และมีการออมเงินเพิ่มขึ้น ศึกษาค้นหาการประกอบอาชีพหลายๆ ด้าน ที่จะทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น รู้จริง สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากทุกอย่าง ไม่เกียจงาน ทำความเข้าใจกับโครงการต่างๆ ที่รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือ และตั้งใจปฏิบัติจริงๆ ไม่สร้างหนี้สินเพิ่ม อยู่อย่างพอเพียง พยายามศึกษาหาความรู้ ทดลองทำเกษตรครบวงจร เพื่อพัฒนาตนเอง อยู่ตลอดเวลา ติดตามข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรให้ทันต่อสถานการณ์ ซึ่งสอดคล้องเป็นไปตามทฤษฎีระบบ ของเดวิด อีสตัน (David Easton) ที่ได้เน้นการจัดการที่ระบบชัดเจนเป็นการสร้าง

^๕ สมบัติ อารังธัญวงศ์, นโยบายสาธารณะ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.

ประสิทธิผลให้เกิดแก่งค์การ ตามแนวคิดของทฤษฎีระบบที่มีสมมติฐานที่สำคัญว่า ทุกส่วนของระบบมีความสัมพันธ์กับทุกส่วนอื่นๆ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นกับส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตรกับส่วนอื่นๆ เนื่องจากส่วนประกอบทุกส่วนของระบบไม่มีความเป็นอิสระต่อกัน และสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหาร ของฮังรี ฟาโยล์ (Henry Fayol) ที่ได้เสนอแนวทางการบริหารโดยมีความเชื่อว่า เป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหารประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการคือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) การควบคุม (Controlling) ฮังรี ฟาโยล์ (Henry Fayol) ได้เสนอแนวทางการบริหารโดยมีความเชื่อว่า เป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล

๓. แนวทางการชำระหนี้ของเกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมมาภิบาล จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามหลักอภิญญาสัมปทา คือ ไม่เกียจคร้าน ขยันทำมาหากิน มุ่งพัฒนางานเกษตรให้มีผลผลิตเพิ่ม สร้างรายได้ในครัวเรือนเพิ่ม แสวงหาความรู้เพื่อลดต้นทุน รายจ่าย นอกจากนี้ให้นำหลักขันติธรรมมาใช้เพื่อให้ความขยันหมั่นเพียรเกิดพลังสูงสุด นำหลักอารักขสัมปทา มาใช้เมื่อมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น ต้องสามารถรักษาทรัพย์สินที่หามาได้โดยมีการแบ่งสัดส่วนของทรัพย์สินไว้ใช้จ่ายในการดำรงชีพของครัวเรือน แบ่งไว้เป็นทุนหมุนเวียนในการทำงานเกษตร และต้องเก็บไว้ใช้ในยามอันตราย ซึ่งหมายถึง ยามที่ถูกฉ้อฉล จำเป็น หากทำได้แบบนี้แล้วจะทำให้ไม่เป็นหนี้อย่างแน่นอน ควรมีบุคลากรที่เป็นกัลยาณมิตรตททาที่ดี เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ ในงานการเกษตร และต้องประกอบไปด้วยความซื่อสัตย์ ความมีสัจจะ ในการดำเนินชีวิต ใช้หลักสมชีวิตา ก็จะไม่เกิดหนี้ เพราะเป็นการเลี้ยงชีพแต่พอดี เหมือนกับการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้อาจนำหลักสันโดษ ๓ ประการ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของเกษตรกร จะช่วยให้การดำรงชีพของเกษตรกรปราศจากความยากจน และมีทุนรอนเพียงพอต่อการดำรงชีพ ซึ่งสอดคล้องและเป็นไปตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ว่าการมีชีวิตพอเพียง หรือ สมชีวิตา อันเป็นคำสอนข้อหนึ่งในพระพุทธศาสนา มุ่งให้มวลมนุษยชาติดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายให้พอเหมาะแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส คือความทะยานอยากจนเกินไป ซึ่งอาจเป็นแนวป้องกันความยุ่งยากในชีวิตและวิกฤตเศรษฐกิจทุกระดับได้เป็นอย่างดี ทำให้ชีวิตมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก แนวทางปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตที่พอเพียงจากหลักพุทธธรรม สรุปลงให้เข้าใจง่ายก็คือการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือความพอประมาณ ความมีเหตุผล ระบบสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ทั้งนี้ ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความมีจิตสำนึกในคุณธรรม ความเพียร และมีสติปัญญา เพื่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรวดเร็ว แนวทางการปฏิบัติเพื่อนำหลักพุทธธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อมุ่งเน้นให้แต่ละบุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ พึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำ

อะไรเกินตัว ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ใฝ่รู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความมั่นคงในอนาคตและเป็นที่ยอมรับได้ในที่สุด ตัวอย่างเช่น การประกอบอาชีพที่สุจริตเมื่อมีรายได้แล้วต้องรู้จักจัดสรรรายรับ รายจ่าย ประหยัด แต่ไม่ใช่ตระหนี่ ต้องลด ละ เลิก อบายมุข สอนบุคคลในครอบครัวให้รู้จักคุณค่า รู้จักอดออม รู้จักใช้ รู้จักแบ่งปัน และรู้จักรักษาสุขภาพ รวมถึงการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ทั้งผู้ที่มีอำนาจในการบริหารประเทศต้องให้การศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเริ่มวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้ มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มชุมชน เพื่อสืบทอดภูมิปัญญา พัฒนาแนวความคิดของประชาชนตามแนวทางของความพอเพียง พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

๖. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยการบริหารงานตามพุทธจริยธรรมาภิบาลเพื่อการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย มีประเด็นที่สำคัญที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) รัฐควรเน้นเรื่องการศึกษาแก่เกษตรกรที่ยากจน ให้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ มีการพัฒนาความคิดให้มีวิสัยทัศน์

๒) เร่งรณรงค์ปลูกฝังให้เกิดเกษตรกรมีอาชีพในทุกพื้นที่ทำการเกษตร

๓) รัฐบาลควรมีการสำรวจให้เห็นถึงปัญหาที่แท้จริงของการเป็นหนี้ของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่

๔) วางนโยบายให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน มีการประสานงานกันอย่างจริงจัง

๕) สำรวจข้อมูลทางการตลาด และสื่อสารให้เกษตรกรเข้าใจ และคอยสนับสนุนทุกอย่าง

๖) จัดสรรที่ดิน และน้ำไม่ให้เป็นปัญหาในพื้นที่ของตน

๖.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ

ด้าน ธ.ก.ส.

๑) จัดบุคลากรติดตามประเมินผลถึงการนำเงินไปใช้ของเกษตรกรแต่ละราย ว่าเฝ้าไปทำอะไร ได้ผลเป็นอย่างไร

๒) สำรวจรายได้ของเกษตรกรในพื้นที่ของตน ว่ามีรายได้ต่อครัวเรือน มีรายจ่ายต่อครัวเรือน เท่าใด ต้องแก้ปัญหาที่จุดไหน

๓) กระตุ้นการให้โอกาสแก่เกษตรกร ในการสร้างรายได้ มีทางเลือกอย่างเหมาะสม ยึดหลักความพอเพียงควบคู่ไปด้วย

๔) หาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานการเกษตรใหม่ ๆ เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่ เพื่อจะได้มีการปรับเปลี่ยน ปรับปรุงให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ด้านเกษตรกร

๑) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

๒) ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยการศึกษาจากส่วนราชการต่างๆ

๓) ไม่กลัวที่จะแก้ปัญหาหนี้ ต้องมีส่วนร่วมในชุมชน

๖.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการบริหารงานตามพุทธจริยธรรมาภิบาลเพื่อการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย ทั้งทางบวก และทางลบ เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาต่างๆ ในการบริหาร

๒) ศึกษาเครื่องมือทางการบริหารสมัยใหม่ เพื่อนำมาใช้สร้างสมรรถนะในการบริหารงานเพื่อการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย เพื่อบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ให้ทันสมัยตลอดเวลา

๓) ศึกษาแนวทางการใช้หลักธรรมอื่น ในการบริหารงานเพื่อการชำระหนี้ของเกษตรกรไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาวงศ์กรให้เข้มแข็งสืบต่อความรู้ทางพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร. **สังคมทางแก้วิกฤตสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทฟ้าอภัย, ๒๕๕๑.

สมบัติ อารังธัญวงศ์. **นโยบายสาธารณะ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑.

อรัญ วิสุทธิแพทย์. **การบริหารทรัพยากรบุคคล**. ฉะเชิงเทรา: สำนักงานการเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๖.

(๒) วิทยานิพนธ์

ดวงพร สมสมัย. “การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมทฤษฎีอัมมิกัตถประโยชน์ ๔ : กรณีศึกษาอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี”. **รายงานการวิจัย**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๓.

นริศร ทองธิราช. “นโยบายของรัฐกับปัญหาที่ดินของเกษตรกร : กรณีศึกษาการแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่จังหวัดสกลนคร”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชารัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพ
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร

The Integration Model of Buddhist Principles for Operation
Efficacy Development of Bangkok Metropolitan Officers

พัฒนสรณ์ เกียรติจิตติคุณ*
ยุทธนา ปราณีต**
สุรพล สุยะพรหม***

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยมีดังนี้ คือ ๑) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานครและ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๕ รูป/คนด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง โดยวิธีการสัมภาษณ์ตัวต่อตัว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ๔๐๐ คนที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน เขตราชเทวี เขตปทุมวัน เขตบางซื่อ เขตบางกะปิ เขตบางพลัด เขตภาษีเจริญ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ด้านการจัดระเบียบ จัดระเบียบตามนโยบายของกรุงเทพมหานครในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนทั่วไปที่ใช้ทางเท้า ให้ทุกคนปฏิบัติตามกฎ ลดปัญหาทางอ้อม ซึ่งนโยบายของกรุงเทพมหานครมีความชัดเจนในพื้นที่สาธารณะ ด้านการดูแลความปลอดภัย เป็นการเสริมกำลังตำรวจโดยการออกตรวจพื้นที่ การดูแลความปลอดภัยในลักษณะงานบริการ อำนวยความสะดวก ซึ่งต้องเสี่ยงภัยกับเหตุร้ายในการออกตรวจพื้นที่ทั้งในเวลากลางวันและเวลากลางคืน ด้านการดูแลด้านการจราจร การ

* วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

อำนวยความสะดวกด้านการจราจร เจ้าหน้าที่เทศกิจเป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงานจราจร ไม่ได้เป็นเจ้าพนักงานจราจร เพราะฉะนั้นในการปฏิบัติงานจะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะไม่มีกฎหมายรองรับในการปฏิบัติหน้าที่และควรจัดหาเครื่องมือที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน ด้านการดูแลการท่องเที่ยว เพื่อการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวและเป็นตัวแทนในการประชาสัมพันธ์ ควบคู่กับการดูแลความปลอดภัยและการจัดระเบียบ ไปพร้อม ๆ กัน ด้านภารกิจพิเศษอื่น ๆ เป็นกำลังเสริมและช่วยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ดับเพลิง หน่วยกู้ชีพ การไฟฟ้า การประปา เป็นต้น

๒. มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการปฏิบัติงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การบูรณาการหลักศีลในการจัดระเบียบ รองลงมา ได้แก่ การบูรณาการหลักขันติในการดูแลความปลอดภัย การบูรณาการหลักปิยวาจาในการดูแลการท่องเที่ยว การบูรณาการหลักอหิงสาในการดูแลภารกิจพิเศษอื่น ๆ และน้อยที่สุด คือ การบูรณาการหลักเมตตาในการดูแลการจราจร ตามลำดับ

๓. การนำเสนอรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร รูปแบบ “Big CAMP Model” ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรักกรุงเทพมหานครร่วมสร้างกรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองที่น่าอยู่และน่าเยือน ดังนี้ ศีล B = Behavior หมายถึง การควบคุมพฤติกรรมทั้งทางกาย วาจา ใจ ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายการจัดระเบียบเมือง ให้ทุกคนสามารถใช้ที่สาธารณะร่วมกันอย่างปลอดภัย โดยการควบคุมภายในตนเองของเจ้าหน้าที่ (Internal) เช่น การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่เทศกิจมีหลักสูตรการเข้าร่วมการอบรมคุณธรรมร่วมกับ มจร. และในการปฏิบัติตนกับบุคคลทั่ว ๆ ไป (General) ขันติ C = Control หมายถึง อดทนต่อความยากลำบากในการออกปฏิบัติงาน อดทนต่อความตรากตรำของสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน และอดกลั้นต่อความไม่เข้าใจของผู้ค้าและประชาชน เมตตา A = Action หมายถึง การกระทำที่แสดงออกถึงการให้ความช่วยเหลือ ปราบปราม เื่อเพื่อ เกื้อกูล เช่น การช่วยจัดจราจรช่วงเช้า-เย็น โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชน ปิยวาจา M = Morality หมายถึง การพูดจาสุภาพอ่อนน้อม จริงใจ แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ สร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้พบเห็นด้วยความยิ้มแย้ม มีอัธยาศัยดี สามารถประชาสัมพันธ์แนะนำเส้นทาง และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว และประชาชนผู้สัญจรไปมา ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ ประดุจญาติมิตร มีความรอบรู้วัฒนธรรมในพื้นที่ อหิงสา P = Public Mind หมายถึง จิตอาสา ความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ ขวนขวายต้องการช่วยเหลือ โดยการจัดเวรออกตรวจเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอเพื่อคอยสอดส่องดูแลความปลอดภัยให้แก่ประชาชน

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบูรณาการ, เจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานคร

ABSTRACT

Objectives of this research were, 1. To study the duty performance efficiency of Bangkok Assistant Law Enforcement Officers, 2. To study the mean of Buddhhadhamma integration for duty efficiency development of Bangkok Assistant City Law Enforcement Officers and 3. To propose a model of Buddhhadhamma integration for duty efficiency development of Bangkok Assistant City Law Enforcement Officers. Methodology was the mixed method; The qualitative research collected data from 25 key informants, purposefully selected, with the structured in-depth-interview, by face-to-face-interviewing. Data were analyzed by descriptive interpretation. The quantitative research collected data from samples who were registered residents of Rajadevi, Patumwan, Bangsue, Bangkokapi, Bangplad and Pasicharoern Districts with questionnaires and analyzed data by descriptive statistics; frequency, percentile, mean and standard deviation.

Findings were as follows:

Duty performance efficiency of Bangkok City Law Enforcement Officers in the following aspects: Orderly management; providing conveniences for footpaths travelling, enforcing the laws to avoid indirect problems. Bangkok City has the clear policy of public places using. Security and Safety Management; supporting Police force by monitoring areas, security and safety services, conveniences facilitating and risk taking in public places surveillance day and night. Traffic Control Assistance; Assistant City Law Enforcement Officers are assistant to the traffic police officers. They are not traffic control officers. They have to be careful in this matter, Since there is no law supporting this duty. Anyhow, the Assistant City Law Enforcement Officers should have adequate necessary equipment for traffic control assistance. Tourism Services; providing conveniences and safety to tourists. At the same time, they act as the representatives of Bangkok City in public relations, safety and orderly services. Other Special Duties; The Assistant City Law Enforcement Officers, ACLEO, are supporting force to other units such as police, fire police, rescue officers, electricity officers and water supply officers, etc.

The Buddhhadhamma integration with the duty Performance by overall was at high level; ranging from high to low average were that Sila, precept integration with orderly management, Khanti, patience, with safety services, Piyavacha, sweet words, with tourism service, Attichariya, helpfulness, with other special duties and

the least level of integration was Metta, loving kindness, with traffic control assistance.

The model of Buddhhadhamma integration for duty performance efficiency of the Bangkok Assistant City Law Enforcement Officers can be coined as Big CAMP Model which coincided with Bangkok City policy to build Bangkok the livable and visitable city as: B =Behavior is Sila, the control of physical, verbal and mindful behaviors for duty performance according to Bangkok policy to provide the opportunity for everybody to use the public places safely by internal control such as promoting personnel to participate in virtual training with Mahachulalongkorn University and by general control for good behavior with general people. C=Control is Khanti, patience, being patient in duty performance, being patient in an aversive environment and being patient with street peddlers and general people. A=Action is Metta, loving kindness, the act of helping, well wishing such as helping easing out the morning and evening traffic with the public safety in mind. M= Morality is politely and sincerely speaking, speaking only beneficial words, creating good human relations with smiling, good manner, and public relations by showing directions to places for tourists and other travelers, helping tourists sincerely as if they were close relatives and knowing places. P=Public Mind is voluntary mind, being eager to perform duties, eager to help others by regular public place surveillance for people safety.

Keywords: Model, Buddhhadhamma integration, Bangkok Assistant City Law Enforcement Officers,

๑. บทนำ

การจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพในปี พ.ศ.๒๔๘๐ เรื่องการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น จะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครกรุงเทพ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครกรุงเทพบางส่วนในขณะนั้นมีเครื่องแบบและมีปลอกแขนสีเขียวเป็นสัญลักษณ์ แต่เจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครกรุงเทพเหล่านี้ก็ไม่มีอำนาจในการจับกุมผู้ที่ฝ่าฝืนกระทำความผิดหรือผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายได้ จึงทำให้เทศบาลนครกรุงเทพต้องขอความร่วมมือจากกรมตำรวจในขณะนั้นให้ทางกรมตำรวจจัดส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจมาช่วยปฏิบัติงานของเทศบาลนครกรุงเทพเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ.๒๕๑๔ และต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๑๕ กระทรวงมหาดไทยได้ออกประกาศกระทรวงมหาดไทยกำหนดให้กรุงเทพมหานครจัดตั้งตำรวจกรุงเทพมหานครขึ้น แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นที่จะให้มีตำรวจของกรุงเทพมหานครที่เป็นข้าราชการในสังกัดกรุงเทพมหานคร ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๑๘ จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหาร

ราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๑๘ โดย มาตรา ๖๖ (๑) กำหนดให้กรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการในเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนรวมทั้งการจัดให้มีตำรวจ กรุงเทพมหานคร และการดูแลและบังคับการให้เป็นไปตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครและกฎหมายอื่นที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร^๑

กรุงเทพมหานครมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมืองและประชากร ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ดังเช่นที่มีมหานครขนาดใหญ่ทั่วโลกต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจราจร ปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อม ปัญหาความพลัดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง^๒ ปัญหาเหล่านี้กรุงเทพมหานครมีกฎหมายและข้อบัญญัติต่าง ๆ ที่นำมาใช้หลายฉบับโดยมีเจ้าหน้าที่เทศกิจเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่ควบคุมดูแลและบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งสภาพปัจจุบันการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานคร ด้านการจัดระเบียบ การดูแลความปลอดภัย การอำนวยความสะดวกด้านการจราจร การดูแลการท่องเที่ยวและด้านภารกิจพิเศษอื่น ๆ ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และสามารถพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นได้อีกที่กล่าวเช่นนี้เพราะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานครรวมถึงพฤติการณ์ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานครยังไม่มี ความเหมาะสม ยังมีปัญหาเกิดขึ้นให้เห็นอยู่หลายประเด็น เช่น ด้านการจัดระเบียบที่ขาดการให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน เพราะยังมีการเลือกปฏิบัติอยู่เป็นต้น สาเหตุสำคัญคือ เจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานครใช้เพียงศาสตร์สมัยใหม่ในการปฏิบัติงานเท่านั้น ขาดการนำเอาหลักพุทธธรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน โอนส์ไตร์นกล่าวว่า “ศาสตร์ทั้งหลายมุ่งแสวงหาความจริง ไม่ได้แสวงหาความดี ศาสตร์สมัยนี้สอนคนให้เป็นคนเก่งโดยไม่จำเป็นต้องเป็นคนดี เพราะเขาถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของศาสตร์สมัยใหม่ที่จะสอนศีลธรรม ทุกวันนี้บ้านเมืองจึงเต็มไปด้วยคนเก่งแต่ไม่ดี”

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเข้ากับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ธรรมะเป็นเรื่องใกล้ตัวและมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของชีวิต ดังนั้นธรรมจึงไม่ใช่เป็นเรื่องไกลตัวแต่อย่างใด ผู้วิจัยเห็นว่า การแก้ปัญหาดังกล่าวต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการ “คำว่า บูรณาการ (Integration) หมายถึง การนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (the whole) ถ้าศรัทธาในพระพุทธศาสนากับปัญญาทางวิทยาศาสตร์เป็นไปในทางเดียวกัน คือส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ องค์รวมนี้แหละคือ บูรณาการ” ซึ่ง “ชาร์ลส์ ดาร์วิน เจ้าของทฤษฎีวิวัฒนาการได้กล่าวไว้ว่า เผ่าพันธุ์ที่อยู่รอดไม่ใช่เผ่าพันธุ์ที่เข้มแข็งที่สุดหรือฉลาดที่สุด แต่เป็นเผ่าพันธุ์ที่ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ดีที่สุด (The most adaptable to change)”

ดังนั้น ผู้วิจัยสนใจการนำหลักธรรมซึ่งเป็นคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีความเหมาะสมมาบูรณาการหรือประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

^๑สำนักเทศกิจ, **เทศกิจใกล้ชิดชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเทศกิจ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) การจัดระเบียบ (Regulation) ๒) การดูแลความปลอดภัย (Safety Operations) ๓) การดูแลด้านการจราจร (Traffic Management) ๔) การดูแลการท่องเที่ยว (Taking Care of Tourism Affairs) และ ๕) ภารกิจพิเศษอื่น ๆ (Other Special Missions) ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานครให้ดียิ่งขึ้น

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร

๒.๒ เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร

๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร

๓. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) การจัดระเบียบ ๒) การดูแลความปลอดภัย ๓) การดูแลด้านการจราจร ๔) การดูแลการท่องเที่ยว และ ๕) ภารกิจพิเศษอื่น ๆ และหลักธรรมเพื่อบูรณาการ ได้แก่ ๑) หลักศีล ๒) หลักขันติ ๓) หลักเมตตา ๔) หลักปิยวาจา และ ๕) หลักอหิงสา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ทั้ง ๖ เขต ที่เป็นเขตกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เขตราชเทวี เขตปทุมวัน เขตบางซื่อ เขตบางกะปิ เขตบางพลัด และเขตภาษีเจริญ รวมจำนวนทั้งสิ้น ๖๓๓,๔๐๒ คน^๓

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ รวมทั้งหมด ๒๕ รูป/คน แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้ ๑) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการหลักพุทธธรรม ๒) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ๓) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติงานเทศกิจ ๔) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนภาคประชาชน

^๓ สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, สถิติจำนวนประชากรและบ้าน ณ ฐานข้อมูลปัจจุบัน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_m.php [๗ เม.ย. ๒๕๕๗].

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี หลักพุทธธรรมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือสัมภาษณ์และทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หลังจากนั้นนำผลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพไปสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และนำผลที่ได้ไปทำการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ต่อไป

๕. ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ดังนี้

ประชาชนมีความคิดเห็นว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานโดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานมากที่สุด ได้แก่ การบูรณาการหลักศีลในการจัดระเบียบ รองลงมาได้แก่ การบูรณาการหลักขันติในการดูแลความปลอดภัย การบูรณาการหลักปิยวาจาในการดูแลการท่องเที่ยว การบูรณาการหลักอหิงสาในการกิจพิเศษอื่นๆ และน้อยที่สุด คือ การบูรณาการหลักเมตตาในการดูแลการจราจร ตามลำดับ โดยมีระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร ในแต่ละประเด็นดังนี้

การบูรณาการด้วยหลักศีล ในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ด้านการจัดระเบียบ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นว่าเจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร มีการบูรณาการหลักศีลในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจ จัดระเบียบการใช้พื้นที่สาธารณะตามกฎระเบียบของกรุงเทพมหานคร” รองลงมาได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจ ปฏิบัติหน้าที่เมื่อเกิดเหตุ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม หรือการเกิดอุบัติเหตุตามท้องถนน โดยการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน” และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักในการจัดระเบียบ ไม่มีอคติกับใคร ปฏิบัติดี ประพฤติชอบ” ตามลำดับ

การบูรณาการด้วยหลักขันติ ในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ด้านการดูแลความปลอดภัย พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร มีการบูรณาการหลักขันติในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจ อดทน

ต่อความยากลำบากในการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ขับขี่รถยนต์จักรยานพาหนะและประชาชนทั่วไปที่ต้องการข้ามถนน โดยเฉพาะบริเวณหน้าสถานศึกษา สถานะที่ราชการ บริเวณสี่แยกที่มีการจราจรพลุกพล่าน” รองลงมาได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจปฏิบัติหน้าที่จราจรด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง และอดทน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน” และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอดทนตรากตรำ ไม่คำนึงถึงความร้อน หนาว แดด ฝน ในการจัดจราจร เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางหรือข้ามถนนอย่างปลอดภัย และลดปัญหาในชั่วโมงเร่งด่วน” ตามลำดับ

การบูรณาการด้วยหลักเมตตา ในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ด้านการดูแลการจราจร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร มีการบูรณาการหลักเมตตาในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจปฏิบัติงานด้วยความปรารถนาดีในการอำนวยความสะดวก จัดการจราจรเพื่อความความปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชั่วโมงเร่งด่วน” รองลงมา ได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจมีความระมัดระวังเห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนในสังคม ในการอำนวยความสะดวกด้านการจราจร” และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ ข้อที่ว่า “เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ เจ้าหน้าที่เทศกิจพร้อมช่วยเหลือผู้ประสบภัยบนท้องถนน ด้วยความเห็นอกเห็นใจ” ตามลำดับ

การบูรณาการด้วยหลักปิยวาจาในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ด้านการดูแลการท้องเที่ยว พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร มีการบูรณาการหลักปิยวาจาในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจใช้คำพูดที่แสดงถึงความจริงใจและห่วงใยในการดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว” และรองลงมาได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว” และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ข้อที่ว่า “เจ้าหน้าที่เทศกิจให้คำแนะนำประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องตามกฎระเบียบ เป็นธรรมแก่ประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยว” ตามลำดับ

การบูรณาการด้วยหลักอหิงสา ในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ด้านภารกิจพิเศษอื่น ๆ ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมมาบูรณาการ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ ครอบคลุมทั้งระดับนโยบายและระดับการปฏิบัติ ปฏิบัติภารกิจตามนโยบายของผู้บริหารกรุงเทพมหานครโดยเฉพาะมาตรการต่าง ๆ ตามนโยบายมหานครแห่งความปลอดภัยรวมไปถึงการดูแลให้ความช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ เช่น การดูแลช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น สำนักเทศกิจมุ่งมั่นตั้งใจและพยายามที่จะปฏิบัติภารกิจทุกด้านอย่างดีที่สุดแต่ภารกิจต่าง ๆ ไม่อาจทำให้สำเร็จได้โดยปราศจากความร่วมมือร่วมใจจากประชาชน สำนักเทศกิจจึงให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการเข้าถึงพื้นที่และเข้าถึงประชาชน ทั้งนี้เพื่อรับฟังปัญหา ดูแลให้ความช่วยเหลือ สร้างความเข้าใจตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรักกรุงเทพมหานครร่วมสร้างกรุงเทพมหานครสู่การเป็นมหานครที่

พร้อมสรรพทันสมัยตอบโจทย์ความต้องการที่หลากหลายมีความสะดวก ปลอดภัย สะอาด สวยงาม เป็นเมืองที่น่าอยู่และน่าเยือนสมเป็นมหานครแห่งอาเซียนที่ทุกคนได้ร่วมกันสร้างอย่างแท้จริง สามารถสรุปตัวแบบ **Big. CAMP. Model** สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

คิัล B = Behavior หมายถึง การควบคุมพฤติกรรมทั้งทางกาย วาจา ใจ ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายการจักระเบียบเมือง ให้ทุกคนสามารถใช้ที่สาธารณะร่วมกันอย่างปลอดภัย โดยการควบคุมภายในตนเองของเจ้าหน้าที่ (Internal) เช่น การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่เทศกิจมีหลักสูตรการเข้าร่วมการอบรมคุณธรรมร่วมกับ มจร. และในการปฏิบัติตนกับบุคคลทั่ว ๆ ไป (General)

ขันติ C = Control หมายถึง อดทนต่อความยากลำบากในการออกปฏิบัติงาน อดทนต่อความตรากตรำของสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน และอดกลั้นต่อความไม่เข้าใจของผู้ค้าและประชาชน

เมตตา A = Action หมายถึง การกระทำที่แสดงออกถึงการให้ความช่วยเหลือปรารถนาดี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล เช่น การช่วยจัดจราจรช่วงเช้า-เย็น โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชน

ปิยวาจา M = Morality หมายถึง การพูดจาสุภาพอ่อนน้อม จริงใจ แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ สร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้พบเห็นด้วยความยิ้มแย้ม มีอัธยาศัยดี สามารถประชาสัมพันธ์แนะนำเส้นทาง และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว และประชาชนผู้สัญจรไปมา ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ ประจัญญาติมิตร มีความรอบรู้วัฒนธรรมในพื้นที่

อัตถจริยา P = Public Mind หมายถึง จิตอาสา ความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ ขวนขวายต้องการช่วยเหลือ โดยการจัดเวรออกตรวจเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอเพื่อคอยสอดส่องดูแลความปลอดภัยให้แก่ประชาชน

๖. อภิปรายผลการวิจัย

เจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติภารกิจโดยรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า สำนักเทศกิจได้ริเริ่มโครงการไว้แล้วและมีการต่อยอดขยายผลอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการให้บริการเพื่อความพึงพอใจที่มากขึ้นของผู้รับบริการ ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลเมืองร่วมกัน ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้ง ๕ ด้านคือ ด้านการจักระเบียบ ด้านการดูแลความปลอดภัย ด้านการดูแลการจราจร ด้านการดูแลท่องเที่ยว และภารกิจพิเศษอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมาย โดยเน้นงานหรือโครงการที่เร่งด่วน ซึ่งจะเห็นว่าช่วงปี ๒๕๕๗ นั้นได้เกิดสถานการณ์ทางการเมืองที่ร้อนระอุตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๖ เป็นต้นมา สำนักเทศกิจจึงได้รับมอบหมายจากกรุงเทพมหานครให้เข้ามาดูแลความปลอดภัยแก่ประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตลอดจนความสงบเรียบร้อยอันเกิดจากสถานการณ์ชุมนุมทางการเมือง ทำให้มีการระดมกำลังเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลในด้านนี้มากเป็นพิเศษ โดยการดูแลรอบด้านพร้อมเคียงข้างทุกสถานการณ์ พร้อมบริการด้วยหัวใจในภารกิจพิเศษอื่น ๆ เพื่อดูแลชาวกรุงเทพมหานครอย่างรอบด้านตามโอกาสสำคัญ ๆ เพื่อสร้างเมืองน่าเยือนน่าอยู่สู่มหานครชั้นนำให้มี

ความสะอาด สวยงาม และเป็นระเบียบเรียบร้อย ภายใต้คุณค่าและศักดิ์ศรีของการเป็นเมืองหลวง เมืองศูนย์กลางความเจริญ และเมืองประวัติศาสตร์ที่เต็มไปด้วยเอกลักษณ์และความหลากหลายทาง วัฒนธรรม โฉมหน้าของเมืองที่ปรากฏแก่สายตาของประชาชนชาวกรุงเทพมหานครในฐานะเจ้าของ พื้นที่ที่ควรเป็นภาพที่ชวนมองในทุก ๆ วัน ขณะเดียวกันก็ควรเป็นทัศนียภาพที่น่าประทับใจสำหรับ ผู้ที่ได้มาสัมผัสเยี่ยมเยือนสมกับการเป็นหน้าเป็นตาของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ฐิติรัตน์ มีมาก** ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของไทย พบว่า สภาพการจัดการของสหกรณ์มีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับสูง”

๑) ด้านการจัดระเบียบ พบว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานครมีประสิทธิภาพการ ปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า สำนักเทศกิจได้ดำเนินการและประสานฝ่ายเทศกิจแต่ละ สำนักงานเขตในการออกตรวจตราดูแลและกวดขันผู้ค้าอย่างสม่ำเสมอ มิให้ทำการค้ารบกวนหรือ ก่อให้เกิดเหตุอันตรายแก่ผู้สัญจร รวมทั้งได้รณรงค์ส่งเสริมความเข้าใจแก่ผู้ค้าเพื่อประโยชน์ต่อสังคม โดยรวมเป็นสำคัญ การจัดระเบียบเพื่อดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ปลอดภัย ไม่เกะกะ กีดขวางการจราจรและไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ใช้ทางสาธารณะ ขณะเดียวกันก็ไม่ปิดกั้นโอกาสใน การประกอบอาชีพอย่างสุจริตของคนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ที่ต้องตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เน้นความสะดวกสบาย หาซื้อสินค้าได้ในราคาถูก เป็นสีสัน เป็นเส้นท์ เป็น เอกลักษณ์สำหรับบางพื้นที่ เช่น ย่านเยาวราช บ้านหม้อ คลองถม ซึ่งเป็นแหล่งเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิด การหมุนเวียนรายได้ที่สำคัญของเมือง ในขณะเดียวกันการจัดระเบียบหาบเร่-แผงลอยจะคำนึงถึง ประโยชน์ของทุกฝ่าย ทั้งผู้ค้า ประชาชนทั่วไป และนักท่องเที่ยวที่สัญจรไปมา โดยการจัดหาพื้นที่ ค่าขายที่ถูกต้องตามกฎหมายแก่ผู้ค้ารายย่อย ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะสถานที่ราชการ แต่ยังได้ประสานขอ ใช้สถานที่ของเอกชนเพื่อให้ผู้ค้าได้เข้าไปทำการค้าเพิ่มเติม นอกจากนั้นยังได้มีการจัดอบรมสัมมนา แก่ผู้ค้าเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ค้ากับเจ้าหน้าที่เทศกิจในฐานะผู้บังคับใช้กฎหมาย ขณะเดียวกันก็ได้ขอความร่วมมือจากผู้ค้าให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของการค้าขายในจุดผ่อนผันให้มี ความเป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเสริมสร้างทัศนียภาพที่สวยงาม จุดผ่อนผัน ก็จัดเจ้าหน้าที่ไปประชาสัมพันธ์เพื่อขอความร่วมมือจากผู้ค้าให้ช่วยกันปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัด เพื่อไม่ให้ผลกระทบต่อประชาชนรวมถึงนักท่องเที่ยวทั่วไปที่ต้องการใช้สาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ทางขึ้นลงสะพานลอย ทางขึ้นลงสถานีรถไฟฟ้า ทางม้าลาย ป้ายรถโดยสารประจำทาง ตู้โทรศัพท์ สาธารณะ หรือผิวจราจร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นฤนันท์ สุริยมณ และคณะ** ได้วิจัยเรื่อง

“ฐิติรัตน์ มีมาก, “การจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ไทย”, **ดัชนีนิพนธ์บริหารธุรกิจ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘).

“คุณธรรมจริยธรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล” ผลการศึกษาพบว่า ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกฎหมายอย่างเคร่งครัดมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร^๕

๒) **ด้านการดูแลความปลอดภัย** พบว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่า สำนักเทศกิจให้ความสำคัญกับการตรวจตราเฝ้าระวังภัย ดูแล ป้องกัน และบรรเทาทุกข์เหตุร้ายอย่างใกล้ชิด แต่ขณะเดียวกันปัญหาการบังคับใช้กฎหมายนั้นเจ้าหน้าที่เทศกิจไม่สามารถใช้ได้เหมือนตำรวจ จึงเป็นแค่ดูแลความปลอดภัยในเบื้องต้น เพื่อเป็นที่พึ่งพาของประชาชน นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนให้ได้รับความปลอดภัยและความอุ่นใจในทุกที่ตลอด ๒๔ ชั่วโมงและพร้อมทำหน้าที่เป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนการทำงานจับกุม ปราบปรามของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเป็นฝ่ายสนับสนุนให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เจ้าหน้าที่ดับเพลิง อาสาสมัครกู้ภัย เพื่อสะท้อนพันธสัญญาในการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนร่วมกับหน่วยงานอื่น มีการจัดสายตรวจเดินเท้า สายตรวจจักรยาน สายตรวจจักรยานยนต์ สายตรวจรถยนต์ สายตรวจปฏิบัติการทางน้ำ ซึ่งสำนักเทศกิจได้ให้ทุกสำนักงานเขตจัดส่งเจ้าหน้าที่เทศกิจพร้อมเรือตรวจการออกตรวจตราดูแลความปลอดภัยของบ้านเรือน อาคาร ชุมชน เมื่อพบอุบัติเหตุ อุบัติภัยก็จะวิทยุแจ้งเหตุด่วนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที หรือโครงการกลับบ้านปลอดภัยไปกับเทศกิจ ซึ่งประชาชนต้องเดินทางยามค่ำคืนเพื่อไปทำงานหรือกลับเข้าที่พักอาศัย แต่ขณะเดียวกันหลายพื้นที่เป็นจุดเสี่ยงภัยหรือมีไฟฟ้าแสงสว่างไม่เพียงพอ ไม่มีรถประจำทาง รถสองแถว หรือรถมอเตอร์ไซค์รับจ้างไว้คอยให้บริการ จึงอาจเกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตรอก ซอย เปลี่ยว ที่อันตราย สำนักเทศกิจจึงดำเนินการและประสานฝ่ายเทศกิจของแต่ละสำนักงานเขตในการจัดรถกระบะมีหลังคาไว้คอยให้บริการรับ-ส่ง ประชาชนในพื้นที่ ๕๐ เขต ตั้งแต่เวลา ๒๑.๐๐-๒๔.๐๐ น. โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เพื่ออำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัยในยามค่ำคืนซึ่งโครงการนี้ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยทราบ สำนักงานเขตทั้ง ๕๐ เขตช่วยกันสำรวจพื้นที่ที่เป็นจุดเสี่ยง เช่น ป้ายรถโดยสารประจำทาง ถนน หรือตรอกซอยเปลี่ยวที่ไม่มีรถบริการสาธารณะเข้าถึง หรือมีแนวโน้มเสี่ยงอันตรายจากโจรผู้ร้าย เพื่อกำหนดเป็นพื้นที่จุดเสี่ยงในการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่เทศกิจสายตรวจปฏิบัติการลาดตระเวนดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เป็นการป้องปราม ลดความสูญเสีย และเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินได้อย่างทันท่วงที นโยบายของกรุงเทพมหานครต้องการให้บริการและเจ้าหน้าที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนอย่างใกล้ชิด ในการจัดชุดสายตรวจเพื่อชุมชนเพื่อนแท้ของประชาชน “เพื่อดูแลความปลอดภัยและเข้าร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอดส่องเฝ้าระวังและปราบปรามภัยต่าง ๆ โดยจัดให้มีสายตรวจเทศกิจเดินเท้า สายตรวจจักรยาน สายตรวจจักรยานยนต์ และสายตรวจรถยนต์

^๕ ธีรวัฒน์ สุริยมณฑล และคณะ, “คุณธรรมจริยธรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล”, รายงานวิจัย, (ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ องค์การมหาชน, ๒๕๕๙), หน้า ๖๓.

ตรวจตราพื้นที่รับผิดชอบทั้งช่วงกลางวันและช่วงกลางคืนโดยเฉพาะในพื้นที่เสี่ยงภัย เพื่อดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนกรุงเทพมหานครตามพื้นที่รับผิดชอบทั้ง ๕๐ เขต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิ่งดาว จินดาเทวิน ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาและพัฒนารูปแบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในจังหวัดอุดรดิตถ์” พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อ

๓) **ด้านการจราจร** พบว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจ กรุงเทพมหานคร มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำโครงการเกี่ยวกับการจราจรของเทศกิจ เช่น โครงการอาสาจราจรและอาสาพาน้องข้ามถนน ที่ทุกสำนักงานเขตได้จัดเจ้าหน้าที่ฝ่ายเทศกิจเข้าไปช่วยตำรวจในการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ขับขี่รถยนต์จักรยานยนต์และประชาชนทั่วไปที่ต้องข้ามถนนโดยเฉพาะบริเวณหน้าสถานศึกษา สถานที่ราชการ บริเวณสี่แยกที่มีการจราจรพลุกพล่าน เพื่อลดปัญหาอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในช่วงโมงเร่งด่วน สำหรับนักเรียนระดับอนุบาลหรือระดับประถมศึกษาเจ้าหน้าที่เทศกิจจะช่วยเหลือโดยการจูงมือข้ามถนนตลอดจนเข้าไปอำนวยความสะดวกในการขึ้น-ลงรถโดยสารประจำทาง เพื่อเพิ่มความปลอดภัยให้แก่เด็กนักเรียนและผู้ปกครอง และส่งเสริมการเดินทางที่สะดวกปลอดภัยตลอดจนการคลี่คลายปัญหาการจราจร ความคล่องตัวและความปลอดภัยในการเดินทางเป็นหัวใจสำคัญของกรุงเทพมหานครที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและเป็นแหล่งรวมกิจกรรมทุกด้านของประเทศ ในทางตรงกันข้ามปัญหาวิกฤตจราจรและอุบัติเหตุบนท้องถนนทำให้เกิดความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบั่นทอนคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน สำนักเทศกิจพร้อมเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลบรรเทาปัญหาจราจรติดขัดโดยเฉพาะในช่วงโมงเร่งด่วนที่มีการจราจรแน่นหนา รวมถึงแก้ปัญหาอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นบนท้องถนนเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้สามารถใช้รถใช้ถนนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย ถึงที่หมายด้วยความอุ่นใจ และอาสาช่วยเหลือรถเสียบนท้องถนน ปัญหาการสูญเสีย อุบัติเหตุ หรือเหตุฉุกเฉินบนท้องถนน สำนักเทศกิจจึงได้มอบหมายให้ฝ่ายเทศกิจสำนักงานเขต ๕๐ เขต ประสานสถานีตำรวจนครบาลท้องที่ออกตรวจตราและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนผิวการจราจรตลอดจนร่วมกับหน่วยปฏิบัติการให้การช่วยเหลือ เพื่อบรรเทาปัญหาการจราจรที่ติดขัดให้กลับคืนสู่สภาวะปกติได้เร็วที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมโพชน กวักกัทธิธู ได้วิจัยเรื่อง “บูรณาการ การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วยหลักสัปปุริสธรรม” พบว่า การวางแผนงานที่ดีมีระบบในการดำเนินงานตรงตามเป้าหมายยิ่งขึ้น ลดภาวะการ

^๒ กิ่งดาว จินดาเทวิน, “การศึกษาและพัฒนารูปแบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล อบต ในจังหวัดอุดรดิตถ์”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๕๖).

ต่อประสิทธิภาพการบริหาร ลดความเสียหาย การสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานทำให้การดำเนินงานเกิดผลสำเร็จดีขึ้น^๗

๔) ด้านการดูแลการท่องเที่ยว พบว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานคร มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก เจ้าหน้าที่เทศกิจสามารถดูแลความปลอดภัยและให้คำปรึกษาร่วมส่งเสริมการเป็นเมืองท่องเที่ยวและการเป็นมหานครแห่งอาเซียน สำนักเทศกิจมีการจัดอบรมภาษาอังกฤษและภาษาที่สามารถรวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางการเดินทางและสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ให้แก่เจ้าหน้าที่โดยนำร่องในเขตที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น เขตพระนคร เขตดุสิต เขตบางรัก เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ เป็นต้น สอดส่องดูแลความปลอดภัยพร้อมให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็วทันท่วงที ตลอดจนคอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งการให้บริการให้คำแนะนำเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวหรือกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ เพื่อขยายผลโครงการให้เกิดประโยชน์มากขึ้น สำนักเทศกิจจึงมีแผนที่จะจัดซื้อแท็บเล็ตหรือแอปพลิเคชัน ซึ่งสามารถตรวจดูกล้อง CCTV ได้ทันทีเมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉิน รวมทั้งมีแอปพลิเคชันสำหรับแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ทันสมัยและสร้างความน่าเชื่อถือแก่เจ้าหน้าที่เทศกิจในสายต่านักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณัฐ วัฒนพานิช** ได้วิจัยเรื่อง “การปรับพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗” พบว่าจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคือ จะต้องทำความเข้าใจในหลักดังกล่าวให้ดีและมีความเข้าใจในลักษณะของมนุษย์ในองค์กรศึกษาถึงระบบบริหาร การจัดรูปแบบขององค์กร^๘

๕) ด้านภารกิจพิเศษอื่น ๆ เจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานคร มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า เจ้าหน้าที่เทศกิจให้การดูแลประชาชน ให้ความช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ เช่น การดูแลพื้นที่ชุมนุม การช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเหตุอัคคีภัย อุทกภัย การช่วยเหลือปฐมพยาบาลช่วยชีวิต เป็นต้น ซึ่งสำนักเทศกิจตั้งใจและพยายามที่จะปฏิบัติภารกิจทุกภารกิจ ในแต่ละภารกิจก็ต้องการความร่วมมือจากประชาชนเช่นกัน การได้รับความร่วมมือเป็นการแก้ปัญหาได้ระดับหนึ่ง สำนักเทศกิจจึงมีนโยบายในการส่งเจ้าหน้าที่โดยการเข้าถึงพื้นที่และเข้าถึงประชาชนทั้งเพื่อรับฟังปัญหาคอยดูแลให้ความช่วยเหลือ สร้างความเข้าใจตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรักกรุงเทพมหานครร่วมสร้างกรุงเทพมหานครสู่การเป็นมหานครที่ทันสมัยและสามารถสนองความต้องการของประชาชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นาคม ธีรสุวรรณจักร** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดราชบุรี”

^๗สมโพชน์ กวักศิริ, “บูรณาการการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วยหลักสัปปุริสธรรม”, วิทยานิพนธ์ศาสตรดุษฎีนิพนธ์ สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๘ณัฐ วัฒนพานิช, “การปรับพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑).

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อสังคมและหลักความคุ้มค่า ผลการประเมินการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดราชบุรีพบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีการประเมินผลการปฏิบัติงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ^๙

๗. ข้อเสนอแนะ

๗.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานคร” ดังนั้น หน่วยงานเทศกิจกรุงเทพมหานคร จึงกำหนดรูปแบบแนวทางในการปฏิบัติงานและส่งเสริมเจ้าหน้าที่เทศกิจ ดังนี้ สร้างเครือข่ายของกลุ่มประชาชน ครอบครัว ชุมชน หรือองค์กรต่างๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางสังคม และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่น ที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันฉันพี่น้องและเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการแบ่งแยก เพื่อให้ประชาชนมีความพึงพอใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ และประชาชนในฐานะเป็นพลเมือง ร่วมกันสร้างจิตอาสาช่วยเพื่อช่วยเหลือสังคมมากขึ้น ทั้งการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคม ตามตัวแบบ BigCAMP Model “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานคร” ที่ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมมาบูรณาการ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจ ทั้งระดับนโยบายและการปฏิบัติ ปฏิบัติภารกิจตามนโยบายของผู้บริหารกรุงเทพมหานครโดยเฉพาะมาตรการต่าง ๆ ตามนโยบายมหานครแห่งความปลอดภัยรวมถึงการดูแลให้ความช่วยเหลือในสถานการณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ เช่น การดูแล ช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น สำนักเทศกิจจะมุ่งมั่นตั้งใจและพยายามที่จะปฏิบัติภารกิจทุกด้านอย่างดีที่สุดแต่ภารกิจต่าง ๆ ไม่อาจทำให้สำเร็จได้โดยปราศจากความร่วมมือร่วมใจจากประชาชน สำนักเทศกิจจึงให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการเข้าถึงพื้นที่และเข้าถึงประชาชนทั้งเพื่อรับฟังปัญหาคอยดูแลให้ความช่วยเหลือสร้างความเข้าใจตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรักกรุงเทพมหานครสร้างกรุงเทพมหานครสู่การเป็นมหานครที่พร้อมสรรพทันสมัยตอบโจทย์ความต้องการที่หลากหลายมีความสะดวก ปลอดภัย สะอาดสวยงาม เป็นเมืองที่น่าอยู่และน่าเยือนสมเป็นมหานครแห่งอาเซียนที่ทุกคนได้ร่วมกันสร้างอย่างแท้จริง

^๙ นาคม ชีรสวรรณจักร, “รูปแบบการบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔).

๗.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการดังนี้

ด้านจัดระเบียบ

- การประชาสัมพันธ์ วรรณคดี กฎระเบียบของกรุงเทพมหานคร ให้ประชาชนรับรู้ เข้าใจ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติ โครงการที่จะจัดระเบียบอย่างต่อเนื่อง

- การประพาดิตนของเจ้าหน้าที่เทศกิจ เพื่อเป็นคนดี ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติตนต่อประชาชนด้วยความสุภาพ มีความตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ ตามระเบียบแบบแผน นโยบายของกรุงเทพมหานคร

- การปฏิบัติ มีความเสมอภาคในการจัดระเบียบ และปฏิบัติต่อผู้ค้า ประชาชนทั่วไป

ด้านการดูแลความปลอดภัย

- สร้างความขยัน การอบรมเพิ่มความรู้ เกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในรูปแบบต่าง ๆ

- อดทนในการปฏิบัติหน้าที่ในการออกตรวจ ให้มีความต่อเนื่อง การมีผลักเวตรตรวจวันละ ๓ รอบ

- ทำความเข้าใจ อบรม เข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม ให้สามารถนำหลักขั้นดีมาใช้พัฒนา เจ้าหน้าที่เทศกิจ เพราะต้องอดทนต่อการที่ถูกร้องในแง่ร้าย ไม่เข้าใจการทำงาน เจ้าหน้าที่เทศกิจ ควรที่จะต้องมีความอดทน อดกลั้นในเรื่องของการควบคุมตนเอง ไม่ให้โทสะเข้าครอบงำได้

ด้านการจัดจราจร

- ให้การอบรมหรือการให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่เทศกิจ การอบรมกฎจราจร

- อบรมทักษะการสื่อสารใช้คำพูดที่อ่อนหวานสุภาพ จริงใจ มีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้มในการปฏิบัติงาน

- เสริมสร้างทักษะในการจัดจราจร ต้องระมัดระวังตลอดเวลาในเวลาปฏิบัติหน้าที่ การจราจร

ด้านการท่องเที่ยว

- มีกลยุทธ์ การกำหนดภารกิจ การพิจารณาจุดอ่อนและจุดแข็งโอกาส ให้ความรอบรู้ สามารถแนะนำเส้นทางและสถานที่สำคัญ

- การพัฒนาบุคลิกภาพ พูดจาไพเราะ ยิ้มแย้มดี ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ

- เพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสาร ความพร้อมในเรื่องภาษา วัฒนธรรม ความสามารถในการสื่อสาร ภาษาอังกฤษเชิงท่องเที่ยว มีการอบรมแก่เจ้าหน้าที่เทศกิจอย่างต่อเนื่อง สร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงาน

ด้านภารกิจพิเศษอื่น ๆ

- อบรมให้เจ้าหน้าที่ มีความรอบรู้ ความสามารถในการแก้ปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ

- ส่งเสริมการมีจิตอาสาในการช่วยเหลือ เสนอตัวตัวใช้ หาวิธีการให้บริการที่รวดเร็วในการช่วยเหลือ

- สร้างความพร้อมในการช่วยเหลือประชาชน ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านอุปกรณ์เครื่องมือ

๗.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงวิชาการดังนี้

- ควรวิจัยเกี่ยวกับ “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจกรุงเทพมหานคร”

- ควรวิจัยเกี่ยวกับ “อิทธิพลสภาพแวดล้อมในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบังคับใช้กฎหมายของเทศกิจกรุงเทพมหานคร”

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

สำนักเทศกิจ. **เทศกิจใกล้ชิดชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักเทศกิจ, ๒๕๕๖.

สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล. **แผนปฏิบัติการราชการกรุงเทพมหานคร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๗.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

กิงดาว จินดาเทวิน. “การศึกษาและพัฒนารูปแบบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล อบต. ในจังหวัดอุดรดิตถ์”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนรินทร์, ๒๕๕๒.

ฐิติรัตน์ มีมาก. “การจัดการที่มีประสิทธิผลของสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย”. **ดุษฎีนิพนธ์บริหารธุรกิจ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘.

ณัฐ วัฒนพานิช. “การปรับพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักสัปปริสธรรม ๗”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑.

นฤนันท์ สุริยมณ และคณะ. “คุณธรรมจริยธรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล”. **รายงานวิจัย**. ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ องค์การมหาชน, ๒๕๔๙.

นาคม อีรสวรรณจักร. “รูปแบบการบริหารงานตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔.

สมโพชน์ กวักหิรัญ. “บูรณาการการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้วยหลักสัปปริสธรรม”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์ดุษฎีนิพนธ์**. สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

การพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล
ขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (กอสส.)
The Development of the Administration Based on Good
Governance of the Independent Commission on Environment
and Health (ICEH)

กฤษฎา ให้วฒนานุกูล*
ปัญญา คล้ายเดช**
พิเชฐ ทังโต***

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๒๕ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๖ รูป/คน ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. การบริหารขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ พบว่า ปัจจุบันนี้องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพได้ทำหน้าที่อย่างมีอิสระเพียงเฉพาะในส่วนของความคิดเห็นในการพิจารณาโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ ด้วยความเป็นกลางทางวิชาการและความมีธรรมาภิบาล ได้รับความเชื่อถือจากชุมชนเป็นที่อ้างอิงและยุติข้อขัดแย้ง ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง แต่ไม่ได้มีความเป็นอิสระในการบริหารงานโดยเฉพาะทรัพยากรการบริหาร (4Ms) แต่อย่างใด เนื่องจากยังไม่มีพระราชบัญญัติประกอบ

*วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

*** อาจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

๒. การบริหารขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพมีบทบาทที่สำคัญ ต่อกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชน บนหลักธรรมาภิบาล ๖ ประการ ได้แก่ ๑) หลักนิติธรรม ๒) หลักคุณธรรม ๓) หลักความโปร่งใส ๔) หลักการมีส่วนร่วม ๕) หลักความรับผิดชอบ และ ๖) หลักความคุ้มค่า โดยมีหลักธรรมปัญญา ๓ ได้แก่ ๑) สุตมยปัญญา คือการรับฟังข้อมูล ๒) จินตามยปัญญา คือการคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา และ ๓) ภวานมยปัญญา คือการสังเคราะห์ข้อมูลสู่การตัดสินใจ ทำให้มีกระบวนการในการทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นจาก ข้อมูลต่างๆ ได้เพิ่มมากขึ้น บนพื้นฐานของความน่าเชื่อถือ จากการได้มาของข้อมูลเพื่อนำไปใช้ ประกอบการพิจารณาการให้ความเห็นต่อโครงการที่มีผลกระทบต่ออย่างรุนแรง ส่งผลให้ได้รับความ เชื่อถือจากภาคประชาชน ภาครัฐและผู้ประกอบการอุตสาหกรรม นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีความ สมดุลของสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

๓. รูปแบบการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้าน สิ่งแวดล้อมและสุขภาพนั้น ควรมีการออกพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ในการรับรองสถานภาพองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเพื่อการทำหน้าที่ให้มี ประสิทธิภาพสูงขึ้น เป็นองค์กรที่สามารถร้องขอข้อมูลและรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องจากทุกภาคส่วนที่ เกี่ยวข้องได้ ตรวจสอบความจริงของข้อมูลได้ มีอำนาจทางการปกครองในการตรวจสอบและถ่วงดุล เสนอแนะ ติดตาม ประเมินผล และลงโทษกับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกลไกทางการดำเนินการได้ โดย คณะกรรมการ มีความเป็นอิสระในการทำหน้าที่ต่อกระบวนการให้ความเห็นโครงการที่มี ผลกระทบอย่างรุนแรงต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีระบบการตรวจสอบและถ่วงดุล กันเองภายใน ทั้งยังสามารถให้สังคมทำการตรวจสอบและถ่วงดุลได้ มีค่าตอบแทนและสวัสดิการ ที่ครอบคลุมการทำงาน ทำหน้าที่บนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล ๖ ประการ โดยการใช้หลักธรรม ปัญญา ๓ เป็นเครื่องมือ ในการบูรณาการของการทำหน้าที่ สามารถที่จัดการบริหารทรัพยากรการ บริหาร (4Ms) คือ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านการจัดการและด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้วยความ เป็นอิสระ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสังคม ประเทศชาติรวมเป็นใหญ่ ด้วยความซื่อสัตย์ มีศักดิ์ศรี คำนึงถึงหลักของสิทธิมนุษยชน

ข้อเสนอแนะคือ ควรผลักดันให้องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพให้ได้รับ บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเช่นเดิม เร่งจัดนำร่างพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ใน ปัจจุบัน เข้าสู่กระบวนการออกเป็นพระราชบัญญัติ จัดทำระเบียบที่ใช้ในการบริหารให้สอดคล้องกับ บทบาท อำนาจหน้าที่ที่ได้ถูกกำหนด บนหลักธรรมาภิบาล โดยดำเนินการคู่ขนาน เร่งผลักดันให้ ฝ่ายบริหาร นำองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเข้าเป็นองค์การมหาชนก่อน เพื่อความ เป็นอิสระ อย่างแท้จริงในการทำงานและบริหารจัดการ ก่อนที่กระบวนการจัดทำพระราชบัญญัติ องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะแล้วเสร็จ เพื่อการพัฒนาการบริหารองค์การอิสระด้าน สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สมบูรณ์ในการทำหน้าที่ เกิดความ ยั่งยืนในการพัฒนาประเทศต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาการบริหาร, ธรรมาภิบาล, สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ABSTRACT

The objectives of the research were 1. To study the administrative condition of the Independent Commission on Environment and Health, 2. To analyze theories and Buddhist moral codes about the administration based on good governance of the independent commission on environment and health and 3. To present a format of administration development based on good governance of the independent commission on environment and health.

The research methodology was the qualitative method, collecting data by studying documents, ideas, theories as well as related research, and from 25 key informants who were experts in the field by in-depth-interviewing and by focus group discussion with 16 participants who were experts and analyzing data by descriptive interpretation.

Findings as follows:

1. The Independent Commission on Environment and Health performed duty independently only to give its opinions on considering projects or activities which probably effected the communities seriously in the aspects of both natural resources and health. Through its neutrality and academic matters and good governance, the Commission was reliable and was made references by the communities. It helped end conflicts among stakeholders in the area which would be greatly effected by the projects. However the commission was not independent to manage administrative resources (4Ms) at all because there has not been an supporting Act or Accord.

2. The administration of the Commission played the key role on the processes of listening to opinions and participation of the people based on 6 principles of good governance; rules of laws, ethics, transparency, participation, accountability and value for money based on three principles of intellectuals or Panna; 1) Sutamayapanna, listening to data, 2) Jintamayapanna, analyzing data and information that being received and 3) Pavanamayapanna, synthesizing data and information for decision making. This helped the Commission have more sources for data and information for scrutinizing projects that might have adverse effects on environment and health. This process gained the trust and confidence from people, government and industrial sectors that would eventually lead to sustainable development and the balance of the society, economy and environment.

3. The format of administration development based on good governance of the Commission should be supported by the Act or Accord to support the Independent Commission on Environment and Health so that the Commission could work more efficiently in all aspects such as asking for and collecting data and information, checking information, checking and balancing, suggesting, following up, evaluating, punishing, giving opinions independently on the projects seriously effecting natural resources and environment, having the internal system of checking and balancing , allowing the society to investigate and discharge the commission, receiving remuneration and welfare, doing its duty based on six principles of good governance and three principles of intellectuals, and being able to independently manage the administrative resources (4Ms) by considering the benefits of the society, the country and human rights.

The suggestions are The Independent Commission on Environment and Health should be legislated in the constitution as it used to be. The current Act of the Independent Commission on Environment and Health should be legislated right away before the process of legislation of Public Organizations Act completed so that the Independence Commission of Environment and Health could be perform it roles and duties efficiently and effectively for further national sustainable development.

Keywords: Development of the Administration, Good Governance, Independent Commission on Environment and Health.

๑. บทนำ

โดยที่รัฐบาลในอดีตนั้น ได้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกให้เป็นพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งในประเทศไทยและภูมิภาคมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๒๙) ภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ด้วยแนวความคิดว่าการพัฒนาดังกล่าวจะนำมาซึ่ง “ความโชคดีช่วงชั้ววล” และแม้ว่าในระยะนั้น อาจได้มีการวางแผนและการเตรียมการด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการและการวางผังเมืองเพื่อรองรับการพัฒนาดังกล่าว แต่ระยะต่อมาได้ปรากฏปัญหามลพิษ ปัญหาสุขภาพ และปัญหาทางสังคมในพื้นที่มาบตาพุดและบริเวณใกล้เคียง กระทั่งเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านได้รวมตัวกันฟ้องคดีต่อศาล

ปกครองจังหวัดระยอง เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐ โดยได้อาศัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ตามมาตรา ๖๗ ที่บัญญัติว่า^๑

สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชน ในการอนุรักษ์บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม^๒

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อนรวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ย่อมได้รับความคุ้มครองเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตควบคุมมลพิษ และในวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๒ ศาลปกครองจังหวัดระยองมีคำพิพากษาให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตควบคุมมลพิษ^๓

ต่อมา ในวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๒ สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน สมัชชาองค์กรเอกชน ด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกกับชาวบ้านมาบตาพุด จ. ระยอง รวม ๔๓ คน ได้ยื่นฟ้องคดี ๘ หน่วยงานภาครัฐต่อศาลปกครองกลาง เนื่องจากหน่วยงานดังกล่าวดำเนินการไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา ๖๗ วรรคสองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งระบุว่า “การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ จะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อนรวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการ

^๑สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒.

^๒Ernest Dale, *Management : Theory and Practicice*, (New York : McGraw-Hill, 1993), p. 4.

^๓คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตามมาตรา ๖๗ วรรคสอง, *ประมวลผลการดำเนินงานของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตามมาตรา ๖๗ วรรคสอง*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๔).

การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว” เนื่องจากหน่วยงานทั้ง ๘ เกี่ยวข้องกับการอนุมัติอนุญาตโครงการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง จำนวน ๗๖ โครงการในพื้นที่มาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียงในจังหวัดระยองโดยที่เอกชนผู้ประกอบการของโครงการเหล่านั้นไม่ได้จัดทำการศึกษาและประเมินผลกระทบฯ และอื่นๆ ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖๗ วรรคสองของรัฐธรรมนุญ

การดำเนินการขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทั้งบทบาทหน้าที่และขีดความสามารถได้ดำเนินการภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานการให้ความเห็นขององค์การอิสระในโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง พ.ศ.๒๕๕๓ บบบริบทของบทบัญญัติ รัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย พศ ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ วรรคสอง จนเมื่อเกิดมีการเข้ายึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๗ ทำให้กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ออกหนังสือแจ้งให้สำนักงานองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ได้อ้างว่าคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ประกาศยุติการใช้ รัฐธรรมนุญ พ.ศ.๒๕๕๐ ชะลอการดำเนินกิจกรรม และโครงการต่างๆ ออกไปก่อนจนกว่าจะมีความชัดเจนทางกฎหมาย ตามหนังสือกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม^๕ ด่วนที่สุด ที่ ทส ๐๘๑๓/๕๒๔๑ ลงวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๗^๕ และ หนังสือแจ้ง ที่ ทส ๐๘๐๑/๖๒๔๔ ลงวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๗ มีผลเป็นอุปสรรค^๖ ในการไม่อนุมัติการเบิกจ่ายงบประมาณต่างๆ ในการดำเนินการต่อ กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การจัดประชุมการรับฟัง ความคิดเห็นทางเทคนิค วิชาการ การจัดประชุมเวทีใหญ่เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐและผู้ประกอบการ ร่วมกันได้ ทั้งระงับการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทน^๗ ให้แก่บุคคลากรในองค์การอิสระ

^๕ เรียงชัย ต้นสกุล, อ่างใน องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ความเห็นประกอบโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ โครงการนิคมอุตสาหกรรมเหมราชตะวันออก(มาบตาพุด) ส่วนขยาย (ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ๒๕๕๗), หน้า ๒.

^๖ องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ความเห็นประกอบโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ โครงการโรงไฟฟ้าทดแทนโรงไฟฟ้าแม่เมาะเครื่องที่ ๔- ๗ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ๒๕๕๗), หน้า ๑-๒.

^๗ พยอม รอดมงคลดี, อ่างใน องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ความเห็นประกอบโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ โครงการนิคมอุตสาหกรรมเหมราชตะวันออก(มาบตาพุด) ส่วนขยาย (ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ๒๕๕๗).

^๘ สุรพล ดวงแข, อ่างใน องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ความเห็นประกอบโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ โครงการโรงไฟฟ้าทดแทนโรงไฟฟ้าแม่เมาะเครื่องที่ ๔- ๗ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ๒๕๕๗), หน้า ๒.

ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทั้งกรรมการ ผู้ช่วยทางวิชาการของกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และเจ้าหน้าที่สำนักงาน จนทำให้องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพไม่สามารถดำเนินกิจการต่างๆได้ ส่งผลต่อการดำเนินการพิจารณา ให้ความเห็นประกอบโครงการที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณา คือ โครงการนิคมอุตสาหกรรมเหมราชตะวันออก(มาบตาพุด) ส่วนขยาย (ครั้งที่ ๔) และ โครงการโรงไฟฟ้าทดแทนโรงไฟฟ้าแม่เมาะเครื่องที่ ๔- ๗ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และขอหารือไปยังหน่วยงานต่างๆถึงสถานะภาพของการดำรงมีอยู่ขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โดยเป็นประเด็นของสงสัยต่อสถานะขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ในการตีความสถานะทางกฎหมายจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพียงหน่วยงานเดียว^๕

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจต่อการศึกษาการพัฒนาการบริการตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เนื่องจากยังขาดความสมบูรณ์ในการรับรองสถานะภาพทางกฎหมายขององค์กรจนทำให้มีการใช้อำนาจทางการปกครองของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมฝ่ายเดียวโดยที่เป็นหน่วยงานราชการภายใต้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พุทธศักราช ๒๕๓๔ อันเป็นกฎหมายที่วางหลักการบริหารราชการแผ่นดินโดยทั่วไปด้วย ซึ่งกำหนดให้มีหน้าที่สนับสนุนการทำงานขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้น ก่อให้เกิดความสงสัยต่อการมีธรรมาภิบาลของการบริหารองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ในการจัดการทรัพยากรการบริหาร (4Ms) โดยที่ปัจจุบันนี้ได้มีการยกร่างพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ไว้แล้ว แต่พบว่ายังไม่มีการศึกษาวิจัยใดๆที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่และการบริหารองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ อันจะเป็นข้อมูลที่สำคัญเพื่อใช้ประกอบการดำเนินการจัดทำร่างพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ รวมทั้งเป็นข้อมูลในการพัฒนาองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ในส่วนต่างๆ ของการดำเนินการ ด้วยการเป็นองค์กรมีลักษณะเป็นรูปแบบใหม่ของประเทศไทยซึ่งยังไม่เคยปรากฏมีมาก่อนในอดีตของการเป็นองค์กรอิสระที่จะดำเนินการให้ความเห็นทางวิชาการอันเกี่ยวเนื่องกับโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะส่งผลให้เกิดความสมดุลของสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเกิดกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

^๕Chapman, *Supervisor Survival Kit*, 2nd ed, (Califonai : Science Science Research Associates, 1988), p. 3.

๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระ
ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

๓. ขอบเขตการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) การศึกษาถึงสภาพ ปัญหา และความต้องการพัฒนาองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อม
และสุขภาพ โดยศึกษา ๒ ระดับ คือ

ระดับบุคคล ศึกษาตามกรอบความสามารถที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานของ
คณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ด้านความรู้ (Knowledge) ธรรมาภิบาล
(Good Governance) และหลักพุทธธรรม

ระดับองค์การ ศึกษาตามกรอบทรัพยากรทางการบริหารหรือ 4Ms ได้แก่ บุคลากร
(Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management)

๒) การบริหารจัดการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพตามหลักธรรมาภิบาลและหลักธรรม
คือ ปัญญา ๓

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๒ กลุ่มไว้ดังนี้

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือก
กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน ๒๕ รูป/คน

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดย
ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน ๑๖ รูป/คน

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการศึกษาวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) โดยใช้ ๒ เทคนิค ได้แก่

๔.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์การอิสระ
ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง ดังนี้

๑) กำหนดแนวคำถามการวิจัยจากแนวคิด ทฤษฎีการบริหารจัดการ หลักธรรมาภิ
บาล และหลักพุทธธรรมปัญหาสามที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ และ
กรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อให้เห็นถึงประเด็นคำถามการวิจัย

๒) การกำหนดแหล่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจากพื้นที่การวิจัยในสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

๓) การกำหนดรูปแบบของโครงสร้างแนวคำถามการวิจัยโดยการนำไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อความชัดเจนต่อแนวคำถามการวิจัยให้เหมาะสมกับผู้เชี่ยวชาญในองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๔) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักชนิดสนทนาแบบเป็นกันเองและผู้วิจัยจะตั้งคำถามเพิ่มเติมหากมีข้อสงสัยในเรื่องหนึ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องประเด็นคำถามการวิจัยเพื่อให้ข้อมูลอย่างรอบด้าน

๕) การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกว่ามีความสมบูรณ์เพียงพอต่อการนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อมาเป็นแนวคำถามการวิจัยสำหรับการสนทนากลุ่มต่อไป

๔.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ระบบการพัฒนาการบริหารงานและหลักธรรมาภิบาล โดยผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการสัมภาษณ์ ดังนี้

๑) การกำหนดรูปแบบคำถามการวิจัยจากข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่การจัดการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

๒) การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้รูปแบบของตัวแทนจากภาคต่าง ๆ จำนวน ๑๖ รูป/คน เป็นตัวแทน เพื่อให้เห็นถึงความหลากหลายและประเด็นอื่น ๆ ที่เพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

๓) การกำหนดรูปแบบในการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด ๑๖ รูป/คน โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมีสิทธิจะตั้งกระทู้ต่อประเด็นคำถามเพิ่มเติม ซึ่งหากผู้วิจัยมีคำถามสงสัยหรือไม่เข้าใจเรื่องหนึ่งเรื่องก็จะสอบถามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อความชัดเจนต่อไป

๔) การตรวจสอบข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ว่ามีความสมบูรณ์เพียงพอต่อการนำไปวิเคราะห์และสังเคราะห์ และเป็นไปตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลโดยลักษณะยืนยัน ลักษณะปฏิเสธ ลักษณะยอมรับและปฏิเสธ และลักษณะหาข้อสรุปร่วมของข้อมูลหรือไม่^๔

๕. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพโดยพบว่า

หลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ประกอบด้วย

๑) หลักนิติธรรมต้องมีการออกพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ กฎ หรือ ระเบียบ ร้องรับ เพื่อกำหนดคุณสมบัติ ที่มา ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของ

^๔ กาสัก เตชะชั้นหมาก, หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์: Principle of Social Science, (กรุงเทพมหานคร : สุริยาสาส์, ๒๕๕๓), หน้า ๙๘.

คณะกรรมการ ขอบเขตของอำนาจหน้าที่ขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพให้ชัดเจน โดยความมีอิสระในการทำหน้าที่อย่างแท้จริงมีอำนาจในการบริหารจัดการงาน ด้วยความเป็นอิสระ ทำการออกคำสั่งและเสนอการลงโทษได้ในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตาม ความเป็นกลาง มีมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ชัดเจนทำหน้าที่บนหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ

๒) หลักคุณธรรมขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ต้องมีวิธีการได้มาเป็น กรรมการ เพื่อทำหน้าที่ให้ความเห็นต่อโครงการที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ อย่างวิธีการที่บริสุทธิ์ โดยที่กระบวนการในการทำงานต้องมีความยุติธรรม และเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใด ยึดหลักคุณธรรม ซื่อสัตย์ ไร้ผลประโยชน์ทับซ้อนทั้งทางตรงและทางอ้อมในการตัดสินใจให้ความเห็นการพิจารณาประกอบโครงการมีบรรทัดฐานต่อสังคม ภายใต้ประมวลจริยธรรมองค์กร ทั้งบุคลากรปฏิบัติงานภายใต้หลักคุณธรรม ด้วยการนำหลักธรรมปัญญา๓ มาปรับใช้ในองค์กร

๓) หลักความโปร่งใสขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องเป็นองค์กรที่พร้อมจะให้มีการตรวจสอบจากกลไก ต่างๆ เปิดเผยในทุกขั้นตอนการทำงาน ความเห็นของคณะกรรมการมีการเผยแพร่ต่อสาธารณะอย่างทั่วถึง รวมทั้งการดำเนินการขั้นตอนต่างๆของสำนักงาน เช่น ทำเป็นเอกสารส่งให้ผู้นำชุมชนในพื้นที่ การจัดทำรายงานประจำปี มีการจัดเวทีในการเผยแพร่ความเห็นของคณะกรรมการต่อชุมชนและนำเสนอสู่สาธารณะโดยวิธีสารสนเทศ

๔) หลักการมีส่วนร่วมขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องมี กิจกรรมในระดับพื้นที่ที่จะจัดทำโครงการ หรือพื้นที่เสี่ยงในความเสี่ยงของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพเพื่อความเข้าถึงข้อมูลในพื้นที่ มีกระบวนการรับฟังและการมีส่วนร่วม ในการได้ข้อมูลอย่างทั่วถึง โดยระยะเวลาการทำงานพิจารณาโครงการต่างๆควรเพิ่มขึ้นมากกว่า ๖๐ วันและไม่ควรให้มีการพิจารณาโครงการมากกว่า ๑ โครงการในช่วงเวลาเดียวกัน ทั้งเพิ่มพื้นที่การเข้าถึงการมีส่วนร่วมให้ได้มาก โดยง่าย ปราศจากการเลือกปฏิบัติอยู่บนหลักของมนุษยธรรม

๕) หลักความรับผิดชอบขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องมีความรับผิดชอบต่อการทำงานในทุกส่วนของแต่ละตำแหน่ง ตามบทบาทหน้าที่ที่ถูกกำหนด โดยต้องบูรณาการร่วมกันเพื่อให้มีศักยภาพสูง ในทุกขั้นตอน เมื่อได้ให้การพิจารณาความเห็นต่อโครงการแล้วควรมีการติดตามดูว่าโครงการที่ผ่านการอนุมัติได้ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะไว้ในรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) และจัดให้มีการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินสิ่งที่คณะกรรมการมีมติให้ความเห็นให้โครงการจัดทำแก้ไข เพิ่มเติมขึ้นตามข้อเสนอแนะไว้

๖) หลักความคุ้มค่าองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพควรมีอิสระในการใช้ทรัพยากรการบริหารทั้งสี่ด้าน (4Ms) เพื่อสามารถกำหนดวิธีการใช้งบประมาณ การบริหารจัดการด้านต่างๆ ในการจัดทำกระบวนการพิจารณาการให้ความเห็นอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า มีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญในงานที่ทำเพื่อทำงานได้เต็มกำลังความสามารถ และมีแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผล

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

เนื่องด้วยองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเป็นองค์กรที่ต้องมีองค์ความรู้เป็นหลักสำคัญ เป็นองค์กรทางวิชาการทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพเป็นการใช้ความรู้ในศาสตร์หลายด้านมาประกอบกันทั้งสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มีการใช้ข้อมูลมากมายในการทำงาน เพื่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์และตักตวงข้อมูลเพื่อให้มีความเที่ยงตรง เป็นกลาง เป็นที่เชื่อถือได้ ทางสังคมซึ่งต้องเป็นการทำงานทางวิชาการเป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงใช้ หลักธรรมปัญญา ๓ ในการวิจัย ค้นหารูปแบบขององค์กรขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพได้ดังนี้

๑) สุตมยปัญญา องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเป็นองค์กรอิสระที่ให้ความเห็นประกอบโครงการบนหลักของข้อมูล ข้อเท็จจริง องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจึงจะต้องเป็นองค์กรที่รวบรวมข้อมูลจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วนและมากเพียงพอ จึงต้องมีบุคลากรและหน่วยงานที่สามารถรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ และองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะต้องมีอำนาจในการสามารถเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการได้จากทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะต้องมีความอิสระ เป็นกลาง เป็นที่น่าไว้วางใจในการให้ข้อมูลจากประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะต้องให้ความสำคัญกลับแหล่งข้อมูลทุกประเภทอย่างเป็นธรรม คณะกรรมการต้องที่เป็นผู้ ฟังมาก อ่านมาก ที่เรียกว่า “พหูสูต” ยินดีรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สิ่งใดที่ตนยังไม่รู้หรือไม่เชี่ยวชาญก็ต้องขอความรู้จากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ บางครั้งการฟังและการอ่านก็อาจจะยังไม่เพียงพอ คณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจึงต้องลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็น เสนอแนะจากประชาชนในพื้นที่หรือออกไปดูให้เห็นจริง ในสถานที่จริง คณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ตนยังไม่รู้ยังไม่เข้าใจเพื่อสามารถให้ความเห็นประกอบโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) จินตามยปัญญา องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะต้องเป็นหน่วยงานที่สามารถขุดกรองข้อมูล ตรวจสอบความจริงของข้อมูลที่ได้มา องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพควรมีหน่วยงานและบุคลากรที่สามารถตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา ก่อนที่คณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะนำไปใช้ในการประกอบการให้ความเห็นประกอบโครงการ คณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพนั้นต้องยืนอยู่บนหลักฐานข้อมูลที่เป็นจริง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่คณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะต้องดำเนินการตรวจสอบคัดกรองข้อมูลให้ข้อมูลที่นำมาใช้ในการให้ความเห็นประกอบโครงการนั้นจะต้องมีหลักฐานทางวิชาการหรือหลักฐานในเชิงประจักษ์ประกอบ คณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะต้องเลือกใช้ข้อมูลที่มีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ ในการนำไปใช้เสนอความเห็นประกอบโครงการของคณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เพื่อความน่าเชื่อถือในองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ต่อประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓) ภวานามยปัญญา องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะต้องมีความเป็นองค์การความรู้ เป็นแหล่งรวมความรู้ทางวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ

องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องเป็นองค์กรที่สามารถให้ความรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพแก่ประชาชนหรือหน่วยงานต่างๆได้ ประชาชนสามารถนำความรู้ที่ได้จากองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพไปใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและปกป้องฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจากการถูกทำลายจากกรณีต่างๆได้

การปฏิบัติงานขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพหลังจากที่ได้มีการให้ความเห็นประกอบโครงการของคณะกรรมการขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพไปแล้ว องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะต้องมีกระบวนการในการติดตามโครงการที่ได้รับอนุมัติ/อนุญาต นั้น ได้ทำตามเงื่อนไข ข้อเสนอแนะที่คณะกรรมการขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพได้ให้ไว้ในรายงานความเห็นประกอบโครงการนั้นๆแล้วหรือไม่

๖. อภิปรายผล

การพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทำให้ได้ข้อมูลที่สำคัญคือ ในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทั้งด้านรูปแบบขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ คณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพรวมทั้งรูปแบบการปฏิบัติงานขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นองค์กรที่มีหลักธรรมาภิบาลทั้ง ๖ ด้าน^{๑๑} ได้แก่ ๑) หลักนิติธรรม ๒) หลักคุณธรรม ๓) หลักความโปร่งใส ๔) หลักความมีส่วนร่วม ๕) หลักความรับผิดชอบ และ ๖) หลักความคุ้มค่า ประกอบกันเป็นองค์รวม เพื่อให้เกิดเป็นรูปแบบองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ในการทำหน้าที่ด้วยความเป็นอิสระที่แท้จริง สามารถดูแลผลประโยชน์ของประชาชนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสุขภาพได้อย่างแท้จริง มีอำนาจทางการปกครองโดยพบว่าหลักธรรมาภิบาลด้านต่างๆนั้นมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อการดำเนินการบริหารขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ในการดำเนินงานต่อการใช้ทรัพยากรการบริหาร (4Ms) ดังนี้

การพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

๑) ด้านหลักนิติธรรม

เนื่องจากยังไม่มีพระราชบัญญัติมารองรับสถานะขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เพื่อเป็นการสนับสนุนการทำงานขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ คณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุดปัจจุบัน ยังคงมีสถานะภาพเป็นคณะกรรมการชุดเฉพาะกาล จึงไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่เหมือนองค์การอิสระอื่นๆตาม

^{๑๑}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

รัฐธรรมนูญ ในการบริหารจัดการทรัพยากรการบริหาร (4Ms) เนื่องจากการดำเนินงานต่าง ๆ นั้น ต้องผ่านการได้รับอนุมัติจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมก่อนส่งผลให้ขาดความเป็นอิสระอย่างแท้จริงให้สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องและเต็มประสิทธิภาพไม่ถูกแทรกแซงจากองค์กรอื่นๆ

ฝ่ายบริหารอำนาจรัฐและฝ่ายนิติบัญญัติควรดำเนินการจัดให้มีกฎหมายเพื่อจะได้ กำหนด อำนาจหน้าที่ รูปแบบการปฏิบัติงาน พร้อมรายละเอียดต่างๆขององค์กรให้ชัดเจนและมีการรองรับบทบาท อำนาจหน้าที่ได้ตามตัวของกฎหมาย มีความเป็นธรรมาภิบาล มีความเป็นอิสระที่แท้จริง สามารถดูแลผลประโยชน์ของประชาชนได้อย่างแท้จริง มีอำนาจทางการปกครองจากนั้นองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเองก็ต้องมีกฎระเบียบการบริหารจัดการภายใน องค์กรทั้งด้าน บุคลากร งบประมาณ พัสดุ ครุภัณฑ์อย่างชัดเจน

ดังนั้น การกำหนดรูปแบบการบริหารองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพตามหลักธรรมาภิบาลที่สำคัญในระยะแรกคือ ควรเร่งให้มีการบัญญัติเป็นกฎหมาย มารองรับองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และพัฒนาไปเป็นองค์การมหาชนที่มีความอิสระทุกด้าน ไม่ถูกแทรกแซงจากหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้เป็นองค์กรที่มีหลักนิติธรรมในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ รัชยา ภักดีจิตต์ เรื่อง “องค์การมหาชนของไทย : การศึกษากลไก และกระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล” ที่ว่า การศึกษาความยืดหยุ่นและความคล่องตัว ความเป็นอิสระทางการบริหาร พบว่า องค์การมหาชนมีความยืดหยุ่นและ ความคล่องตัวทางการบริหารในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีความเป็นอิสระทางการบริหารอย่างแท้จริงตามปรัชญา และวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง การบริหารงานได้รับการแทรกแซงทางการเมืองทั้งการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการบริหาร^{๑๑}

๒) ด้านหลักคุณธรรม

องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพควรเป็นองค์กรที่ ส่งเสริมให้บุคลากรและหน่วยงานทั้งในสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีคุณธรรมในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศควรเป็นผู้ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความเป็นกลาง ซื่อสัตย์ มีคุณธรรมมีภูมิปัญญา ความรู้ ยึดหลักปัญญา ๓ มีประมวลจริยธรรมขององค์กร

ดังนั้น องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องมีรูปแบบในการทำงานที่จัดให้มีคุณธรรมสอดแทรกในทุกขั้นตอน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิตภา เร่งมีศรีสุข เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคกลาง” ที่ว่า การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคกลางมีสาระสำคัญประกอบด้วย วิสัยทัศน์ คือ “จริยธรรมาภิบาลงานปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนางานคุณภาพ สร้างสังคมคุณธรรม” พันธกิจ คือ การเสริมหนุนกิจการขององค์กรทุกมิติงานให้มีจริยธรรมาภิบาลสูงขึ้น

^{๑๑}รัชยา ภักดีจิตต์, “องค์การมหาชนของไทย : การศึกษากลไกและกระบวนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* สาขารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐).

สร้างเสริมความรู้และทัศนคติที่ดีของบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบในการกำกับดูแลพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรให้มีธรรมาภิบาลและมุ่งเน้นการสร้างค่านิยมและจิตสำนึกธรรมาภิบาล (Good Governance Mind) ให้เกิดกับบุคลากรทุกคนในองค์กร^{๑๒}

๓) ด้านความโปร่งใส

องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องเป็นองค์กรที่สามารถสร้างความมั่นใจให้กับประชาชน ถึงความโปร่งใสตรวจสอบได้ทุกหน่วยงานในสังกัดและบุคลากรทุกคน มีแนวทางการดำเนินการและแผนการที่ชัดเจนประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายไม่เลือกปฏิบัติมีมาตรการในการเปิดเผย โดยมีสาระสำคัญของข้อมูล ครบถ้วน เพียงพอ เชื่อถือได้และทันเวลา เสมอภาค

ดังนั้น องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพซึ่งเป็นองค์กรที่จะต้องทำงานร่วมกับภาคประชาชน เพื่อสร้างความไว้วางใจและเชื่อใจของทุกภาคส่วน ความโปร่งใสในการทำงานจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิรัชย์ ศรีราม เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรมในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” ที่ว่า หลักความโปร่งใส ในด้านการบริหาร การบริการ และการสนับสนุน บุคลากรเทศบาลความโปร่งใส ผู้บริหาร และบุคลากรเทศบาลต้องมีความเป็นธรรมาภิบาล มีความโปร่งใสในการร่วมมือการบริหารจัดการทุกกิจกรรมของประชาชน ให้มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ในการบริหาร การบริการ ตลอดจนการสนับสนุนบุคลากรเทศบาลต้องยึดมั่นในหลักการ ยึดมั่นในหลักคุณธรรม และการเสียสละ เพื่อการบริหารงานให้มีความโปร่งใสและเกิดประสิทธิผล

๔) ด้านหลักการมีส่วนร่วม

องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องเป็นองค์กร ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและทุกภาคส่วนงานทุกฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมในการรับรู้ การนำเสนอความเห็น ความต้องการ ให้ข้อมูล และด้านอื่นๆกับองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอย่างเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค

ดังนั้น องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพนั้นเป็นองค์กรที่จะต้องทำงานร่วมกับภาคประชาสังคม การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการให้เห็นของคณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ฉะนั้น รูปแบบการทำงานขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจึงต้องเน้นการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุขุมมาลย์ ประสมศักดิ์ เรื่อง “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน” ที่ว่า การบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด พบว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัดจำเป็นที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อ

^{๑๒}จิตตาภา เร่งมีศรีสุข, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคกลาง”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

โดยตรงและให้ความสำคัญในฐานะที่มีบทบาทหลักในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามนโยบายของรัฐบาล และตามกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ นอกจากนี้ ควรให้องค์กรสังคม องค์กรด้านสตรี และประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย^{๑๓}

๕) ด้านหลักความรับผิดชอบ

องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วยความเป็นอิสระในการดำเนินงานมีจรรยาบรรณลดความขัดแย้ง

ดังนั้น การทำงานขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพนั้น ต้องมีความรับผิดชอบต่อความเห็นต่อโครงการ และ สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริรัตน์ คลังเย็น เรื่อง “การบริหารงานสู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธธรรมมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ที่ว่า ความรับผิดชอบร่วมกับระบบการบริหาร ความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างประชาชนกับองค์การบริหารส่วนตำบล มีความสัมพันธ์กัน เพราะองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นจะต้องดำเนินงานโดยรับผิดชอบต่อหลักกฎหมาย และต่อประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

๖) ด้านหลักความคุ้มค่า

องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพต้องมีการบริหารจัดการ การใช้งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่าเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุดในการเอื้ออำนวยต่อการทำงานมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน นำข้อมูลที่ได้มาไปขยายผลต่อยอด องค์ความรู้และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

ดังนั้น การทำงานขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพจะเกิดความคุ้มค่าของการใช้บุคลากร และทรัพยากรอย่างที่สุด จึงมีความจำเป็นต้องมีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละบุคคลและหน่วยงานให้ได้อย่างชัดเจนไม่มีความซ้ำซ้อน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิรัชย์ ศรีราม เรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนารัฐบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรมในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” ที่ว่า การปฏิบัติหน้าที่ตามยุทธศาสตร์การพัฒนา ในด้านการบริหาร การบริการ และการสนับสนุน บุคลากรเทศบาลมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกรอบยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้

^{๑๓} สุขุมาลัย ประสมศักดิ์, “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ตามอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารเทศบาลปฏิบัติตามนโยบายภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนามี
 ธรรมนูญการกำหนดเป้าหมายและทิศทางขององค์กรให้ชัดเจน^{๑๔}

๗. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่สามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการพัฒนาการบริหารตามหลัก
 ธรรมนูญการกำหนดเป้าหมายและทิศทางขององค์กรดังต่อไปนี้

๗.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ผลักดันให้องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ถูกบัญญัติกลับเข้าไปไว้ใน
 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๘

๒) เร่งจัดทำร่างพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเข้าสู่กระบวนการ
 ออกเป็นพระราชบัญญัติ ต่อไป

๓) จัดทำกฎหมายและระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้องของกับองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและ
 สุขภาพ เช่นกำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จัดทำระเบียบที่ใช้ในการบริหาร
 จัดการภายในให้สอดคล้องกับบทบาทอำนาจหน้าที่ที่ได้ถูกกำหนด บนหลักธรรมนูญการ

๔) เร่งผลักดันให้องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเป็นองค์การมหาชน เพื่อ
 ความเป็นอิสระอย่างแท้จริง ก่อนที่กระบวนการจัดทำพระราชบัญญัติจะแล้วเสร็จ เพื่อการ
 พัฒนาการบริหารให้บรรลุอย่างรวดเร็ว

๗.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) กระบวนการทำงานต้องดำเนินการอย่างมีธรรมนูญในทุกระดับ ทั้งการบริหาร
 จัดการภายใน และ การทำโครงการต่างๆ

๒) เร่งประชาสัมพันธ์บทบาทหน้าที่ขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ให้
 เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และสร้างความตระหนักในหน้าที่รักษาสมดุลสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน
 และผู้ประกอบการ

๓) จัดทำโครงการเชิงรุก ในการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจกับผู้มีส่วนได้ส่วน
 เสียในพื้นที่ ที่คาดว่าจะเกิดโครงการที่มีผลกระทบอย่างรุนแรง ก่อนที่จะมีโครงการฯ เกิดขึ้นจริง

๔) ขยายเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการศึกษา
 ด้านการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในชุมชนและวิถีชุมชน (CHIA)

๗.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

^{๑๔} พิรัชย์ ศรีราม, “ยุทธศาสตร์การพัฒนารัฐธรรมนูญการปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธ
 ธรรมในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสน
 ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

จากการศึกษาวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ทำให้ผู้วิจัยพบว่า ยังมีหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เนื่องจากองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเป็นองค์กรที่เพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่ ในระยะเวลาเพียงประมาณ ๔ ปี ภายใต้ทรัพยากรการบริหารที่มีข้อจำกัด แต่มีพันธกิจที่ต้องทำหน้าที่ในการให้ความเห็นพิจารณาโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอย่างรุนแรงซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ในวงกว้างระดับประเทศ รวมถึงอาจเกี่ยวเนื่องไปยังระบบของสังคมโลกด้วย แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถจะศึกษา หาคำตอบได้ในทุกมิติมุมมองอันหลากหลายประเด็น เพียงศึกษาในขอบเขตพื้นที่การศึกษาวิจัยที่กำหนดไว้ในงานวิจัยนี้เท่านั้น ยังมีขอบเขตการศึกษาวิจัยในมิติอื่นๆอีกมาก และยังมีผู้ที่สนใจเข้าไปศึกษาองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพนั้น จำนวนน้อยมาก ดังนั้น ถ้านักวิจัยท่านใด มีความสนใจในประเด็นการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ผู้วิจัยจึงขอเสนอมุมมองในประเด็น ดังต่อไปนี้

- ๑) การใช้หลักธรรมด้านอื่นมาบูรณาการเพื่อการพัฒนาการบริหารงานขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- ๒) การพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อการทำงานขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพกับชุมชนและภาคส่วนอื่นๆได้อย่างไรบ้าง
- ๓) ความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

- กาสีก เตชะชั้นหมาก. **หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : Principle of Social Science.** กรุงเทพมหานคร : สุริยวิยาสาน์, ๒๕๕๓.
- คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตามมาตรา ๖๗ วรรคสอง. **ประมวลผลการดำเนินงานของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตามมาตรา ๖๗ วรรคสอง.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๔.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน).** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๐.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) รายงานประจำปี ๒๕๕๑-๒๕๕๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๕๓.

องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ. ความเห็นประกอบโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ โครงการนิคมอุตสาหกรรมเหมราชตะวันออก (มาบตาพุด) ส่วนขยาย (ครั้งที่ ๔). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ๒๕๕๗.

องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ. ความเห็นประกอบโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ โครงการโรงไฟฟ้าทดแทนโรงไฟฟ้าแม่เมาะเครื่องที่ ๔- ๗ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, ๒๕๕๗.

(๒) วิทยานิพนธ์

จิตาภา เร่งมีศรีสุข. “ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคกลาง”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พิรัชย์ ศรีราม. “ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการบริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักพุทธธรรมในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

รัชยา รักดีจิตต์. “องค์การมหาชนของไทย : การศึกษาไกลไกลและกระบวนการบริหารตามหลักธรรมมาภิบาล”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

สุขุมลย์ ประสมศักดิ์ รัต.. “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

Ernest Dale. *Management : Theory and Practice*. New York : McGraw-Hill, 1993.

Chapman. *Supervisor Survival Kit*. 2nded. California : Science Research Associates, 1988.

การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพ ในพื้นที่คู้้งบางกะเจ้า
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
Development of Biological Resource-Based Products
at Khungbangkachao in Phrapadaeng District,
Samut prakan Province, Thailand

ศรัณัฐ ไทรชมภู*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเสริมข้อมูลเชิงปริมาณ เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) สำรวจ คัดเลือกผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์และตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก ๒) พัฒนาผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ องค์ความรู้ในกระบวนการผลิต และการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่คัดเลือก ๓) ประเมินมูลค่าของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน เกษตรกร ๓๔ คน นักท่องเที่ยว ๔๐๐ คน แล้วสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดเลือกจำนวน ๓ ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มะม่วงน้ำดอกไม้คู้้งบางกะเจ้า เรืออีแปะจำลอง และกะละแม โดยใช้เกณฑ์ อัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา มีส่วนประกอบเป็นทรัพยากรของท้องถิ่น และมีแนวคิดสู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๒) การจัดอบรม ให้ความรู้ โดยวิทยากรและปราชญ์ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายสามารถทำให้ผลิตภัณฑ์พัฒนาและได้รับการรับรองคุณภาพ ๓) การประเมินมูลค่าของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์ทั้ง ๓ ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ มะม่วงน้ำดอกไม้คู้้งบางกะเจ้า เรืออีแปะจำลองคู้้งบางกะเจ้า กะละแมคู้้งบางกะเจ้า เมื่อมีการพัฒนาแล้วมีผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๕๑.๗๑, ๑๕๐.๐๐ และ ๗๓.๗๑ ตามลำดับ และมีคุณค่าจากการที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ สู่ถึงวิถีวัฒนธรรมไทย มีบรรจุภัณฑ์สวยงาม เหมาะเป็นของฝาก

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทรัพยากรชีวภาพ คู้้งบางกะเจ้า

ABSTRACT

This was a qualitative research study supplemented by quantitative data about the development of biological resource-based products at Khung

* ประจําคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
E-mail: s.nath๒๔๕๕@gmail.com

Bangkachao, in Phrapadaeng District, Samut Prakan Province, Thailand. The objectives of the study were 1) to survey and select products, and examine the quality and standards of these community products, 2) to recommend improvements in production processes and quality control of the selected products and 3) to determine the valuation of the selected community products. Data were collected from related publications and in-depth interviews with 34 entrepreneurs, community leaders, community organizations and farmers and 400 consumers. Then, the data obtained were summarized and analyzed.

The findings of the study indicated that: 1) the three products selected were Bangkachao Namdogmai mango, artificial Ipae boat and Caramel (kalamare) based on the criteria of identity, cultural ways, wisdoms, composition of local resources, and new product concept; 2) training by instructors and local scholars and participation of all relevant parties enhanced product improvement and quality assurance processes; and 3) regarding valuation of the community products, after their development, the value of the three products increased by 52%, 150% and 74% respectively. The products became more valuable because they were of good quality, conveyed Thai culture and were contained in attractive packaging, making them suitable as souvenirs.

Keywords: product development, biological resources, Khung Bangkachao

๑. บทนำ

ปัจจุบันหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญกับชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ โดยการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่เกิดจากภูมิปัญญา วัฒนธรรม รวมถึงการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ การปรับใช้สิ่งต่างๆ รอบตัวให้เกิดประโยชน์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงเป็นผลผลิตที่สร้างรายได้ เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานแก่พัฒนากรเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๘

“...ชอบใจมาก ที่ต้องเหน็ดเหนื่อยทำงานในหมู่บ้านชนบท และต้องประสบปัญหาต่างๆ มากมาย ขอให้ช่วยกันพัฒนาคนให้มีความฉลาด สามารถช่วยตนเองได้... การแนะนำส่งเสริมอาชีพ หรือให้คำแนะนำเรื่องต่างๆ ต้องทำให้บ่อยๆ... ความมั่นคงของประชาชนในชนบทเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างชาติ และป้องกันประเทศเป็นอย่างดี...” และ

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันศุกร์ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๙ ดังนี้

“...ทุกวันนี้ประเทศไทยยังมีทรัพยากรพร้อมมูล ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคล ซึ่งเราสามารถนำมาใช้เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์และเสถียรภาพอันถาวรของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ข้อสำคัญ เราจะต้องรู้จักใช้ทรัพยากรทั้งนั้นอย่างฉลาด... ระมัดระวังใช้ด้วยความประหยัดรอบคอบ ประกอบด้วยความคิดพิจารณาตามหลักวิชา เหตุผล และ ความถูกต้องเหมาะสม โดยมุ่งถึงประโยชน์แท้จริงที่จะเกิดแก่ประเทศชาติ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันยืนยาว...”

พื้นที่คู้บางกะเจ้าเป็นพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่แห่งเดียวมีเนื้อที่ประมาณ ๒๑.๑๐ ตารางกิโลเมตร โอบล้อมด้วยลำน้ำเจ้าพระยา ด้วยลักษณะภูมิศาสตร์ของพื้นที่เป็นคู้น้ำ ประกอบกับอยู่ห่างจากอ่าวไทยเพียง ๒๐ กิโลเมตร ทำให้ได้รับอิทธิพลจากน้ำเค็ม พื้นที่จึงมีทั้งน้ำจืด น้ำเค็ม และน้ำกร่อย มีความสมบูรณ์ของธรรมชาติความหลากหลายทางชีวภาพสูงและมีอัตลักษณ์ของท้องถิ่น มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีที่ทั้งวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยและชาวมอญที่อพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในปี พ.ศ. ๒๓๕๘ ที่ยังคงรักษาอยู่ถึงปัจจุบัน จนได้รับการยกย่องจาก Time Magazine (Asia Version) ให้เป็น “Best Urban Oasis of Asia” ประจำปี ๒๕๔๙ และยังเป็นปอดที่ผลิตอากาศบริสุทธิ์ ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนที่หนาแน่นของกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศไทย ถือว่าเป็นทุนสังคมที่มีอยู่ตามธรรมชาติของคนในพื้นที่

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเกิดความรัก ห่วงแหน บำรุงรักษาทรัพยากรอันล้ำค่าที่มีอยู่เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่ชุมชนของตนและมวลมหาประชาชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรอันล้ำค่านี้ยังคงอยู่ และเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๒.๑ คัดเลือกผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ และตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชนคู้บางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก

๒.๒ พัฒนาผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ องค์กรความรู้ในกระบวนการผลิต และการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนคู้บางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก และ

๒.๓ ประเมินมูลค่าของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนคู้บางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก

๓. วิธีการวิจัย

๑. ศึกษาบริบทของชุมชนและผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่คู้บางกะเจ้า ทำการคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่น มีอัตลักษณ์ สื่อถึงวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น สำหรับผลิตภัณฑ์ทางอาหาร มีการตรวจสอบคุณภาพทางห้องปฏิบัติการ และศึกษากระบวนการผลิต จำนวน ๓ ผลิตภัณฑ์

๑.๒ ศึกษา ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓ ลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์ จัดเวทีประชุม และสอบถาม จาก

-ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่สมาชิกสภาจังหวัด เกษตรอำเภอ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล พัฒนาการ กำนัน รวมจำนวน ๑๖ คน

-ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน เกษตรกรรายใหญ่ รวมจำนวน ๑๘ คน

-จัดเวทีประชุมกับ นักวิชาการและผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ พาณิชย์จังหวัด นักวิชาการ พัฒนาการ สมาชิกผลิตภัณฑ์ชุมชน ชุมชน รวมจำนวน ๕๑ คน

-กลุ่มผู้บริโภค จำนวน ๔๐๐ คน

๒. การพัฒนาผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ องค์ความรู้ในกระบวนการผลิต และการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนค้บางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก โดย

๒.๑ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์หรือหีบห่อของผลิตภัณฑ์ ที่ได้รับการคัดเลือกให้มีความสวยงาม เหมาะสม ตามแนวความคิดสร้างสรรค์ในการใช้สีที่ได้มาจากบทบัญญัติต่าง ๆ ที่มีมาแต่โบราณ (Evans. ๑๙๙๑)

๒.๒ จัดอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในการพัฒนากระบวนการผลิตและการควบคุมคุณภาพ เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนค้บางกะเจ้า

๒.๓ สอบถามผู้บริโภคจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน เพื่อให้ทราบ ๑) ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่ค้บางกะเจ้า ๒) ความคิดเห็นต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่ค้บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ๓) ความคิดเห็นต่อส่วนประสมการตลาดในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพในพื้นที่ค้บางกะเจ้า

ตามแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (marketing mix) ของ Kotler (2003) ที่ว่าส่วนประสมทางการตลาดแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ Product, Price, Place, and Promotion

๒.๔ จัดกิจกรรมประชุมสัมมนา เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนมีแนวทางในการทำ Business Matching รวมทั้งมีโอกาสนำเสนอผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ และแสวงหาช่องทางใหม่ที่เหมาะสมให้กับผลิตภัณฑ์จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยพาณิชย์จังหวัด นักวิชาการ พัฒนาการ ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน ๕๑ คน

๓. การประเมินมูลค่าของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนค้บางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก ใช้วิธีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ และการประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่เป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่

สมาชิกสภาจังหวัด เกษตรอำเภอ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล พัฒนาการ กำนัน ในพื้นที่ค้บางกะเจ้าทั้ง ๖ ตำบล

ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ประชาชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน เกษตรกร เกษตรกรในพื้นที่ค้บางกะเจ้าทั้ง ๖ ตำบล และกลุ่มผู้บริโภค

กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๔ คน ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้นำเกษตรกร จำนวน ๑๖ คน ๒) กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพการเกษตร จำนวน ๑๘ คน และผู้ที่เข้าร่วมกันจัดเวทีชุมชน ๖ ตำบล กลุ่มกลุ่มผู้บริโภค จำนวน ๔๐๐ คน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ตรวจสอบ และรับรองข้อมูล ระดมความคิดเห็น อภิปราย และสรุปผลร่วมกับนักวิจัย

๔. ผลการวิจัย

ผลจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพ ในพื้นที่คู้บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ สามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. ผลจากการสำรวจ คัดเลือกผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ และตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชนคู้บางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑.๑ ผลิตภัณฑ์ของชุมชนคู้บางกะเจ้า ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมพัฒนาชุมชน OTOP ปี ๒๕๕๕ และจากการลงพื้นที่สำรวจ พบว่ามีผู้ประกอบการที่คัดเลือกโดยใช้เกณฑ์พิจารณาผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรม ทรัพยากรของท้องถิ่น มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์รวมจำนวน ๔๒ ราย แบ่งเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ ๑) ประเภทของใช้จำนวน ๘ ราย ๒) ประเภทสิ่งประดิษฐ์ จำนวน ๑๖ ราย ๓) ประเภทอาหาร จำนวน ๑๐ ราย ๔) ประเภทพืช จำนวน ๘ ราย

๑.๒ การคัดเลือกผลิตภัณฑ์ โดยนำแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ วันรัตน์ จันทกิจ และชุมชน มาพิจารณาประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นพื้นที่คู้บางกะเจ้า ผลการพิจารณาได้เกณฑ์การคัดเลือกผลิตภัณฑ์ดังนี้ ๑) เป็นผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงความเป็นอัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ๒) เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความโดดเด่นของพื้นที่ ๓) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของทรัพยากรท้องถิ่น ๔) เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีแนวคิดสู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อประโยชน์ทางการตลาด และนำเกณฑ์ทั้ง ๔ ข้อ มาจัดทำตารางวิเคราะห์ โดยประยุกต์ใช้ตารางการวิเคราะห์เลือกแนวคิดผลิตภัณฑ์ของ วันรัตน์ จันทกิจ ได้ผลิตภัณฑ์ จำนวน ๓ ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ มะม่วงน้ำดอกไม้คู้บางกะเจ้า ผลิตภัณฑ์เรืออีแปะจำลอง และผลิตภัณฑ์กะละแมมีความโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์คือ

๑.๒.๑ ผลิตภัณฑ์มะม่วงน้ำดอกไม้คู้บางกะเจ้า มีแหล่งผลิตอยู่ในพื้นที่สีเขียวคู้บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง ที่อยู่ห่างจากปากอ่าวไทยเพียง ๒๐ กิโลเมตรทำให้น้ำเค็มท่วมถึงบางช่วงเวลา จึงเป็นพื้นที่มี ๓ น้ำ คือน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ประกอบกับลักษณะดินเป็นดินปากแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ อาชีพทำสวนผลไม้จึงเป็นวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมา รวมถึงการค้นพบว่ามะม่วงน้ำดอกไม้ เป็นพันธุ์พระประแดง/พันธุ์เขียวนวล ซึ่งเป็นพันธุ์ดั้งเดิมของพื้นที่ มีรสชาติที่โดดเด่นเป็นอัตลักษณ์แตกต่างจากแหล่งผลิตอื่น ผู้วิจัยจึงร่วมกับสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) และชุมชน ดำเนินการพัฒนาและยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งได้รับการตรวจสอบจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา และขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ “มะม่วงน้ำดอกไม้คู้บางกะเจ้า” แล้ว จึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถออกสู่ตลาดในระดับชาติและนานาชาติ

๑.๒.๒ ผลิตภัณฑ์เรืออีแปะจำลองคั้งบางกะเจ้า สามารถสื่อถึงวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องจากพื้นที่คั้งบางกะเจ้ามีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านอ้อมคั้งบางกะเจ้าทั้ง ๖ ตำบล และในแต่ละตำบลมีลำคลองจำนวนมากหลายสายที่ใช้เป็นเส้นทางสัญจร และขนส่งพืชพรรณจากสวนออกไปจำหน่าย ชุมชนคั้งบางกะเจ้ามีความสัมพันธ์กับสายน้ำ มีความชำนาญในการใช้เรือเป็นพาหนะ รวมทั้งการต่อเรือให้มีขนาดพอเหมาะแก่การใช้งาน เช่น เรืออีแปะ เรืออีแปะจำลองจึงเป็นตัวแทนของชุมชนที่สัมพันธ์กับสายน้ำ เป็นภูมิปัญญาในการคิดค้น เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มีความสวยงาม กะทัดรัด โดยใช้วัสดุเหลือใช้ของท้องถิ่น สามารถเป็นของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ใหม่ให้แก่ผู้บริโภคได้

๑.๒.๓ ผลิตภัณฑ์กะละแมคั้งบางกะเจ้า เป็นผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงวิถีวัฒนธรรมทั้งของชาวไทยและชาวมอญในพื้นที่คั้งบางกะเจ้า เป็นขนมพื้นบ้านโบราณที่อร่อย มีรสชาติกลมกล่อม หารับประทานได้ยาก เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำในช่วงเทศกาลสำคัญ เป็นเคล็ดทางภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่เชื่อมความสัมพันธ์ในหมู่พี่น้องและเพื่อนบ้านในการกวนกะละแม เพราะเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้แรงคนและใช้เวลาจนมากถึง ๘ ชั่วโมง ส่วนประกอบส่วนใหญ่มีอยู่ในท้องถิ่นทำให้ได้ของสดใหม่ สามารถผลิตสู่ตลาดภายนอกได้หากมีการพัฒนารสชาติ รูปแบบและบรรจุภัณฑ์

๑.๓ ผลการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชนคั้งบางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก ๓ ผลิตภัณฑ์ พบว่า

๑.๓.๑ ผลิตภัณฑ์มะม่วงน้ำดอกไม้คั้งบางกะเจ้า มีคุณภาพความโดดเด่นและอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ และจากการประกวดมะม่วงน้ำดอกไม้สุก รางวัลที่ ๑ เป็นมะม่วงน้ำดอกไม้ที่มีแหล่งผลิตจากพื้นที่คั้งบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เสมอ

๑.๓.๒ ผลิตภัณฑ์เรืออีแปะจำลองคั้งบางกะเจ้า เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ทักษะการประดิษฐ์ด้วยมือ ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากความประณีต ความเรียบร้อยของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้มาตรฐานก่อนออกจำหน่าย

๑.๓.๓ ผลิตภัณฑ์กะละแมคั้งบางกะเจ้า ได้มาตรฐาน “อาหารสะอาด รสชาติอร่อย” (Clean Food Good Taste) จากสำนักสุขาภิบาล กรมอนามัย และได้ผ่านการตรวจวิเคราะห์ ทดสอบ ตัวอย่างผลิตภัณฑ์กะละแมคั้งบางกะเจ้า จากห้องปฏิบัติการ กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แล้ว

๒. การพัฒนาผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ หรือองค์ความรู้ในกระบวนการผลิต และการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนคั้งบางกะเจ้าที่คัดเลือก มีดังนี้

๒.๑ ผลิตภัณฑ์มะม่วงน้ำดอกไม้คั้งบางกะเจ้า ได้พัฒนาโดยการจัดอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรชาวสวนมะม่วง เรื่ององค์ความรู้ในการดูแลผลผลิตและการควบคุมคุณภาพของมะม่วง การป้องกันศัตรูพืช การใช้ถุงคาร์บอนห่อมะม่วงเพื่อป้องกันศัตรูพืชและเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลผลิต การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนมะม่วงน้ำดอกไม้คั้งบางกะเจ้า เพื่อให้เกษตรกรรวมกลุ่มช่วยกันพัฒนา โดยมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ชุมชนท้องถิ่น เกษตรกร อำเภอพระประแดง เกษตรจังหวัด เกษตร

อำเภอ หมอหิน สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) และมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

๒.๒ ผลิตรั้วรีโออีแปะจำลองคั้งบางกะเจ้า มีการให้องค์ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าทางด้านวิถีวัฒนธรรมของรีโออีแปะในพื้นที่คั้งบางกะเจ้า การควบคุมคุณภาพการผลิตรั้วจากกรณีไม่มีต้นแบบและพัฒนาโดยการสร้างต้นแบบรีโออีแปะเพื่อให้ได้มาตรฐานเดียวกัน การประดิษฐ์องค์ประกอบในรีโออีแปะได้แก่สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงวิถีวัฒนธรรมชาวสวนใส่รีโออีแปะเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้แก่ผลิต

๒.๓ ผลิตรั้วรีโออีแปะจำลองคั้งบางกะเจ้า จัดให้มีการสาธิตและให้ความรู้ด้านกระบวนการผลิตแก่ชุมชน ปรับส่วนประสมของกะละแมเพื่อให้มีรสชาติอร่อยขึ้น และรสชาติใหม่โดยการโรยงาดำ งาขาว และเม็ดมะม่วงหิมพานต์อบเพื่อให้มีความหลากหลาย ปรับบรรจุภัณฑ์ให้สามารถบริโภคหมดในแต่ละครั้งโดยบรรจุใส่ซอง

๒.๔ ปัจจัยที่มีผลต่อการซื้อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนคั้งบางกะเจ้า ต่อการพัฒนาผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์

ผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย อายุ ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีสถานภาพสมรส มีการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพรับราชการ และมีรายได้อยู่ระหว่าง ๑๕,๐๐๑ - ๓๐,๐๐๐ บาท มีพฤติกรรมการซื้อสินค้าชุมชนเพื่อรับประทานเอง ในวงเงินการซื้อต่อครั้ง ๒๕๑-๕๐๐ บาท โดยรับข้อมูลและตัดสินใจด้วยตัวเอง

ผลการศึกษาข้อมูลความคิดเห็นต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า กะละแมมีบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม มีรสชาติอร่อย รีโออีแปะมีรูปทรง ขนาดพอเหมาะและมีสีน้ำตาลสวยงาม มีประวัติเรื่องราวที่น่าสนใจ มะม่วงน้ำดอกไม้มีบรรจุภัณฑ์สวยงาม มีความน่าเชื่อถือในคุณภาพการผลิต

ผลการศึกษาข้อมูลระดับความคิดเห็นของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยรวม พบว่า อยู่ในระดับเห็นด้วยระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่าด้านราคา ด้านผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับเห็นด้วยระดับมากที่สุด ส่วนด้านการส่งเสริมการตลาด และช่องทางการจัดจำหน่าย อยู่ในระดับเห็นด้วยระดับมาก

๓. การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ ของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนคั้งบางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก ดังนี้

การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ ของผลิตภัณฑ์ก่อนการพัฒนา พบว่า ผลตอบแทนสุทธิต่อปีของผลิตภัณฑ์มะม่วงน้ำดอกไม้คั้งบางกะเจ้าเท่ากับ ๒๐,๗๘๔ บาท ผลตอบแทนสุทธิต่อปีของรีโออีแปะคั้งบางกะเจ้าเท่ากับ ๔,๐๐๐ บาท ผลตอบแทนสุทธิต่อปีของกะละแมคั้งบางกะเจ้าเท่ากับ ๙๕,๘๕๐ บาท

การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ ของผลิตภัณฑ์หลังการพัฒนา พบว่า ผลตอบแทนสุทธิต่อปีของผลิตภัณฑ์มะม่วงน้ำดอกไม้คั้งบางกะเจ้าเท่ากับ ๓๑,๕๓๑ บาท ผลตอบแทนสุทธิต่อปีของรีโออีแปะจำลองคั้งบางกะเจ้าเท่ากับ ๑๐,๐๐๐ บาท ผลตอบแทนสุทธิต่อปีของกะละแมคั้งบางกะเจ้าเท่ากับ ๑๖๖,๕๐๐ บาท

สรุปว่า ผลิตภัณฑ์ทั้ง ๓ ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ผลิตภัณฑ์ มะม่วงน้ำดอกไม้คึ่งบางกะเจ้า เรืออีแปะจำลองคึ่งบางกะเจ้า กะละแมคึ่งบางกะเจ้า เมื่อมีการพัฒนาแล้วมีผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๕๑.๗๑, ๑๕๐.๐๐ และ ๗๓.๗๑ ตามลำดับ

ส่วนคุณค่าของผลิตภัณฑ์ทั้ง ๓ ผลิตภัณฑ์ พบว่า ๑) มะม่วงน้ำดอกไม้คึ่งบางกะเจ้าเป็นมะม่วงที่มีคุณภาพ รสชาติอร่อยแตกต่างจากแหล่งผลิตอื่น เมื่อเทียบกับราคาแล้วขายไม่แพง และจากการพัฒนาทำให้มะม่วงมีคุณภาพและมีมาตรฐานมากขึ้น ได้ยื่นจดทะเบียนกับกรมทรัพย์สินทางปัญญา ประกอบกับการได้รับรางวัลประกวดความหวานอร่อยของมะม่วงน้ำดอกไม้คึ่งบางกะเจ้า จึงสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้ให้ชุมชน ๒) คุณค่าของผลิตภัณฑ์เรืออีแปะคึ่งบางกะเจ้า พบว่า มีมูลค่าด้านจิตใจที่สื่อถึงวิถีวัฒนธรรมไทย เมื่อมีการพัฒนาบอกเล่าเรื่องราวและการใช้วัสดุธรรมชาติจึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่า ๓) คุณค่าของผลิตภัณฑ์กะละแมคึ่งบางกะเจ้า พบว่า ผลิตภัณฑ์มีความอร่อย มีคุณค่าด้านจิตใจสื่อถึงวิถีวัฒนธรรมความสามัคคี มีบรรจุภัณฑ์สวยงามพกพาได้สะดวก เหมาะเป็นของฝาก

๕. อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพ ในพื้นที่คึ่งบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีประเด็นที่นำมาอภิปรายดังนี้

๑. ประเด็นการสำรวจ คัดเลือกผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ ในพื้นที่คึ่งบางกะเจ้า ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์จากการที่สำรวจและขึ้นทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชนมีจำนวนมากถึง ๔๒ รายการ ส่วนใหญ่เป็นผลอันเนื่องมาจากการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๔ ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถสร้างงานสร้างรายได้ จากภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น จากการศึกษาเพื่อคัดเลือกผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์เพื่อการพัฒนา โดยใช้เกณฑ์ อัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความโดดเด่น มีส่วนประกอบของทรัพยากรท้องถิ่น และมีแนวคิดสู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นหลักในการพิจารณาคัดเลือก สอดคล้องกับแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์^๑ ที่ว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงข้อมูลอัตลักษณ์ไทยนั้น ประกอบด้วย วิถีชุมชนและสังคม ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ที่ว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ควรใช้เกณฑ์ แนวคิดผลิตภัณฑ์ใหม่ สื่ออัตลักษณ์เบื้องหลังคุณค่าผลิตภัณฑ์ เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตผู้บริโภค ได้เปรียบคู่แข่ง เป็นหลักการพิจารณาเพื่อคัดเลือก จึงได้ผลิตภัณฑ์ของพื้นที่คึ่งบางกะเจ้าที่มีความโดดเด่น ๓ ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ มะม่วงน้ำดอกไม้คึ่งบางกะเจ้า ผลิตภัณฑ์เรืออีแปะจำลองคึ่งบางกะเจ้า และผลิตภัณฑ์กะละแมคึ่งบางกะเจ้า

^๑ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การคิดเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเซสมิเดีย, ๒๕๕๓), หน้า

ส่วนประเด็นการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชนคึ่งบางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก ได้มีการดำเนินการพัฒนากระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมาตรฐาน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน องค์กร หน่วยงานภาครัฐ และสถานศึกษา สมาชิกกลุ่มต้องมีความรู้ เข้าใจและเห็นความสำคัญเกี่ยวกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นหลัก และมีกระบวนการเลือกสรรผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมแก่การพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมและยอมรับของสมาชิกกลุ่ม ประกอบกับการดำเนินการเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จะต้องมีความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน

๒. ประเด็นการพัฒนาผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ องค์ความรู้ในกระบวนการผลิต และการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนคึ่งบางกะเจ้าที่คัดเลือก

การพัฒนาผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์โดยการจัดให้ผู้ประกอบการ ได้รับองค์ความรู้ในกระบวนการผลิต ได้แก่การจัดอบรม หรือมีการสอดแทรกข้อเสนอแนะในระหว่างร่วมกิจกรรม หรือการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือกันในกลุ่ม สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพได้มากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ธัญภรณ์ เกิดน้อย^๒ และการพัฒนาทำให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่ม ทั้งจากองค์กรชุมชนและหน่วยงานภายนอก มีการระดมความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรครวมทั้งปรับปรุงให้ดีขึ้น เป็นการพัฒนาเชิงบูรณาการสู่ชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ บุญอนันต์ พินัยทรัพย์^๓ และการคัดเลือกพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นด้าน อัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความโดดเด่น มีส่วนประกอบของทรัพยากรท้องถิ่นที่มีคุณค่า และมีแนวคิดสู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ เบญจวรรณ บวรกุลภา^๔ ที่ว่านักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภคตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น กลยุทธ์การพัฒนาควรมีความแปลกใหม่ มีมาตรฐานโดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์ รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของ บริษัท ซูโอ เซ็นโก (ประเทศไทย) จำกัด (มหาชน)^๕ ที่ว่าสิ่งที่ต้องเร่งรีบทำการพัฒนาคือ ให้มีความเป็นสากลทั้งรูปแบบผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์

^๒ ธัญภรณ์ เกิดน้อย และคณะ, “การส่งเสริมศักยภาพชุมชนในการพัฒนาตำรับอาหารสุขภาพโดยใช้ผลผลิตในท้องถิ่น”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

^๓ บุญอนันต์ พินัยทรัพย์ และพลาพรรณ คำพรรณ, “ชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการสร้างสรรค์คืนพลังสู่ชุมชน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๒.

^๔ เบญจวรรณ บวรกุลภา, “กลยุทธ์ตลาดผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาไทยในแหล่งท่องเที่ยวชาวฝั่งทะเลภาคกลาง”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๒๖.

^๕ ซูโอ เซ็นโก (ประเทศไทย) จำกัด (บริษัทมหาชน), “การประเมินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในเขตภาคเหนือ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๗๒.

๓. ประเด็นประเมินมูลค่าของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนคึ่งบางกะเจ้าที่ได้รับการคัดเลือก

ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ชุมชนคึ่งบางกะเจ้าเมื่อผ่านการพัฒนาคุณภาพ และนำความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์กับลักษณะเฉพาะของทุนทางวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทรัพยากรท้องถิ่น มาเชื่อมโยงสร้างความโดดเด่นให้กับผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ให้เด่นชัดมากขึ้น ทำให้มูลค่าของผลผลิต/ผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ความคำนึงถึงความต้องการของตลาดในช่วงเวลานั้น และควรมองถึงอนาคตประกอบกันเป็นระยะ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่นิยมอยู่ในตลาดอย่างยั่งยืน และการพัฒนาควรเน้นด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งหมายถึงการออกแบบ เปลี่ยนรูปลักษณ์ เพิ่มทางเลือก ซึ่งทั้งมวลต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพด้วย และแนวคิดของ ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว^๖ ที่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์จะประสบความสำเร็จไม่ได้ถ้าปราศจากการพัฒนาทุนวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรมเป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัวและให้คุณค่าทางวัฒนธรรม ธุรกิจสามารถนำทุนวัฒนธรรม เช่น เรื่องราว (Story) เนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรมมาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ของตนโดยผ่านการใช้ทุนวัฒนธรรมสร้างความแตกต่าง หรือจุดขายให้กับสินค้าและสามารถนำไปเป็นกลยุทธ์ทางธุรกิจได้ด้วย

๖. ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ผลจากการวิจัย การพัฒนาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากฐานทรัพยากรชีวภาพ ในพื้นที่คึ่งบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีข้อเสนอแนะ สรุปได้ดังนี้

๑. เพิ่มจำนวนสมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ทั้ง ๓ ผลิตภัณฑ์ แต่ละผลิตภัณฑ์ร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ในการผลิต เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ได้คุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน และเพื่อให้สามารถเพิ่มจำนวนผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ระดับชาติและนานาชาติต่อไป

๒. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมะม่วงน้ำดอกไม้คึ่งบางกะเจ้าพระประแดง ควรดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำ (ร่าง) ระเบียบการให้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มะม่วงน้ำดอกไม้คึ่งบางกะเจ้า เนื่องจากต้องปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานของข้อกำหนดของกรมทรัพย์สินทางปัญญา และกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

๓. จัดให้มีที่ตั้งสำนักงานวิสาหกิจชุมชนมะม่วงน้ำดอกไม้คึ่งบางกะเจ้า เพื่อให้บริการแก่เกษตรกรในพื้นที่ทั้งด้านองค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร การตรวจสอบและให้ตราสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มะม่วงน้ำดอกไม้คึ่งบางกะเจ้าเพื่อรับรองตามมาตรฐาน ตัวกลางประสานระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

^๖ ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทุนวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๔), หน้า ๓๘.

๔. ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาให้ต่อเนื่อง ให้ชุมชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยวรับรู้ข้อมูล เพื่อเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์และสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่น

๕. ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนา ควรได้รับการพัฒนาต่อยอดต่อไปช่วงเวลาหนึ่ง จนกว่าให้ผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์สามารถดูแลและช่วยตนเองได้ก่อน เพื่อความยั่งยืนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการพัฒนาท้องถิ่น

๖. สำหรับการกำหนดกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

๖.๑ ด้านผลิตภัณฑ์ ควรกำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นคุณภาพผลิตภัณฑ์ และการผลิตต้องมีรสชาติ และประโยชน์ทางโภชนาการ

๖.๒ ด้านราคา ควรกำหนดกลยุทธ์ให้ราคาสินค้ามีความเหมาะสมกับคุณภาพ และมีมาตรฐาน และหากมีการให้ข้อมูลว่าเป็นสินค้าเพื่อชุมชน และเพื่อสิ่งแวดล้อม จะสามารถสร้างความเต็มใจจ่ายเพิ่มได้

๖.๓ ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรกำหนดกลยุทธ์ผ่านการแนะนำและให้ข้อมูล โดยผู้ชาย เพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน การโฆษณาผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ โบรชัวร์ วารสาร และสื่ออื่นๆ และควรมีการรับประกันสินค้า

๖.๔ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ควรกำหนดกลยุทธ์ มีบริการส่งสินค้ามีหน้าร้าน แสดง เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถสัมผัส และทดลองสินค้าได้

ในภาพรวมของการบริหารจัดการส่วนประสมการตลาด ควรให้ความสำคัญกับผู้บริโภคที่มีรายได้อยู่ระหว่าง ๑๕,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท ในกลุ่มอาชีพรับราชการ การศึกษาระดับปริญญาตรี ในช่วงอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี เป็นหลัก ซึ่งจะเป็กลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายที่เหมาะสมกับการดำเนินการกลยุทธ์ทางการตลาดมากที่สุด

๑. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการดำเนินการเพิ่มช่องทางทางการตลาดให้แก่ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนา และมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ เพื่อให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์บรรลุตามเป้าหมาย รวมทั้งคำนึงถึงความต้องการของตลาดในแต่ละช่วงเวลา ทั้งปัจจุบันและอนาคตด้วย

๒. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการบูรณาการ เพื่อกำหนดนโยบายและมาตรการการสนับสนุน ส่งเสริมการผลิตและการตลาดให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๓. จัดให้มีศูนย์บริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจที่เข้าไปในพื้นที่คุ้มบางกะเจ้า หรือเป็นตัวแทนจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของพื้นที่ จัดบริการอบรม ส่งเสริมการผลิตที่ได้มาตรฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

๔. จัดให้มีการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ โดยปรับหรือเปลี่ยนให้ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลาย มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพิ่มรูปปลั๊กอินที่ใหม่มีความเหมาะสมกับสภาพของสังคมและตลาด

การวิจัยครั้งนี้มีประโยชน์และได้ผลเป็นรูปธรรม แก่สังคมและประชาชนในพื้นที่คือทำให้ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น และเป็นการประชาสัมพันธ์ผลผลิตของชุมชนในระดับชาติและนานาชาติ ได้รู้จักพื้นที่และคุณค่าวิถีวัฒนธรรมไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **การคิดเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: ชัคเซลมีเดีย, ๒๕๕๓.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

ฉัญภรณ์ เกิดน้อย และคณะ. “การส่งเสริมศักยภาพชุมชนในการพัฒนาตำรับอาหารสุขภาพโดยใช้ผลผลิตในท้องถิ่น”. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

บุญอนันต์ พิณภัทรชัย และพลาพรรณ คำพรรณ. “ชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการสร้างสรรค์คีนพลังสู่ชุมชน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๙.

เบญจวรรณ บวรกุลภา. “กลยุทธ์ตลาดผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาไทยในแหล่งท่องเที่ยวชาวฝั่งทะเลภาคกลาง”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒.

ชูโอ เซ็นโก (ประเทศไทย) จำกัด (บริษัทมหาชน). “การประเมินโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ในเขตภาคเหนือ”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทู่นวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

Evans. S. **Contemporary Japanese Design**. UK : Collins & Brown Limited, 1991.

Hawkins. D. I., R. J. Best and K. A. Coney. **Consumer Behavior : Implications for Marketing Strategy**. Texas: Business Publications, Inc., 1983.

Central Government Intervention to Local Government Organizations:
The case study of Parknum Samutprakarn and Kalasin Municipalities
การแทรกแซงของรัฐบาลกลางต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา เทศบาล
เมืองปากน้ำสมุทรปราการ และเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

Major Chalernpol Saributra*

ABSTRACT

This study has the following four objectives 1. To examine the nature of intervention in local administrative organizations through public policy, 2. To determine the implications of central government intervention with regards to contents and execution of the local administrative development plans, 3. To investigate the patterns of local administrative adaptation in response to central government intervention; and 4. To study local administrative organizations' problems and obstacles, and identify recommendations that may be useful to management of municipalities' affairs. The time frame of this research is from the fiscal year 2011 – 2013. The researcher focuses on two forms of qualitative research: 1) documentary research such as theoretical concepts, legal framework, and academic documents in foreign countries and Thailand and 2) in-depth interviews of elected administrators such as mayors, chief government officials and municipal assembly members, including the president of the municipal assembly. The researcher's findings lead to the following response to the four objectives.

Regarding the first objective, the research reveals that the public policy during Prime Minister Yingluck Shinawatra's premiership is consistent with the directive principles of fundamental state policies in accordance to the Constitution of the Kingdom of Thailand. Despite the fact that such public policy is beneficial to the state, official mandates issued by the Ministry of Interior and the Department of Local Administration to local government organizations can be considered a drawback and regarded as intervention on the administrative rights of local government organizations. Such practice contradicts the principle of local

---

* A student of doctoral program in public administration (public policy) school of public administration, NIDA.

governance, which states “local administrative organizations should have the liberty to manage its own region in accordance to the law,” and goes against various legal documents such as the State Administration Act, B.E. 2534, the Municipality Act, B.E. 2496, and the Determining Plans and Process of Decentralization to Local Government Organization Act, B.E. 2542. These public policies allow the central government to excessively control and oversee local government organizations and limit local government organizations’ abilities to earn revenues on their own.

As for the second objective, the research discovers that (1) impacts on budget: both municipalities were slightly affected, because only one percent or two million Baht of the two hundred million Baht annual budget were used to satisfy government intervention; (2) fiscal impacts: The two municipalities were greatly affected because the central government retains its authority on revenue collection and distributes such earnings to local administrations in the form of subsidy and revenue share from government agencies, totaling approximately 80 percent of the annual revenue. The remaining 20 percent comes from local administrators’ own effort; (3) impacts on the execution of municipal development plan: both municipalities were greatly affected by official mandates issued by the Ministry of Interior and the Department of Local Administration, which provide a directive for local administrative organizations to carry out public policy projects. In addition, the research suggests that Park Num Samut Prakarn Municipality has been influenced by informal political intervention. For instance, central government politicians commanded the municipality to enlist community members to participate in political events from time to time. Such informal intervention puts the municipality in an uncomfortable position, because the activities are not included in the municipal development plan.

Concerning the third objective, the research indicates that there are two scenarios the municipalities used to adapt to government intervention. In the first scenario, both municipalities are able to make proper adjustments in accordance to public policies set forth by the government without obstructing such policies. In the second scenario, municipalities are not able to properly adjust their perspective and mentality to government intervention because such intervention lowers the municipal expense budget by the amount that could have been spent on additional public service.

Keywords : Central government intervention, Local government Organizations, Municipality

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์การวิจัยรวม ๔ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาการแทรกแซงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านแนวนโยบายของรัฐ (๒) เพื่อศึกษาผลกระทบต่อเนื้อหาสาระและการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากการแทรกแซงของรัฐบาล (๓) เพื่อศึกษาลักษณะแนวทางการปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากการแทรกแซงของรัฐบาล และ (๔) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคพร้อมข้อเสนอแนะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันเป็นประโยชน์ในการบริหารงานของเทศบาล ในด้านระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบ (Findings) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อสรุปได้ดังนี้

๑) นโยบายรัฐบาล (สมัยที่นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี) นับเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ทุกประการ และเป็นนโยบายที่ดี แต่การที่มีหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทยและกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสั่งการลงไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น นับเป็นข้อเสีย นับเป็นการแทรกแซงก้าวล่วงอำนาจอิสระในการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งขัดหลักแนวคิดทฤษฎีที่ว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจอิสระในการบริหารงานที่เป็นไปตามระเบียบกฎหมายที่กำหนดไว้ และยังมีกฎหมายที่สำคัญหลายฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ พ.ร.บ.เทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ พ.ร.บ.การกระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ในการควบคุมกำกับดูแลท้องถิ่นมากเกินไป และกระจายอำนาจในด้านการจัดหารายได้ด้วยตนเอง ที่ยังอยู่ในระดับน้อยมาก

๒) ผลกระทบด้านงบประมาณ ทั้ง ๒ เทศบาลดังกล่าว ได้รับผลกระทบน้อย เพียงร้อยละ ๑ หรือเงินงบประมาณ ๒ ล้านบาท ของงบประมาณประจำปี ๒๐๐ ล้านบาท (๒) ผลกระทบด้านการคลัง ทั้ง ๒ เทศบาลดังกล่าวได้รับผลกระทบมาก เพราะรัฐบาลรวมศูนย์อำนาจในการจัดหารายได้ไว้เป็นส่วนใหญ่ แล้วจัดสรรรายได้ให้แก่ท้องถิ่นในรูปแบบของเงินอุดหนุนและเงินรายได้ที่หน่วยงานของรัฐจัดเก็บ แล้วแบ่งให้ท้องถิ่น รวมทั้งสิ้นประมาณ ร้อยละ ๘๐ และให้ท้องถิ่นจัดเก็บเองเพียงร้อยละ ๒๐ ของเงินรายได้ประจำปีงบประมาณทั้งสิ้น (๓) ผลกระทบต่อการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาท้องถิ่น ทั้ง ๒ เทศบาลดังกล่าวได้รับผลกระทบมาก โดยหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทยและกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น สั่งการให้ท้องถิ่นปฏิบัติงานตามโครงการที่ระบุไว้ในหนังสือสั่งการตามแนวนโยบายของรัฐ นอกจากนี้ ยังพบว่า เทศบาลเมืองปากน้ำสมุทรปราการได้รับผลกระทบจากการแทรกแซงทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการด้วย เช่น นักการเมืองระดับชาติสั่งให้จัดราษฎรไปร่วมชุมนุมหรือร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง ทำให้เทศบาลอึดอัด เพราะเป็นกิจกรรมที่ไม่มีอยู่ในแผนพัฒนาเทศบาล

๓) การปรับตัวของเทศบาลมี ๒ ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่ ๑ การปรับตัวได้ดีในการปฏิบัติงานของทั้ง ๒ เทศบาล เพื่อเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาล ไม่ให้มีการขัดนโยบายของรัฐเกิดขึ้น ส่วนในลักษณะที่ ๒ การปรับตัวไม่ได้ดีในด้านความรู้สึกหรือด้านทัศนคติเนื่องจากการแทรกแซงของรัฐบาลทำให้งบประมาณรายจ่ายของเทศบาลลดลง เพราะถูกเบียดบังไป แทนที่จะได้นำเงินรายได้ดังกล่าวไปจัดทำบริการสาธารณะได้มากยิ่งขึ้น

สำหรับข้อเสนอแนะ ประการแรก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ (๑) รัฐบาลควร ยกเลิกการแทรกแซงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในรูปแบบของหนังสือสั่งการหรือด้วยวาจา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกระทรวงมหาดไทยและกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สั่งการลงไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรปล่อยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจอิสระในการพิจารณาสั่งการการปฏิบัติงานตามแนวนโยบายของรัฐที่เห็นว่ามีเหมาะสมแก่ท้องถิ่น (๒) ควรปรับปรุงแก้ไขระเบียบกฎหมายว่าด้วยการเงินการคลังท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการรายได้เพิ่มสูงขึ้น เพื่อท้องถิ่นจะนำเงินรายได้ไปจัดบริหารสาธารณะได้มากยิ่งขึ้น ประการที่สอง ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ควรให้มีการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ และการศึกษาอบรมให้ความรู้ในเรื่องสำคัญ ได้แก่ (๑) แนวคิดทฤษฎีการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (๒) ขอบเขตของการแทรกแซงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยฝ่ายบริหาร (รัฐบาล) ฝ่ายนิติบัญญัติ (รัฐสภา) และฝ่ายตุลาการ (๓) แนวนโยบายของรัฐ กฎหมาย และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการแทรกแซงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น บุคคลเป้าหมาย ได้แก่ ฝ่ายบริหารและฝ่ายสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐได้อย่างถูกต้อง

คำสำคัญ : การแทรกแซงของรัฐบาล, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, เทศบาลเมือง

1. Background and Importance of the Problems

In B.E. 2542(1999), the legislative body passed a law to decentralize executive power and give local government organizations power to govern. Through Section 16 of Determining Plans and Process of Decentralization to Local Government Organization Act, B.E. 2542 (1999), the Committee on Decentralization to Local Government Organization, to be chaired by the Prime Minister, was established with 16 different roles and power. Most important are its power to (1) establish decentralization plan to empower local governments and action plans to be approved by the Cabinet and National Assembly and (2) determine duties shared between central government and various local governments in provision of public service system. According to Section 16, with regards to provision of public services, the law specifies that “The City of Pattaya and Sub-district Administrative

Organization shall have power to systematize the public services for the benefit of local communities as follows: (1) establish local self-development plan ... (31) other activities for the benefit of local communities announced by the Committee”.

In conjunction to this, the Ministry of Interior passed a regulation called Regulation on Establishment of Development Plan for Local Government Organization, B.E. 2548 (2005), which empowered local municipalities to create their own development plans, but these plans and their respective implementation procedures must comply with the guidelines set by the ministry under its Regulation on Creation and Cooperation of Local Government Organization, B.E. 2546 (2003). The regulation specifies three types of development plan for local government organizations. The first type is strategic development plan. It is a long term development plan, involving local government’s plan to improve social and economic conditions through strategic planning and development in local government organization. Ultimately, strategic development plan aims to show vision, duty, and goal for future development, in line with Thailand’s National Economic and Social Development Plan, provincial development plan, and district development plan. The second type of local government development plan is called three-year development plan. It is a “rolling plan”, which involves implementation and evaluation process on a yearly basis. This three-year plan leads to process for creating annual budget for local government organizations, and municipalities use these development plans to come up with their annual budget, expenditure, and supplementary budget. Essentially, local governments would bring up the three-year plan to plan the budget needed; the process involves careful planning as well as participants from local citizens. Lastly, the third type of development plan is action plan, which is the actual activity of the local government organizations. It involves details on future development projects and projects that have been implemented in each region during a fiscal year. This way the public would know the types of projects that have taken place.

Government policies can be found in many areas including: 1) the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2550, 2) government’s stated policies, 3) the Eleventh National Economic and Social Development Plan B.E. 2555 – 2559 (2012 – 2016), and 4) Determining Plans and Process of Decentralization to Local Government Organization Act, B.E. 2542. Besides these four areas, there may be other laws and regulations, which specified government policies as well. Ultimately,

these lead to channels for intervention of government policies on local government organizations. The legislative body may intervene through passing of laws/acts that may neutralize effective of local government organization. Examples of these includethe Decentralization Act, B.E. 2542, the Municipality Act, Budget Procedures Act, and various regulations on regional finance. In addition, the executive branch may intervene onlocal government organization through its usual course of managing the state affairs under the rules and regulations enacted by the legislative body. Its influence can be felt though its management of central administration as well as regional offices. Lastly, the judicial branch may intervene through enforcement of laws and regulations pertaining to local government organizations, such as the Act on the Determination of Powers and Duties among Courts, B.E. 2539 (1996). Given these three channels, however, it is more likely that intervention on local government organizations comes from the executive branch, namely through government’s implementation of policies. These may include through implementation of 1) policies on drug prevention and suppression, 2) policies on supporting Royal Development Projects or projects following Sufficient Economy philosophy, 3) populist policies including welfares for the elderly, 4) projects to preserve important national institutions, 5) policies to prevent and reduce traffic accidents during holidays, 6) policies supportingcommunity welfare funds, 7) policies promoting Thailand’s Local Cooperative to Protect Green Area, 8) policies for city planning, etc. These various policies create both positive and negative impacts, and essentially affect the governance of municipalities, which in turn directly influence the implementation of municipal development plans.On the same note, Ministry of Interior’s Regulation on Establishment of Development Plan for Local Government Organization, B.E. 2548 directs that local government organizations set their fiscal and supplementary budget based on the expense needed to carry out their respectivethree-year plan and must lay out plans for reforms to achieve their goals. These actions have led to lack of independent governance among local government organizations and affected the spending of regional budget, which is already limited. All in all, however, government intervention may have both positive and negative spillover to various regions and the country as a whole.

The current problem of government intervention on development planning of local government organizations inspires the researcher to research local

government organizations at municipal level, a level represented by large organizations with various responsibilities. Specifically, the researcher aims to uncover whether intervention is committed through government policies by the actors within the executive branch, including the government and the central and local agencies, and possibly within the legislative branch through enactment of legislations.

2. Research Objectives

There are four important research objectives as follows:

- 1) To study intervention on local government organizations through public policy
- 2) To study the impacts of intervention on the contents of development plans and on plan's implementation
- 3) To investigate the patterns of local government adaptation in response to central government intervention through public policy
- 4) To study local government organizations' problems and obstacles, and identify recommendations that may be useful to management of municipal affairs

3. Research Methodology

The research is conducted based on the theoretical frameworks of centralization of power, decentralization of power, local governance, New Public Management approach, and by examining case studies of interventions on local government organizations in England, Japan, South Africa and France, as well as related researches.

This research prioritizes the qualitative method. Important sources include:

- 1) Document research, which can be categorized into two types. (1) Primary sources, such as conceptual and theoretical writings on the decentralization of power to local government organizations based on domestic and foreign experience; documents, memorandums and conference minutes, such as annual municipal budget bill on expense for the fiscal years of 2011 to 2013, municipal development plan and execution plan for the fiscal year of 2011 to 2013; announcements or mandates from the Ministry of Interior; memos and executive order from Provincial Office for Local Administration (Group of Local Promotion and Development); and executive mandates from the Department of Local

Administration of the Ministry of Interior. (2) Secondary sources, such as news, interviews, analyses, and documents from academic seminars as well as other related research documents.

2) In-depth interviews from key informants, such as mayors, presidents of the municipality assembly, municipal clerks, deputy municipal clerks, directors of the finance division, and directors of research and policy planning division. The units of analysis in this research include:

(1) Park Num Samut Prakarn Municipality, which is located in Bang Mueang Sub-district, Samut Prakarn District, Samut Prakarn Province. It is approximately three kilometers away from the Samut Prakarn District Office. Park Num Municipality has recently been elevated from Bang Mueang Sub-district organization to the Park Num Samut Prakarn Municipality. The researcher believes that Park Num Samut Prakarn Municipality would represent city municipalities, town municipalities, and sub-district municipalities near Bangkok's perimeter.

Key informants include the Mayor of Park Num Samut Prakarn Municipality (Mr. Siri Chanhuab), the Municipal Clerk of Park Num Samut Prakarn Municipality (Mr. Pakapong Pojchalongsil), the Director of the Finance Division (Mrs. Wasinee Meknitikul), and the Director of Research and Policy Planning Division (Mrs. Wansa Jane-ariwongse).

(2) Kalasin Municipality, which was established by the Royal Decree of Kalasin Municipality, Maha Sarakham Province, B. E. 2480 (1937) on the March 14, 1937 to be called "Kalasin Municipality, Maha Sarakham Province." Previously 4.04 square kilometers, the municipality had requested to expand to 16.96 square kilometers in 1981, which was granted by a royal decree on September 27, 1982. Currently, the Kalasin Municipality can be separated into three districts with 18 municipal assembly members. The researcher views that the Kalasin Municipality would represent city municipalities, town municipalities, and sub-district municipalities in up-country regions.

The important informants include the Mayor of Kalasin Municipality (Mr. Jaruwat Boonperm), President of Municipal Assembly (Mr. Kosit Theerakul), Municipal Clerk of Kalasin Municipality (Mr. Chalong Karnlert), Acting Municipal Clerk of Kalasin Municipality/Deputy Municipal Clerk (Mrs. Ubonrat Pieakjumpa), Director of Finance Division (Mrs. Ubonrat Pieakjumpa), Director of Research and Planning

Division (Mr. Apiwat Pakitung), and the Head of Planning and Budgeting Department (Master Sergeant First Class Somchai Somanusnanon).

The researcher spent 24 months from October 2012 to September 2014 to acquire qualitative research materials through interviews, document research, and related researches. In terms of research methodology for the in-depth interviews, the researcher utilizes open-ended questions.

4. Research Conclusion

The outcome of the research can be separated into three main points in accordance to the following research objectives: 1) to examine the nature of intervention on local government organization through public policy; 2) to study the impacts of intervention on the contents of development plans and plan's implementation; and 3) to investigate the patterns of local government adaptation in response to central government intervention.

4.1 Intervention on Local Government Organization through Public Policy

The study on the procedure and process of interventions on local government organization through public policy reveals important implications regarding the procedure and process of interventions, which can be summarized as follows:

Intervention on local government organization in Thailand can be classified into three types: (1) legislative intervention; (2) administrative intervention; and (3) judicial intervention.

In the case of legislative intervention, legislators issue laws such as constitutional laws and related acts. For instance, the Municipal Act, B. E. 2496 is an important legal document which clearly establishes the appropriate process and procedure for intervention on local government organization in the form of municipality, by giving authority to provincial governors to oversee city municipality and town municipality as well as empowering the chief district officer to oversee sub-district municipality.

The Regulation on Receiving, Disbursing, Depositing, Maintaining, and Auditing of Funds for Local Government Organization, B.E. 2541, issued by the Ministry of Interior, establishes the appropriate process and procedure for intervention on local government organizations by delegating authority to the Permanent Secretary of the Ministry of Interior, provincial governors, chief district

officers, and deputy district officers as the head of sub-district. The regulation gives the power to interpret and to resolve issues to the permanent secretary of the Ministry of Interior; the power to conduct regional inspection to provincial governors, chief district officers, and deputy district officers and auditor general; and the power to approve annual budget expense of local government organizations to provincial governors and chief district officers.

The official mandates of the Ministry of Interior is considered a form of intervention on local government organizations through public policy, in which case the Ministry of Interior implements public policy under the direction of the Prime Minister. The Minister of Interior or the Permanent Secretary of the Ministry of Interior or the Director-General of the Department of Local Administration will issue the official mandate from to regional administrative organizations, through provincial governors. Then, provincial governors would issue an order by referencing the official mandate of the Ministry of Interior to be issued to local government organizations.

From 2011 to 2013 there have been multiple official mandates from the Ministry of Interior. This indicates that the procedure and process of intervention on local government organization through public policy, by the Ministry of Interior, plays an important role in regulating and overseeing every form of local government organizations. The Ministry of Interior implements public policy by issuing official mandates which can be regarded as a form of intervention on local government organization through public policy, among many other forms of interventions. The researcher would like to present the analysis of such intervention in the form of official mandates.

The outcome of this research indicates that the municipality often receives mandates from the Ministry of Interior to operate in accordance to government's policies even though such policies are not included in municipal development plan, which should have originated from the needs of local citizens. The researcher discovers that local government organizations often receive order to operate in accordance to policies, which are mandated in a top-down manner. Examples include setting budget for: (1) policies on supporting Royal Development Projects; (2) policies on drug prevention and suppression; (3) projects to preserve important national institutions; (4) policies promoting Thailand's Local Cooperative to Protect Green Area; (5) policies for city planning; (6) policies to prevent and reduce traffic

accidents during holidays; (7) policies supporting community welfare funds; and (8) policies on supporting projects following Sufficient Economy philosophy. All of these suggest misappropriation of resources and create a direct impact on implementation of municipal development plan.

4.2 Impacts of Government Intervention on the Contents of Local Government Organizations' Development Plans and Plan's Implementation

Interventions on the contents of development plans and plan's implementation in Kalasin Municipality and Park Num Samut Prakarn Municipality have important implications.

In the case of strategic planning for the three-year development plan of Kalasin Municipality, the municipality attempts to develop strategies that are in line with public policy, provincial development plan, local development plan, and community development plan in the following ways:

1) Attempts to adjust municipal development plan to be consistent with government policies and provincial development plan, which are abstract in nature and are implemented annually. These policies include: (1) policies on supporting Royal Development Projects; (2) policies on drug prevention and suppression; (3) projects to preserve important national institutions; (4) policies promoting Thailand's Local Cooperative to Protect Green Area; (5) policies for city planning; (6) policies to prevent and reduce traffic accidents during holidays; (7) policies supporting community welfare funds; and (8) policies on supporting projects following Sufficient Economy philosophy.

2) In the case that projects are mandated by the central government and are inconsistent with the municipal development plan, the municipality would approve funding from the reserve funds in cases of emergency, such as the project to address natural disasters like flood and drought and the project to create conscience on the institution of monarchy. This is a necessary step to solve urgent issues; these reserve funds is set at approximately 1 million Baht annually.

3) The project to address problem of illicit drugs is part of the public policy and tremendously impacts the execution of municipal development plan, because it is the most challenging project, given the difficulty of the issue. The municipality must consistently comply with such policies on an annual basis, because it affects the performance and evaluation of the municipality contest.

4) The most drastic government policy to affect the municipality is the policy to increase college graduate salary to 15,000 Baht and vocational degree holder salary to 9,000 Baht without funding from the state, so the municipality has a burden to back pay from the beginning of the fiscal year onwards.

5) Another factor that affects the contents and execution of municipal development plan is the revenue share from government agencies or government subsidies to the municipality. When the central government is unable to obtain sufficient revenue due to problems of national economy such as the floods in 2011 and 2012, the financial aid to the municipality will be delayed. However, while there is adverse impact on plan's implementation, the municipality would make sure that public infrastructure projects would continue. These include building of roads, bridges, drainage, water supply, and electricity, and projects to fund cultural festivities like the Loy Kratong Festival, Buddhist Lent, and Song Kran Festival. Such projects cannot easily be dismissed because they directly impact the voting results of local administrators, elected by the residence. Thus, local leaders pay much attention to these types of projects in order to be reelected.

4.3 Patterns of Local Government Organization Adaptation in Response to Central Government Intervention

After examining patterns of adaptation of the municipality to central government intervention from interviews of local administrators and municipal assembly leaders of Kalasin Municipality, it is evident that the Kalasin Municipality has the following methods of adapting to government interventions: 1) adjustment of budget due to budget limitations and the lack of central government funding for increasing the salary of those with a Bachelor's degree to receive 15,000 Baht monthly salary and vocational degree holder salary to receive 9,000 Baht, done through cutting the budget and changing the status of some employees to contractor status; 2) policy alignment with government policy by arranging and including such policy in advance in the three-year municipal development plan and annual municipal budget expense because such projects have to be carried out annually, such as the Royal Development Projects and projects to address illicit drug; and 3) Municipal adjustment by taking government policy, provincial policy, and municipal policy into consideration in order to make a coherent policy to be written into the three-year municipal development plan and annual municipal budget expense. While most projects are abstract in nature, public infrastructure

projects such as roads, bridges, drainage, water supply, and electricity are concrete projects based on public demand and are not subjected to government intervention.

On the other hand, the Park Num Samut Prakarn Municipality adapts to central government intervention in the case of annual mandatory projects such as projects to honor and celebrate the His Majesty the King's birthday and illicit drugs prevention projects. The municipality makes adjustment without waiting for official mandates by specifying such projects in the municipality development project and annual municipal budget expense in advance.

Despite the fact that the principle of decentralization of power to local authorities gives autonomy to local government organizations, the law regulates that the provincial and district administrators maintain authority over local administrative organizations within the region. Each year, the central government orders local administrators to proceed with projects which are not written in the plan. Such orders depend on the political climate and local administrative organizations must abide by such orders. For instance, central government politicians orders the municipality to enlist citizens to participate in campaign events, in which case the municipality has to pay for all the expenses while the province would exempt some financial regulations to permit the utilization of reserve funding as a special case. The municipality must adapt by responding to the central of government, otherwise it will face adverse consequences in various forms.

5. Discussions

This research is conducted with the three following objectives: (1) to study the nature of intervention on local government organization through public policy; (2) to study the impacts of intervention on the contents of development plan and on plan's implementation; (3) to investigate the patterns of local government adaptation in response to central government intervention. In the following section, the researcher would like to discuss the findings of a case study on Kalasin Municipality and Park Num Samut Prakarn Municipality.

From exploring this topic, the researcher is able to distinguish patterns of interventions on local government organizations through public policy into four forms: (1) legislative intervention; (2) administrative intervention; (3) management

intervention; and (4) fiscal intervention. The researcher would elaborate on these four types of interventions below.

First, legislative intervention refers to the procedure by which the government transforms important laws into government policies and utilizes such policies to amend laws and regulations in order to justify government policies and provide necessary legal backings for implementations. Thus, the researcher perceives that intervention on local government organizations through public policy can be considered as a form of legislative intervention.

Second, administrative intervention takes place when the law allows administrative authority to central and regional government agencies such as the Ministry of Interior, the Department of Local Administration, province and district administrations. It appears that there are multiple legal documents granting such powers such as State Administration Act, B.E. 2534, and Municipality Act, B.E. 2496. The State Administration Act prescribes that “provincial governors and chief district officers have the responsibility to oversee the administration of local government in accordance to the law.” This can be regarded as administrative intervention on local government organization through public policy. As such, administrative intervention measures are utilized in order to bring policies to fruition.

Third, management intervention occurs when the central government orders central and regional government agencies to intervene in the management of local government organization in order to guarantee the compliance of government policies, resulting in local government organization lacking the freedom to manage its own affairs. Such practice contradicts the principle of local governance. The research reveals that central government agencies implement public policies through passing of official mandates issued by the Ministry of Interior and the Department of Local Administration to provincial governors and chief district officers, respectively. These official mandates are passed on to local administrative organizations in order to include government policies into the three-year development plan and annual municipal budget expense. Once the municipal assembly approves the budget proposal and presents involved authorities to provincial governors and chief district officers in each case, the budget proposal becomes effective.

The research findings suggest that there is high degree of management intervention through use of official mandates by central and regional government.

Thus, management intervention should not occur and should remain under the discretion of government policies, which grant autonomy to local administrations, in accordance to the principle of local governance that “local government organizations should have the liberty to manage its own region.”

Fourth, fiscal intervention defines an instance in which the government issues fiscal policies by relying on current regulations or amending regulations in order to cater to government fiscal policies. The level of fiscal intervention on local government organization through public policy appears to be extensive. This can be observed in the following examples: (1) Project to provide financial aid to the municipality, and (2) the revenue share from government agencies or government subsidies to the municipality. Since local administrative organizations receive approximately 80 percent of its annual budget from the central government financial aid and earning shares from central and regional government agencies, the remaining 20 percent of the annual budget comes from local government earnings.

The researcher views that the central government should restructure its fiscal policies at the local level by adjusting certain regulations to increase the capacity of local government organizations to be able to collect higher revenues on their own, while the government only provides financial aid in the form of subsidy.

Regarding the second objective, the research outcomes suggest that the four forms of government intervention on local government organizations through public policy do not significantly impact the contents of the municipal development plan, as the municipality uses only one percent of its budget to satisfy such intervention. However, such forms of intervention drastically affect the implementation of municipal development plan due to the impacts of fiscal and management interventions. It can be considered that these interventions affect not only local perception but also local mentality that government intervention through public policy sharply contradicts the principle of local governance which states, “local administrative organizations should have the liberty to manage its own region.”¹

Regarding the third objective, in terms of local adaptations to government intervention through public policy, local government organizations are able to

---

¹Personal interview Boonperm Jaruwat, Mayor of Kalasin Municipality, 5 March 2013 and 8 May 2014.

make adjustments given that the administrative intervention is sanctioned by the regulation which grants provincial governors and chief district officers the power to command and oversee local administration. Local administrative organizations must effectively adjust to central government intervention; otherwise they risk being accused of defying public policies. Such actions may bring adverse consequences to the local organizations.²

In the perspective of the researcher, the outcomes of this study correlate with other academic findings. These findings are discussed below:

1. The findings from Thanet Charoenmuang (2001, pp. 122-126) which concluded that “there is too much intervention on municipalities by the central administration, especially through the legislative angle. This results in municipalities having limited scope of authority but too many responsibilities, without adequate funding. Generally, central government intervenes through three policy channels: on administration, on finance, and on management. And, it is from such intervention that leads to the problem of ambiguous relationship between state and local governments, resulting in operational gaps.”³

2. The outcomes of the study titled, “The Relationship between the State and Local Government Organization: Case Study on the Control through Use of Official Mandate on Local Sub-district Administration in Mae Onn Area, Chiang Mai,” indicated that the Department of Local Administration of the Ministry of Interior is a central government apparatus that issues official mandates to sub-district administrative organizations through the provincial governor and the chief district officer who pass such official mandates to the province and the district, and subsequently, to be directed to the sub-district administrative organization. This practice poses an obstacle to the management of sub-district administrative organizations and contradicts the principle of decentralization of power to local authority.⁴

---

² Personal interview, Chanhuab Siri, Mayor of Park Num Samut Prakarn Municipality, 22 April 2014.

³Charoenmuang, T, **Karn Pok Klong Suan Tong Tin Kub Karn Boriharn Jud Karn Tong Tin: Eek Mi Ti Khong Ar Ra Ya Tum Lok [Local Administration and Management : Another Dimension of World Civilization]**, 2nd ed, (Bangkok : Kobfai Publishing Project, 2010).

⁴Gavijong, A, “Kwam sum phan ra whang rat kub ong korn pok klong suan tong tin: ko ra ni suek sa karn kuab kum duay vi tee sung karn phan nung sue ratchakarn soo ong karn bo ri

3. The research of the National Institute of Development Administration (2003), titled “Jurisdiction and Relationship among Local Government Organizations, Central Government, Regional Administration, and Interrelations among Local Government Organizations,” intended to clarify the jurisdiction of central, regional, and local government organizations to avoid overlaps and provide direction for future responsibility transfers. The study concluded that “relationship among central government, regional administrative organizations, and local administrative organization should be restructured to enhance integration and efficiency at the central, provincial, and local levels. Most importantly, local administrative organizations are national entities that cannot be separated from the state and still rely on the state’s budget. Hence, local administrative organizations must fulfill their responsibilities to the central government by carrying out the mandatory tasks of local administrative organizations. The state is obliged to oversee local administrative organization in accordance with the Constitution.” Although this study does not explicitly mention intervention on local government organizations, the researcher believes such intervention to be present. The degree of intervention depends on the distribution of responsibilities and whether or not the relationship among central, regional, and local administrative organizations permits such opportunity for intervention.⁵

6. Recommendations

From conducting this research, the researcher is able to compile recommendations as follows.

1) Laws pertaining to local government organizations should be amended to exclude phrases or clauses that contradict the Constitution, which is the highest law

---

harn suan tum bon nai ampur mae oon chungwad Chiang Mai” , **Thesis**, (Faculty of Social Science : Chiang Mai University, 2012).

⁵National Institute of Development Administration, “Rai ngarn vi jai ruaung korb ked um naj nar ti lae kwarm sum phan ra whang ong korn pok klong suan tong tin kub ratcha karn bor ri harn suan klang lae suan pumi park lae ra whang ong korn pok klong suan tong tin duay kun aeng ta lord chon roob bab lae ka nard ti mor som kong ong korn pok klong suan tong tin nai pra tet thai lem” , **Research Report**, (Bangkok : National Institute of Development Administration, 2003).

of the nation. For instance, the Constitution uses the phrase “regulate and supervise local administrative organizations” (Section 282 of the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2550). However, multiple acts still use the phrase “control and supervise local administration” (Section 57(7) and Section 65(4) in the State Administration Organization Act, B.E. 2534). Hence, the phrase “control and supervise” should be replaced with “regulate and supervise.” Moreover, other laws that contradict the principle of decentralization of power and local governance should be amended accordingly.

2) The central government should minimize intervention on local administrative organizations, especially intervention through official mandates that calls for cooperation on policies or projects that are not part of local government’s responsibilities in accordance to the law. Such intervention may contradict the intent of local governance which allows the local citizens to take part in administration as a juristic person within the local administration instead of the regional administration.

3) For projects or policies that the government deems to be appropriate or require cooperation from local government organizations due to their close ties with the community, the central government should allocate sufficient financial aid to local government organizations to execute such projects, instead of assigning such projects without providing an adequate budget.

4) The central government budget allocation to local administrative organizations should reach at least 35 percent in accordance to the law, in order to provide sufficient funds to local administrations to proceed with the municipal development plan. Moreover, the law should enable local government organizations to participate in a larger scope of tax collection in order to fund projects under the municipal development plan.

BIBLIOGRAPHY

(I) Thesis

Charoenmuang. T. Karn Pok Klong Suan Tong Tin Kub Karn Boriharn Jud Karn Tong Tin: Eek Mi Ti Khong Ar Ra Ya Tum Lok [Local Administration and Management : Another Dimension of World Civilization]. 2nd ed. Bangkok : Kobfai Publishing Project, 2010.

Gavijong. A. “Kwam sum phan ra whang rat kub ong korn pok klong suan tong tin: ko ra ni suek sa karn kuab kum duay vi tee sung karn phan nung sue ratchakarn soo ong karn bo ri harn suan tum bon nai ampur mae oon chungwad Chiang Mai” . **Thesis**. Faculty of Social Science : Chiang Mai University, 2012.

National Institute of Development Administration. “Rai ngarn vi jai ruaung korb ked um naj nar ti lae kwarm sum phan ra whang ong korn pok klong suan tong tin kub ratcha karn bor ri harn suan klang lae suan pumi park lae ra whang ong korn pok klong suan tong tin duay kun aeng ta lord chon roob bab lae ka nard ti mor som kong ong korn pok klong suan tong tin nai pra tet thai lem” . **Research Report**. Bangkok : National Institute of Development Administration, 2003.

(II) Personal interview

Boonperm Jaruwat. Mayor of Kalasin Municipality. 5 March 2013 and, 8 May 2014.

Chanhuab. Siri. Mayor of Park Num Samut Prakarn Municipality. 22 April 2014.

การพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี Public Relations Development for Tourism In Pathumthani Province

นพรัตน์ พิเภก*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยทั่วไปของจังหวัดปทุมธานี, ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานีทั้งภาครัฐและเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ๑) แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ (แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้) และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่น มีผู้นิยมท่องเที่ยวมากที่สุด มีความพร้อมให้บริการการท่องเที่ยว และมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างดี ๒) นักท่องเที่ยวพึงพอใจต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง [ชาวไทย ($\bar{X} = 3.19$) ชาวต่างประเทศ ($\bar{X} = 2.76$)] ๓) ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว คือ การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การวางแผนการประชาสัมพันธ์แบบองค์รวม งบประมาณ และความร่วมมือจากชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ ๔) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ได้แก่ การสร้างเครือข่ายการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดทำแผนการท่องเที่ยวและการดำเนินการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

คำสำคัญ: การประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว, การพัฒนาการประชาสัมพันธ์

ABSTRACT

The objectives of this research were to investigate Pathumthani province's general tourism resources, to study factors affecting tourism public relation, and to guide tourism public relation development. The research collected data from tourism resources' survey, questionnaire, interview, and group discussion. The representative samples are Thai and foreign tourists, and public and private

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

operation personnel relating to Pathumtani's public relation. The research found that 1) art tourism attractions (tourism attractions for learning) and recreational tourism attractions are tourism attractions with distinctive tourism resources, most popular for tourism, most prepared for tourism service, and good tourism public relation. 2) Tourists' overall satisfaction in tourism public relation is at the average level [Thais ($\bar{X} = 3.19$) foreigners ($\bar{X} = 2.76$)]. 3) Factors affecting tourism public relation are a coordination among organizations, an overall public relation planning, a budget, and a lack of cooperation from local community in tourism areas. 4) Suggestion in guiding tourism public relation development are tourism public relation's network integration, development of tourism attractions and support for tourism activities, creation for tourism plan, and managing of tourism public relation in which all relating parties taking part.

Keyword: tourism public relation, public relation development.

๑. บทนำ

ปทุมธานีเป็นหนึ่งในจังหวัดปริมณฑล ที่มีความโดดเด่นในด้านการเป็นเมืองศูนย์กลางทางการศึกษา วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี เห็นได้จากปทุมธานีมีมหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยและสถานศึกษาต่างๆ อยู่เป็นจำนวนมาก มีทรัพยากรในด้านการท่องเที่ยวหลากหลายโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการศึกษาเรียนรู้ เช่น องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ (อพวช.), หอศิลป์ศิลป์ ปิพิธภัณฑการเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่น เช่น เที่ยวชมพิพิธภัณฑ์บัว และเล่นเครื่องเล่นต่างๆ ที่สวนสนุกดรีมเวิลด์ เป็นต้น และด้วยทำเลที่ตั้งที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร จังหวัดปทุมธานีจึงเป็นอีกหนึ่งเมืองท่องเที่ยวทางเลือกของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติจากสถิติที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลางเขต ๖^๑ พบว่า ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐ จังหวัดปทุมธานีมีรายได้จากการท่องเที่ยว ๘๐๐.๔ ล้านบาท จึงเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของจังหวัดปทุมธานี เป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศเช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ ของไทย

อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน ซึ่งการประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างก็นำมาใช้ในการ

^๑ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป), สถิตินักท่องเที่ยว, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: http://www2.tat.or.th/stat/download/tst/702/Report_Phathumthani2007.doc. (๒๑ กันยายน ๒๕๕๗).

บริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในเรื่องของปัจจัยที่มีผลต่อการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว และเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานี

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยทั่วไปของจังหวัดปทุมธานี
๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากรประเภทนักท่องเที่ยว ได้แก่ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมในจังหวัดปทุมธานี ๖ อันดับแรก ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้แก่ สวนสนุกดรีมเวิลด์, องค์การพิพิธภัณฑสถานวิทยาาสตร์ (อพวช.), ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา รังสิต, วัดหงส์ปทุมवास, วัดเจติยหอยและหออัครศิลปิน มีจำนวนนักท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น ๔,๗๓๔,๐๘๔ คน นำมากำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ ๙๕% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๔๐๐ คน เมื่อพิจารณาจำแนกกลุ่มตัวอย่างชาวไทยและชาวต่างประเทศพบว่าแหล่งท่องเที่ยวไม่มีการเก็บสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวจำแนกเป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ จึงใช้วิธีการสอบถามจากผู้ปฏิบัติงานในแหล่งท่องเที่ยว หรือจากประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประมาณการนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานีประมาณ ๑๕ % ของนักท่องเที่ยวทั้งหมด จึงนำมาจำแนกได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทย (๘๕ %) จำนวน ๓๔๐ คน และกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (๑๕ %) จำนวน ๖๐ คน

๒. ประชากรประเภทผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน ๓๐ คน ดังนี้

๒.๑ หน่วยงานภาครัฐ เลือกกลุ่มตัวอย่างจากเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์จังหวัดปทุมธานี, ประชาสัมพันธ์จากสำนักงานการท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ จังหวัดปทุมธานีและเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์จากแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ

๒.๒ หน่วยงานภาคเอกชน เลือกกลุ่มตัวอย่างจากสื่อมวลชนท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี ทั้งจากผู้จัดรายการวิทยุชุมชน ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ประจำจังหวัดปทุมธานี จากตัวแทนจากบริษัทนำเที่ยว จังหวัดปทุมธานี รวมถึงผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. การสำรวจพื้นที่และตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานี เป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในเรื่องความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในการให้บริการ

ท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก สะดวกสบายและความสามารถในการเข้าถึง เก็บข้อมูลบันทึกในแบบสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว

๒. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ดังนี้

๒.๑ สสำรวจความพึงพอใจต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน ๓๔๐ คน และชาวต่างประเทศ จำนวน ๖๐ คน ที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมในจังหวัดปทุมธานี และใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากนักท่องเที่ยวชาวไทย ๔๕ คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ๑๕ คน

๒.๒ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจำนวน ๒๐ คน ซึ่งปฏิบัติงานในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จำนวน ๒๐ แห่ง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

๓. แนวทางการพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี เป็นการรวบรวมข้อเสนอแนะต่าง ๆ ใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่มจากกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจงจากประชากรประเภทผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๔๐ คน ซึ่งมาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์จังหวัดปทุมธานี, ประชาสัมพันธ์จากสำนักงานการท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ จังหวัดปทุมธานีและเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์จากแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ และจากหน่วยงานเอกชน ได้แก่ สื่อมวลชนท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี ทั้งจากผู้จัดการรายการวิทยุชุมชน ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ประจำจังหวัดปทุมธานี เป็นต้น จากตัวแทนจากบริษัทนำเที่ยว จังหวัดปทุมธานี รวมถึงตัวแทนชุมชน หรือ ผู้นำท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

๒. ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ รวมถึงแบบสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว นำมาวิเคราะห์เนื้อหา จัดลำดับความสำคัญของข้อมูล และสรุปผลการวิจัยเป็นความเรียง

๔. ผลการวิจัย

ตอนที่ ๑ ทรัพยากรการท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานี

จากการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงความสามารถในการเข้าถึง สรุปได้ดังนี้

๑. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ (แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดปทุมธานี นักท่องเที่ยวให้ความสนใจและมาเยือนมากที่สุด อาทิ องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ (อพวช), ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษารังสิต, หออัครศิลปิน

พิพิธภัณฑ์การเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดดเด่น มีความพร้อมให้บริการการท่องเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างดี อาทิ มีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ มีสื่อประชาสัมพันธ์ ณ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยตรง มีการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวที่ดี โดยมีการวางแผนการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวของตน และประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน ป้ายโฆษณาริมถนน และส่งแผ่นพับไปยังสถานศึกษาซึ่งเป็นที่ท่องเที่ยวของกลุ่มเป้าหมายได้รับทราบการจัดกิจกรรม

๒. แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของเอกชนที่นักท่องเที่ยวนิยม ไม่ว่าจะเป็นตลาดไท สวนสนุกดิสนีย์เวิลด์ เป็นต้น มีความพร้อมให้บริการการท่องเที่ยว มีการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวที่ดี

๓. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัดในจังหวัดปทุมธานีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวนิยมมาเยือน ทรัพยากรท่องเที่ยวที่เป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยว คือ การทำบุญไหว้พระร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำด้วยตนเอง เช่น การทำบุญไหว้พระพร้อมกับการให้ทาน เช่น การให้อาหารปลาที่วัดหงส์ปทุมवास (อุทยานมัจฉา หรือวังปลา) หรือการทำบุญไหว้พระพร้อมกับการทานอาหารที่แหล่งอาหารที่มีชื่อเสียงใกล้ ๆ วัด เช่น วัดศาลเจ้าและตลาดวัดมะขาม หรือ ทำบุญไหว้พระพร้อมกับชมโบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่น วัดเจดีย์หอย เป็นต้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีการบริหารและจัดการการท่องเที่ยว เช่น ไม่มีป้ายบอกทาง แผ่นพับ หรือแผ่นป้ายให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวภายในวัด ทั้งนี้อาจเนื่องจากวัดไม่เน้นการท่องเที่ยวแต่เน้นคุณค่าทางจิตใจที่ต้องการความสงบและเพื่อรักษาขนบธรรมเนียมของสงฆ์

๔. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เดิมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในเรื่องการดูนกและเรียนรู้เกี่ยวกับนกปากห่างซึ่งเป็นสัตว์ป่าสงวน แต่ปัจจุบันไม่มีนกมาอาศัยแล้ว เหลือแต่บึงน้ำบริเวณเดินชมนกและหอดูนกให้เที่ยวชมได้ จึงมีนักท่องเที่ยวน้อย เช่น วัดไผ่ล้อม วัดลำหามาเป็นต้น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่ค่อยสะดวกและไม่มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ไม่มีสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เช่น ป้ายบอกทางท่องเที่ยว แผ่นพับ แต่ยังคงมีเจ้าหน้าที่จากกองอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมป่าไม้เป็นผู้ดูแลบริเวณชมนก เป็นต้น

๕. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนดั้งเดิมเป็นชาวมอญ จึงมีเทศกาล งาน ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนชาวมอญ เป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เช่น การตักบาตรน้ำผึ้ง การแข่งขันเรือยาว การตักบาตรพระร้อย เป็นต้น แม้จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่โดดเด่นมากพอที่จะดึงดูดใจการท่องเที่ยวเหมือนกับชุมชนมอญในจังหวัดอื่น ๆ นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีกิจกรรม หรือสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวน้อย ทำให้ปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องยกเลิกไป เช่น ตลาดน้ำคลองสาม เป็นต้น สำหรับกิจกรรมล่องเรือแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำเพื่อดูวิถีชีวิตของชาวมอญบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาพร้อมกับการแวะชมวัดเก่าแก่ริมแม่น้ำหลายแห่ง เช่น วัดจันทน์กะพ้อ วัดสองพี่น้อง วัดศาลาแดง และวัดไผ่ล้อม ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวต้องว่าจ้างเรือโดยสารเพื่อท่องเที่ยวกันเอง ไม่มีการบริหารและจัดการการท่องเที่ยว ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

๖. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการปลูกข้าวแบบลุ่มตอซัง และสวนกล้วยไม้ โดยเป็นกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ผู้สนใจ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาดูงานเฉพาะกลุ่มคนผ่านทางสำนักงานเกษตรจังหวัดปทุมธานี หรือ สำนักงานเกษตรอำเภอลาดหลุมแก้ว

๗. แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชุมชนและศึกษาธรรมชาติ บ้านคลองพระอุดม ดำเนินงานโดยชุมชน และได้รับการรับรองและขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า ๑ ตำบล ๑ ผลิตภัณฑ์ ของอำเภอลาดหลุมแก้ว แต่มีนักท่องเที่ยวน้อย ในการท่องเที่ยวต้องติดต่อล่วงหน้ากับชุมชนโดยตรงและจัดให้บริการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ

สภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว สรุปได้ดังนี้

๑. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยว

๑.๑ ระบบสาธารณูปโภคมีไม่เพียงพอและไม่ได้มาตรฐาน ร้านอาหารมีไม่เพียงพอที่จะรองรับหากนักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมาก ราคาที่พักและอาหารไม่ได้มาตรฐาน ห้องน้ำไม่เพียงพอ ไม่สะอาด เป็นต้น

๑.๒ ขาดความสะดวกด้านการคมนาคมในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากระบบการขนส่งนักท่องเที่ยวสู่แหล่งท่องเที่ยวขาดการบริหารจัดการ พบว่า ถนนชำรุด รถโดยสารมีน้อย แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งต่อรถหลายครั้ง บางแหล่งท่องเที่ยวไม่มีรถประจำทางเข้าถึง ทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องนำรถยนต์มาเองแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง

๑.๓ ป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยวมีน้อย ไม่ชัดเจน และไม่ต่อเนื่อง พบว่าบางแห่งป้ายบอกทางเล็กเกินไป บางแห่งไม่มีป้ายบอกทาง บางแห่งมีป้ายบอกทางแต่ติดป้ายห่างจากแหล่งท่องเที่ยวมากเกินไป รวมทั้งไม่มีแผนที่การเดินทางและพิกัด GPS

๒. ด้านแหล่งท่องเที่ยว

๒.๑ ความสับสนในชื่อแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทเดียวกัน ชื่อคล้าย ๆ กัน ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจสับสนจึงไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวไม่ตรงกับความต้องการ ต้องเสียเวลาเดินทางใหม่ เช่น ความสับสนระหว่างศูนย์วิทยาศาสตร์รังสิต สวทช. ม.ธรรมศาสตร์ และพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ (อพวช) เป็นต้น

๒.๒ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง เมื่อไปเยี่ยมชมไม่พบข้อมูลอธิบายเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้น เช่น ไม่มีแผ่นพับ ไม่มีแผ่นป้ายให้ข้อมูลการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีจุดบริการสอบถามข้อมูลการท่องเที่ยว

๒.๓ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่พร้อมให้บริการ ขาดการดูแลและจัดการ ขาดการบำรุงรักษา

๒.๔ ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยว ขาดความร่วมมือ ขาดการสนับสนุนในการดูแล รักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งยังมีการถือครองกรรมสิทธิ์ในแหล่งท่องเที่ยว มีผลให้ขาดความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว

ตอนที่ ๒ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัด ปทุมธานี

ตารางที่ ๑. ข้อมูลทั่วไปของการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี

ประเด็นคำถาม	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ	
	คำตอบ	ร้อยละ	คำตอบ	ร้อยละ
๑. แหล่งท่องเที่ยวที่นิยมมาท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะ วิชาการ(แหล่งเรียนรู้)	๔๐.๖	แหล่งท่องเที่ยวเพื่อ นันทนาการ	๓๓.๓
๒. เดินทางมาท่องเที่ยวโดย	รถส่วนตัว	๔๑.๒	บริษัทนำเที่ยว	๗๐.๐
๓. วัตถุประสงค์ใน การท่องเที่ยว	ทัศนศึกษา	๕๑.๒	ทัศนศึกษา	๔๑.๗
๔. สื่อประชาสัมพันธ์ที่ใช้ ค้นหาข้อมูลการท่องเที่ยว	อินเทอร์เน็ต	๕๖.๘	อินเทอร์เน็ต	๖๑.๗
๕. การค้นหาข้อมูล การท่องเที่ยว	ข้อมูลมีน้อย ไม่เพียงพอ กับความต้องการ	๔๕.๖	ข้อมูลมีน้อย ไม่เพียงพอ กับความต้องการ	๓๓.๓

๑. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย ต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๑๙$) ให้เหตุผลว่า

๑.๑ การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในวงกว้าง โดยเฉพาะทางสื่อมวลชน เช่น ทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ (ยกเว้นแหล่งท่องเที่ยวของเอกชน เช่น สวนสนุกดรีมเวิลด์ ศูนย์การค้าฟิวเจอร์พาร์ค เป็นต้น) ทำให้การท่องเที่ยวในจังหวัดปทุมธานี ยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป

๑.๒ การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวน้อยเกินไป ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ทราบช่วงเวลาที่มีเทศกาล งานประเพณี จึงไม่ได้เดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงเวลานั้น

๑.๓ ข้อมูลการประชาสัมพันธ์ไม่เป็นปัจจุบัน เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่มีกิจกรรม หรือ ไม่มีทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวแล้ว แต่ยังมีประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวนั้นอยู่ นักท่องเที่ยวจึงยังคงไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวแล้วต้องพบกับความผิดหวัง

๑.๔ สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวมีน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ

๑.๕ ข้อมูลการท่องเที่ยวที่ค้นหาจากสื่ออินเทอร์เน็ตมีไม่มากนัก ข้อมูลส่วนใหญ่ ซ้ำๆ กัน ข้อมูลบางอย่างไม่ชัดเจน ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นปัจจุบัน

๑.๖ สิ่งประทับใจในการมาท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี

๑) รถไม่ติด เดินทางสะดวก ใกล้กรุงเทพฯ

๒) อาหารไม่แพง

๓) ความเป็นธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่ยังคงความเป็นธรรมชาติ

๔) ความสงบ และน่าอยู่ อากาศดี

๕) แหล่งท่องเที่ยวด้านวิทยาศาสตร์น่าสนใจและมีมาก

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศต่อสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๗๖$) ให้เหตุผลว่า

๒.๑ ไม่ทราบจะหา หรือ ขอสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ได้จากที่ใด

๒.๒ สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่เป็นภาษาอังกฤษมีน้อยมาก แม้ว่าจะเป็นสื่อบนอินเทอร์เน็ต และไม่เพียงพอต่อความต้องการ

๒.๓ ข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่ออินเทอร์เน็ต ไม่ตรงกับความต้องการ

๒.๔ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มากับบริษัทนำเที่ยว ส่วนใหญ่ไม่ได้ค้นหาข้อมูลการท่องเที่ยวจากสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

๓. ความต้องการข้อมูลการท่องเที่ยวจากการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวต้องการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ชาวไทย $\bar{X} = ๔.๑๔$ และชาวต่างประเทศ $\bar{X} = ๓.๗๘$) นักท่องเที่ยวชาวไทยต้องการข้อมูลมากที่สุดในเรื่องเส้นทางและแผนที่การเดินทาง ($\bar{X} = ๔.๒๗$) รองลงมาต้องการปฏิทิน / กิจกรรมการท่องเที่ยว ($\bar{X} = ๔.๒๖$) นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศต้องการข้อมูลมากที่สุดในเรื่องประวัติและความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ($\bar{X} = ๔.๐๐$) รองลงมาต้องการเส้นทางและแผนที่การเดินทาง ($\bar{X} = ๓.๙๗$)

๔. ข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวต่อการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

๔.๑ ควรปรับปรุงข้อมูลการท่องเที่ยวให้เป็นปัจจุบัน ถูกต้องและตรงกับความเป็นจริง

๔.๒ ควรนำข้อดีของการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานีมาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว คือ รถไม่ติด ใกล้เคียงกรุงเทพฯ สงบและน่าอยู่ อากาศดี วิถีชีวิตที่ยังคงความเป็นธรรมชาติ

๔.๓ ควรเน้นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ ที่มีอยู่มาก น่าสนใจ สถานที่กว้างขวาง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดที่มีการสอนการปฏิบัติธรรม ซึ่งชาวพุทธ เยาวชนและเด็กควรได้เรียนรู้ เช่น วัดปัญญาบันฑิตาราม วัดพระธรรมกาย เป็นต้น

๔.๔ ควรประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยว วัน เวลาที่จัดกิจกรรม ล่วงหน้านาน ๆ ในสถานที่ที่ที่คนเห็นได้จำนวนมาก เช่น ในสื่ออินเทอร์เน็ต ป้ายประชาสัมพันธ์หน้าห้างสรรพสินค้าและริมถนนก่อนเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยววันนั้น พร้อมกับแนะนำกิจกรรมอื่น ๆ ไปด้วย อาทิ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเที่ยวชมงานเทศกาล งานประเพณีของชาวมอญ เช่น เป็งสงกรานต์ ตักบาตรพระร้อย พร้อมกับแนะนำร้านอาหารที่อร่อยใกล้แหล่งท่องเที่ยว หรือ ชมของฝาก ของที่ระลึกซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

ตอนที่ ๓ ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

ลักษณะการจัดทำและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานี

๑. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของตนเอง เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ และดำเนินการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของตนเองโดยตรง โดยมีจุดมุ่งหมายให้นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยว ได้ทราบกิจกรรมหรือสิ่งที่น่าสนใจในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ดังนี้

๑.๑ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างดี สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ที่สำคัญคือ แผ่นพับแจกให้กับนักท่องเที่ยวที่สนใจ ณ แหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ โดยตรง และมีบุคลากรของแหล่งท่องเที่ยวนั้น เช่น เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญทำหน้าที่ในการนำชมแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ และประทับใจ นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก โดยวิธีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) เช่น Facebook เป็นต้น รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ที่เป็นของหน่วยงาน หรือของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ หากเป็นช่วงเวลาแหล่งท่องเที่ยวจะจัดกิจกรรมในวาระพิเศษ เช่น วันวิทยาศาสตร์ วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น ก็จะจัดส่งข้อมูลการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เช่น สถานศึกษาต่าง ๆ ซึ่งสถานศึกษาจะนำนักเรียน นักศึกษามาทัศนศึกษา แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้บางแห่ง โดยเฉพาะองค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์แห่งชาติ (อพวช) ที่มีสื่อประชาสัมพันธ์หลากหลายทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผ่นพับ วารสาร ปฏิทินพกพา สื่อมวลชนอื่น ๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ด้วยการเป็นเจ้าของรายการวิทยาศาสตร์ และสื่อวิทยุกระจายเสียงที่ อพวช. ผลิตเองและสื่อวิทยุอื่น ๆ ที่เผยแพร่ข่าว อพวช. รวมถึงทาง วิทยุกระจายเสียง FM ๙๗ Mhz, AM ๘๑๙ Mhz

๑.๒ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของเอกชน สามารถจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อโฆษณาได้ในสื่อมวลชนที่หลากหลายกว่า และยังประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในสื่อมวลชนที่มีค่าใช้จ่ายสูงได้ เช่น ทางสื่อโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

๑.๓ แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ส่วนใหญ่ไม่มีสื่อประชาสัมพันธ์ของตน นักท่องเที่ยวมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้จากการค้นหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและการบอกเล่าแบบปากต่อปาก

๒. การประชาสัมพันธ์โดยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดปทุมธานี เป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจโดยภาพรวมผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ หนังสือแนะนำเที่ยว ซีดี-รอม และการประชาสัมพันธ์บนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีจุดประชาสัมพันธ์

การท่องเที่ยวที่ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า และหลังใหม่ และที่ตลาดน้ำรังสิต รวมถึงมีตู้อัจฉริยะ^๒ วางในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญต่าง ๆ

๓. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยบริษัทนำเที่ยวต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ บนสื่ออิเล็กทรอนิกส์

๔. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยสื่อมวลชนทางวิทยุกระจายเสียง โดยเฉพาะวิทยุชุมชน จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวในรายการต่าง ๆ หรือ ให้ข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวแทรกในรายการต่าง ๆ ซึ่งนักจัดรายการวิทยุฯ ส่วนใหญ่จะแนะนำแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ แก่ผู้ฟัง ด้วยวิธีการค้นหาข้อมูลการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง เช่น ข้อมูลจะนำมาจากเว็บไซต์ หรือ แผ่นพับที่ได้จากการไปรับด้วยตนเองที่แหล่งท่องเที่ยววันนั้น นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง เช่น หออัครศิลป์ มีความร่วมมือกับวิทยุชุมชน FM ๑๐๐.๘๕ Mhz เป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

๕. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดปทุมธานี จะประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อโทรทัศน์ในรายการที่ไม่มีค่าใช้จ่าย และใช้เว็บไซต์ของจังหวัดฯ เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ รวมถึงการจัดส่งข่าวสารประชาสัมพันธ์ไปยังสื่อมวลชนอื่น ๆ ให้ช่วยประชาสัมพันธ์ต่อไป นอกจากนี้ มีป้ายคัดเอาท์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจัดวางไว้ตามถนนต่าง ๆ ในตำแหน่งที่ประชาชนสัญจรไปมาให้เห็น เช่น ตรงข้ามศูนย์การค้าฟิวเจอร์พาร์ค โดยให้ อบต. เป็นผู้ดูแล

สภาพและปัญหาของการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

การสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานีจากแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๒๐ แห่ง สรุปผลได้ดังต่อไปนี้

๑. ลักษณะการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ขาดการประสานงาน ขาดความร่วมมือ ในด้านการบริหารจัดการ การกำหนดนโยบายและการดำเนินงานจากองค์กรต่าง ๆ เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่ได้บูรณาการร่วมกัน ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็มีแผนงาน โครงการที่แตกต่าง ไม่สอดคล้องกัน โดยที่หน่วยงานหลัก เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวของจังหวัด หรือ ประชาสัมพันธ์จังหวัดไม่ได้สนับสนุน หรือมีส่วนร่วมเท่าที่ควร อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณ ซึ่งหากมีการประสานงาน กำหนดกิจกรรมในเวลาที่เหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ (แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้) ก็จะทำให้นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างจังหวัดสามารถวางแผนการเดินทางท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น เช่น องค์การพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ (อพวช), ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา รังสิต, หออัครศิลป์และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ธรณีวิทยาเฉลิมพระเกียรติฯ ฯลฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งไม่ไกลกันนัก(คลองห้าและคลองหก) หากจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในวัน เวลาใกล้ ๆ

^๒ ตู้อัจฉริยะ เป็นตู้อิเล็กทรอนิกส์ที่มีคอมพิวเตอร์แบบอินดัสเตียล (Industrial Kiosk Enclosure) ใช้เพื่อค้นหาข้อมูลการท่องเที่ยว และสอบถามเส้นทางฯ ไปยังแหล่งท่องเที่ยว

กัน ทำให้สถานศึกษาต่าง ๆ ได้วางแผนการท่องเที่ยวและพานักเรียน นักศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักมาเยี่ยมชมได้อย่างสะดวก

๒. ขาดการวางแผนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแบบองค์รวมทั้งจังหวัด ทำให้การท่องเที่ยวของจังหวัดขาดเอกภาพ ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๓. ขาดงบประมาณสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ ขาดงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ไม่สามารถแก้ไข หรือดำเนินการได้ตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ

๔. ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ตระหนักถึงถึงคุณค่าของทรัพยากรในพื้นที่ที่ตนมีอยู่ ขาดความร่วมมือ ขาดการสนับสนุนในการดูแล รักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีผลให้ขาดความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว

๕. การจัดทำและเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างเผยแพร่ ขาดความร่วมมือในการเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์และการนำเสนอข้อมูลการท่องเที่ยว

๖. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวมีน้อย และขาดประสิทธิภาพ ขาดความเชื่อมโยง การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในมิติที่หลากหลาย ขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ

๗. ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังไม่เด่นพอ และสภาพแหล่งท่องเที่ยวยังไม่พร้อม เมื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จึงไม่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร^๓

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี

การระดมความคิดจากการสนทนากลุ่มจากผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานี สรุปผลได้ดังต่อไปนี้

๑. สร้างเครือข่ายการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ โดยจัดตั้งหน่วยงานหลักเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย โดยทำงานร่วมกันแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ทั้งจากแหล่งท่องเที่ยว สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี, สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดปทุมธานี, สื่อมวลชนท้องถิ่น ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น ให้หน่วยงานหลักนี้ทำหน้าที่

๑.๑ เป็นศูนย์กลางของข้อมูลการท่องเที่ยวและข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว โดยทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูลการท่องเที่ยว ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว รับทราบปัญหาและแลกเปลี่ยนข้อมูล

^๓ พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี”, ปรินญาวิทยาสตราศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓).

การท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว รวมถึงการปรับปรุงข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัดฯ ให้ทันสมัย เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ เพื่อการติดต่อขอข้อมูล และเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้ข้อมูลน่าเชื่อถือและเป็นปัจจุบัน การเชื่อมโยงข้อมูลก็จะเป็นไปในแนวทางเดียวกันในทุกภาคส่วน

๑.๒ เป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยการวางแผนการประชาสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโดยรวม

๑.๓ จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเครือข่ายการท่องเที่ยวของจังหวัด เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและผลักดันให้เกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้ความร่วมมือในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยว จัดทำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว จัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวของจังหวัดปทุมธานี แผนงานการท่องเที่ยวประจำปีของจังหวัดฯ เพื่อให้แต่ละแหล่งท่องเที่ยวดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หรือ ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไปในแนวทางเดียวกัน เกิดความร่วมมือ และความเป็นหนึ่งเดียวกัน

ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานีทุกภาคส่วน ควรดำเนินการอย่างจริงจัง อย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรม

๒. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสม โดย

๒.๑ พัฒนาคุณภาพการให้บริการ ทั้งในเรื่องของบุคลากร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้มีความพร้อมที่จะเป็นสถานที่ที่น่าเที่ยว รวมถึงปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมที่จะเป็นสถานที่ที่น่าเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซมโบสถ์ วิหารสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ถนน ป้ายบอกทาง ที่จอดรถ เป็นต้น

๒.๒ นำจุดเด่นที่มีอยู่มาสร้างมูลค่าในการท่องเที่ยว ในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบไป - กลับ (ไม่ต้องค้างแรม) และ กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบค้างคืนอย่างน้อย ๑ คืนสำหรับคนต่างจังหวัด อาทิ

๑) กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบปทุมฯ ดั้งเดิม และปทุมฯ ใหม่ การท่องเที่ยวแบบปทุมฯ ดั้งเดิม (หรือ เวนิชตะวันตก) เน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี ภาษามอญ กิจกรรม วิถีชีวิต อาหารพื้นบ้าน ที่เป็นเอกลักษณ์แบบโบราณของชาวมอญ และการท่องเที่ยวปทุมฯ ใหม่ (หรือ เวนิชตะวันออก) เน้นการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการทั้งด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา เป็นต้น

๒) กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบ ๑ ชุมชน ๑ การท่องเที่ยว เช่น ท่องเที่ยวสามโคก ศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ และผลิตภัณฑ์ของชุมชนมอญ หรือ ท่องเที่ยวหนองเสือ ด้วยแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือ นำหลายชุมชน หลายแหล่งเที่ยวและนำมารวมกันจัดทำเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว

๓. การจัดทำแผนและดำเนินการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ดังนี้

๓.๑ จัดทำแผนการท่องเที่ยว โดยเป็นแผนปฏิบัติการร่วมกันของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น เป็นแผนประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงรุก เพื่อสร้าง แรงจูงใจในการท่องเที่ยว และให้ทุกภาคส่วนนำไปปฏิบัติและประชาสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน

๓.๒ จัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานีเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว รวมถึงร่วมมือ ทำปฏิทินการท่องเที่ยวร่วมกับจังหวัดต่างๆ ที่ต้องเดินทางผ่านจังหวัดปทุมธานี

๓.๓ เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ดังนี้

๑) ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในสื่อที่หลากหลายยิ่งขึ้น เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต และตามจุดที่ประชาชนเห็นได้ชัดเจน เช่น ป้ายขนาดใหญ่ แผ่นปลิว เป็นต้น หรือรถ ประภาศเชิญชวน และควรประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า นาน ๆ

๒) ปรับปรุงป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจน

๓) มีจุดประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ที่เป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมเอกสาร ข้อมูล การท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ง่าย สามารถรับเอกสาร ข้อมูลการท่องเที่ยว ได้อย่าง สะดวก อาจเป็นพื้นที่ตั้งจุดประชาสัมพันธ์ในสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเห็นได้ชัดเจน เช่น ห้างสรรพสินค้า มีเจ้าหน้าที่ประจำ เพื่อให้บริการติดต่อสอบถามและเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยว รวมทั้งมีสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแจกให้กับผู้สนใจ พร้อมกับมีเบอร์โทรศัพท์ ชื่อเว็บไซต์ของ สำนักงานประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว หรือ อาจฝากสื่อประชาสัมพันธ์แนะนำการท่องเที่ยว ของจังหวัดปทุมธานีไว้ในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ หรือ วางไว้ ณ ศูนย์การค้า หรือ ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น

๔) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยว หรือ งานประเพณีจังหวัดปทุมฯ ที่ ต้องการทำการประชาสัมพันธ์ ลงในแผนประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวประจำปีของการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย

๕) ประชาสัมพันธ์ที่ตั้งของสำนักงานประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวให้เป็นที่ รู้จัก อาจเป็นเบอร์โทรศัพท์ / ที่อยู่ของสำนักงาน / ชื่อเว็บไซต์ และประชาสัมพันธ์ในสถานที่ที่เห็น ได้ชัดเจนเพื่อนักท่องเที่ยวที่ต้องการข้อมูลสามารถติดต่อได้สะดวก

๓.๔ ปรับปรุงสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี

ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จังหวัดปทุมธานีส่วนใหญ่ เห็นว่าควรนำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ เรียงตามลำดับความ คิดเห็นจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังนี้

๑) สื่อวิทยุโทรทัศน์ โดยเน้นข้อมูลการท่องเที่ยวด้วยจุดเด่น จุดขายของจังหวัด ไม่ว่าจะเป็สถานที่ท่องเที่ยว อาหาร สินค้า ฯลฯ

๒) อินเทอร์เน็ต โดยข้อมูลการท่องเที่ยวต้องทันสมัย

๓) เอกสารการท่องเที่ยว แผ่นพับ ข้อมูลการท่องเที่ยวต้องมากพอที่จะดึงดูดใจให้ อยากรไปเที่ยวสถานที่นั้น ๆ

๔) แผนที่ท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวต้องชัดเจนสำหรับการเดินทาง

๕) วิทยุชุมชน ข้อมูลการท่องเที่ยวฉับไว มีมากเพียงพอ

๓.๕ ข้อมูลการท่องเที่ยวที่ควรนำเสนอในสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว เรียงตามลำดับความคิดเห็นจากมากที่สุดไปน้อยที่สุดตามลำดับ ได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยว การเดินทาง จุดเด่นของแต่ละสถานที่ แหล่งอาหาร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กุลวดี ละม้ายเงิน. หน่วยที่ ๑ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวในเอกสารประกอบการสอนรายวิชา วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ๙๐๓๒๑๐๔. ๑-๔๓. อุบลราชธานี: สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๒.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี”. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.

(๓) เว็บไซต์:

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป). สถิตินักท่องเที่ยว. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: http://www.tat.or.th/stat/download/tst/702/Report_Phathumthani2007.doc. (๒๑ กันยายน ๒๕๕๗).

_____ . (ม.ป.ป). ประเภทการท่องเที่ยว. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/ /tourism.> (๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗)

ประคอง กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ประเภทของการท่องเที่ยว. (ออนไลน์). (ม.ป.ป). แหล่งที่มา: http://www.thaigoodview.com/library/teachershow/samutprakan/benjamin_u/ html. (๒๑ กันยายน ๒๕๕๗)

LIP Model: กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน LIP Model: Learning Innovation Process for Sustainable Development

ธานี ชูกำเนิด*
จิติมติ อาพัทธนานนท์**
มารุต คำชะอม***
เอกรินทร์ สังข์ทอง****

บทคัดย่อ

LIP Model คือรูปแบบของกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ ประชาชนชาวบ้านภาคใต้ ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ กระบวนการสำคัญ คือ กระบวนการสร้างนวัตกรรม (Innovation Creation) กระบวนการนำนวัตกรรมไปใช้ (Innovation Utilization) และ กระบวนการเผยแพร่วัตกรรม (Innovation Diffusion) โดยมีขั้นตอนตามลำดับดังนี้ ย้อนแลเก่าพิศ ขอบสืบสรรหา เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า ตั้งทำเตรียมลองใช้ ลองแล้วลองเล่า ทำเก่าทำใหม่ ให้ สมดุลเอาไว้ และร่วมใจใช้ร่วมกัน เปิดสังคมการเรียนรู้ สรรพอยู่แบบรู้หัวน แดกหน่อทำต่อกัน และ ถูกผัดมันเช่นนั้นเอง ภายใต้อัจฉริยะการมีต้นแบบผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ร่วม สวมใส่นวัตกรรม ทำเป็น พลวัต จัดการครบวงจร สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร ใกล้เคียงแหล่งเรียนรู้ วิชาการคุ่มภูมิปัญญา

พึ่งพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และสังคมยอมรับได้เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลให้กระบวนการนวัตกรรม การเรียนรู้ประสบความสำเร็จไปสู่ความยั่งยืน

คำสำคัญ : LIP Model กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ ประชาชนชาวบ้าน การพัฒนาที่ยั่งยืน

* หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาวะผู้นำและนวัตกรรมทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อีเมล : thanee.chu@hotmail.com

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

*** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ABSTRACT

The LIP Model consists of three major consecutive process steps: Innovation Creation, Innovation Utilization, and Innovation Diffusion. These three steps are primary factors to transfer the local knowledge and wisdom of the wise folk south scholars. The process is as follows: review the source of information, discover new knowledge, to make a difference, to plan the procedures, to try out actively, to be responsive to the development, to find out the balance point, to be supportive sufficiently, to create the knowledge-based society, apply for living, share extend to others, and check out and screen information. The factors that affected the success of the learning innovation process for sustainable development consisted of : leadership prototypes, creating a shared vision, innovation adoption, the dynamic approach, cyclical management, friendly communication, a close to sources of knowledge as well as local wisdom, both academic wisdom, to rely on appropriate technology, and to be socially acceptable.

Keyword: LIP Model, Learning Innovation Process, Local Scholar, Sustainable Development

๑. บทนำ

การศึกษาถือเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีสันติสุข และสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านของประเทศ หากแต่การศึกษาซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้ถูกปรับเปลี่ยนไปจากเดิมที่ศึกษามีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตแบบบูรณาการและเป็นองค์รวม อยู่ภายใต้สภาพการณ์และเงื่อนไขของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการสั่งสมและพัฒนาเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ที่เอื้อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนที่พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน^๑ กลายเป็นการศึกษาที่มีความหมายเพียงการเรียนรู้เพื่อสร้างคนเข้าสู่วงจรของระบบอุตสาหกรรม โดยมีประกาศนียบัตรรับรองเพื่อสมัครงานแลกกับค่าจ้าง มุ่งงานทำเป็นมนุษย์เงินเดือน คนจำนวนมากในสังคมจึงขาดความสามารถในการเชื่อมโยงความคิดอย่างเป็นระบบ ขาดทักษะในการ

^๑ อมรวิชญ์ นาครทรรพ และคณะ, การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔.

แก้ปัญหาชีวิตและขาดความสามารถ ในการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน^๒

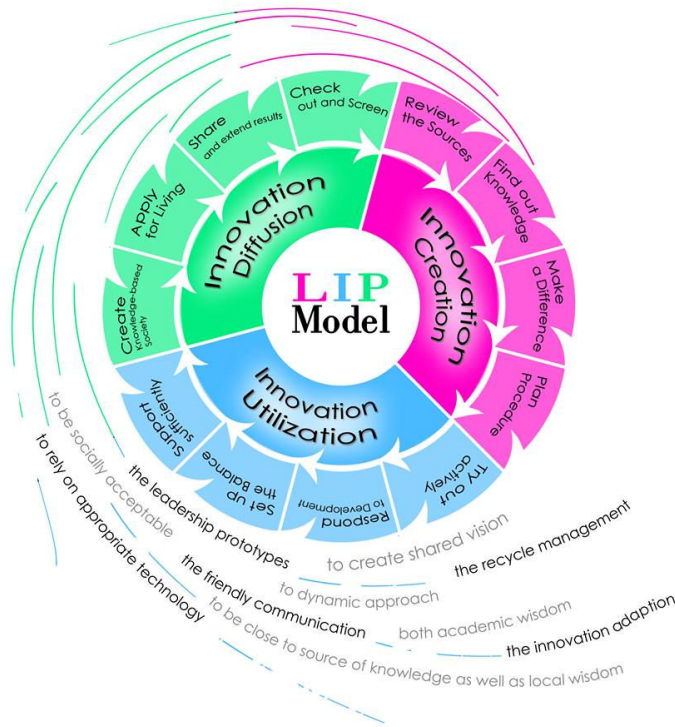
ปราชญ์ชาวบ้านมีอยู่ทั่วประเทศ ทุกภาค และทุกชุมชนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านเกิดจากการ ตกผลึกทางความคิดและประสบการณ์จากการปฏิบัติ ซึ่งเป็นกระบวนการที่แยกกายและเหนือชั้นกว่าทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะเป็นจริงในทางปฏิบัติ มีประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการกับชีวิตได้อย่างแท้จริง ในภาคใต้มีปราชญ์ชาวบ้านจำนวนมากที่เห็นความสำคัญของการพัฒนา โดยการคิดค้นภูมิปัญญาของตนขึ้น เพื่อช่วยให้ตนและชุมชนมีความเข้มแข็ง ความรู้ที่ปราชญ์ชาวบ้านกลั่นกรองออกมานั้นเป็นความรู้นอกตำราที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ภูมิสังคม และทุนทางสังคมของชุมชน^๓

ปราชญ์ชาวบ้านนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนโดยเฉพาะในด้านการเรียนรู้ ปราชญ์ชาวบ้านอาศัยการแสวงหาความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนวัตกรรมผ่านกระบวนการจัดการความรู้ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงทั้งกว้างและเป็นที่ยอมรับของสังคมเพราะได้ถูกกลั่นกรอง ชัดเจน และลองผิดลองถูกมาช่วงเวลาหนึ่ง กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทำให้เกิดความรู้ใหม่ และพัฒนาเป็นนวัตกรรมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการความรู้ในยุคปัจจุบันที่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง ซึ่งเป็นความรู้ที่มีการสังสมประยุกต์ใช้ในลักษณะของเทคนิค เครื่องมือ และวิธีการที่สอดคล้องกับระบบคิด ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งนี้ความรู้และนวัตกรรมที่ปราชญ์สร้างขึ้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกันได้อย่างทั่วถึง กระบวนการดังกล่าวถือเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

๒. LIP Model: รูปแบบความน่าจะเป็นสู่ความยั่งยืน

LIP Model หรือรูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสร้างขึ้นจากการสังเคราะห์ผ่านแนวคิดระบบห่วงโซ่ความรู้^๒ (Knowledge Chain System) ซึ่งเน้นศึกษา ๓ กระบวนการสำคัญเป็นแนวทางหลักในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนานวัตกรรม อันประกอบด้วย กระบวนการสร้างและได้มาซึ่งความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) กระบวนการเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Diffusion) และกระบวนการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (Knowledge Utilization) เป็นแนวทางในการศึกษากระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ ควบคู่กับการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อเป็น พื้นฐานข้อมูลที่สำคัญในการนำไปใช้เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ ดังภาพประกอบ

^๒ วิชัย ต้นศิริ, โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดของการปฏิรูปการศึกษาใน พ.ร.บ. การศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๖.

ภาพประกอบที่ ๑ LIP Model : รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กล่าวคือ LIP Model เป็นรูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ที่ประกอบไปด้วยกระบวนการสำคัญ ๓ ขั้นตอนตามลำดับคือ กระบวนการสร้างนวัตกรรม (Innovation Creation) ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนย้อนแลเก่าพิศ (Reviewing the Sources) ขอบสืบสรรหา (Finding out Knowledge) เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า (Making a Difference) และตั้งทำเตรียมลองใช้ (Planning a Procedure) ส่วนกระบวนการถัดมาคือการนำนวัตกรรมไปใช้ (Innovation Utilization) ประกอบไปด้วยขั้นตอนลองแล้วลองเล่า (Try-out Actively) ทำเก่าทำใหม่ (Respond to Development) ให้สมดุลเอาไว้ (Set up the Balance) และร่วมใจใช้ร่วมกัน (Support Sufficiently) ส่วนกระบวนการสุดท้ายคือกระบวนการเผยแพร่วัตกรรม (Innovation Diffusion) ประกอบไปด้วยขั้นตอนเปิดสังคมการเรียนรู้ (Create Knowledge-based Society) สมรมอยู่แบบรู้หัววัน (Apply for Living) แลกหน่อทำต่อกัน (Share and Extend Results) และถูกผิดมันเช่นนั่นเอง (Check out and Screen) กระบวนการดังกล่าวเปรียบเหมือนฟันเฟืองที่คอยขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ความยั่งยืน โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จซึ่งประกอบด้วย การมีต้นแบบผู้นำดี (Leadership Prototypes) มีวิสัยทัศน์ร่วม (Creating Shared

Vision) สวมใส่นวัตกรรม(Innovation Adoption) ทำเป็นพลวัต(Dynamic Approach) จัดการ ครอบงำ(Cyclical Management) สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร(Friendly Communication) ใกล้ชิดแหล่งเรียนรู้(Close to Sources of Knowledge and Wisdom) วิชาการคู่ภูมิปัญญา (Both Academic and Wisdom) พึ่งพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม(Relying on Appropriate Technologies) และสังคมยอมรับได้(Socially Acceptable) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเปรียบเสมือน กระแสลมที่คอยพัดสนับสนุนให้วงล้อแห่งกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้านที่มี อยู่ขับเคลื่อนต่อไปไม่หยุดนิ่ง

๓. กระบวนการสำคัญ ๓ ขั้นตอนของ LIP Model

กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้าน : LIP Model เป็นกระบวนการ สร้างสรรค์ทางความคิดและวิธีการเรียนรู้ที่มีพัฒนาการและการประยุกต์ใช้อย่างเป็นขั้นตอน เป็น การจัดการความรู้เพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่ และเป็นไปเพื่อเปลี่ยนแปลงด้วยความเข้าใจอย่าง แท้จริง กล่าวคือเป็นการเปลี่ยนแปลงจากความรู้ไปสู่การรู้อย่างเข้าใจ และสามารถจัดปัญหาที่ เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้แนวคิด วิธีการ และเครื่องมือใหม่ที่ได้จากการสร้างสรรค์ พัฒนา และต่อยอดองค์ความรู้ของตน กระบวนการสำคัญ ๓ ขั้นตอนของ LIP Model สามารถ อธิบายได้ตามลำดับดังนี้

๑. กระบวนการสร้างนวัตกรรม(Innovation Creation) ได้แก่ขั้นตอน

๑.๑ *ย้อนแลกรำพืด(Reviewing the Sources)* เพื่อทบทวนวิธีการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ความรู้ ความสามารถที่ประชาชนมี ปัจจัยเกื้อหนุน รวมทั้งอุปสรรคต่อการ สร้างและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้านตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีต ความเป็นไปได้ในปัจจุบัน และความน่าจะเป็นในอนาคต

๑.๒ *ขอสืบสรรหา(Finding out Knowledge)* ประชาชนชาวบ้านต้องปฏิบัติ ตนเป็นผู้แสวงรู้ แสวงหาโอกาสที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงความสามารถ พร้อมทั้งพัฒนา ศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ มีการค้นคว้า พัฒนาองค์ความรู้ให้ทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้ได้กับ สภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

๑.๓ *เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า(Making a Difference)* การสร้างนวัตกรรมของ ประชาชนชาวบ้านเป็นการต่อยอดภูมิปัญญา การดัดแปลงประยุกต์องค์ความรู้เกิดขึ้นจากการมองเห็น คุณค่าของสิ่งใกล้ตัว ประชาชนชาวบ้านจึงอาศัยความแตกต่างเป็นทุนสำหรับใช้ในการจัดการกับ ปัจจุบันและอนาคต เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

๑.๔ *ตั้งท่าเตรียมลงใช้(Planning a Procedure)* การจัดการความรู้เป็น หลักการพื้นฐานสำคัญที่ประชาชนชาวบ้านใช้เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ประชาชน ชาวบ้านมีการวางแผนจัดระบบความคิด จัดระบบการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนจากประสบการณ์ที่ ได้ตกผลึก ประชาชนชาวบ้านมีการวางแผนเพื่อกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่อการ

ดำรงชีวิต มีการแสวงหาความรู้ที่ต้องการ มีการปรับปรุง ดัดแปลง สร้างความรู้และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และบันทึกองค์ความรู้ไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป

๒. กระบวนการใช้นวัตกรรม(Innovation Utilization) ได้แก่ขั้นตอน

๒.๑ ลองแล้วลองเล่า(Try-out Actively) เป็นขั้นตอนที่ปราชญ์ได้ลองลงมือปฏิบัติจริง โดยผ่านการไตร่ตรองนวัตกรรมการเรียนรู้มาแล้วจึงตัดสินใจที่จะทดลองปฏิบัติ ถ้าการทดลองของปราชญ์ได้ผลเป็นที่น่าพอใจก็จะสร้างการยอมรับนวัตกรรม และขยายการปฏิบัติออกไปอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งนวัตกรรมนั้นกลายเป็นวิธีการที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติต่อไป

๒.๒ ทำเผ่าทำใหม่(Respond to Development) จากความอยากรู้อยากเห็น จากความสนใจจากการเปรียบเทียบ จากการดัดแปลง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ เกิดการประดิษฐ์คิดค้น ปรับประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อนำไปสู่วิถีทางที่ดีกว่า นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ปราชญ์ชาวบ้านนำไปใช้จึงเป็นเรื่องพัฒนาการที่ปราชญ์ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ภายใต้สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ และสามารถพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา และจัดการองค์ความรู้อย่างชาญฉลาด เพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

๒.๓ ให้สมดุลเอาไว้(Set up the Balance) ระหว่างวิชาการ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี ปัจจัยสำคัญ ๓ ประการข้างต้นต้องบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ภายใต้การคำนึงถึงหลักการถ่ายทอดองค์ความรู้ หลักการจัดการความรู้ ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการถ่ายทอด และการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน

๒.๔ ร่วมใจใช้ร่วมกัน(Support Sufficiently) อาศัยความร่วมมือที่ตอบสนองแนวคิดที่ว่าทุนทางปัญญา สำคัญกว่า ทุนทางวัตถุ ดังนั้นปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพหากได้รับ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการสนับสนุน จนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งในลักษณะที่ว่าตนเองเป็นเจ้าของเป็น ส่วนหนึ่งของชุมชน

๓. กระบวนการเผยแพร่วัตกรรม(Innovation Diffusion) ได้แก่ขั้นตอน

๓.๑ เปิดสังคมการเรียนรู้(Create Knowledge-based Society) หลักการสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของปราชญ์ชาวบ้านคือ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน องค์ความรู้ที่เกิดขึ้น การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการเผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆ จึงเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

๓.๒ สมรมอยู่แบบรู้หัววัน(Apply for Living) การดำรงชีวิตอยู่ภายใต้วิถีชีวิตท้องถิ่นเป็นการยืนยันความเป็นตัวตนของชุมชน การใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นเครื่องยืนยันถึงศักยภาพของตนเองและสะท้อนถึงพลังของชุมชนว่าสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้วิถีชีวิต และการจัดการที่นำเอาองค์ความรู้กับ ภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย จนสามารถแก้ปัญหาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นคนคิดใหม่และทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

๓.๓ แลกหน่อทำต่อกัน(Share and Extend Results) บทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของปราชญ์คือ การถ่ายทอดองค์ความรู้และการศึกษาให้แก่ชุมชน ซึ่งถือเป็นการอุทิศแรงกาย แรงใจ และสติปัญญาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ภายใต้แนวคิดหลักที่ว่าหากเราค้นพบวิธีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เพื่อ การจัดการที่เป็นเลิศแล้วไม่นำความรู้เหล่านั้นมาถ่ายทอดก็เปล่าประโยชน์ ดังนั้นการให้การศึกษาและ การถ่ายทอดความรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านนวัตกรรมที่สร้างขึ้นจึงเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของปราชญ์ชาวบ้าน

๓.๔ ถูกผิดมันเข่นั่นเอง(Check out and Screen) กระบวนการกลั่นกรองเพื่อตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมที่ใช้ของปราชญ์ชาวบ้านเป็นไปตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นจากการทดลองปฏิบัติ เรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการประเมินตนเอง สร้างความเข้าใจและรู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภายใต้บรรยากาศของการสะท้อนคิดประสบการณ์และบทเรียนของกันและกัน อันนำไปสู่การใช้นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีปฏิบัติ จนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความสามารถกำหนดตนเอง มีการเรียนรู้และพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

๔. ปัจจัยจำเป็นที่ส่งผลให้ LIP Model ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ สามารถดำรงอยู่ ได้เกิดการพัฒนาย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง ประกอบไปด้วย

๑. การมีต้นแบบผู้นำดี(Leadership Prototypes) ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำทางความคิด และวิถีปฏิบัติตามแนวทางของการพึ่งพาตนเอง เน้นการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงอย่างสร้างสรรค์ด้วยเหตุด้วยผล ปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นผู้จุดประกายทางความคิด สร้างความคาดหวังให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ทุ่มเทออุทิศตนเพื่อชุมชน มีความทันสมัย ทางความคิด และมีความสามารถในการกระตุ้นจูงใจให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

๒. มีวิสัยทัศน์ร่วม(Creating Shared Vision) มุมมองอนาคตที่คาดหวังไว้ร่วมกันของชุมชนเป็นวิสัยทัศน์ที่สมาชิกทุกคนในชุมชนพร้อมที่จะปฏิบัติและสนับสนุนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลักษณะของวิสัยทัศน์ร่วมที่มีความท้าทายและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติได้จริง

๓. สวมใส่นวัตกรรม(Innovation Adoption) หากชุมชนมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์แล้ว จะเป็นการช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง กลายเป็นวิถีชีวิต กลายเป็นพลังร่วมกันในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่คนตระหนักถึงความร่วมมือร่วมใจกัน

๔. ทำเป็นพลวัต(Dynamic Approach) การถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันภายในชุมชนควบคู่ไปกับการแลกเปลี่ยนความรู้จากภายนอกนำไปสู่การพัฒนาและสร้างฐานองค์ความรู้ที่เข้มแข็งเพื่อให้ทันต่อ การเปลี่ยนแปลงที่มีขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เข้ากับบริบทของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีแห่งการดำเนินชีวิตจึงควรเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง

๕. จัดการครบวงจร(Cyclical Management) ประชาชนชาวบ้านควรอาศัยความรู้ความสามารถด้าน การจัดการความรู้เพื่อจัดการกับกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน โดยการสร้างความรู้ที่เหมาะสม มีการจัดการความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ มีการประเมินผลการปฏิบัติ มีการจัดเก็บองค์ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จนทำให้เกิดการถ่ายโอนความรู้หรือปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมความรู้จากเดิม และมีการแพร่กระจายไหลเวียนไปทั่วทั้งชุมชน

๖. สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร(Friendly Communication) บรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้วยความปรารถนาดีต่อกันของคนในชุมชนและเครือข่ายต่างชุมชน ภายใต้แนวคิดความเท่าเทียมกันว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ เป็นบรรยากาศที่มุ่งสร้างมิตรที่ดีต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันอันนำไปสู่การสร้างสรรค่นวัตกรรมและพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

๗. ใกล้ชิดแหล่งเรียนรู้ (Close to Sources of Knowledge and Wisdom) การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองภายใต้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ การพาตัวเองเข้าใกล้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน และการให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้รู้หรือประชาชนชาวบ้านเป็นการเพิ่มช่องทางให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน

๘. วิชาการคู่ภูมิปัญญา(Both Academic and Wisdom) กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ในชุมชนที่มีรากฐานมาจากการประยุกต์ใช้ความรู้ถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาเข้ากับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการจัดการ รวมทั้งศาสตร์ด้านอื่นๆ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการประยุกต์ใช้องค์ความรู้อันเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติในการพัฒนาสังคม

๙. พึ่งพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม(Relying on Appropriate Technologies) กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้จะขับเคลื่อนไปได้ต้องอาศัยการใช้ความรู้หรือเทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด เทคโนโลยีที่เหมาะสมสามารถสร้างขึ้นเองได้จากการต่อยอดความรู้หรือเทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อบริบทของสังคม วัฒนธรรม และขีดความสามารถของชุมชน

๑๐. สังคมยอมรับได้ (Socially Acceptable) การยอมรับความรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีปฏิบัติไปจากเดิมไม่ใช่กระบวนการที่ง่ายดาย ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือต้องกระตุ้นให้เกิดการยอมรับจากสังคม โดยการทำให้เห็นจริง เชื่อถือได้ รวมถึงการตระหนักถึงเครือข่ายความสัมพันธ์จากการเรียนรู้ร่วมกันในสังคมเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการสร้างนวัตกรรม การนำนวัตกรรมไปใช้ และการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมการเรียนรู้อันเป็นทุนทางปัญญาที่สำคัญของชุมชน

๕. LIP Model: นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้: LIP Modelตอบสนองต่อแนวคิด ทฤษฎี และหลักการจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของชุมชน รวมทั้ง

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในประเด็นของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การเน้นให้ชุมชนและทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาแก่ชุมชนภายใต้ภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ ส่งเสริมการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของปราชญ์ชาวบ้านอันมีพื้นฐานแนวคิดมาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีดุลยภาพ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทั้ง ๓ มิติจะต้องเกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพคนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ภายใต้หลักการส่งเสริมการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดำเนินวิถีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูล สามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงบนฐานของสังคมแห่งความรู้

กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านอาศัยการจัดการความรู้เป็นกระบวนการหลักในการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ผ่านกระบวนการสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยน และใช้ความรู้^๓ สอดคล้องกับหลักการของNonaka and Takeuchi^๔ ที่เรียกว่า SECI model เป็นกระบวนการถ่ายโอนความรู้จากความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน (Tacit knowledge) ไปสู่ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit knowledge) โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำไปสู่การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) การผนวกความรู้ (Combination) และการผนึกความรู้ในตน (Internalization) เพื่อช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ทำให้เกิดความรู้ใหม่ และพัฒนาเป็นนวัตกรรมในด้านต่างๆ กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นรูปแบบของแนวคิด วิธีการ เครื่องมือ และการจัดการใหม่ที่ปราชญ์ใช้ในการสะท้อนกลยุทธ์การพัฒนาตนเองและชุมชนตามความสนใจและความถนัดผ่านกระบวนการตกลึกทางความคิด เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

กระบวนการดังกล่าวตอบสนองต่อเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นการสร้างคนให้เป็นผู้ที่มีชีวิตที่ดีงาม โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนมีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพต่างๆอย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูลแก่สังคม คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันในแนวราบอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทั้งในด้านการคิด การปฏิบัติ สติปัญญา จริยธรรม มีการสั่งสมและพัฒนาเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนที่พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ^๕ กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ หรือ LIP Model จึงมีความสำคัญในการนำไปใช้เพื่อการดำเนินชีวิตและบำเพ็ญกิจกรรมแก่สังคม

^๓ วิจารย์ พานิช, การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ตาตา, ๒๕๔๙), หน้า ๖๒.

^๔ Nonaka, I. and Takeuchi, H. *The Knowledge-creating Company : How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*, (New York : Oxford University Press, 1995), p. 56.

และเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาศักยภาพของตนในด้านต่างๆทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของกระแสโลกในรูปแบบของโลกไร้พรมแดน(Borderless World) โลกาภิวัตน์(Globalization) และความเป็นสากล(Internationalization) อย่างมีความสุข

๖. สรุป

รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวิถีแห่งการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นการนำเอาทรัพยากรประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้านมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน กระบวนการดังกล่าวสามารถสร้างสรรค์การเรียนรู้ของคนในชุมชนให้เกิดการ คิดได้ ทำรู้ อยู่เป็น เห็นจริงทุกสิ่งอัน โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันระหว่างระบบคิด วิธีการ และการจัดการความรู้เข้ากับภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การนำเอาสิ่งใหม่ที่อยู่ในรูปแบบของความคิดหรือการกระทำ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์เข้ามาใช้ในการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนางานและพัฒนาชีวิตจะส่งผลให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองและชุมชนในวิถีแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑)หนังสือ :

กิริติ ยศยิ่งยง. **องค์กรแห่งนวัตกรรม : แนวคิดและกระบวนการ.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์. **ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

วิจารณ์ พานิช. **การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ.** กรุงเทพมหานคร : ตถาตา, ๒๕๔๙.

วิชัย ต้นศิริ. **โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดของการปฏิรูปการศึกษาใน พ.ร.บ. การศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

เสรี พงศ์พิศ. **ปฏิรูปสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา, ๒๕๕๓.

อมรวิชัย นาคทรพรพ และคณะ. **การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิธานนท์. ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบแนวคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : แปลนปรีนติ้ง, ๒๕๔๐.

(๒)วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย

พจน์ เทียมศักดิ์. “ปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน”, วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัย มหาวิทาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓.

ธวัชชัย เฟื่องพินิจ. “คุณลักษณะของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมแผนใหม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานวิจัย กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book :

Nonaka, I. and Takeuchi, H. *The Knowledge-creating Company : How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation.* New York : Oxford University Press, 1995.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Factors affecting the effectiveness of the operation of the Academic
Staff Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระครูสังฆรักษ์บุญชัย อาทิตยตั้ง*
ภักดี โพธิ์สิงห์**
สัจญา เคนาภูมิ***
สุทธิพันธ์ อรัญญาส****

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและเพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิธีดำเนินการวิจัย ได้ศึกษาเฉพาะปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๙ ปัจจัย ตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย คำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดยการเทียบเกณฑ์ตามตารางของ เครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ ๓๑๗ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันและการวิเคราะห์เส้นทางความถดถอยเชิงพหุ หลังจากดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วก็สรุปและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ที่ปรึกษาหลัก

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ที่ปรึกษาร่วม

****อาจารย์ ดร., ที่ปรึกษาร่วม

โดยรวมทั้ง ๙ ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก สัมประสิทธิ์การถดถอยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน โดยรวมทั้ง ๙ ด้าน และสัมประสิทธิ์การถดถอยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ข้อมูลด้านสังกัด และด้านสถานภาพ มีนัยสำคัญทางสถิติกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ส่วนข้อมูลด้านเพศ ด้านอายุ ด้านวุฒิการศึกษา ด้านตำแหน่งปัจจุบัน และด้านประสบการณ์ในการทำงาน ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ปัจจัยการรับรู้บทบาท ปัจจัยความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านเงินเดือนและสวัสดิการ ปัจจัยด้านความมั่นคงในการทำงาน มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ส่วนปัจจัยขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยการทำงานเป็นทีม ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตนเองปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กร และปัจจัยด้านความคาดหวังในอาชีพไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน

คำสำคัญ: ปัจจัย, ประสิทธิผล

ABSTRACT

Research Factors affecting the effectiveness of the operation of the Academic Staff Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The objectives were to study the performance of the Academic Staff Mahachulalongkornrajavidyalaya University. And to study the development model of efficiency in the operations of the Academic Staff Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Research Methodology The study of factors that influence the effectiveness of the operation of the Academic Staff Mahachulalongkornrajavidyalaya University, the Royal College of 9 factors, and the mission of the university. The sample calculation by the criteria in the square of **Krejcie** and **Morgan** (Krejcie and organ), samples used in the study were 317. Statistics used in this study were frequency, percentage, average. Standard Deviation, Correlation, coefficient of Pearson. and multiple regression analysis, path. After analyzing the data, it's a presentation and analysis. According to the research data set.

Factors affecting the effectiveness of the operation of the Academic Staff University of Mahachulalongkornrajavidyalaya were found that most of the comments on the factors that influence the effectiveness of the operation of the Academic Staff Mahachulalongkornrajavidyalaya University, including 9 in the overall level. The regression coefficient data for respondents. Factors that influence the

effectiveness of the overall performance of the 9 functions and the regression coefficient data for respondents who effectiveness in the operation, including 4 that the data belong. And the status there are significant factors that influence the effectiveness of the operation. For information on sex, age, and senior education. The current location and experience No statistically significant the relationship between the factors affecting the effectiveness of the operation. The regression coefficient of variable factors that affect the effectiveness of the overall performance of the 4 revealed that the role perception. Satisfaction factor in performance. Factors salary and welfare Factor of stability in the work. A statistically significant Operational Effectiveness The morale factor in performance. Factors teamwork Factors confidence in themselves to environmental factors and organizational factors. Priorities in career No statistically significant factors that influence the effectiveness of the operation.

Keywords: Factors, Effectiveness

๑. บทนำ

สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์การทางวิชาการที่สำคัญยิ่งในการผลิตและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ตามมาตรา ๒๘ ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยได้กำหนดว่า “การจัดการศึกษาระดับ อุดมศึกษาเป็นการศึกษาที่มีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูง และการค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม”^๑ จากการเปลี่ยนบริบทโครงสร้างของการบริหารจัดการศึกษาตามรูปแบบใหม่ในปัจจุบัน โดยมีความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันและให้ความร่วมมืออย่างสร้างสรรค์บนเวทีโลก ซึ่งมุ่งที่ประสิทธิผลเป็นสำคัญ^๒ นับตั้งแต่การจัดการศึกษา เนื้อหาสาระของหลักสูตรการเรียนการสอน ระบบการประเมินผลผู้เรียน ระบบการบริหารงานบุคคล ระบบการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โครงสร้างการบริหารหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้

^๑กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖), หน้า ๙.

^๒ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, การเข้าสู่ผู้บริหารมืออาชีพ, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

มุ่งไปที่เป้าหมายเดียวกัน คือคุณภาพผู้เรียนหรือคุณภาพการศึกษานั้นเอง โดยเฉพาะคุณภาพของครูซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ยิ่งใหญ่ในความสำเร็จหรือล้มเหลวในการศึกษาของผู้เรียน^๕

ปัจจัยโครงสร้างองค์การจัดว่าเป็นกรอบที่องค์กรกำหนดไว้เพื่อควบคุมความประพฤติของบุคลากรซึ่งจะมีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อให้บุคลากรในองค์กรนั้นๆปฏิบัติตามเพื่อให้องค์กรบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของบุคลากรและนอกจากนี้ยังพบว่าบรรยากาศองค์กรที่เน้นการใช้อำนาจจะมีการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานมีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจนจึงเป็นผลให้บรรยากาศองค์กรที่เน้นการใช้อำนาจมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมของพนักงาน การรับรู้ของบุคลากรในด้านความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับสูงย่อมแสดงถึงการที่บุคลากรมีความจงรักภักดีต่อองค์กรสูงซึ่งไปในทิศทางเดียวกัน ตัวแปรที่สำคัญในการศึกษาองค์กรคือลักษณะบรรยากาศองค์กรเพราะถ้าหากไม่พิจารณาถึงสภาพแวดล้อมในองค์กรซึ่งมีส่วนในการกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมการทำงานของคนในองค์กรแล้วก็จะไม่สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมการทำงานของคนประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรได้อย่างถูกต้อง^๖

การประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นสิ่งสมควรให้ความสำคัญเพราะเป็นการประเมินประสิทธิผลการทำงานของบุคลากรซึ่งบ่งบอกถึงมาตรฐานงานและความมีประสิทธิภาพขององค์กรและเพื่อสามารถนำผลการประเมินไปปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นต่อไป มาตรฐานการปฏิบัติงานเป็นเครื่องแสดงถึงระดับของผลงานที่ต้องการเพื่อเป็นหลักประกันว่าองค์กรจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้การประเมินผลการทำงานมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับมาตรฐานการปฏิบัติงานจึงต้องมีการกำหนดเกณฑ์หรือมาตรฐานบางอย่างขึ้นเพื่อนำผลงานของแต่ละบุคคลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานนี้ซึ่งจะทำให้ผู้ประเมินทราบว่าบุคคลใดบ้างที่มีผลงานสูงหรือต่ำกว่าหรือพอดีกับมาตรฐานที่ตั้งไว้ฉะนั้นการประเมินผลการปฏิบัติงานจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือหลายอย่างในการ

^๕สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการสังเคราะห์สภาวะการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๐), หน้า คำนำ.

^๖Audrey อังใน อ่ำพร อัครโรจนกุลชัยล, “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนสอนภาษาจีน”, **คุณวินิพนธ์ ปรัชญาคุณวินิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓).

^๗วชิราณี เหลืองไพโรจน์, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อวัฒนธรรมองค์การของบริษัทฟัจจำกัด (มหาชน)”, **สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙).

^๘Stringer, R, **Leadership and Organizational Climate**, [Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2002], p. 67.

^๙Steers, & Porter อังใน นงเยาว์ แก้วมรกต, “ผลของการรับรู้บรรยากาศองค์กรที่มีต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบุคคลในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒).

^{๑๐}Szilagy & Wallace, Szilagy; & Wallace, **Organizational Behavior and Performance**, 5th ed, [Glenview: Scott Foresman and Company, 1990] p. 23.

ดำเนินการเพื่อให้การประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นที่เชื่อถือได้และสามารถนำผลการประเมินนั้นไปใช้ประโยชน์ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้จริง^๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น มีผลการตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายในประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕ (ข้อมูล ๒๑ มิ.ย. ๕๕ – ๓๑ พ.ค. ๕๖) เกี่ยวกับองค์ประกอบที่ ๒ การผลิตบัณฑิต ตัวบ่งชี้ที่ ๒.๑๓ การพัฒนาคณาจารย์ ดังนี้คือ ระบบการพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรสายสนับสนุนพบหลักฐานสนับสนุนดำเนินการเพียง ๓ ข้อ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากแผนการบริหารและพัฒนาคณาจารย์ปีงบประมาณ ๒๕๕๕ มีโครงการในแผนซึ่งอธิบายไว้๒ที่มีความคลาดเคลื่อนและผู้รับผิดชอบไม่สามารถอธิบายได้ว่าดำเนินการตามแผนใด/โครงการใดยังไม่มีระบบการติดตามการนำความรู้และทักษะที่ได้จากการพัฒนามาใช้ และยังไม่มีการประเมินผลความสำเร็จของแผน^{๑๐} ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๕๖ พบว่า ตัวบ่งชี้ที่ ๒.๓ อาจารย์ประจำที่ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ ควรได้รับการปรับปรุง^{๑๑}

จากปัญหาและความสำคัญของปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น และเพื่อประสิทธิผลตามวิสัยทัศน์ขององค์การ ผู้วิจัยในฐานะเป็นบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งนี้ข้อสนเทศที่ได้สามารถนำมาใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคตในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นมืออาชีพ ได้มาตรฐาน และเป็นวิชาชีพที่ยอมรับของสังคมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้เป็นอย่างดี

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๙สิริรัตน์ สวยสม, “ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานการกีฬาแห่งประเทศไทยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖).

^{๑๐}คณะกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนงานวิทยาเขตขอนแก่น, รายงานการประเมินตนเอง ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕, ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๖, (อัดสำเนา)

^{๑๑}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การตรวจสอบและประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (อัดสำเนา)

๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๓. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเฉพาะปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย มุ่งศึกษาไปที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย จำนวน ๙ ปัจจัย คือ ๑) การรับรู้บทบาท ๒) ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ๓) ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ๔) การทำงานเป็นทีม ๕) เงินเดือน และสวัสดิการ ๖) ความเชื่อมั่นในตนเอง ๗) บรรยากาศขององค์กร ๘) ความมั่นคงในการทำงาน ๙) ความคาดหวังในอนาคต และศึกษาประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย จำนวน ๔ ด้าน คือ ๑) การจัดการเรียนการสอน ๒) การวิจัย ๓) การบริการวิชาการ ๔) ด้านทำนุบำรุง ศิลปะ และวัฒนธรรม คำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดยการเทียบเกณฑ์ตามตารางของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ ๓๑๗ รูป/คน เลือกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratify random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ที่ผ่านการพิจารณา และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ คน นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ โดยการเก็บข้อมูลโดยได้รับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง และบางส่วนส่งคืนกลับผู้วิจัยทางไปรษณีย์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๕๗ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์กลับคืน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละวิเคราะห์สถิติพื้นฐานของปัจจัยที่ศึกษานำมาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดโดยการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) การทดสอบสมมติฐานในการวิจัย ใช้การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) โดยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) หลังจากนั้นสรุป และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

๔. ผลการวิจัย

๑. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สังกัดวิทยาเขต เพศ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ในการทำงาน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่สังกัดวิทยาเขตขอนแก่น คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕๐ รองลงมาคือวิทยาเขตสุรินทร์ คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕๐ และน้อยที่สุดคือวิทยาเขตบึงกาฬศึกษา พุทธิศาสตร์คิดเป็นร้อยละ ๔.๑๐ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๓๓ รองลงมาคือเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖๗ ส่วนใหญ่เป็นบรรพชิต คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๖๓ รองลงมาคือคฤหัสถ์ คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๓๗ ส่วนใหญ่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๖ รองลงมาคือ ๔๑-๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๕ และน้อยที่สุด คือ ๒๑-๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๔๑ ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๓๒ รองลงมาคือปริญญาเอก คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๙๑ และน้อยที่สุดคือ ปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ ๒๑.๗๗ ส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นอาจารย์ คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๕๗ รองลงมาคือผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ผศ.) คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๑๗ และน้อยที่สุด คือ ศาสตราจารย์ คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๖ ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงาน ๑-๔ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓๙ รองลงมาคือ ๑๑-๑๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๓ และน้อยที่สุด คือ ๑๖ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๙๘ ตามลำดับ

๒. ระดับการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ (S.D. = ๑.๒๘) เมื่อเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือการจัดการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ (S.D. = ๑.๒๙) รองลงมาคือด้านการวิจัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๙ (S.D. = ๑.๒๘) และน้อยที่สุดคือ ด้านการบริหารวิชาการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๓ (S.D. = ๑.๒๘) ๒) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ (S.D. = ๑.๒๙) ๓) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านการวิจัย โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๙ (S.D. = ๑.๒๘) ๔) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านการบริการวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลางมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๓ (S.D. = ๑.๒๘) ๕) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๘ (S.D. = ๑.๒๘)

๓. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง ๙ ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕ (S.D. = ๑.๒๕) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานรองลงมาคือด้านการรับรู้ บทบาทมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ (S.D. = ๑.๒๖) และน้อยที่สุดคือ ด้านบรรยากาศขององค์การ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑ (S.D. = ๑.๒๗) ๒) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ บทบาทโดยรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ (S.D. = ๑.๒๖) ๓) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ (S.D. = ๑.๒๖) ๔) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ (S.D. = ๑.๒๕) ๕) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๘ (S.D. = ๑.๒๕) ๖) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเงินเดือนและสวัสดิการ โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ (S.D. = ๑.๒๖) ๗) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเอง โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ (S.D. = ๑.๒๗) ๘) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศขององค์การ โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑ (S.D. = ๑.๒๗) ๙) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความมั่นคงในการทำงาน โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ (S.D. = ๑.๒๘) ๑๐) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังในอนาคต โดยรวมอยู่ในระดับ มากมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ (S.D. = ๑.๒๕)

๔. โมเดลพหุระดับของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๔.๑) สัมประสิทธิ์การถดถอยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง ๙ ด้าน พบว่า ข้อมูลด้านสังกัด และด้านสถานภาพ มีนัยสำคัญทางสถิติกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ส่วนข้อมูลด้านเพศ ด้านอายุด้านวุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และด้านประสบการณ์ในการทำงาน ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน

๔.๒) ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน พบว่า สังกัดวิทยาเขต และสถานภาพ มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ส่วนเพศอายุ

วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ในการทำงาน ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน

๔.๓) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้วยวิธีการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ปัจจัยการรับรู้บทบาท ปัจจัยความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านเงินเดือนและสวัสดิการ ปัจจัยด้านความมั่นคงในการทำงาน มีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ส่วนปัจจัยขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยการทำงานเป็นทีม ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตนเองปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กรปัจจัยด้านความคาดหวังในอนาคตไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน

๕. สรุปผล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง ๙ ด้านโดยรวมอยู่ในระดับ มากระดับการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับ มาก

โมเดลพหุระดับของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้คือ ๑) สัมประสิทธิ์การถดถอยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยโดยรวมทั้ง ๙ ด้าน พบว่า ข้อมูลด้านสังกัด และด้านสถานภาพ มีนัยสำคัญทางสถิติกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ส่วนข้อมูลด้านเพศ ด้านอายุด้านวุฒิการศึกษา ด้านตำแหน่งปัจจุบัน และด้านประสบการณ์ในการทำงาน ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ๒) สัมประสิทธิ์การถดถอยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน พบว่า สังกัดวิทยาเขต และสถานภาพ มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ส่วนเพศอายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ในการทำงาน ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ๓) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน พบว่า ปัจจัยการรับรู้บทบาท ปัจจัยความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านเงินเดือนและสวัสดิการ ปัจจัยด้านความมั่นคงในการทำงาน มีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน ส่วนปัจจัยขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ปัจจัยการทำงานเป็นทีม ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตนเองปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กร และปัจจัยด้านความคาดหวังในอาชีพไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน

๖. อภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

(๑) ระดับการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระดับการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน อยู่ในระดับ มากเมื่อเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า มหาวิทยาลัยจัดระบบและกลไกการประกันคุณภาพด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญทุกหลักสูตร คือ มีคู่มือปฏิบัติงานการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ คู่มือปฏิบัติงานการบูรณาการพันธกิจ ทุกหลักสูตรมีรายวิชาศึกษาอิสระเพื่อให้บัณฑิตศึกษาค้นคว้า และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้โดยความเห็นชอบและควบคุมดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษา

(๒) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยรวมทั้ง ๙ ด้านโดยรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน รองลงมาคือด้านการรับรู้บทบาทและน้อยที่สุดคือ ด้านบรรยากาศขององค์กร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์กร ๔ ประการคือ ๑)ลักษณะขององค์กร ซึ่งมีตัวชี้อยู่ ๒ ประการ คือ โครงสร้างขององค์กรพิจารณาได้จากการกระจายอำนาจ การแบ่งงานตามความชำนาญพิเศษ ความเป็นทางการ ช่วงการบังคับบัญชา ขนาดขององค์กร ขนาดของหน่วยงาน และเทคโนโลยีขององค์กร พิจารณาได้จากการปฏิบัติงาน วัสดุอุปกรณ์ และความรู้ ๒)ลักษณะของสภาพแวดล้อม ซึ่งพิจารณาจากสิ่งแวดล้อม ๒ ด้าน คือ สิ่งแวดล้อมภายนอกซึ่งมีตัวแปรบ่งชี้คือ ความสลับซับซ้อน ความมั่นคง และความไม่แน่นอน กับสิ่งแวดล้อมในหรือบรรยากาศขององค์กรซึ่งมีตัวบ่งชี้คือ แนวโน้มของความสำเร็จ ความเอาใจใส่ต่อพนักงานแนวทางการให้รางวัลและการลงโทษ ความมั่นคง ความเสี่ยง ความเปิดเผย และความปกปิด ๓) ลักษณะของพนักงาน พิจารณาจากความผูกพันต่อองค์กร และการปฏิบัติงานโดยตัวบ่งชี้ของความผูกพันต่อองค์กร พิจารณาจากความสนใจการดำรงรักษาไว้ และความผูกมัดใจ สำหรับตัวบ่งชี้ของการปฏิบัติงานคือ การจูงใจ เป้าหมาย ความต้องการความสามารถในการทำงาน และความชัดเจนของบทบาทของพนักงาน และ ๔)นโยบายการบริหารและการปฏิบัติ พิจารณาจากตัวบ่งชี้ คือ การวางเป้าหมายที่แน่นอน การจัดหาและการใช้ทรัพยากร

การสร้างสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน กระบวนการติดต่อสื่อสาร ภาวะผู้นำและการตัดสินใจ การปรับตัวขององค์กร และการริเริ่มสิ่งใหม่

๗. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ยังพบว่า มีประเด็นที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้อีก ดังนั้นจึงขอเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

๑. ศึกษาการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ศึกษาวัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อการบริหารจัดการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖.

คณะกรรมการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนงานวิทยาเขตขอนแก่น. รายงานการประเมินตนเอง ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๖.

ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. การเข้าสู่ผู้บริหารมืออาชีพ. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิชาการ, ๒๕๕๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การตรวจสอบและประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย:

นงเยาว์ แก้วมรกต. “ผลของการรับรู้บรรยากาศองค์การที่มีต่อความผูกพันต่อองค์การของพนักงานบุคคลในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

๒๐๘ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รายงานการสังเคราะห์สภาวะการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อ
คุณภาพการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๐.
อำพร อัครโรจนกุลชัย. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู
โรงเรียนเอกชนสอนภาษาจีน. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓.

๒.ภาษาอังกฤษ

Stringer, R. **Leadership and Organizational Climate**. Upper Saddle River, NJ:
PrenticeHall, 2002.

Szilagyi&Wallace. **Organizational Behavior and Performance**. 5th ed. Glenview: Scot
Foresman and Company, 1990.

ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Leadership Factors Affecting the Effectiveness of Dean's Work
in North-Eastern Rajabhat Universities

ศักดิ์เดช สังคพัฒน์*

วิทยา เจริญศิริ*

ทรงศักดิ์ จีระสมบัติ*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พัฒนาและตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นของปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามที่ได้รับคืนจากคณาจารย์คณะวิชาต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๔๓๕ ชุด การวิเคราะห์ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี โดยวิธีวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Casual Correlation) และสำหรับการยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบเครื่องมือที่ใช้ คือ การจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน พบว่าตัวแปรสาเหตุทุกตัวมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในระดับปานกลาง การวิเคราะห์ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ พบว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อนำผลที่ได้ข้างต้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ๒๔ คน ยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบ ปรากฏว่ารูปแบบที่พบมีความเหมาะสม เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประเมิน ๔ ด้าน ได้แก่ การใช้ประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง

*วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม E-mail Sakdat.s@hotmail.com

*อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

*อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

คำสำคัญ: ปัจจัยภาวะผู้นำ, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของคณบดี

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the relationship of the leadership factors affecting the effectiveness of Dean's work in the North-Eastern Rajabhat Universities, develop and test the structural relationship model of leadership factors affecting the effectiveness of Dean's work and examine the relationship of leadership factors affecting the Dean's work effectiveness by model confirmation (evaluation) of experts.

The instruments used in this research were questionnaires. Questionnaires were collected from 435 lecturers from various faculties in the North-Eastern Rajabhat Universities. The analysis of leadership factors affecting Dean's work effectiveness by the method of casual correlation. The instruments used for evaluating model was the expert focus group discussion.

The findings indicated that the analysis of the leadership factors affecting Dean's work effectiveness by using the Pearson's correlation found that every casual variation was correlated to the effectiveness of Dean's work at the moderate level. The correspondence analysis of the leadership factors affecting the effectiveness of Dean's work by the method of casual correlation indicated that it corresponded to the empirical data.

The research results were proposed in the focus groups of 24 experts. Details were discussed in the focus groups. The expert confirmation indicated that this model is appropriate according to the evaluation standards in 4 aspects of utility, feasibility, propriety and accuracy.

Keywords: Leadership Factors, Effectiveness of Dean's Work.

๑. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐมุ่งหวังให้สถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคลเพื่อให้ดำเนินกิจการโดยอิสระและมุ่งสู่ความเป็นแหล่งวิชาการ เป็นที่พึ่งของประชาชน บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗ และมาตรา ๓๖ ที่บัญญัติให้คณะหรือวิทยาลัยมีคณบดีเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงาน มาตรา ๔๓ บัญญัติให้มีการสรรหาบุคคลเพื่อแต่งตั้งเป็นคณบดี และภารกิจที่สำคัญในคณะวิชาคือ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณบดีเป็นผู้นำที่สำคัญ

ในขณะคนบตีต้องเป็นผู้ที่รู้จักคณะวิชาของตนเองดี รู้ยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่เป้าหมาย และพร้อมที่จะทำงานอย่างทุ่มเทกับคณาจารย์ในคณะเพื่อสร้างความเห็นพ้อง (Consent) ในการนำคณะวิชาไปสู่เป้าหมาย โดยอาศัยการทำงานแบบเพื่อนร่วมงาน (Colleagues) มากกว่าการใช้อำนาจ^๑ คนบตีเป็นผู้ที่จะต้องนำหลักการและนโยบายไปสู่การปฏิบัติ มีบทบาทสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจเรื่องต่างๆ เพื่อถ่ายทอดแก่ผู้ร่วมงาน ชักจูง โน้มน้าวบุคลากรในคณะเพื่อให้การดำเนินงานของคณะสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ คนบตีต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในคณะวิชา ทั้งในด้านการบริหาร หลักสูตร และทำการวิจัยเพื่อสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ การที่จะให้บรรลุภารกิจทั้ง ๔ ด้านสู่ความสำเร็จได้นั้น คนบตีควรมี “ภาวะผู้นำ”^๒ ภาวะผู้นำเป็นความสามารถในการมีอิทธิพลต่อกลุ่มเพื่อให้การดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายและส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคนบตีมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้งนี้โดยจะนำความมีประสิทธิผลในการปฏิบัติหน้าที่ของคนบตีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๑๒ แห่ง ไปเป็นแนวทางในการสรรหา แต่งตั้งและพัฒนาการปฏิบัติงานของคนบตีต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคนบตีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๒. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นของปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคนบตีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคนบตีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามสภาพการปฏิบัติจริง

๓. ขอบเขตการวิจัย

๑. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑ และ ๒ คือ คณาจารย์สังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๒ แห่ง จำนวน ๔,๗๒๖ คน

๑.๒ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓ คือ อาจารย์ในสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เคยเป็นผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก และอายุราชการ ๑๐ ปีขึ้นไป และอธิการบดีมหาวิทยาลัยของรัฐอื่น ๆ

^๑ อมรวิรัช นาคทรพรพ, *อุดมศึกษาไทยในรอบศตวรรษ: จากโอกาสและความหลังในอดีตสู่วิกฤตคุณค่าปริญญาในยุคอุดมศึกษาประชานิยม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๖), หน้า ๓๒๕-๓๔๓.

^๒ วรเดช จันทรส, *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ*, (พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๖.

๒. กลุ่มตัวอย่าง

๒.๑ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑ และ ๒ คือ คณาจารย์จากคณะต่าง ๆ ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๓๕ คน

๒.๒ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓ คือ เคยเป็นผู้บริหาร/อาจารย์และวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก ที่มีอายุราชการ ๑๐ ปีขึ้นไป ในมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๒๓ คน และอธิการบดีมหาวิทยาลัยของรัฐอื่น ๑ คน รวม ๒๔ คน

๓. ตัวแปรที่ศึกษา

๓.๑ ตัวแปรสาเหตุ เป็นตัวแปรเกี่ยวกับปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี ประกอบด้วย

๓.๑.๑ ตัวแปรแฝงภายนอก ประกอบด้วยตัวแปรแฝง ๒ ตัว คือ ตัวแปรแฝงด้านภูมิหลังคณบดี และตัวแปรแฝงด้านสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

๓.๑.๒ ตัวแปรแฝงภายใน ประกอบด้วยตัวแปรแฝง ๒ ตัว คือ ตัวแปรแฝงด้านคุณลักษณะของคณบดี และตัวแปรแฝงด้านพฤติกรรมผู้นำของคณบดี

๓.๒ ตัวแปรผล เป็นตัวแปรที่เกี่ยวกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยเชิงสหสัมพันธ์วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ การศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตอนที่ ๒ พัฒนาและตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นของปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตอนที่ ๓ การศึกษาความสัมพันธ์ (รูปแบบ) ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามสภาพการปฏิบัติจริง

วิธีดำเนินการวิจัยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ ๑ และตอนที่ ๒ การศึกษาความสัมพันธ์และพัฒนาตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นของปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑.๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ วุฒิการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งทางวิชาการ และประสบการณ์การบริหาร เป็นข้อความแบบเลือกตอบและแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี ได้แก่

ภูมิหลังของคณบดี สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง คุณลักษณะของคณบดี พฤติกรรมผู้นำของคณบดี และ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของคณบดี ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๑ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

๒.๒ ตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุตามทฤษฎี กับข้อมูลเชิงประจักษ์จากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ทางสถิติ LISREL

ตอนที่ ๓ ความสัมพันธ์ (รูปแบบ) ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงาน ของคณบดีของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามสภาพการปฏิบัติจริง

๑. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คณะผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒๔ คน

๒. ผู้วิจัยนำรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุที่เกิดจากการวิเคราะห์ปัจจัยภาวะ ผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาพที่ ๑) ที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อให้คณะผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒๔ คน ยืนยันรูปแบบ การยืนยัน (การประเมิน) เป็นรูปของการสนทนากลุ่ม

๕. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ ๑ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผล การปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภาวะผู้นำกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของ คณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ แบบเพียร์สัน พบว่า ตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในระดับ ปานกลาง และเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

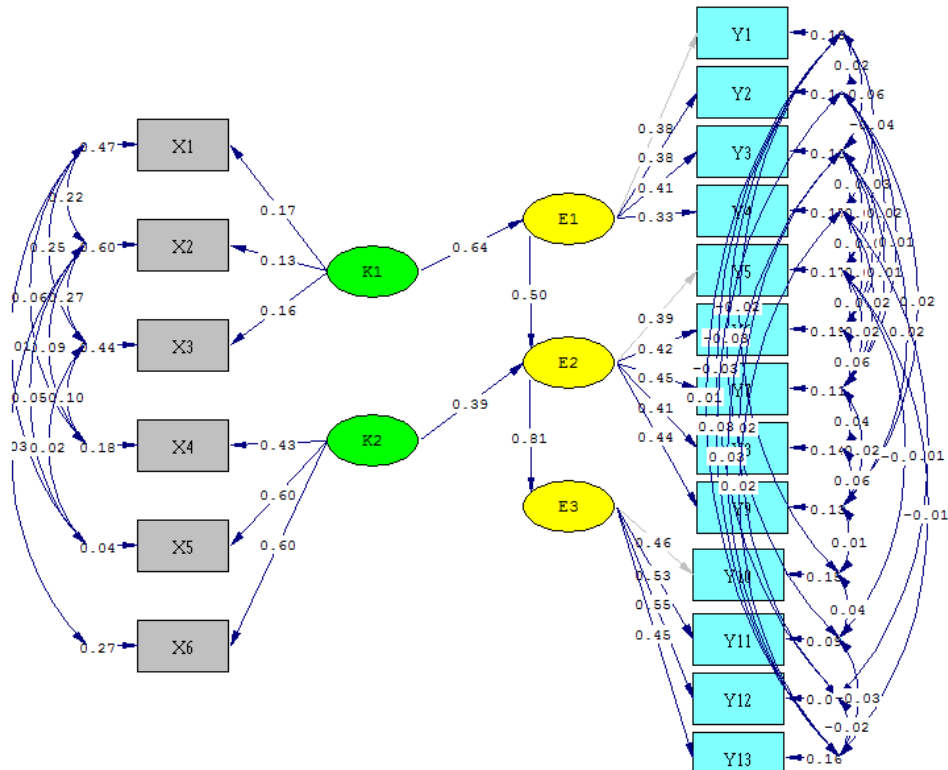
วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พัฒนาและตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผล ต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความตรงของรูปแบบ พบว่า ตัวแปรทุกตัวมีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในระดับยอมรับได้

๒. ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผล การปฏิบัติงานของคณบดี

ในการศึกษานี้ ใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ระหว่างตัวแปรสาเหตุ คือ ปัจจัยต่าง ๆ กับตัวแปรผล คือ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SEM พบว่า แบบจำลองประสิทธิผล การปฏิบัติงานของคณบดีไม่มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับรูปแบบ (Modification indices) โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งผลการคำนวณจากโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยการวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงยืนยันปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัย ราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า โมเดลสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังภาพ ที่ ๑

Chi-Square = ๗๔.๕๖, df = ๘๒, p = ๐.๗๐๗๘, RMSEA = ๐.๐๐๐๐, GFI = ๐.๙๘, AGFI = ๐.๙๖

ภาพที่ ๑ ผลการวิเคราะห์โมเดลโครงสร้างเชิงสาเหตุของปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (หลังปรับโมเดล)

เมื่อพิจารณาภาพที่ ๑ จะพบว่า การส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (E_m) พบว่า ตัวแปรดังกล่าวได้รับอิทธิพลทางตรงจากพฤติกรรมผู้นำของคณบดี โดยมีขนาดอิทธิพล เท่ากับ ๐.๘๑ ซึ่งเป็นค่าอิทธิพลที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ส่วนตัวแปรอื่น ๆ ได้ส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของคณบดี (E_m)

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ผลการศึกษาความสัมพันธ์ (รูปแบบ) ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามสภาพการปฏิบัติจริง ยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ

คณะผู้เชี่ยวชาญยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบในภาพที่ ๑ แล้วตัดสิน (Judgement) ว่าเหมาะสม พบว่ารูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับดัชนี คือ $\chi^2 = ๗๔.๕๖$ $df = ๘๒$ $p = ๐.๗๐๗๘$ $RMSEA = ๐.๐๐๐๐$ $GFI = ๐.๙๘$ และ $AGFI = ๐.๙๖$ พฤติกรรมผู้นำของคณบดีส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ ๐.๘๑ การยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบภาพที่ ๑ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ารูปแบบนี้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน ๔ ด้าน คือ การใช้ประโยชน์ได้ (Utility) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความเหมาะสม (Propriety) และความถูกต้อง (Accuracy)^{๓๓}

๖. ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ข้อ ๑ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน พบว่าตัวแปรทุกตัวมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในระดับปานกลาง และเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

ข้อที่ ๒

๑) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบความตรงของรูปแบบ พบว่าตัวแปรทุกตัวมีน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ในระดับยอมรับได้

๒) โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้ค่า Chi-Square = ๗๔.๕๖ $df = ๘๒$ $p = ๐.๗๐๗๘$ $GFI = ๐.๙๘$ และ $AGFI = ๐.๙๖$ ซึ่งค่าสถิตินี้สอดคล้องกับดัชนีความกลมกลืน

๓) โมเดลที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า ๓.๑) ปัจจัยภาวะผู้นำด้านภูมิหลังคณบดีส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี ๓.๒) ปัจจัยภาวะผู้นำด้านสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี ๓.๓) คุณลักษณะของคณบดีส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี และ ๓.๔) พฤติกรรมผู้นำของคณบดีส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานคณบดี

ข้อที่ ๓ รูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น (ภาพที่ ๑) มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และมีความสอดคล้องกับดัชนี คือ $\chi^2 = ๗๔.๕๖$ $df = ๘๒$ $p = ๐.๗๐๗๘$ $RMSEA = ๐.๐๐๐๐$ $GFI = ๐.๙๘$ และ $AGFI = ๐.๙๖$ และคณะผู้เชี่ยวชาญได้ยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบโดยตัดสินว่าเหมาะสม

^{๓๓} ศิริชัย กาญจนาวาสี, ทฤษฎีการประเมิน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗๘-๑๘๐.

๗. อภิปรายผล

การวิจัยปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปัจจัยภาวะผู้นำมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานของคณบดีเป็นอย่างมาก ความสำเร็จของคณะวิชาขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของคณบดี เนื่องจากคณบดีมีบทบาทในการจัดการบริหารคณะตามบริบทของคณะ การวิจัยพบว่า ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับมากที่สุดถึงมากที่สุดสอดคล้องกับการศึกษาของ สุวัฒน์^๔ ที่ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และสอดคล้องกับการศึกษาของ จรุงณี เก้าเอี้ยน^๕ ที่ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นขององค์ประกอบภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารของคณบดีในมหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่าองค์ประกอบภาวะผู้นำส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารของคณบดีในมหาวิทยาลัยราชภัฏอยู่ในระดับมาก การบริหารงานของคณบดีซึ่งเป็นผู้บริหารงานระดับกลาง (Middle Management) คณบดีจำเป็นต้องมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวส่งเสริมให้คณบดีมีภาวะผู้นำ

๒. พัฒนาและตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นของปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

๒.๑ ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลทางตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี คือ พฤติกรรมผู้นำของคณบดี พฤติกรรมผู้นำเป็นความประพฤติหรือสิ่งที่ผู้นำแสดงออกถึงศักยภาพของผู้นำที่มีอยู่ในตัวตนผู้นำที่ทำให้เกิดเป็นผลงานเชิงประจักษ์หรือเกิดประสิทธิผลซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เกียรติกำจร กุศล^๖ พบว่าภาวะผู้นำจะส่งผลทางตรงต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารของ

^๔ สุวัฒน์ ตุงสวัสดิ์, “ปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาภาวะผู้นำทางการบริหารศึกษาระดับบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา), ๒๕๕๖.

^๕ จรุงณี เก้าเอี้ยน, “รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นขององค์ประกอบภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริหารงานของคณบดีในมหาวิทยาลัยราชภัฏ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์), ๒๕๕๓.

^๖ เกียรติกำจร กุศล, “รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำของคณบดีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาการอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๕๓.

คณบดี ซึ่ง Bass & Stogdill^๗ ได้เสนอคุณลักษณะของผู้นำที่ประสบความสำเร็จว่าผู้นำแบบมีส่วนร่วมจะมุ่งสนับสนุน แนะนำ พัฒนาทักษะการปฏิบัติและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ให้โอกาสในการตัดสินใจ ให้เกียรติและสร้างความผูกพัน ส่วนพฤติกรรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้น ผู้นำควรจะมีลักษณะดังต่อไปนี้^๘ ๑) รอบรู้กว้างไกล ๒) เปิดใจกว้าง ๓) สร้างความร่วมมือ และ ๔) ยึดถือผลสำเร็จ ทั้ง ๔ แนวทางนี้เป็นการแนะนำพฤติกรรมที่ผู้นำต้องแสดงออก เพื่อนำองค์การไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประสิทธิผล

๒.๒ ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการวิจัยครั้งนี้พบว่าภูมิหลังคณบดีส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี โดยส่งผ่านคุณลักษณะของคณบดีและพฤติกรรมผู้นำของคณบดี สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องจะส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี ผ่านพฤติกรรมผู้นำของคณบดี แสดงว่าการบริหารงานของคณบดีต้องอาศัยภูมิหลังของคณบดีเพื่อให้การบริหารบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการและประสบการณ์การบริหาร สอดคล้องกับการวิจัยของ เกียรติกำจร กุศล^๙ ที่พบว่าคณบดีที่มีภาวะผู้นำควรมีความพร้อมในด้านภูมิหลัง และสอดคล้องกับ อนุชา ถอนพ่วง^{๑๐} พบว่าในส่วนของงานบริหารสำนักงานคณะ คณบดีต้องมีภาวะผู้นำและอยู่ในสถานการณ์ที่เหมาะสมในทุกด้านก็จะส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี

๒.๓ ปัจจัยภาวะผู้นำด้านคุณลักษณะของคณบดีส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี โดยส่งผ่านพฤติกรรมผู้นำของคณบดี ซึ่งให้เห็นว่าคุณลักษณะด้านสติปัญญา ด้านความสามารถเชิงทักษะ ด้านบุคลิกภาพและด้านจริยธรรม ตัวแปรดังกล่าวนี้จะเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อพฤติกรรมผู้นำของคณบดี เพราะคุณลักษณะนี้เป็นลักษณะที่มีอยู่ในตัวของคณบดี แสดงให้เห็นถึงสติปัญญา ลักษณะประจำทางด้านร่างกายและการแสดงออกของคณบดี นอกจากนี้ Yukl^{๑๑} ได้นำเสนอคุณลักษณะผู้นำที่ทำให้ผู้นำมีประสิทธิผล ได้แก่ บุคลิกภาพ (Personality)

^๗ Bass & Stogdill, *Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research*. (Rev. ed., New York: The Free Press, 1981), pp. 24-25.

^๘ สัมมา รณิธย์, *ภาวะผู้นำของผู้บริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง, ๒๕๕๖), หน้า ๔๖-๔๙.

^๙ เกียรติกำจร กุศล, “รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำของคณบดีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย”.

^{๑๐} อนุชา ถอนพ่วง, “การพัฒนาแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความเป็นผู้บริหารมืออาชีพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๕๐.

^{๑๑} Yukl, G., *Leadership in Organizations*, (4th ed., New Jersey: Prentice-Hall, 2002), pp.103-120.

แรงจูงใจ (Motives) และด้านความสามารถ (Ability) และแนวคิดของ Hoy และ Miskel^{๑๒} ที่กล่าวว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้บริหารเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้การบริหารของผู้บริหารประสบผลสำเร็จ การที่ผู้บริหารได้รับการยอมรับจากบุคคลในองค์กร โดยบุคลากรมีความศรัทธาและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามนั้น ผู้บริหารต้องมีความรู้ความชำนาญ สามารถชี้นำบุคลากรในคณะได้ เช่นเดียวกับกับความคิดเห็นของอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกี่ยวกับปัจจัยภาวะผู้นำ ด้านคุณลักษณะของคณบดีที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในระดับมาก สอดคล้องกับ สุวัฒน์ ตั่งสวัสดิ์^{๑๓} ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พบว่าความคิดเห็นต่อปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน และคณบดีจะบริหารจัดการภายในคณะวิชาได้ดี คณบดีต้องมีคุณภาพของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล (Qualities of Effective Leadership) ดังที่ วิโรจน์ สารรัตน์^{๑๔} กล่าวไว้ว่าผู้นำควรมี ๑) การนำโดยมีคุณธรรม ๒) ความเชื่อมั่นในตนเอง ๓) การเป็นผู้เรียนรู้ และ ๔) การนำทางและสนับสนุน

๓. การศึกษาความสัมพันธ์ (รูปแบบ) ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามสภาพการปฏิบัติจริง

ผลการยืนยันรูปแบบโดยคณะผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๒๔ คน ยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบที่ได้ซึ่งเกิดจาก SEM มีความเชื่อมโยงของตัวแปรทั้ง ๕ ตัวแปร หลังจากการวิเคราะห์ด้วย SEM ผู้เชี่ยวชาญยืนยัน (ประเมิน) รูปแบบนี้ว่าเหมาะสม สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานการประเมินทั้ง ๔ ด้าน ตามแนวคิดของ ศิริชัย กาญจนวาสี^{๑๕} คือ มีประโยชน์ มีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม และมีความถูกต้อง

๘. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะ ๓ ประการ คือ

๑. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

๑.๑ รูปแบบที่ได้รับการยืนยัน (ประเมิน) และตัดสินใจว่าเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน ๔ ด้าน ซึ่งจะพบว่า “พฤติกรรมผู้นำของคณบดี” ส่งผลทางตรงต่อประสิทธิผล

^{๑๒} Hoy, W. K., and Miskel, C., *Educational Administration: Theory, Research, and Practice*, (3rded., New York: Random House, 2001), pp.402-403.

^{๑๓} สุวัฒน์ ตั่งสวัสดิ์, “ปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล”.

^{๑๔} วิโรจน์ สารรัตน์, *กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๕๖), หน้า ๗๓-๗๔.

^{๑๕} ศิริชัย กาญจนวาสี, *ทฤษฎีการประเมิน*, หน้า ๑๗๘-๑๘๐.

การปฏิบัติงานของคณบดีเพียงปัจจัยเดียว ส่วนปัจจัยภาวะผู้นำด้านอื่น ๆ ส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี

๑.๒ รูปแบบที่คณะผู้เชี่ยวชาญได้ยืนยัน (ประเมิน) และตัดสินว่าเหมาะสมแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมผู้นำของคณบดีเป็นสิ่งที่สำคัญลำดับต้น พฤติกรรมผู้นำของคณบดีที่สำคัญ เช่น พฤติกรรมการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การแบ่งหรือการกระจายอำนาจให้ทุกคนได้ปฏิบัติงานร่วมกัน ทุกคนต้องร่วมมือในการทำงาน ซึ่งเป็นสาระหลัก (Essentials) ที่จะขาดไม่ได้ ในยุคการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ พฤติกรรมผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำควรมีความกล้าหาญที่จะนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ทุกรูปแบบ และพฤติกรรมผู้นำแบบสร้างความสัมพันธ์ต้องมีการสร้างทัศนคติเชิงบวก^{๑๖} พฤติกรรมเหล่านี้จะให้ผลลัพธ์ที่จะตามมาคือการเกิดประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของคณบดี

๑.๓ หลักสูตรสืบทอดตำแหน่ง (Succession Plan) ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรควรมีประสบการณ์เป็นหัวหน้าภาคหรือรองคณบดี ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ทำหน้าที่คณบดีมีทักษะในการวิเคราะห์และวินิจฉัยปัญหา กล้าที่จะตัดสินใจ

๒. การวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรวิจัยรูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership Behavior Model) ของผู้บริหารระดับกลางในสถาบันอุดมศึกษา

๒.๒ รูปแบบกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำ (Developmental Strategy of Leadership Model)

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. ภาวะผู้นำร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๗.

วรเดช จันทรศร. ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักวิจัยมหาวิทยาลัยไทย, ๒๕๕๖.

วิโรจน์ สารรัตนะ. กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธ์, ๒๕๕๖.

ศิริชัย กาญจนวาสี. ทฤษฎีการประเมิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สัมมา รัตนธัย. ภาวะผู้นำของผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง, ๒๕๕๖.

^{๑๖} ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี., ภาวะผู้นำร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑๘-๒๒๗.

อมรวิชัย นาคทรพรพ. **อุดมศึกษาไทยในรอบศตวรรษ: จากโอกาสและความหลังในอดีตสู่วิกฤตคุณค่าปริญญาในยุคอุดมศึกษาประชานิยม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๖.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย:

เกียรติกำจร กุศล. “รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำของคณบดี สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย”.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาการอุดมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๓.

จรรณี แก้วเอี่ยม. “รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นขององค์ประกอบภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริหารงานของคณบดีในมหาวิทยาลัยราชภัฏ”.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๓.

สุวัฒนา ตุงสวัสดิ์. “ปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล”.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาภาวะผู้นำทางการบริหารศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๖.

อนุชา ถอนพวง. “การพัฒนาารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความเป็นผู้บริหารมืออาชีพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”.

วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

Bass, Barnard M. Stogdill's. **Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research**. Rev. ed. New York: The Free Press, 1981.

Hoy, W. K., and Miskel, C. **Educational Administration: Theory, Research, and Practice**. 3rded. New York: Random House, 2001.

Yukl, G. **Leadership in Organizations**. 5thed. New Jersey: Prentice-Hall, 2002.

รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่น Pattern of Community Economy in KhonKaen Province

บดี ปุชยายนันท์*
เศกสรรค์ ยงวณิชย์**
ประสิทธิ์ คุณรัตน์***

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวิถีเศรษฐกิจชุมชนภายใต้ระบบทุนนิยมที่จังหวัดขอนแก่นโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนการศึกษา การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามระดับครัวเรือนทุกชุมชนจำนวนทั้งหมด ๔๖๑ ครัวเรือนและใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ๑๐๗ รายผลการศึกษาพบว่า ช่วงเริ่มแรกของเศรษฐกิจชุมชนอยู่ในรูปแบบเกษตรยังชีพที่ปลูกข้าว ฝ้ายและปอเป็นหลักควบคู่ไปกับการทำงานรับจ้างทั่วไป จนกระทั่งได้มีรถไถนาและการใช้สารเคมีเข้ามาช่วยผลิตจึงส่งผลให้วิถีการเกษตรเปลี่ยนไปเป็นการเกษตรเพื่อการค้า ในขณะที่เดียวกันการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเป็นถนนลาดยางก็ส่งผลให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนมากขึ้นจึงส่งผลต่อแรงงานบางส่วนของชุมชนได้เดินทางออกไปทำงานยังต่างถิ่นแบบเต็มเวลา ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระดับการศึกษาของคนรุ่นใหม่ได้ส่งผลต่อวิถีเศรษฐกิจชุมชนให้เข้าสู่การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรมากขึ้นดังเห็นได้จากคนรุ่นใหม่ที่ไม่ทำงานเป็นลูกจ้างตามบริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในขอนแก่น กรุงเทพฯ และชลบุรีทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่นเป็นการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของทุนนิยมของแต่ละช่วงเวลาและยังแสดงว่าทรัพยากรภายนอกมีความสำคัญต่อการการปรับเปลี่ยนวิถีเศรษฐกิจชุมชนดังกล่าว

คำสำคัญ: จังหวัดขอนแก่น, ทุนนิยม, รูปแบบเศรษฐกิจชุมชน, เศรษฐกิจชุมชน

ABSTRACT

The objectives of this study were to analyze the changes of community economy livelihood under the process of capitalism. The study employed the concept of

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำ คณะสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

** รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*** รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

community economy. In-depth interviews were applied through guided questions, including 107 key informants and 461 household representatives. The study was found that the first of community economy pattern was agriculture for their sustenance which based on rice cotton and hemp. Although they were used technology in their farms as chemical and walking tractor that changed in the community economy pattern to become the mode of commercial agriculture. At the same period by improving the transportation system to become pave road that made more communities linked and led some communities' labors become full time migration to work outside their communities. Moreover by communities infrastructure improvement and level of education for new generation was higher, these conditions caused changes in the community economy pattern by becoming more non-agricultural occupation. These conditions also changed new generation to choose their occupation to become employees in some companies or industrial factories in Khon Kaen, Bangkok and Chonburi provinces. It may be said that changes in community economy pattern in Khon Kaen province had been adapted to suit the context of economy and society that were influenced by capitalism at the different periods and also indicated that external resources are important factors for the said community economic adaptation.

Keywords: Capitalism; Community economy; Khon Kaen Province;
Pattern of Community Economy,

๑. บทนำ

โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลแห่งการพัฒนาที่ผ่านมามีเป้าหมายมุ่งเน้นในด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อันเห็นได้จากระยะเวลากว่า ๕๐ ปีที่ประเทศได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านวัตถุนิยมที่เพิ่มขึ้น^๑ ขณะเดียวกันหากพิจารณาสภาพทางสังคมจะพบว่ากระบวนการพัฒนาที่ผ่านได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศ^๒ รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อม ด้วยผลแห่งความเจริญที่รับมาในด้านวัตถุนิยมอันปราศจากการกลั่นกรองหรือการเลือกใช้ที่เหมาะสม ประกอบกับกระบวนการพัฒนาที่ชุมชนที่มีได้มีส่วนร่วมหรือพร้อมที่จะรับปัญหาดังกล่าว จึงก่อให้เกิดการนำแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา ด้วยเหตุที่เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบของความสัมพันธ์ของทรัพยากรด้านต่างๆ ในระดับฐานรากและหา

^๑ ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน, (เชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๗๐-๘๓.

กว่าสามารถดำเนินการได้สำเร็จก็จะสามารถนำไปต่อยอดในด้านการพัฒนาระดับฐานรากของประเทศได้^๓

เช่นเดียวกับจังหวัดขอนแก่นที่จัดเป็นศูนย์กลางความเจริญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ย่อมมีอาจหลีกเลี่ยงผลจากกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้น แม้กระบวนการพัฒนาจะก่อให้เกิดความเจริญในด้านต่างๆ เช่น การคมนาคม ไฟฟ้า ประปา การสร้างอาชีพ ฯลฯ รวมไปถึงนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า โครงการสร้างเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจสายตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) แต่เมื่อพิจารณาด้านพื้นที่ในจังหวัดขอนแก่นแล้วจะพบว่ามีความแตกต่างกันโดยพื้นที่บางส่วนเป็นจะพื้นที่เมือง บางส่วนเป็นพื้นที่กิ่งเมืองและรวมถึงพื้นที่ชนบท ลักษณะของพื้นที่ดังกล่าวย่อมที่จะส่งผลต่อวิถีเศรษฐกิจชุมชนที่ต่างกัน บทความนี้จึงมุ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่นที่เปลี่ยนแปลงภายใต้กระบวนการของระบบทุนนิยมนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ภายใต้กระบวนการของระบบทุนนิยม

๓. ขอบเขตในการศึกษา

เป็นการศึกษาการปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่นที่มีภูมินิเวศของพื้นที่ต่างกัน ๔ แห่ง โดยมีพื้นที่ศึกษาคือ ๑) พื้นที่ใกล้เมืองและมีทรัพยากรธรรมชาติที่ดี ได้แก่ หมู่บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ ๓ อำเภอบ้านแฮด ๒) พื้นที่ใกล้เมืองแต่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ หมู่บ้านหินตั้ง หมู่ที่ ๗ อำเภอบ้านฝาง ๓) พื้นที่ใกล้เมืองที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ดี ได้แก่ หมู่บ้านกุดแคน หมู่ที่ ๕ อำเภอภูเวียง และ ๔) พื้นที่ใกล้เมืองแต่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ หมู่บ้านโป่งแห้ง หมู่ที่ ๕ อำเภอชุมแพ

๔. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้ได้นำแนวคิดในด้านเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นทางเลือกของการพัฒนาที่มองย้อนกลับถึงการพัฒนาโดยเริ่มจากฐานล่างของประเทศคือชุมชน โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถเลี้ยงตนเองได้ จากการอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นเป็นตัวหลักในการพัฒนาด้านศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

^๓วิชิตวงศ์ ฌ ป้อมเพชร, แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม, (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, ๒๕๕๐), หน้า ๖๓-๗๑.

๕.ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องชุมชนในพื้นที่ศึกษา มีการรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับคนในชุมชนจำนวน ๑๐๗ รายและใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากครัวเรือนที่มีอยู่ในชุมชนทั้งหมด ๔๖๑ ครัวเรือน แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์หา รูปแบบเศรษฐกิจชุมชน

๖.ผลการศึกษา

๖.๑ บริบทของชุมชน

จากการศึกษาพบว่าชุมชนที่เป็นตัวแทนของจังหวัดขอนแก่นทั้ง ๔ แห่งมีพื้นที่แตกต่างกัน โดยที่บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ ๓ เป็นชุมชนใกล้เมือง มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายและมีอ่างเก็บขนาดใหญ่คืออ่างน้ำห้วยเตย เพื่อใช้ในการเพาะปลูกพืชในช่วงฤดูแล้ง ขณะที่บ้านหินตั้ง หมู่ที่ ๗ แม้จะอยู่ใกล้กับตัวเมืองอำเภอขอนแก่นกลับมีข้อจำกัดคือความแห้งแล้งอีกทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นดินทรายผสมหิน ในขณะที่อีก๒หมู่บ้านที่เหลือจะเป็นชุมชนไกลเมืองขอนแก่นคือบ้านกุดแคน หมู่ที่ ๕ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นดินเหนียวปนทรายซึ่งมีความเหมาะสมในการเพาะปลูกและอยู่ติดกับเขื่อนอุบลรัตน์ ส่วนบ้านโป่งแห้ง หมู่ที่ ๕ ที่เป็นพื้นที่สูง มีความแห้งแล้งและประกอบกับลักษณะของพื้นที่เป็นดินทราย

จากข้อได้เปรียบและข้อจำกัดของพื้นที่จึงได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกันเมื่อพิจารณาภาพรวมของชุมชนทั้ง ๔ แห่งกลับพบว่าชุมชนโดยส่วนใหญ่ยังคงมีวิถีการผลิตในภาคเกษตรเป็นหลัก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๕๙.๙๙ รวมถึงชุมชนยังคงมีความเชื่อที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอัตลักษณ์ของชุมชนอีสานเดิมคือ การยึดมั่นในวิถีของฮีต ๑๒ และคลอง ๑๔ ผลการศึกษาพบต่อไปอีกว่าชุมชนส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย ๓-๔ คน ในขณะที่แรงงานหลักของครัวเรือนมีเฉลี่ยอยู่ที่ ๒-๓ คนและมากกว่าร้อยละ ๘๐.๐๐ จะเป็นบิดา มารดาหรือบางครั้งอาจจะเป็นบุตรธิดาร่วมด้วย เมื่อพิจารณาถึงการใช้ที่ดินของชุมชนทั้ง๔สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังตารางที่ ๑ ดังนี้

ตารางที่ ๑ การใช้ที่ดินของบ้านหนองเม็ก บ้านหินตั้ง บ้านกุดแคนและบ้านโป่งแห้ง (ร้อยละ)

การใช้ที่ดินของชุมชน	บ้านหนองเม็ก	บ้านหินตั้ง	บ้านกุดแคน	บ้านโป่งแห้ง	ค่าเฉลี่ยการใช้ที่ดิน
ที่อยู่อาศัย	๒.๓๐	๑.๘๒	๔.๐๐	๒.๐๔	๒.๕๔
ป่าชุมชนหรือที่รกร้าง	๑๔.๑๒	๑๑.๓๘	๔๕.๔๐	๑๐.๔๕	๒๐.๓๐
อ่างเก็บน้ำเพื่อการเกษตร	๓.๘๐	๑.๘๒	๒.๗๙	๒.๐๓	๒.๖๑
การทำนา	๒๕.๓๙	๑๗.๕๖	๓๒.๐๖	๓๓.๑๘	๒๖.๙๙
การทำสวนผัก/สวนผลไม้	๔.๖๒	๙.๗๒	๖.๕๗	๑.๑๑	๕.๔๙
ไร่อ้อย	๔๓.๔๔	๓๖.๙๘	๖.๓๗	๔๙.๕๓	๓๔.๐๒

ไร่มันสำปะหลัง	๐.๐๐	๑๒.๕๒	๐.๐๐	๐.๐๐	๓.๑๒
สวนยางพารา	๐.๐๐	๑.๓๙	๐.๐๐	๐.๐๐	๐.๓๕
พื้นที่เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ	๖.๓๔	๗.๕๕	๒.๘๒	๑.๖๕	๔.๕๘

ตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่า การใช้ประโยชน์ในที่ดินส่วนใหญ่ของชุมชน จะใช้ในภาคการเกษตรโดยใช้พื้นที่เฉลี่ยที่ร้อยละ ๗๔.๕๕ ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงไปจะเป็นพื้นที่ป่าชุมชนหรือที่รกร้างว่างเปล่า ซึ่งมีพื้นที่เฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๒๐.๓๐ ในขณะที่พื้นที่ในการอยู่อาศัยของครัวเรือนใช้พื้นที่เฉลี่ยเพียงแค่อ้อยละ ๒.๕๔ เท่านั้นและเมื่อพิจารณาถึงที่ดินที่ถูกใช้สำหรับภาคการเกษตรแล้วนั้นพบว่าพื้นที่โดยส่วนใหญ่จะใช้สำหรับการปลูกอ้อย โดยเฉลี่ยที่ร้อยละ ๓๔.๐๒ ในขณะที่ชุมชนยังคงมีการใช้พื้นที่ในการปลูกข้าวเฉลี่ยที่ร้อยละ ๒๖.๙๙ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนยังคงมีการสงวนพื้นที่ไว้สำหรับการผลิตอาหารสำหรับครัวเรือนในชุมชน ในขณะที่เดียวกันยังพบต่อไปอีกว่าชุมชนได้มีการใช้แรงงานจากภายนอกชุมชนมาช่วยในการผลิตถึงร้อยละ ๕๖.๑๑ โดยเฉพาะช่วงต้นเดือนมีนาคม ถึง กลางเดือนมิถุนายน จะเป็นการใช้แรงงานเพื่อปลูกข้าวและปลูกอ้อย ส่วนเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนธันวาคมจะใช้แรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวและอ้อย รวมถึงการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวผลผลิตชนิดอื่นๆ เช่น แตงโมและมะเขือเทศ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการโยกย้ายแรงงานไปสู่ภาคเกษตรและรวมถึงการย้ายถิ่นฐานที่ก่อให้เกิดการขาดแคลนแรงงานของชุมชน

ตารางที่ ๒ เศรษฐกิจของครัวเรือนในชุมชนบ้านหนองเม็ก บ้านหินตั้ง บ้านกุดแคนและบ้านโป่งแห้ง

เศรษฐกิจครัวเรือนแต่ละชุมชน	บ้านหนองเม็ก	บ้านหินตั้ง	บ้านกุดแคน	บ้านโป่งแห้ง	ค่าเฉลี่ย
รายรับเฉลี่ยต่อเดือน (บาท)	๓๖,๒๓๒.๔๙	๑๔,๘๙๓.๓๘	๑๕,๕๘๖.๗๗	๒๓,๙๐๗.๕๒	๒๒,๖๕๕.๐๔
รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน(บาท)	๒๐,๘๖๒.๙๕	๘,๗๔๙.๕๔	๑๐,๕๑๕.๒๒	๑๕,๘๕๕.๘๖	๑๓,๙๙๕.๘๙
ครัวเรือนที่เป็นหนี้สิน(ร้อยละ)	๗๔.๗๔	๗๒.๓๑	๘๑.๒๕	๖๙.๙๒	๗๔.๕๖
จำนวนหนี้สินเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน)	๘๓,๖๗๓.๖๐	๖๙,๓๓๑.๖๐	๒๐,๓๖๗.๐๔	๑๑๐,๔๒๘.๕๓	๗๐,๙๕๐.๑๙

จากตารางที่ ๒ เมื่อพิจารณาถึงรายได้และรายจ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนของชุมชนทั้ง ๔ แห่งพบว่า ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงถึง ๒๒,๖๕๕.๐๔ บาทแต่ในขณะเดียวกันก็มีรายจ่ายโดยเฉลี่ยต่อเดือนที่ ๑๓,๙๙๕.๘๙ บาทดังแสดงไว้ในตารางที่ ๒ ขณะเดียวกันพบว่าโดยเฉลี่ยครัวเรือนในชุมชนจำนวนร้อยละ ๗๖.๗๗ มีความสามารถในการออมทรัพย์แต่ครัวเรือนในชุมชนโดยเฉลี่ยร้อยละ ๗๔.๕๖ ก็มีภาระหนี้สินและมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยอยู่ที่ ๗๐,๙๕๐.๑๙ บาท/ครัวเรือน ทั้งนี้จากข้อมูลเชิงลึกพบว่าภาระหนี้สินของครัวเรือนมีลักษณะเป็นวัฏจักรระหว่างหนี้ในระบบและหนี้ในระบบ โดยมีการยืมเงินในระบบไปชำระหนี้ในระบบและยืมเงินนอกระบบมาใช้จ่าย จากปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่แสดงถึงความล้มเหลวในการจัดการด้านการเงินของครัวเรือนและเป็นสิ่งที่ชุมชนสมควรต้องพิจารณาแก้ไขปัญหาที่เป็นอยู่

๖.๒ การปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนที่จังหวัดขอนแก่น

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่นทั้ง ๔ แห่งสามารถจำแนกวิถีเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละชุมชนได้ดังนี้

๖.๒.๑ รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนบ้านหนองเม็กหมู่ที่ ๓ เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมืองขอนแก่น ประกอบกับการที่เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อนข้างดี โดยข้อได้เปรียบที่มีอยู่ได้ส่งผลให้เกิดวิถีเศรษฐกิจชุมชนคือ ๑) รูปแบบเกษตรยังชีพและการรับจ้างทั่วไป (พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๒๐) โดยวิถีดังกล่าวเป็นวิถีเริ่มแรกของชุมชนด้วยเหตุที่ว่าเป็นช่วงของการก่อตั้งชุมชน ชุมชนจะปลูกข้าวฝ้ายและปอประกอบกับเครื่องมือในภาคเกษตรยังคงเป็นแบบพื้นๆ เช่น จอบ เสียมและด้วยวิถีชุมชนที่เป็นการผลิตเพื่อบริโภค จึงส่งผลให้ข้าวกลายเป็นพืชเศรษฐกิจตัวหลักของชุมชน จากการที่ชุมชนอยู่ห่างตัวเมืองขอนแก่นเพียง ๑๙ กิโลเมตร ประกอบกับมีที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดกับถนนมิตรภาพรวมถึงการสร้างรางรถไฟผ่านชุมชนไปยังตัวเมืองขอนแก่นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕^๕ และนอกจากนี้ยังมีโรงงานปูนซีเมนต์ที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอบ้านแฮดช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๓ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลให้คนในชุมชนมีโอกาสที่จะเลือกทำงานนอกภาคเกษตรด้วยเช่นกันซึ่งเป็นที่มาของวิถีเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบดังกล่าว๒) รูปแบบเกษตรยังชีพและการทำงานต่างถิ่นแบบเต็มเวลา (พ.ศ.๒๕๒๑-๒๕๒๒) เป็นผลมาจากอุทกภัยในเขตอำเภอบ้านแฮดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตข้าว ฝ้ายและปอจึงส่งผลให้แรงงานบางส่วนของชุมชนเดินทางออกไปทำงานที่กรุงเทพฯ โดยไปเป็นคนขับรถบรรทุกหรือกรรมกรก่อสร้างซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการย้ายถิ่นและการโยกย้ายแรงงานไปสู่การทำงานนอกภาคเกษตรแบบเต็มเวลาของคนในชุมชน ๓) รูปแบบเกษตรเพื่อการค้าและการทำงานต่างถิ่น (พ.ศ.๒๕๒๓-๒๕๔๑) โดยเป็นผลมาจากเกษตรกรในชุมชนที่เริ่มมีการใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงในการเพาะปลูก รวมถึงการใช้รถไถนาปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลต่อวิถีการผลิตในเชิงพาณิชย์ที่มุ่งเน้นในการเพิ่มผลผลิต ทำให้มีผลผลิตมากและส่งผลต่อรายได้จากการขายผลผลิตเหล่านั้นมากขึ้นตามไปด้วย ขณะเดียวกันผลจากการมีโรงเรียนในชุมชนก็ยิ่งส่งผลให้ผู้ปกครองนั้น มีเวลาทำงานมากขึ้นโดยที่ไม่ต้องเป็นห่วงว่าจะไม่มีใครคอยดูแลบุตร ธิดาของตนนอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงการไปทำงานต่างประเทศพบว่านับแต่ปีพ.ศ. ๒๕๓๑ ที่ได้มีคนในชุมชนเดินทางไปทำงานก่อสร้างที่ประเทศสิงคโปร์และสามารถยกระดับเศรษฐกิจของครัวเรือนให้ดีขึ้น จึงส่งผลให้มีแรงงานในชุมชนได้เดินทางติดตามไปทำงานยังต่างประเทศเช่น ประเทศไต้หวัน นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมาเมื่อคนในชุมชนต้องทำงานมากขึ้นจึงได้ส่งผลต่อวิถีการหาอาหารตามหัวไร่ปลายนาที่ลดลงโดยเปลี่ยนเป็นการซื้ออาหารจากรถเร่ขายสินค้าแทนนั้นถือเป็นการชักนำสู่การเริ่มต้นของภาวะพึ่งพานอกชุมชนนอกจากนี้ยังส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในด้านกิจกรรมของชุมชน ด้วยเหตุที่จะต้องใช้เวลาไปกับการทำงานเพื่อแสวงหารายได้ให้เพียงพอในแต่ละวัน ๔) รูปแบบการทำงานต่างถิ่นแบบเต็มเวลาและวิถีเกษตรเพื่อการค้า (พ.ศ.๒๕๔๒-ปัจจุบัน) เป็นผลจากระดับการศึกษาของ

^๕ สุวิทย์ ธีรศาสตร์, เศรษฐกิจอีสานหลังมีทางรถไฟ (พ.ศ.๒๕๔๓-๒๕๔๘), (ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๔๐.

แรงงานรุ่นใหม่ที่สูงขึ้น ประกอบกับการชุมชนมีตัวอย่างของบุคคลที่มีระดับการศึกษาที่สูง โดยบุคคลที่เป็นตัวอย่างสามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่จากการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรโดยใช้ความรู้ความสามารถจากที่รับการศึกษา มา จึงก่อให้เกิดการเลียนแบบของครัวเรือนอื่นๆ ที่ต้องการยกระดับฐานะของครัวเรือนตนให้ดีขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ด้วยภาระหนี้สินที่เกิดจากความล้มเหลวในการเกษตรเพื่อการค้าประกอบกับความจำเป็นในการแสวงหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพจึงส่งผลให้เกิดการโยกย้ายแรงงานไปสู่ภาคเกษตรมากขึ้นและการเดินทางออกไปทำงานต่างถิ่นของคนรุ่นใหม่ ส่วนวิถีการเกษตรในรูปแบบเกษตรพันธะสัญญาจะยังไม่ได้เข้ามาสู่ชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ แต่การที่ชุมชนได้ปลูกอ้อยและต้องจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางเพื่อนำส่งโรงงานน้ำตาลเท่านั้น ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า วิถีเกษตรพันธะสัญญาได้ส่งอิทธิพลเข้ามาในชุมชนอย่างไม่สามารถเลี่ยงได้

๖.๒.๒ รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนบ้านหินตั้ง หมู่ที่ ๗ ที่อยู่ห่างจากตัวเมืองขอนแก่น ๓๓ กิโลเมตร แต่มีปัญหาของพื้นที่คือความแห้งแล้ง ประกอบกับพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นดินทรายผสมกับหินที่พบทั่วไปในชุมชน จากบริบทของชุมชนดังกล่าวได้ส่งผลต่อวิถีเศรษฐกิจของชุมชนดังนี้

- ๑) รูปแบบเกษตรยังชีพ (พ.ศ.๒๕๔๒-๒๕๑๑) เป็นวิถีเริ่มแรกของชุมชนในช่วงมีการจับจองที่ดินเพื่อสร้างชุมชน ถึงแม้ชุมชนจะไม่ห่างจากตัวเมืองขอนแก่นมากนักแต่ก็เป็นชุมชนที่ไม่ติดกับถนนใหญ่จึงเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางของคนในชุมชนในช่วงเวลาดังกล่าว ชุมชนได้ปลูกข้าวเพื่อบริโภคและปลูกอ้อยเพื่อจำหน่าย โดยใช้เครื่องมือการเกษตรพื้นบ้าน คือ จอบและเสียม รวมถึงการใช้แรงงานในชุมชนเท่านั้น จึงส่งผลให้รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนจึงอยู่ในภาคเกษตรเท่านั้น
- ๒) รูปแบบเกษตรเพื่อการค้าและการทำงานนอกภาคเกษตร (พ.ศ.๒๕๑๒-๒๕๒๗) เป็นผลจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกโดยส่งผลต่อวิถีการเกษตรที่เปลี่ยนจากการบริโภคไปเป็นเพื่อการค้า ประกอบกับความจำเป็นของครัวเรือนที่ต้องหารายได้เพิ่มขึ้นตามวิถีทุนนิยม เห็นได้จากการปลูกพืชเศรษฐกิจตามความต้องการของตลาด เช่น มันสำปะหลังและด้วยวิถีชีวิตดังกล่าวยังส่งผลให้คนในชุมชนจำเป็นต้องทำงานหนักขึ้นและหันมาพึ่งพา ซื่อสินค้าบริโภคประเภทต่างๆ จากแม่ค้าหาบเร่และรถเร่ขายสินค้าในที่สุด ประกอบกับการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเป็นถนนลูกรังซึ่งเป็นผลจากนโยบายเงินผัน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ สมัยของ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ก็ยังส่งผลให้มีรถเร่ขายสินค้าเข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้น ด้วยปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลต่อวิถีการแสวงหารายได้ไม่อาจจะอยู่ได้ด้วยภาคเกษตรเพียงอย่างเดียว โดยจะเห็นว่าการแสวงหารายได้ของครัวเรือนในชุมชนจำเป็นต้องมากจากการทำงานนอกภาคการเกษตรด้วยเช่นกัน
- ๓) รูปแบบเกษตรพันธะสัญญาและการทำงานต่างถิ่นแบบเต็มเวลา (พ.ศ.๒๕๒๘-ปัจจุบัน) เป็นผลจากการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศ ยาสูบ แคนตาลูปและแตงโมจากบริษัทสากลเมล็ดพันธุ์ จำกัด ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ นอกจากนี้ยังมีบริษัทการเกษตรอื่นๆ เช่น บริษัท มอนซานโต จำกัดและการส่งเสริมการปลูกอ้อยของโรงงานน้ำตาลมิตรภูเวียง ก็ยังส่งผลให้การเกษตรพันธะสัญญาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชนมากขึ้น อันเห็นได้จากครัวเรือนที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกว่าร้อยละ ๙๐.๐๐ ที่ทำการเกษตรภายใต้ระบบเกษตรพันธะสัญญา ขณะเดียวกันจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน เช่น การคมนาคม ระบบไฟฟ้า รวมถึงระดับการศึกษาของคนรุ่นใหม่ที่สูงขึ้น ได้ส่งผลให้มีการโยกย้ายแรงงานไปสู่การทำงานนอกภาคเกษตร ในช่วงปี

พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา มีคนไปทำงานต่างถิ่นที่กรุงเทพฯ พัทยา ชลบุรีและระยองมากขึ้น รวมทั้งการทำงานต่างประเทศที่ซาอุดีอาระเบีย ใต้หวัน ลิเบียและสิงคโปร์คนรุ่นใหม่ของชุมชนเหล่านี้ต่างได้ละทิ้งการทำงานในภาคเกษตรดังที่ครัวเรือนของตนเคยปฏิบัติมานับแต่อดีต ด้วยเหตุผลที่ต้องการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของครัวเรือนตนให้ดีขึ้น

๖.๒.๓ รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนบ้านกุดแคน หมู่ที่๕ เป็นชุมชนห่างตัวเมืองขอนแก่น ๘๓ กิโลเมตรและมีพื้นที่ติดกับเขื่อนอุบลรัตน์พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวผสมกับดินทรายด้วยบริบทดังกล่าวจึงได้ส่งผลต่อการกำหนดวิถีทางเศรษฐกิจของชุมชนดังนี้ ๑) รูปแบบเกษตรยังชีพ (พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๖๖) โดยช่วงเวลาดังกล่าวชุมชนได้มีวิถีการเพาะปลูกเพื่อการบริโภคและหากเหลือถึงจะจำหน่าย โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าว จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๘๕ ฝ้ายได้เริ่มมีอิทธิพลต่อการสร้างรายได้ของครัวเรือนเพราะเริ่มมีการขายฝ้ายให้แก่พ่อค้าที่เข้ามาซื้อในชุมชน ในช่วงเวลาดังกล่าว ฝ้ายเป็นสินค้าที่สำคัญของชุมชนที่ผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดภายนอก ๒) รูปแบบการประมงจับสัตว์น้ำ (พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๑๑) เป็นผลจากการอพยพย้ายถิ่นฐานของชุมชนเนื่องจากพื้นที่ของชุมชนเดิมได้ถูกสร้างเป็นเขื่อนอุบลรัตน์ ส่งผลให้ต้องย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ตามบริเวณสันเขื่อนและด้วยข้อจำกัดด้านแรงงานที่จะใช้ในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นที่ใช้ประโยชน์ จึงทำให้ชุมชนต้องอาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นตัวสร้างรายได้ ซึ่งก็คือการจับสัตว์น้ำในเขื่อนอุบลรัตน์เพื่อนำไปซื้อข้าวเพื่อบริโภคซึ่งเป็นการปรับตัวของชุมชนให้สอดคล้องสภาพทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ๓) รูปแบบการประมงจับสัตว์น้ำ การเกษตรเพื่อการค้าและการทำงานนอกภาคเกษตร (พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๒๒) เป็นช่วงเวลาที ชาวบ้านกุดแคนได้ย้ายกลับไปตั้งถิ่นฐานที่เคยอาศัยอยู่เดิมและมีการจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตรและที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังรวมถึงการพัฒนาระบบคลองส่งน้ำในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๓(พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๒๐) ที่มีการพัฒนาระบบชลประทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อสนับสนุนการผลิตในภาคเกษตรที่มุ่งเน้นการค้ามากขึ้นเช่น การปลูกปอ ยูคาลิปตัสในขณะเดียวกันชุมชนก็ยังมิได้ละทิ้งการประมงจับสัตว์น้ำแต่กลับมีจำนวนผู้จับสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้น และได้ส่งผลกระทบต่อปริมาณสัตว์น้ำที่เคยจับได้ในแต่ละวันลดลง ดังนั้นเพื่อให้สามารถจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณใกล้เคียงกับอดีตคือ ๓๕-๔๐ กิโลกรัมต่อวัน จึงได้เพิ่มตาข่ายที่มีความยาวขนาด ๒๕-๓๐ ช่องแทนตาข่ายขนาดเดิมที่มีความยาวเพียง๒๐ช่อง สำหรับการทำงานต่างถิ่นพบว่า นับแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ได้มีแรงงานบางส่วนเดินทางไปทำงานที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย รวมถึงการรับจ้างทำงานทั้งในและนอกชุมชน ๔) รูปแบบเกษตรพันธะสัญญา การประมงจับสัตว์น้ำและการทำงานต่างถิ่น (พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๓๘) เป็นผลมาจากการเริ่มใช้เครื่องจักรและสารเคมีในภาคเกษตร ตลอดจน การเข้ามาของบริษัทรีเซียงใหม่ โฟสเซนตฟูดส์ จำกัดที่เข้ามาส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศโรงงาน ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งส่งผลให้ระบบเกษตรพันธะสัญญาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชน แต่เนื่องด้วยเงื่อนไขระหว่างบริษัทกับเกษตรกรที่ไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องเงินค่าชดเชยจากภาวะน้ำท่วมจึงส่งผลให้รูปแบบเกษตรพันธะสัญญาได้ยุติลงในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ อย่างไรก็ตาม ผลจากการเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการทำงานของคนในชุมชนที่ต้องทำงานหนักมากขึ้นและนำไปสู่การลดลงของการมีส่วนร่วม

ในกิจกรรมของชุมชน อีกทั้งรวมถึงการสูญหายของภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้ในการประกอบอาชีพเช่น การจักสาน ทอผ้าและรวมถึงการหายไปของความเชื่อในชุมชนเช่น การบูชาผีบ้าน ผีเรือน แต่ขณะที่วิถีชุมชนด้านการประมงจับสัตว์น้ำก็มีการพัฒนาเครื่องมือในการจับเช่น การใช้เรือหางยาว และการใช้ตาข่ายที่มีความยาวมากขึ้นเป็น ๔๐-๕๐ ซอง นอกจากนี้ยังพบต่อไปอีกว่าได้มีแรงงานในชุมชนเดินทางไปทำงานต่างถิ่นเป็นแม่บ้าน เป็นพนักงานตามร้านอาหาร แรงงานก่อสร้างและแรงงานเย็บผ้าในโรงงานอุตสาหกรรมที่กรุงเทพฯ มากขึ้น ๕) รูปแบบเกษตรเพื่อการค้า การประมงจับสัตว์น้ำและการทำงานต่างถิ่นแบบเต็มเวลา (พ.ศ.๒๕๓๘-ปัจจุบัน) เป็นผลมาจากความล้มเหลวของภาคเกษตรพันธะสัญญาในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ส่งผลให้รูปแบบการเกษตรกลับไปสู่วิถีเกษตรเพื่อการค้าดั้งเดิม โดยเห็นได้จากปัจจุบันชุมชนยังคงมีการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ตรงกับความต้องการของตลาดเช่น ข้าวและยูคาลิปตัสขณะเดียวกันวิถีการประมงจับสัตว์น้ำก็ได้มีการใช้ตาข่ายที่มีความยาวถึง ๑๐๐ ซองมาช่วยในการจับและนอกจากนี้ผลจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนไม่ว่าจะเป็นถนนลาดยาง รวมถึงระดับการศึกษาของคนรุ่นใหม่ที่สูงขึ้นได้ส่งผลต่อการละทิ้งวิถีการเกษตรและนำไปสู่วิถีนอกภาคเกษตรมากขึ้นคนรุ่นใหม่ของชุมชนจะนิยมไปทำงานที่ชลบุรี ระยองและตรังเพื่อเป็นแรงงานก่อสร้างหรือพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมอีกทั้งยังทำงานตามบริษัทในกรุงเทพฯหรือในตัวเมืองขอนแก่น นอกจากนี้ยังรวมถึงการไปทำงานที่ประเทศไต้หวันโดยเป็นคนงานในโรงงานเครื่องใช้ไฟฟ้า โรงหลอมเหล็กและการก่อสร้าง เป็นต้น

๖.๒.๔ รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนบ้านโป่งแห้ง หมู่ที่ ๕ เป็นชุมชนที่อยู่ห่างจากเมืองขอนแก่น ๙๐ กิโลเมตรและไม่อยู่ติดกับถนนสายหลัก มีภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูงและแห้งแล้ง สภาพของชุมชนดังกล่าวได้ก่อให้เกิดรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนดังนี้ ๑) รูปแบบเกษตรยังชีพและการทำงานนอกภาคเกษตร (พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๕๑๙) ซึ่งเป็นวิถีเริ่มแรกของชุมชนที่ชุมชนปลูกข้าว ปอและมันสำปะหลังไว้สำหรับบริโภคและจำหน่าย แต่ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ที่แห้งแล้งจึงส่งผลให้ครัวเรือนมีอาจพึ่งพาการเกษตรเพื่อสร้างรายได้แต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นครัวเรือนจำเป็นที่จะต้องแสวงหารายได้ด้วยวิถีทางอื่นมาช่วยประกอบกันเช่น การรับจ้างทั่วไป รับจ้างสร้างบ้านและเผาถ่านขาย ๒) รูปแบบเกษตรเพื่อการค้าและการทำงานต่างถิ่น (พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๔๙) วิถีการเกษตรดังกล่าวเป็นผลจากการใช้รถไถและสารเคมีมาช่วยเพิ่มผลผลิตในภาคการเกษตรที่ทำให้เกิดรูปแบบการผลิตเพื่อการค้าขณะเดียวกันก็ยังเป็นเหตุของการละทิ้งการหาอาหารจากหัวไร่ปลายนาเป็นการซื้อเพื่อการบริโภคแทนนับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวได้มีแรงงานในชุมชนเดินทางไปทำงานต่างถิ่น เช่น ไปเป็นแรงงานก่อสร้างที่กรุงเทพฯและชลบุรีรวมถึงการไปทำงานที่ประเทศไต้หวันและในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ คนในชุมชนได้เริ่มขายที่ดินของตนเพื่อเป็นทุนในการอพยพย้ายไปอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านอื่นเพราะความแห้งแล้งของพื้นที่และความยากจน ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ปรากฏการดังกล่าวเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าชุมชนไม่อาจใช้เพียงแค่ทรัพยากรที่มีอยู่มาเป็นหลักประกันถึงความอยู่รอดแต่จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรภายนอกชุมชนมาช่วยในการเสริมสร้างหลักประกันต่อความอยู่รอดด้วยเช่นกัน

๓) รูปแบบการทำงานต่างถิ่นแบบเต็มเวลาและเกษตรพันธสัญญา (พ.ศ. ๒๕๕๐-ปัจจุบัน) จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบัน ชุมชนได้เข้าสู่รูปแบบเกษตรพันธสัญญาของบริษัท น้ำตาลมิตรภูเวียง จำกัด และบริษัท น้ำตาลมิตรภูเขียว จำกัด บริษัททั้ง ๒ เข้ามาส่งเสริมการปลูกอ้อยและดำเนินงานตามเงื่อนไขการเพาะปลูกตามที่ได้ตกลงกับบริษัท ขณะเดียวกัน ก็มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ระบบไฟฟ้า ระบบประปาหมู่บ้านและระดับการศึกษาของคนรุ่นใหม่ที่สูงขึ้น แต่เนื่องจากองค์ประกอบและข้อจำกัดของพื้นที่คือความแห้งแล้งต่างก็เป็นสิ่งผลักดันให้เกิดการละทิ้งการเกษตรมากขึ้น จะเห็นได้ว่าการทำงานต่างถิ่นแบบเต็มเวลาได้กลับกลายเป็นวิถีหลักของทุกครัวเรือนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นหลักประกันในการรอดควบคู่ไปกับการเกษตรพันธสัญญาที่ได้ตกมาเป็นวิถีรองของชุมชนในปัจจุบัน

๗. อภิปราย และสรุปผลการศึกษา

๗.๑ อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนในจังหวัดขอนแก่นมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งนี้ผลที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์ประกอบของเศรษฐกิจชุมชนสามารถอธิบายได้ในแต่ละด้านดังนี้ ๑) ด้านการผลิตพบว่า วิถีชุมชนจากเดิมที่ผลิตเพื่อการบริโภคได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น โดยจะเน้นถึงความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ แต่ชุมชนก็ยังคงมีพื้นที่สำหรับการผลิตอาหาร โดยเฉพาะ การปลูกข้าวที่ถือว่าเป็นหลักประกันด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชนที่ยังอยู่ ณ ปัจจุบัน ๒) ด้านการบริโภคพบว่าปัจจุบันชุมชนได้ตกอยู่ในสภาวะของการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกมากขึ้นด้วยเหตุที่ว่าครัวเรือนจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาที่มีอยู่ในแต่ละวันทำงานเพื่อแสวงหารายได้ให้เพียงพอกับความต้องการของครัวเรือนเป็นสำคัญ ดังนั้น วิธีการซื้อเพื่อบริโภคจึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาของครัวเรือนตามกระแสทุนนิยม ณ ปัจจุบัน ๓) ด้านการค้าพบว่าปัจจุบันได้มีพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อผลผลิตถึงในชุมชน จากวิธีการผลิตที่เปลี่ยนไปเป็นรูปแบบเกษตรพันธสัญญา ทำให้คนในชุมชนไม่จำเป็นที่จะต้องนำผลผลิตออกไปขายด้วยตนเองอีกต่อไป ๔) ด้านสังคมและวัฒนธรรมพบว่าปัจจุบัน ชาวบ้านมีส่วนร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนได้ลดลงอย่างมาก รวมถึงการหายไปของความเชื่อในชุมชน เช่น วิธีการรักษาความเจ็บป่วย ที่เรียกว่าพ่อนผีฟ้า หรือแม้แต่การสูญหายไปของวิธีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ เช่น การทอผ้าและจักสาน แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ของคนในระดับครัวเรือนยังมีให้ขาดหายไป ๕) ด้านการรวมกลุ่ม พบว่าปัจจุบันชุมชนมีการรวมกลุ่มมากขึ้นซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากนโยบายภาครัฐ ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานของกลุ่มอาชีพในชุมชนที่เกิดขึ้นจากนโยบายภาครัฐเหล่านี้ เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มผู้เลี้ยงปลาตุ๊ก ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีผลการดำเนินการที่ไม่โดดเด่นมากนักบางกลุ่มก็ได้หยุดดำเนินการเนื่องจากขาดงบประมาณที่จะมาสนับสนุนและประกบกับกลุ่มดังกล่าวไม่เกิดขึ้นจากความต้องการของคนในชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่เกิดขึ้นจากความต้องการของคนในชุมชนเช่น กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มเหล่านี้กลับมีความยั่งยืนมากกว่าเพราะเป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชนที่จะ

เลือกใช้พลังที่มีอยู่ในชุมชนมายกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น^๕ และ ๖) ด้านทรัพยากรธรรมชาติพบว่า นับแต่รูปแบบการเกษตรเพื่อการค้าเข้ามามีอิทธิพลในชุมชนได้ส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ที่ลดลงจากการปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่เพาะปลูก รวมถึงการใช้ สารเคมีในการเพาะปลูกที่ส่งผลต่อคุณภาพของดินแม้ปัจจุบันชุมชนจะมีความตระหนักถึงผลกระทบ ในด้านทรัพยากรที่เกิดขึ้นเช่นการมีโครงการปลูกป่า การตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์แต่ความเป็นจริง แล้วนั้นชุมชนยังคงให้ความสำคัญในการแสวงหารายได้มากกว่าจะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับความเชื่อในระบบทุนนิยมที่ว่าเงินจะนำมาซึ่งความผาสุกในชีวิต จึง ส่งผลให้ปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนจึงไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัด ขอนแก่น จึงเป็นเพียงแค่การปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงตามสภาพทาง เศรษฐกิจ สังคมและเพื่อยืดหยัดต่อความอยู่รอดภายใต้ระบบทุนนิยม ชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอิง อาศัยทรัพยากรจากภายนอกชุมชนเข้ามาช่วยในการปรับเปลี่ยนวิถีควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากร ภายในชุมชนของตน โดยที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ตามกระแสของทุนนิยมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

๗.๒ สรุปผลการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนของจังหวัดขอนแก่น เป็นผลมาจากกระบวนการ ของระบบทุนนิยมโดยเห็นได้จากการที่ชุมชนเปลี่ยนวิถีการผลิตเพื่อการบริโภคมาเป็นวิถีการผลิต เพื่อการค้า แต่ด้วยเหตุผลด้านเศรษฐกิจที่ไม่อาจจะยืนหยัดได้จากภาคเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว จึง ส่งผลให้ชุมชนต้องมีการแสวงหารายได้ที่มาจากวิถีนอกภาคเกษตรเข้ามาช่วยร่วมด้วยไม่จะเป็นการ ออกไปทำงานต่างถิ่น ความเจริญของระบบโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนและระดับการศึกษาของคน รุ่นใหม่รวมถึงภาระหนี้สินที่เกิดจากความล้มเหลวในภาคการเกษตรต่างก็เป็นตัวชักนำให้วิถีการ ทำงานนอกภาคเกษตรได้เข้ามามีอิทธิพลต่อรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น ดังที่เห็นได้จากการละ ทิ้งการทำงานในภาคเกษตรของคนรุ่นใหม่และหันไปทำงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น ไม่จะเป็นการ ไปทำงานต่างถิ่น การไปทำงานต่างประเทศทั้งนี้ก็เพื่อหารายได้ที่มากขึ้นกว่าวิถีเกษตรแบบที่เคย ยึดถือและปฏิบัติในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชุมชนที่เกิดขึ้นในจังหวัดขอนแก่น เป็นการปรับตัวเพื่อความเหมาะสมกับการเปลี่ยนที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบทุนนิยมและแสดงให้เห็นว่า ทรัพยากรจากภายนอกชุมชนมีความจำเป็นต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนที่ต้องอยู่ ภายใต้กระแสของระบบทุนนิยม โดยที่ชุมชนก็ไม่อาจที่จะปฏิเสธปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้

^๕ Mason, D. R., & Beard, V. A., "Community-Based Planning and Poverty Alleviation in Oaxaca, Mexico", Journal of Planning Education and Research, Vol 27 No.3, 2008:245-260.

๘. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) และได้รับการอนุเคราะห์ข้อมูลจากประชาชนหมู่บ้านหนองเม็ก หมู่ที่ ๓ หมู่บ้านหินตั้ง หมู่ที่ ๗ หมู่บ้าน กุดแคน หมู่ที่ ๕ และหมู่บ้านโป่งแห้ง หมู่ที่ ๕ ผู้ทำวิจัยจึงขอขอบพระคุณในความกรุณา มา ณ ที่นี้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. เชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, ๒๕๕๐.

สุวิทย์ ธีศาตวัต. เศรษฐกิจอีสานหลังมีทางรถไฟ (พ.ศ. ๒๔๔๓-๒๔๘๘). ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

Mason, D. R., & Beard, V. A.. "Community-Based Planning and Poverty Alleviation in Oaxaca, Mexico". Journal of Planning Education and Research, 27 (3), 2008.

รูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน
สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา
Model of Participation of Reading Habits Activity Supporting
For Primary School

นภาพร กอบวิทยากุล*
สุพรรณณี สมานญาติ**
นภัทร์ แก้วนาค***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีมีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนระดับประถมศึกษา ๒) สร้างและนำรูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านไปทดลองใช้ ๓) ประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ผู้วิจัยเจาะจงเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพและสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหาร ๑๔ คน ครู ๒๐ คนและ ผู้ปกครอง ๒๐ คนสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร ๑๔ คน ครู ๒๐ คน ผู้ปกครอง ๗๖ คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนสาธิตศึกษา ๔๐ คน และโรงเรียนมารีย์วิทยา ๓๖ คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบสอบถามแบบวัดนิสัยรักการอ่าน แบบวัดความพึงพอใจและแผนการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านได้แก่ ๑) ด้านผู้มีส่วนร่วมประกอบด้วยผู้บริหารครู ผู้ปกครองและนักเรียน ๒) ด้านกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านประกอบด้วยกิจกรรมเช้าโฮตประสาทกิจกรรมเช้าจักษุประสาทกิจกรรมเช้าโฮตประสาทและจักษุประสาทและกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วม ๓) ด้านการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนและที่บ้าน ๒.การสร้างและนำรูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านไปทดลองใช้ พบว่า ๑)การจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ ๕ แผน ได้แก่ บึงโกคณิตศาสตร์ การอ่านสลากกินแบ่งรัฐบาล การใช้ปทานุกรม การอ่านนิทานภาษาอังกฤษ และชนิดของค่านาม ๒) รูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านมี ๔ รูปแบบ ได้แก่ แบบ A ผู้บริหารกับครู แบบ B ครูกับ

*วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีปทุม
E-mail.Kobvitthayakul@gmail.com

** อาจารย์ ดร., ที่ปรึกษาหลัก

*** นาวาอากาศเอก ดร., ที่ปรึกษาร่วม

นักเรียน แบบ C นักเรียนกับผู้ปกครอง แบบ D ผู้บริหารกับผู้ปกครอง ผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ผู้บริหารและครู มีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่บ้าน ๓) ผลการทดลองพบว่านักเรียนของทั้งสองโรงเรียนมีระดับนิสัยรักการอ่านโดยรวมเพิ่มขึ้นจากระดับปานกลางเป็นระดับมาก ๓. การประเมินความพึงพอใจในการทดลองใช้รูปแบบพบว่าผู้บริหารมีความพึงพอใจการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระดับมากที่สุด ครู นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจระดับมาก ผู้วิจัยพบว่ามีปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน ได้แก่การใช้สื่อการสอนและการสร้างแรงจูงใจ

คำสำคัญ : รูปแบบการมีส่วนร่วม, กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

ABSTRACT

The objectives of this mixed-methods research aimed to 1) study the basic information related to the participation model of reading habits activity of elementary students 2) create and implement the participation model of reading habits activity and 3) evaluate the implementation of the model. Key informants were 14 school administrators, 20 teachers and 20 parents. Participants were 14 school administrators, 20 teachers, 76 parents and 76 elementary students from Sakol Suksa School and Mary Wittaya School. Two experimental groups were 3rd grade students of both schools. Instruments of this study were in-depth interviews, questionnaires, questionnaires on reading habit, satisfaction questionnaires and reading habit activity plans. To analyze data using the mean, standard deviation, percentage and content analysis.

The research results were as follow :

1. The participation model of reading habits activity of elementary students consisted of (a) the participants were school administrators, teachers, students and parents. (b) reading habits activities of elementary students were the auditory stimulation activities, the optic nerve stimulation activities, the auditory and optic nerve stimulation activities and student participation activities (c) creating a school climate and school's physical environment and also at home.

2. The participation model of reading habits activities were 4 types, Type A: school administrators and teachers, Type B: teachers and students, Type C : students and parents and Type D: school administrators and parents. The school administrators, teachers and parents participated in the design of the activities. The

school administrators and teachers participated in creating the school climate and school's physical environment. The parents participated in creating the climate and physical environment at home. The reading habit activity plans were Math Bingo Game, Government Lottery, Using a Thai Dictionary, Folklore Reading in English and Learn the Different Kinds of Nouns in Thai. The students who participated in the activities had overall increase their average.

3. The school administrators had the highest satisfaction for the reading habit activities. Teachers, students and parents of both school had overall satisfaction at the high level. Key success on the reading habits were instructional media and motivation.

Keywords: participation model, reading habits activity, primary school

๑. บทนำ

การอ่านหนังสือมีความจำเป็นในการดำรงชีวิต ต้องอ่านเป็น คิดเป็น วิเคราะห์เป็น เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม การอ่านเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ปัจจุบันการอ่านหนังสือของคนไทยเป็นกิจกรรมที่ไม่แพร่หลาย เนื่องจากการขาดแคลนหนังสือที่ดี การขาดแคลนแหล่งหนังสือที่สำคัญ การดึงความสนใจและการแย่งเวลาของสื่ออื่นๆ เช่น โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น รวมทั้งขาดการชักจูง และขาดการกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการอ่าน รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้แก่เยาวชนได้กำหนดนโยบายด้านการอ่านการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๔๖ และให้เป็นปีแห่งการส่งเสริมการอ่านการเรียนรู้ให้โรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การ ศึกษาและชุมชน ได้ร่วมกันส่งเสริมสนับสนุนและจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน มีการเดินหน้าผลักดันให้คนไทยอ่านหนังสือมาอย่างต่อเนื่อง กระทรวง ศึกษาธิการ ได้ประกาศให้การศึกษายเป็นวาระแห่งชาติ และกำหนดให้ปี ๒๕๕๖ เป็นปีแห่ง “การรวมพลัง ยกกระดับคุณภาพการศึกษา” โดยมีนโยบายเร่งด่วนที่จะลดปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของนักเรียนระดับประถมศึกษาและมีเป้าหมายให้นักเรียนระดับชั้นประถม ศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ทุกคนต้องอ่านออกเขียนได้ ร้อยละ ๑๐๐

จากโครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ PISA (Programme for International Student Assessment) ได้ประเมินผลทักษะความสามารถด้านการอ่าน ผลการทดสอบปี ๒๐๑๒ นักเรียนไทยได้คะแนนเฉลี่ยด้านการอ่าน ๔๔๑ คะแนน มีนักเรียนที่มีทักษะการอ่านต่ำกว่าระดับพื้นฐานประมาณ ๑ ใน ๓ และต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศในกลุ่ม OECD (Organization for

Economic Cooperation and Development)เกือบหนึ่งระดับ^๖และปี ๒๕๕๖ กระทรวงศึกษาธิการได้สำรวจความสามารถการอ่านออกเสียงและความเข้าใจการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ และประถมศึกษาปีที่ ๖ ทั่วประเทศพบว่ามึนักเรียนที่อ่านไม่ได้ ๔๕,๙๒๙ คน นักเรียนที่อ่านได้และเข้าใจบางเรื่องอยู่ในระดับควรปรับปรุง ๓๖๕,๔๒๐ คน รวมแล้วมีเด็กที่อ่านหนังสือไม่แตกฉาน ๑ ใน ๔ ของจำนวนที่สำรวจ^๗ นอกจากนี้ผลการสำรวจความคิดเห็นของเด็กกรุงเทพฯและปริมณฑลพบว่าเด็กชอบอ่านหนังสือที่ไม่ใช่หนังสือเรียนร้อยละ ๗๒.๘๐ ชอบอ่านหนังสือการ์ตูนมากที่สุด และมีบุคคลต้นแบบการอ่านคือพ่อแม่^๘ เมื่อพิจารณาผลการสอบNT ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ปี ๒๕๕๔ ระดับประเทศ พบว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยในวิชาภาษาไทยร้อยละ ๕๔.๗๗^๙ และการสำรวจการอ่านหนังสือของประชากร พ.ศ.๒๕๕๑ พบว่าประชากรอายุ ๖ ปีขึ้นไป ที่ไม่ได้อ่านหนังสือร้อยละ ๓๓.๗ พบว่าไม่อ่านหนังสือเพราะดูโทรทัศน์ร้อยละ ๕๐ และไม่มีเวลาอ่านหนังสือ ร้อยละ ๒๘.๔ ไม่สนใจและไม่ชอบอ่านหนังสือร้อยละ ๒๔.๑ และประเด็นสุดท้าย ร้อยละ ๑๔.๒ อ่านหนังสือไม่ออก^{๑๐} ซึ่งแสดงให้เห็นว่านิสัยรัก

การอ่านของคนไทยยังอยู่ในระดับต่ำและต้องปรับปรุงแก้ไข ปัจจัยที่ส่งเสริมการอ่านที่สำคัญคือ สภาพแวดล้อม กาญจนาน ทันอินทร์อาจ^{๑๑} และ Johnsson-Smaragdi and Jonsson^{๑๒} สนับสนุนว่าสภาพแวดล้อมทางครอบครัวมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอ่าน ความสามารถในการอ่าน ทักษะคิดต่อการอ่าน และความสนใจในการอ่านสิ่งแวดล้อมที่บ้านส่งผลต่อความสนใจในการอ่านของเด็ก ผู้ปกครองที่อ่านหนังสือให้บุตรฟังในวัยก่อนเรียน จะสามารถกระตุ้นพัฒนาการทางภาษาของเด็กและทำให้เด็กเกิดความสนใจในด้านภาษา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความสนใจในการอ่าน

^๖สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ผลการประเมิน PISA ๒๐๑๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๔๓.

^๗สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจการอ่านหนังสือของประชากร พ.ศ.๒๕๕๖, กรุงเทพฯ๒๕๕๗.

^๘สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส), ผลสำรวจความคิดเห็นของเด็กกรุงเทพฯและปริมณฑลที่มีอายุระหว่าง ๖-๑๓ ปี ระหว่างวันที่ ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗ [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.thaihealth.or.th/Content/23666> [๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗]

^๙สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรีเขต ๒, รายงานการวิเคราะห์ผลการทดสอบและประเมินคุณภาพ ปีการศึกษา ๒๕๕๔, (เอกสารกลุ่มนิเทศฯ ที่ ๑/๒๕๕๕,นนทบุรี, ๒๕๕๕)

^{๑๐}สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจการอ่านหนังสือของประชากร พ.ศ.๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติเศรษฐกิจสังคมและประชาชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๗๖.

^{๑๑}กาญจนาน ทันอินทร์อาจ, “อิทธิพลคุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีต่อนิสัยการอ่านของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๐.

^{๑๒}Johnsson-Smaragdi,U., and Jonsson, A Book Reading in Leisure Time: Long Term Changes in Young Peoples'book Reading Habits. Scandinavian Journal of Educational Research50:519-540, 2006

ในขณะที่เดียวกันการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนในการพัฒนาเจตคติในทางบวก ครูกระตุ้นนักเรียนในด้านการเรียนรู้การอ่านได้โดยการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่ท้าทาย อบอุ่น เป็นกันเอง ใกล้ชิดและอีกปัจจัยที่มีความสำคัญคือบทบาทของผู้ปกครองที่ต้องมีส่วนในการสร้างเจตคติของบุตรหลานตนเองผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างในการอ่านสำหรับเด็ก ผู้ปกครองควรยกย่องชมเชยพฤติกรรมการอ่านที่ดีและมีการเสริมแรง มีการส่งเสริมการสร้างเจตคติทางบวกต่อการอ่านโดยการจัดหาสิ่งพิมพ์ต่างๆ ให้เด็กได้อ่านตามความชอบ ควรอ่านหนังสือร่วมกับเด็กพูดคุยเกี่ยวกับหนังสือ และพาเด็กไปห้องสมุด

ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการอ่านและมีความสนใจจะศึกษาหาแนวทางการสร้างนิสัยรักการอ่านซึ่งควรจะเริ่มตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จึงได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้ผู้เรียน และมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดนิสัยรักการอ่านอย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

๒. วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนระดับประถมศึกษา
- ๒) เพื่อสร้างและนำรูปแบบการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านไปใช้
- ๓) เพื่อประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี(Mixed-Methods Research)มีรายละเอียดดังนี้

- ๑) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นนทบุรี จำนวน ๕๐ โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนสาธิตศึกษา และโรงเรียนมารีย์วิทยา บางบัวทอง ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเลือกโรงเรียนที่มีการสอนภาษาไทยแตกต่างกัน คือ การสอนอ่านภาษาไทยแบบแจกลูกและการสอนอ่านภาษาไทยประสมคำ
- ๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพและสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้บริหาร ๑๔ คน ครู ๒๐ คนและ ผู้ปกครอง ๒๐ คน
- ๓) ผู้ตอบแบบสอบถามและแบบประเมินความพึงพอใจได้แก่ ผู้บริหาร ๑๔ คน ครู ๒๐ คนและ ผู้ปกครอง ๗๖ คน

๔) ผู้วิจัยเจาะจงเลือกนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ของโรงเรียนสาธิตศึกษา ๔๐ คน และโรงเรียนมารีย์วิทยา ๓๖ คน ทำการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ ๕ แผน

๕) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) และเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณได้แก่ แบบสอบถาม แบบวัดนิสัยรักการอ่าน แบบประเมินความพึงพอใจ และแผนการจัดการเรียนรู้

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระดับประถมศึกษา และนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์

๒. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหาร ๑๔ คน ครู ๒๐ คนและผู้ปกครอง ๒๐ คน และนำมาข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสร้างแบบสอบถาม

๓. รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และนำมาวิเคราะห์

๔. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม สรุปเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระดับประถมศึกษา

๕. สร้างและนำรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๗๖ คน

๖. ประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และประเมินระดับความพึงพอใจของผู้บริหาร ครู นักเรียนและผู้ปกครอง

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้ เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: QDAT(Qualitative Data Analysis Technic) ของนักทรี แก้วนาค^๑

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๖. ผลการวิจัย

๑. ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องในการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนระดับประถมศึกษาได้แก่ ๑) ด้านผู้มีส่วนร่วมประกอบ ด้วยผู้บริหารครู

^๑นักทรี แก้วนาค, เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีนิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

นักเรียนและผู้ปกครอง โดยผู้บริหารมีบทบาทในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน การกำหนดนโยบาย การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ การบริหารกิจการนักเรียน และการบริหารอาคารสถานที่ ครูมีบทบาทในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ผู้บริหารและครูมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่บ้านเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน ๒) กิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ได้แก่ กิจกรรมร่ำไรสไตประสาท กิจกรรมร่ำไรจักขุประสาท กิจกรรมร่ำไรสไตประสาทและจักขุประสาท และกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วม ๓) ด้านการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่โรงเรียน ในห้องสมุดมีบรรยากาศดี ตกแต่งสวยงาม อากาศเย็นสบายและครูบรรณารักษ์เอาใจใส่และเต็มใจช่วยเหลือนักเรียน ในห้องเรียนมีมุมหนังสือที่จัดไว้ให้ทุกคนหยิบอ่านได้สะดวก และด้านการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่บ้าน ผู้ปกครองปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในการอ่านหนังสือ จัดสภาพแวดล้อมที่บ้านที่สะดวกสบาย เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน มีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เช่นการอธิบายให้เห็นประโยชน์ของการอ่านหนังสือ จัดหาหนังสือที่น่าสนใจมาให้อ่าน ช่วยเก็บรักษาหนังสือให้อยู่ในสภาพดีหยิบอ่านได้สะดวก

๒. สร้างและนำรูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านไปใช้พบว่า

๑) การจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ ๕ แผน ได้แก่ บึงโกคณิศาสตร์ การอ่านสลากกินแบ่งรัฐบาล การใช้บทานุกรม การอ่านนิทานภาษาอังกฤษ และชนิดของคำนาม ๒) รูปแบบการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน มี ๔ แบบ คือแบบ A ผู้บริหารกับครู แบบ B ครูกับนักเรียน แบบ C นักเรียนกับผู้ปกครอง แบบ D ผู้ปกครองกับผู้บริหาร และผู้วิจัยพบว่านักเรียนมีระดับนิสัยรักการอ่านเพิ่มขึ้น นักเรียนโรงเรียนสาธิตศึกษา มีค่าเฉลี่ย $\bar{X}=3.17$ เพิ่มขึ้น $\bar{X}=3.72$ และนักเรียนโรงเรียนมารีย์วิทยา มีค่าเฉลี่ย $\bar{X}=3.28$ เพิ่มขึ้น $\bar{X}=3.82$

๓. การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านผู้วิจัยพบว่าผู้บริหารมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย $\bar{X}=4.57$ ครู นักเรียนและผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านระดับมากมีค่าเฉลี่ย $\bar{X}=4.25$, 4.28 และ 3.86 ตามลำดับ ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน ได้แก่การใช้สื่อการสอนและการสร้างแรงจูงใจ

๗. อภิปรายผล

รูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนระดับประถมศึกษา แบ่งเป็น ๕ ปัจจัย ได้แก่ ๑) ปัจจัยด้านผู้บริหาร ๒) ปัจจัยด้านครู ๓) ปัจจัยด้านนักเรียน ๔) ปัจจัยด้านผู้ปกครอง ๕) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ซึ่งจะอภิปรายผลดังนี้

๑) ปัจจัยด้านผู้บริหารด้านนโยบายพบว่า ผู้บริหารได้กำหนดนโยบายการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านเป็นนโยบายสำคัญ เพราะการอ่านเป็นแสวงหาความรู้ที่สะดวกที่สุด นำไปสู่การพัฒนาคน

อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ อัจฉรา ประดิษฐ์^{๑๔} กล่าวว่าการบริหารโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จด้านการอ่านนั้น ผู้บริหารต้องมีนโยบายที่ชัดเจนนำไปสู่การปฏิบัติ มีความเป็นมิตร เป็นนักคิดและมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ใจกว้างในการทำงานและเป็นนักอ่านโดยนัย ด้านการบริหารงานบุคคลพบว่าผู้บริหารมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจให้บุคลากรเห็นความสำคัญของการอ่าน ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาตนเองให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน สอดคล้องกับ สุนทรา โตบัว^{๑๕} กล่าวว่าปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ประกอบด้วยปัจจัยหลักที่สำคัญคือทำให้ความสำคัญและความร่วมมือจากบุคลากรภายในโรงเรียนคือผู้บริหาร ครูและนักเรียน ครูเอาใจใส่ติดตามการอ่านของนักเรียน ด้านการบริหารงบประมาณพบว่าผู้บริหารจัดสรรงบประมาณให้ห้องสมุดอย่างเหมาะสมและเพียงพอ เพื่อจัดซื้อหนังสือให้มีความหลากหลาย และต้องการให้นักเรียนมีโอกาสเลือกหนังสือตามความชอบ เลือกได้อย่างอิสระ ถ้าโรงเรียนมีงบประมาณจำกัด โรงเรียนอาจซื้อหนังสือมือสองที่มีภาพดี เนื้อหาน่าสนใจ หรือการทำสำเนาหนังสือเพื่อเพิ่มหนังสือใหม่ให้มีความหลากหลายมากขึ้น หรือขอรับการสนับสนุนจากชุมชน หน่วยราชการและเอกชนในรูปของวัสดุอุปกรณ์และหนังสือ การบริหารอาคารสถานที่พบว่าผู้บริหารได้กำหนดให้มีการปฏิวัติทัศนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ซึ่งสอดคล้องกับKnight^{๑๖} ที่กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการตกแต่งห้องเรียน ให้มีบรรยากาศดึงดูดความสนใจ ทำทนายให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วม สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดนิสัยรักการอ่านด้านการบริหารกิจการนักเรียนพบว่าผู้บริหารให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในทุกกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน เพราะการอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และสร้างพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงหาวิธีการที่ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการอ่าน สอดคล้องกับแมนมาส ซวลิต^{๑๗} และอรศรี งามวิทยาพงศ์^{๑๘} ว่ากิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านต้องมีลักษณะสำคัญ มีความหลากหลายเร้าใจทำให้เกิดความอยากอ่านหนังสือและจูงใจให้เกิดความพยายามที่จะอ่านหนังสือให้แตกฉานอีกทั้งกระตุ้นแนะนำให้อยากรู้ อยากเห็น เปิดความคิดให้กว้าง

^{๑๔}อัจฉรา ประดิษฐ์, **ชวนเด็กไทยให้เป็นนักอ่าน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอุทยานการเรียนรู้, ๒๕๕๐), หน้า ๖๕.

^{๑๕}สุนทรา โตบัว, “การประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๐”, **รายงานวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑**, หน้า ๙๘.

^{๑๖}Knight, G, “Understanding the Learning Environment,” in *Apply Psychology in the Classroom*. Edited by Leadbetter, J. and others. (London: David Fluton, 1999), pp.15-24.

^{๑๗}แมนมาส ซวลิต, **กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน, พิมพ์ครั้งที่ ๓**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๗๖.

^{๑๘}อรศรี งามวิทยาพงศ์, “ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน”, **รายงานการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เม็ดทราย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒.

๒) ปัจจัยด้านครู พบว่าครูจัดกิจกรรมที่เน้นการเข้าประสาธสัมผัสของผู้เรียน ได้แก่ กิจกรรมเข้าสัปดาห์ประสาธ กิจกรรมเข้าจัษุประสาธ กิจกรรมเข้าสัปดาห์ประสาธและจัษุประสาธ กิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม รวมทั้งสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนทำให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่านเพิ่มขึ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนานิสัยรักการอ่านโดยที่ครูคำนึงถึงวัยของนักเรียนและลักษณะของกิจกรรมให้มีความเหมาะสมทั้งด้านเนื้อหาและบูรณาการกับวิชาอื่นๆได้ มีความหลายหลาย น่าสนใจและจูงใจนักเรียน เชื่อมโยงธรรมชาติของนักเรียน ครูต้องคอยกระตุ้นให้นักเรียนอ่านหนังสือ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเอาใจใส่ติดตามการอ่านอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดี จะช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีชีวิตชีวาและราบรื่น

๓) ปัจจัยด้านผู้ปกครอง ผู้วิจัยพบว่าผู้ปกครองมีบทบาท ๓ ด้าน ดังนี้ ๑. ด้านการให้ความรู้ผู้ปกครองอธิบายให้เห็นประโยชน์ของการอ่านหนังสือ ชักชวนให้อ่านหนังสือเป็นประจำ แนะนำวิธีดูแลเก็บรักษาหนังสือ ช่วยจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาความสามารถของเด็ก สอดคล้องกับศศิธร อินตุน^{๑๔} ที่กล่าวว่าผู้ปกครองต้องตระหนักถึงความสำคัญของการอ่านและส่งเสริมให้เด็กอ่านที่บ้านในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เด็กอยู่ในวัยอนุบาล ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการอ่านของเด็กเป็นตัวกำหนดแบบแผนพฤติกรรมและนิสัยของเด็ก ๒. ด้านการสนับสนุนพบว่าผู้ปกครองให้เวลาในการทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมาก จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการอ่าน กล่าววาทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองคือช่วยจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านให้เหมาะสม อ่านหนังสือให้ฟังในวัยก่อนเรียน วางแผนให้เด็กอ่านหนังสือทุกวัน ๓. ด้านการกำกับติดตาม ผู้วิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการดูแลให้นักเรียนอ่านหนังสือที่บ้านอธิบายให้เห็นประโยชน์ของการอ่าน ทำตัวเป็นแบบอย่างในการอ่านที่ดี จัดมุมอ่านและจัดสภาพแวดล้อมที่บ้าน เพื่อจะปลูกฝังนิสัยรักการอ่านอย่างยั่งยืน

๔. ปัจจัยด้านนักเรียน ผู้วิจัยพบว่าพฤติกรรมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนได้แก่ การเข้าห้องสมุดเป็นประจำแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง อ่านหนังสือทุกประเภทและทุกเวลาที่ว่าง มีทักษะการพูดที่คล่องแคล่วขึ้นเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านอย่างสม่ำเสมอ มีทัศนคติที่ดีต่อการอ่านที่กล่าวว่า คุณลักษณะสำคัญของนักเรียนที่มีนิสัยรักการอ่าน คือเป็นเด็กฉลาด รอบรู้อ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ มีอิสระในการเลือกหนังสืออ่านเล่นเพิ่มขึ้น ตระหนักถึงคุณค่าของการอ่าน จะมีความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินและอ่านหนังสือได้คล่องขึ้น เร็วขึ้น เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ รับผิดชอบในการอ่านที่ครูมอบหมาย รู้จักใช้ห้องสมุดค้นคว้าและบันทึกการอ่าน

๕. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนระดับประถมศึกษาได้แก่ ๑) การใช้สื่อการสอนพบว่าทางเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับวัยและมีจำนวนเพียงพอ มีความทันสมัย จะช่วยให้นักเรียนสนใจกิจกรรมมากขึ้น

^{๑๔}ศศิธร อินตุน, “การพัฒนาแบบการจัดการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน,มหาวิทยาลัย เชียงใหม่), ๒๕๕๐.

สอดคล้องกับฉวีวรรณ คูหาภินันท์^๑ว่าการเลือกสื่อการอ่านต้องให้เหมาะกับเพศวัยความสามารถในการอ่าน ความต้องการของผู้อ่านต้องทันสมัยทันเหตุการณ์ โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาการอ่านควบคู่กัน ๒) แรงจูงใจ ผู้วิจัย พบว่าการเสริมแรงจูงใจเช่นการชมเชยด้วยวาจา ทำทาง การให้รางวัล การเป็นที่ยอมรับ การแข่งขัน การท้าทาย เมื่อได้รับแรงจูงใจ จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนอยากอ่านหนังสือ อยากเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น ซึ่งเป็นผลดีกับนักเรียนเอง

๗. ข้อเสนอแนะ

๑. ผู้บริหารทุกระดับ ควรกำหนดให้การส่งเสริมนิสัยรักการอ่านเป็นนโยบายต่อเนื่อง
๒. ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากร โดยเฉพาะครูบรรณารักษ์ให้มีนิสัยรักการอ่านเพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเข้ามาใช้ห้องสมุดเพิ่มขึ้น
๓. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน. กรุงเทพมหานคร: บุรพสาส์น, ๒๕๔๒.
นภัทร์ แก้วนาค. เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ หลักสูตรรัฐ
ประศาสนศาสตรดุษฎีนิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
แมนมาส ขวลิต. กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๕๖.
สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ผลการประเมิน PISA ๒๐๑๒.
กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๕๗.
สำนักงานสถิติแห่งชาติ. การสำรวจการอ่านหนังสือของประชากร พ.ศ.๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานสถิติเศรษฐกิจสังคมและประชามติ, ๒๕๕๒.

(๒) วารสาร

- สุมาลี สังข์ศรี. “การประเมินผลการนำนโยบายการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสู่การปฏิบัติระดับ
ประถมศึกษาทั้งในโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน”. วารสาร มจร.วิชาการ. ปีที่ ๑๖
ฉบับที่ ๓๒ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๖).

^๑ฉวีวรรณ คูหาภินันท์, การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน, (กรุงเทพมหานคร: บุรพสาส์น, ๒๕๔๒),
หน้า ๒๓.

(๓) วิทยานิพนธ์

กาญจนา ทันอินทร์อาจ. “อิทธิพลคุณลักษณะส่วนบุคคลที่มีต่อนิสัยการอ่านของนักศึกษา คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**. วิทยานิพนธ์ปริญาโทบริหารธุรกิจ. วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

ศศิธร อินต๋น. “การพัฒนา รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๒”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุขฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

สุนทรา โตบัว. “การประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐”. **รายงานวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**, ๒๕๕๑.

อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ. “ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน”. **รายงานการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เม็ดทราย, ๒๕๕๔.

(๔) เว็บไซต์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส). **ผลสำรวจความคิดเห็นของเด็กเขตกรุงเทพและปริมณฑลที่มีอายุระหว่าง ๖-๑๓ ปี ระหว่างวันที่ ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๕๗**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.thaihealth.or.th/Content/23666>. [๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๗]

แนวนโยบายการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล
ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
The Public Service Policy of Sub-District Municipalities in The
Northeastern of Thailand

พงศ์ธณัติกาญจน์ พรหมนิล*

ภักดี โพธิ์สิงห์**

สัญญา เคนาภูมิ***

เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาระดับการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล (๒) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล (๓) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลและ (๔) เพื่อสร้างรูปแบบและยืนยันรูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๒๘๐ แห่ง การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ ๒๐ หน่วยต่อ ๑ ตัวแปร ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ ส่วนผู้ให้ข้อมูลเป็น ตัวแทนเทศบาล จำนวนแห่งละ ๑๐ คน ได้แก่ ตัวแทนผู้บริหารท้องถิ่น ตัวแทนฝ่ายสภา ตัวแทนหัวหน้าสำนักงานและตัวแทนฝ่ายประชาชน รวมเป็น ๒,๘๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์อิทธิพลเส้นทาง (Path Analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ จำนวน ๑๐ คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา การสร้างรูปแบบและยืนยันรูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยวิธีการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญ (Expertise

*วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

****รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Verified) จำนวน ๒๔ คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาให้สมบูรณ์ขึ้น

ผลการวิจัย พบว่า

๑. ระดับการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษาและสาธารณสุข ด้านการเมืองการบริหาร ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านการพัฒนาด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีและด้านการพัฒนาสังคม ตามลำดับ

๒. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน ๒ ประเด็น และอยู่ในระดับปานกลาง ๑๒ ประเด็น เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สมรรถนะขององค์กร การบูรณาการเทคโนโลยีขององค์กร ความเจริญทางสังคมและวัฒนธรรม การขยายตัวทางเทคโนโลยี นโยบายขององค์กร การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลาง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แรงกดดันจากการเมืองภาคประชาชนพัฒนาการทางการเมือง วัฒนธรรมองค์กรทรัพยากรการบริหารจัดการ การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาคและโครงสร้างองค์กร ตามลำดับ

๓. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่แรงกดดันจากการเมืองภาคประชาชน (๐.๖๐) นโยบายขององค์กร (๐.๓๖) การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค (๐.๒๗) วัฒนธรรมองค์กร (๐.๒๗) ทรัพยากรการบริหารจัดการ (๐.๒๗) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (-๐.๐๑) พัฒนาการทางการเมือง (-๐.๐๕) การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลาง (-๐.๐๘) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (-๐.๑๖) และสมรรถนะขององค์กร (-๐.๕๗) สามารถพยากรณ์การให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลได้ร้อยละ ๙๕.๙๐ ($R^2 = 0.959$, $p\text{-value} \leq .05$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 20.09$, $df = 12$, $p\text{-value} = 0.06533$, $RMSEA = 0.016$, $RMR = 0.0029$, $GFI = 0.99$, $AGFI = 0.990$, $CN = 3653.100$)

๔. รูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย (๑) การเพิ่มแรงกดดันทางการเมืองจากภาคประชาชน และ (๒) การเพิ่มการสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค ซึ่งทั้งสองประการมุ่งเน้นการส่งเสริมและผลักดันในเรื่อง พัฒนาการทางการเมือง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลาง วัฒนธรรมองค์กร นโยบายขององค์กร ทรัพยากรการบริหารจัดการ สมรรถนะขององค์กร และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: แนวนโยบาย, การให้บริการสาธารณะ

ABSTRACT

The objectives of this research were (1) to study public service of Sub-district Municipalities (2) to study attitudes toward the influencing factors which affected public service of Sub-district Municipalities (3) to study the causal factors which affected public service of Sub-district Municipalities and (4) to establish and confirm the model for developing the public service of Sub-district Municipalities in Northeastern Region of Thailand. The research sample were 280 Sub-district Municipalities in the Northeastern areas of Thailand, determining The size of sample from the advanced sampling formula of one unit of variables multiplied with 20 samples and in a stratified way. The informants comprised ten representatives of various constituents of each Sub-district municipalities such as representatives of local administrators, of councilors, of office staffs and the representatives of people, totaling 2,800. The data were collected by questionnaire with five rating scales and analyzed by the computer program through a descriptive statistics, Pearson's Product Moment Coefficient Correlation and the Path analysis with LISREL program. In addition, the In-depth Interview was also used as qualitative methodological process by taking ten professional executives as the purposive sample; the data were analyzed by the content analysis. The establish and confirm the development model of public service of Sub-district Municipalities Operation in Northeastern Thailand, to verify by 24 Expertise, the data was analyzed by Content Analysis.

The findings were as follows;

1. Public service of Sub-district municipalities in the northeast region, as a whole, was at medium mean level. Considering all aspects, it was found that all dimensions of the public service was at medium mean level, ranging from large to small respectively: dimension of natural resources and environments, economic, education and public sanitation, administration and politics, infrastructure, development of tradition culture and religion including the dimension of social development.

2. The attitudes toward the influencing factors which affected public service of Sub-district Municipalities in the Northeast Region, merely two factors was found at the high level. The twelve ones was found at medium mean level in the descending order as follows: transformational leadership, competency of organization, technological integration of organization, social and cultural progress,

the technological expansion, the implemented policy of organization, the support from central administration, economic growth, political pressure from populace, political development, organizational culture, the support from provincial administration, and the structure of organization respectively

3. The factors affecting the public service of the Sub-district Municipalities in the Northeastern Region had the influence coefficients ranging from large to small respectively as follows: the pressure from civil politics (0.60), the policy of organization (0.36), the supporting from provincial administration (0.27), the organizational culture (0.27), the administrative and managerial resource (0.27), the transformational leadership (-0.01), the political development (-0.05), the supporting from central administration (-0.08), the economic growth (-0.16), and the competency of organization (-0.57). Possible capacity for factors to explain variance of the policy of public service of Sub-district municipalities in the Northeastern Thailand was at 95.90 ($R^2 = 0.959$, $p\text{-value} \leq .05$) and significantly at .05. The goodness-of-fit test of the model of causal factors affecting Sub-district municipalities' public service developed by the researcher showed that the model was consistent with the empirical data ($\chi^2 = 20.09$, $df = 12$, $p\text{-value} = 0.06533$, $RMSEA = 0.016$, $RMR = 0.0029$, $GFI = 0.99$, $AGFI = 0.990$, $CN = 3653.100$).

4. The model of developing public service of Sub-district Municipalities in the Northeastern was found to consist of these components: (1) the pressure from civil politics, and (2) the supporting from provincial administration. These two factors led to promotion of and push forward to development of the political development, the economic growth, the supporting from central administration, the organizational culture, the policy of organization, the managerial resources and development, the organizational competency, and the transformational leadership.

Keyword: Policy, Public Service

๑. บทนำ

ในระบบการปกครองของทุกประเทศล้วนแล้วแต่มีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันคือ ต้องการที่จะให้ประเทศมีความมั่นคงและประชาชนในประเทศมีความสุข ซึ่งในอดีตการปกครองส่วนใหญ่มักมีลักษณะการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) ไว้ที่ศูนย์กลางของประเทศเนื่องจากมีอาณาเขตยังไม่กว้างนักและพลเมืองยังมีน้อยอยู่ ทำให้กิจกรรมที่รัฐจะต้องสนองตอบต่อประชาชน

ยังมีไม่มากนัก ดังนั้น แนวความคิดในการกระจายอำนาจ (Decentralization) การบริหารการปกครองให้ประชาชนในท้องถิ่นจึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของรัฐบาลโดยพยายามกระจายอำนาจการปกครองเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยมีความเป็นอิสระ^๑ การกระจายอำนาจเป็นหลักการที่รัฐมอบอำนาจการปกครองบางส่วนให้แก่องค์กรอื่นที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยการบริหารราชการส่วนกลางให้ไปจัดทำบริการสาธารณะบางอย่างและมีอิสระตามสมควร โดยเป็นการมอบอำนาจให้ทั้งในด้านการเมืองและการบริหารซึ่งการกระจายอำนาจว่ามี ๒ รูปแบบคือ ๑) การกระจายอำนาจตามภารกิจ (Functional) และ ๒) การกระจายอำนาจตามอาณาเขต (Size and Boundary Based)^๒ ซึ่งการปกครองท้องถิ่นเป็นการกระจายอำนาจการปกครองส่วนกลางของรัฐบาลให้กับท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล ทั้งทางด้านการเงิน บุคลากร ตลอดจนเวลาที่ใช้ในการดำเนินการ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง^๓

เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีทั้งหมด ๗๕๘ แห่ง และจากข้อมูลผลการสำรวจตามแบบตรวจรับรองมาตรฐานการปฏิบัติราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี ๒๕๕๖ ด้านการบริการสาธารณะ พบว่าเทศบาลตำบลได้คะแนนรวมเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๗๘.๐๒๖ ะเห็นได้ว่าคะแนนมาตรฐานการปฏิบัติราชการ ด้านบริการสาธารณะโดยเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ ๘๐ นอกจากนี้ยังพบว่าในการให้บริการสาธารณะบางด้านอาทิ ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต ในส่วนของการส่งเสริมการศึกษา มีถึง ๒๘ เทศบาลตำบลที่ได้ ๐ คะแนน (มีการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อส่งเสริมการศึกษาไม่ถึงร้อยละ ๓) และในส่วนของการพัฒนาเด็กและเยาวชน มีถึง ๗ เทศบาลตำบลที่ได้ไม่เกิน ๑ คะแนน (มีการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนไม่ถึงร้อยละ ๑๐) และด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พณิชยกรรม และการท่องเที่ยว มีเทศบาลตำบลถึง ๑๕ แห่งที่ไม่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นเป็นต้น^๔

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการผลิตสินค้าและส่งเสริมบริการสาธารณะแก่ประชาชน ถึงแม้ว่าในภาพรวมส่วนใหญ่จะผ่านเกณฑ์มาตรฐานของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ก็พบว่ามีภารกิจบางเรื่องที่หลายเทศบาลตำบลยังไม่ได้มีการจัดทำ หรือมีการจัดทำแล้วแต่ยังอยู่ใน

^๑โกวิทย์ พวงงาม, การปกครองท้องถิ่นไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

^๒Bush, G. W, *Governing Big Cities : The Management of Decentralization*, (Wellington : University of Wellington, 1991), p. 114.

^๓นันทวัฒน์ บรมานันท์, การปกครองส่วนท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๕๒), หน้า ๓๕.

^๔สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, สรุปผลการประเมินมาตรฐานปฏิบัติราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี ๒๕๕๖, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dla.go.th/servlet/TemplateOrganizeServlet?> [๔ ธันวาคม ๒๕๕๗].

ระดับต่ำอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการบริหารงานของเทศบาลตำบลด้านการบริการสาธารณะ ยังมีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ ๑) การถ่ายโอนภารกิจจากส่วนกลาง ๒) ความพร้อมของเทศบาลตำบลในการรับถ่ายโอนภารกิจ ๓) การถ่ายโอนบุคลากรและ ๔) ปัญหาด้านงบประมาณและรายได้ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของเทศบาลตำบลในการที่จะปรับกระบวนการขั้นตอนในการบริหารงาน และแสวงหาแนวทางที่จะบริหารงานในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด เนื่องจากการบริการของภาครัฐที่เห็นได้ชัดและประชาชนทุกคนได้รับก็คือ บริการสาธารณะ^๕

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งนำเสนอแนวนโยบายการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมุ่งศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล เพื่อสร้างและยืนยันแนวนโยบายการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเป็นแนวทางในการเสริมสร้างประสิทธิผลในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมและความต้องการของท้องถิ่นอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนในท้องถิ่นต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๒. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๓. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๔. เพื่อสร้างรูปแบบและยืนยันรูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น ๒ ระยะคือ

ระยะที่ ๑ ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) โดยเริ่มต้นด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากนั้นทำการยืนยันด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)^๖ กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

^๕ สมิต สัจฉกร, ศิลปะการให้บริการ, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๕๓), หน้า ๔๕.

^๖ สัญญา เคนาภูมิ, “ปรัชญาการวิจัย : ปริมาณ : คุณภาพ” วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒; กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗.

๑. **วิธีการวิจัยเชิงปริมาณประชากร** การวิจัยครั้งนี้มีหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นองค์การ ประชากร หมายถึง เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๗๕๘ แห่ง^๗ กลุ่มตัวอย่าง หมายถึง เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์จำนวนตัวอย่างที่นำมาศึกษาในลักษณะการวิเคราะห์สมการโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง^๘ ไม่ควรมีน้อยกว่า ๒๐ หน่วยต่อ ๑ ตัวแปร^๙ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรทั้งหมด ๑๔ ตัวแปร ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้กลุ่มตัวอย่างเทศบาลตำบลจำนวน ๒๘๐ แห่ง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) ผู้ให้ข้อมูล เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในเทศบาลตำบลเป็นผู้ให้ข้อมูลของเทศบาลตำบล แห่งละ ๑๐ คน รวมจำนวน ๒,๘๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สหสัมพันธ์เพียร์สัน และใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้างเชิงเส้นหรือการวิเคราะห์อทธิพลเส้นทาง (Path Analysis) โดยโปรแกรมลิสเรล (LISREL)^{๑๐}

๒. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพประชากรเป้าหมาย** ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์จำนวน ๑๐ คน ได้แก่ตัวแทนผู้บริหารท้องถิ่นตัวแทนฝ่ายสภาท้องถิ่นตัวแทนหัวหน้าสำนักงานเทศบาลและตัวแทนภาคประชาชน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ ๒ การสร้างรูปแบบและยืนยันรูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยวิธีการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Verified) จำนวน ๒๔ คน^{๑๑} ได้แก่ ตัวแทนนักวิชาการทางการบริหารจัดการ ตัวแทนข้าราชการส่วนกลาง ตัวแทนข้าราชการส่วนภูมิภาค ตัวแทนนักส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นระดับจังหวัด ตัวแทนนักส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นระดับอำเภอ ตัวแทนภาคประชาชน ตัวแทนนายกเทศมนตรี ตัวแทนสมาชิกสภาท้องถิ่น ตัวแทนปลัดเทศบาล และตัวแทนพนักงานเทศบาล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของ

^๗ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, **ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dla.go.th/work/abt/index/jsp> [๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๗].

^๘ นงลักษณ์ วิรัชชัย, **โมเดลลิสเรลสถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕๔.

^๙ สุภมาส อังศุโชติ และคณะ, **สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ : เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL**, (กรุงเทพมหานคร : มิสชันมีเดีย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕ - ๒๖.

^{๑๐} Joreskog, K. G. and Sorbom, D, **LISREL 8 User's Reference Guild Guild**, (Chicago : Scientific Software International, 1998), p. 70.

^{๑๑} สัญญา เคนาภูมิ, "การสร้างกลยุทธ์จากฐานการวิจัยทางการบริหารจัดการ," **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙): ๔๕-๔๖.

เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ทั้ง ๓ รอบ ตามเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)^{๑๒} วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Med.) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.)

๔. ผลการวิจัย

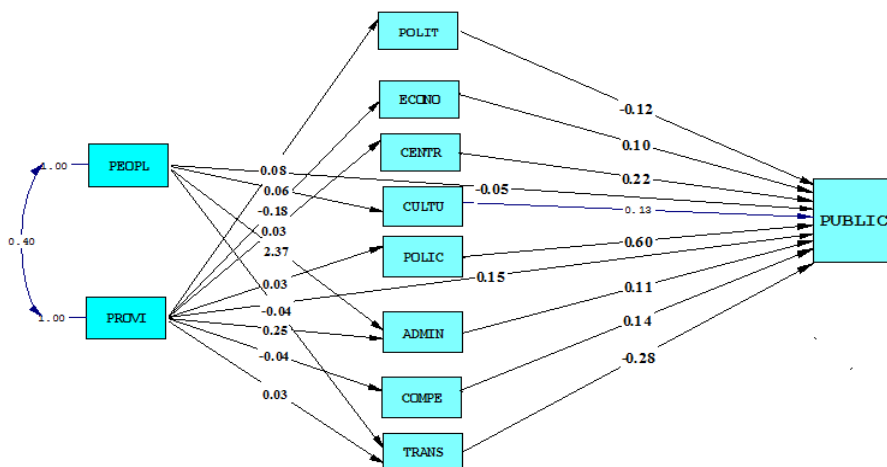
ระยะที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. ระดับการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจด้านการศึกษาและสาธารณสุข ด้านการเมืองการบริหาร ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการพัฒนาด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีและด้านการพัฒนาสังคม ตามลำดับ

๒. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน ๒ ประเด็น และอยู่ในระดับปานกลาง ๑๒ ประเด็น เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สมรรถนะขององค์กร การบูรณาการเทคโนโลยีขององค์กร ความเจริญทางสังคมและวัฒนธรรม การขยายตัวทางเทคโนโลยี นโยบายขององค์กร การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลาง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แรงกดดันจากการเมืองภาคประชาชน พัฒนาการทางการเมือง วัฒนธรรมองค์กร ทรัพยากรการบริหารจัดการ การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค โครงสร้างองค์กร ตามลำดับ

๓. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่แรงกดดันจากการเมืองภาคประชาชน (๐.๖๐) นโยบายขององค์กร (๐.๓๖) การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค (๐.๒๗) วัฒนธรรมองค์กร (๐.๒๗) ทรัพยากรการบริหารจัดการ (๐.๒๗) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (-๐.๐๑) พัฒนาการทางการเมือง (-๐.๐๕) การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลาง(-๐.๐๘) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (-๐.๑๖) และสมรรถนะขององค์กร (-๐.๕๗) สามารถพยากรณ์การให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลตำบลได้ร้อยละ ๙๕.๙๐ ($R^2 = 0.959$, $p\text{-value} \leq .05$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณสุขของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 20.09$, $df = 12$, $p\text{-value} = 0.06533$, $RMSEA = 0.016$, $RMR = 0.0029$, $GFI = 0.99$, $AGFI = 0.990$, $CN = 3653.100$)แสดงดังภาพที่ ๑

^{๑๒} สุวิมล ว่องวานิช, การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔.

Chi-Square=20.09, df=12, P-value=0.06533, RMSEA=0.016

ภาพที่ ๑ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรในรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล ตัวแบบสุดท้าย

จากภาพที่ ๒ พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตัวแบบสุดท้ายได้ค่าสถิติที่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ $\chi^2 = 20.09, df=12, p\text{-value}=0.06533, RMSEA=0.016, RMR=0.0029, GFI=0.99, AGFI=0.990, CN=3653.100$ แสดงว่า ตัวแบบมีความสอดคล้องกลมกลืน

ระยะที่ ๒ ผลการสร้างรูปแบบและยืนยันรูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. รูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย (๑) การเพิ่มแรงกดดันทางการเมืองจากภาคประชาชน และ (๒) การเพิ่มการสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค ซึ่งทั้งสองประการมุ่งเน้นการส่งเสริมและผลักดันในเรื่อง พัฒนาการทางการเมือง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลาง วัฒนธรรมองค์กร นโยบายขององค์กร ทรัพยากรการบริหารจัดการ สมรรถนะขององค์กร และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

๒. การยืนยันรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของเทศบาลตำบลเป็นข้อความที่เหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($Md=4.32, (|Md-Mo|) = -0.02, IR=0.11$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน จำนวน ๑๔ ด้าน โดยมีความคิดเห็นว่าเป็นข้อความที่เหมาะสมในระดับมากที่สุด ๑๒ ด้านและเหมาะสมในระดับน้อย จำนวน ๒ ด้านดังภาพที่ ๒

Ultimate Outcome

ภาพที่ ๒ รูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ

จากภาพประกอบที่ ๒ สรุปได้ว่ารูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย การเพิ่มแรงกดดันทางการเมืองจากภาคประชาชน และการเพิ่มการสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค ซึ่งทั้งสองประการมุ่งเน้นการส่งเสริมและผลักดันในเรื่อง พัฒนาการทางการเมืองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลาง วัฒนธรรมองค์กร นโยบายขององค์กร ทรัพยากรการบริหารจัดการสมรรถนะขององค์กร และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยมีเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ในการ “สร้างความกินดี อยู่ดี มีสุข ของประชาชน”

๕. อภิปรายผล

จากการศึกษาในครั้งนี้ ได้นำผลการศึกษามาอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยแยกออกเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

๑. ระดับการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางจากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถอภิปรายผลได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าในการบริหารงานของเทศบาลตำบลในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนนั้น พบว่า ภารกิจด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีการปฏิบัติมากที่สุด และภารกิจด้านการพัฒนาสังคมมีการปฏิบัติน้อยที่สุด จากผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่า ภายใต้งบประมาณที่มีจำกัดทำให้แต่ละเทศบาลตำบลไม่สามารถจัดสรรงบประมาณลงไปจัดทำภารกิจในทุกด้านได้อย่างเท่าเทียมกัน จึงจำเป็นต้องต้องมุ่งเน้นไปในการกิจที่สำคัญและเร่งด่วนก่อนซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชนิษฐา ตุงซีพ^{๑๓} ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิผลการวิจัยพบว่า การจัดบริการสาธารณะโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๒. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของเทศบาลตำบล ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สามารถอภิปรายผลในประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้กล่าวได้ว่า พัฒนาการทางการเมืองโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองจากกลุ่มการเมือง ผู้นำท้องถิ่นใช้นโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือในการแข่งขันเพื่อการได้รับชัยชนะส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของอริย์ชัช

^{๑๓}ชนิษฐา ตุงซีพ, “แนวทางการจัดบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ,” วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๓.

สุจัญญ์^{๑๔} ได้ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลกระทบต่อนโยบายสาธารณะผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลต่อนโยบายสาธารณะความเจริญทางสังคมและวัฒนธรรม และการขยายตัวทางเทคโนโลยี ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ยังเป็นเพราะว่า เทศบาลมีการคิดค้นเทคโนโลยี การประดิษฐ์สิ่งใหม่ในสังคม ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุริชัย หวันแก้ว^{๑๕} สรุปสาเหตุที่นำมาสู่ความเจริญทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ ๕ ประการ คือ ๑) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและประชากร ๒) เทคโนโลยี ๓) กระบวนการทางวัฒนธรรม ๔) การพัฒนาทางเศรษฐกิจและ ๕) การขยายตัวของกระแสความเป็นประชาธิปไตยแรงกดดันจากการเมืองภาคประชาชน ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าประชาชนในเขตเทศบาลตำบลมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขในปัญหาของประชาชน มีการรวมกลุ่มทางสังคมเป็นระบบตัวแทนของประชาชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล^{๑๖} มีความเห็นว่าโดยทฤษฎีแล้ว การเมืองภาคประชาชน คือ การมีส่วนร่วมของพลเมือง ซึ่งครอบคลุมทั้งการเคลื่อนไหวของสาธารณชนทั่วไป ในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายหรือกิจการสาธารณะ และการเคลื่อนไหวของประชาชนเฉพาะกลุ่มเพื่อแสดงสิทธิในการดำเนินชีวิตของตนเองการสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลาง และการสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า รัฐบาลกำหนดนโยบายมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น มีการกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อจัดสรรรายได้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นอย่างเพียงพอ และเทศบาลตำบลได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนภูมิภาค ได้รับความร่วมมือในการประสานงานกับท้องถิ่นเพื่อร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินการให้มีแผนชุมชน และมีการสนับสนุนท้องถิ่นในการนำภารกิจของรัฐไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ^{๑๗} ที่ชี้ให้เห็นประเด็นที่สำคัญว่า การสนับสนุนจากราชการส่วนภูมิภาคเป็นไปในลักษณะของการควบคุม กำกับดูแลสนับสนุนการดำเนินงานโดยอาศัยหน่วยงานราชการส่วนกลางและภูมิภาควัฒนธรรมองค์การนโยบายขององค์การ และโครงสร้างองค์การผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เทศบาลตำบลอิสระในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่โดยเน้นคุณภาพของผลงาน

^{๑๔} อริย์ชัย สุจัญญ์, “การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลกระทบต่อนโยบายสาธารณะ,” วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรมหาวิทยาลัทยีสเทิร์นเอเซีย), ๒๕๕๔.

^{๑๕} สุริชัย หวันแก้ว, “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม,” ในสังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๕๕๐), หน้า ๑๕๖-๑๕๗.

^{๑๖} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๔.

^{๑๗} นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ, รายงานการวิจัยเรื่องรายงานผลการศึกษาความก้าวหน้าของการกระจายอำนาจในประเทศไทยและข้อเสนอ, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๕๒), หน้า ๘๗-๘๘.

ที่ตีเทียมเท่านั้นและเน้นวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีม และกำหนดโครงสร้างองค์การให้มีการติดต่อประสานงานภายในเทศบาลได้โดยตรงทุกฝ่ายซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hodge and Anthony^{๑๘} ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมองค์การ นโยบายขององค์การ และโครงสร้างองค์การ เป็นการกำหนดระบบการควบคุมและการประสานงานโครงสร้างองค์การจะช่วยให้เกิดความแน่นอนในการประสานงาน ไม่ว่าองค์การนั้นจะมีความซับซ้อนเพียงใดผู้บริหารและสมาชิกในองค์การสามารถทำงานร่วมกันได้ง่ายขึ้นการบูรณาการเทคโนโลยีขององค์การ และทรัพยากรการบริหารจัดการ ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เทศบาลตำบลมีการกำหนดช่องทางการสื่อสารระหว่างหน่วยงานต่างๆ ภายในองค์การ โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ในการปฏิบัติราชการ และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยมองคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของติน ปรัชญพฤทธิ์^{๑๙} ที่ได้กล่าวถึง การบูรณาการเทคโนโลยีขององค์การและทรัพยากรการบริหารจัดการเป็นกระบวนการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวพันกันอย่างมีระบบ โดยการใช้ปัจจัยหรือทรัพยากรต่างๆ ในการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ สมรรถนะขององค์การและภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เทศบาลมีการลงพื้นที่พบปะกับประชาชนอย่างต่อเนื่องทำให้ทราบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และผู้บริหารท้องถิ่นสามารถกระตุ้นให้บุคลากรทำงานด้วยความกระตือรือร้นเสมอ และสนับสนุนให้บุคลากรใช้ความคิดวิธีการใหม่ๆในการทำงานเสมอซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมผู้นำสร้างความเปลี่ยนแปลงของ Bass and Avolio^{๒๐} ที่กล่าวไว้ว่า คุณสมบัติของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย การมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ตาม ความสามารถสร้างแรงบันดาลใจ ความสามารถกระตุ้นผู้ตามด้วยสติปัญญา และการมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้จะส่งผลต่อการสร้างวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ การสื่อสารวิสัยทัศน์ เป็นแบบอย่างของพนักงาน

๒. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลจากมากไปหาน้อย คือแรงกดดันจากการเมืองภาคประชาชน นโยบายขององค์การ การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค วัฒนธรรมองค์การ ทรัพยากรการบริหารจัดการ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการทางการเมือง การสนับสนุนจากราชการบริหารส่วนกลางการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้สอดคล้องกับงานวิจัยของ

^{๑๘}Hodge, B. J., and Anthony, W. P, **Organization Theory**, 3th ed, (Boston :Allyn and Bacon, 1988), p. 348.

^{๑๙}ติน ปรัชญพฤทธิ์, **ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔๐.

^{๒๐}Bass, B. M. and Avolio, B. J, **Improving Organizational Effectiveness through Transformational Leadership**, (Thousand Oaks, C.A. : Sage, 1994), p. 35.

วิทยา เจริญศิริ และสัญญา เคนาภูมิ^{๒๑} ที่พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคามโดยรวมได้แก่ ค่านิยมร่วมของบุคลากรวัฒนธรรมองค์กรแบบราชการการจัดการเชิงกลยุทธ์ระบบบูรณาการเทคโนโลยีวัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัว และทักษะของบุคลากรตัวแปรดังกล่าวสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคามได้ร้อยละ ๓๕.๘ ($R^2=0.358$, $F=28.110$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในการจัดทำและส่งมอบบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดนั้น ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแรงกดดันจากการเมืองภาคประชาชนและการพัฒนาการทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับ พลภัทร ช่างสากล^{๒๒} ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการดำเนินงานของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า รูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการดำเนินงานของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย การพัฒนาการสนับสนุนจากการเมืองระดับชาติ และการเพิ่มแรงกดดันทางการเมืองจากภาคประชาชนจากผลการวิจัยดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นได้ว่า กระบวนการในการนำนโยบายไปปฏิบัติในขั้นตอนการออกแบบแผนงานจะมีความสำคัญและช่วยส่งเสริมให้การบริหารงานของเทศบาลตำบลมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Berman^{๒๓} ที่กล่าวว่า การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ ในขั้นการปฏิบัติเป็นกระบวนการในการปรับเปลี่ยนนโยบายออกมาในรูปของการปฏิบัติจริงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ และงบประมาณยังคงเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจในการจัดทำและส่งมอบบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในทุกด้าน ดังนั้น การให้บริการสาธารณะที่ประสบความสำเร็จได้นั้น แต่ละเทศบาลตำบลจะต้องมีการจัดเตรียมความพร้อมด้านงบประมาณให้เพียงพอต้องมีระบบการใช้งบประมาณที่เหมาะสมซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสิริพงษ์ ปานจันทร์^{๒๔} ได้ทำการศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเทศบาลตำบลในจังหวัดนครปฐมผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยแวดล้อมทางการบริหารจัดการภายในองค์การส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานมากที่สุด คือ ทรัพยากรทางการบริหารจัดการ (งบประมาณ) นอกจากนี้พฤติกรรมของผู้บริหารเทศบาลตำบลยังมีลักษณะ

^{๒๑} วิทยา เจริญศิริ, สัญญา เคนาภูมิ และ ภักดี โพธิ์สิงห์. “ปัจจัยทางการบริหารและวัฒนธรรมองค์กรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม” วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์).ปีที่ ๘ฉบับที่ ๓ :กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๗ : ๑๕๓-๑๖๔.

^{๒๒} พลภัทร ช่างสากล, “รูปแบบการพัฒนาประสิทธิผลการดำเนินงานของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘), พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

^{๒๓} Berman P, “The Study of Macro and Micro Implementation,” In *Public Policy*, V. 26 (2) : 157-184, 1978.

^{๒๔} สิริพงษ์ ปานจันทร์, “ประสิทธิผลในการบริหารงานของเทศบาลตำบลในจังหวัดนครปฐม”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม), ๒๕๕๔.

เชื่อมโยงกับพัฒนาการทางการเมืองจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการให้บริการสาธารณะซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของโวหาร ยะสารวรรณ^{๒๕} ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยด้านการเมืองและกฎหมาย มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการจัดบริการสาธารณะ

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

๖.๑.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) เทศบาลตำบลควรวางยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยมุ่งสร้างบทบาทของประชาสังคมใหม่ในการรวมกลุ่มเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีการประสานเครือข่ายเป็นอย่างดี

๒) เทศบาลตำบลควรวางยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชน โดยกำหนดนโยบายพัฒนางานบริการของเทศบาลตำบลสู่ความเป็นเลิศ โดยออกแบบการบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถใช้บริการได้หลากหลายรูปแบบ

๓) เทศบาลตำบลควรวางยุทธศาสตร์การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสินทรัพย์ของภาครัฐ โดยวางระบบการบริหารจัดการสินทรัพย์ของราชการอย่างครบวงจร โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ผูกมัดผูกพันติดตามมา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือสร้างมูลค่าเพิ่มตามฐานะเศรษฐกิจของประเทศ

๖.๑.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ยุทธศาสตร์การปรับปรุงระบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ คือ จากเดิมที่เน้นบทบาทของรัฐในการเป็นตัวนำทำกิจกรรมสาธารณะมาเป็นรัฐควบบทบาทของตนเอง ให้ประชาสังคมมีบทบาทมากขึ้นในการช่วยเหลือตนเอง

๒) พัฒนาระบบการให้บริการประชาชน คือ ส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐพัฒนาระบบการเชื่อมโยงงานบริการซึ่งกันและกัน และวางรูปแบบการให้บริการประชาชนที่สามารถขอรับบริการจากภาครัฐได้ทุกเรื่อง

๓) กำหนดนโยบายยกระดับคุณภาพมาตรฐานการให้บริการประชาชนที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างหลายส่วนราชการ นำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการประกอบธุรกิจของประเทศ และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยทบทวนขั้นตอน ปรับปรุงกระบวนการ หรือแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เป็นอุปสรรคต่อการให้บริการประชาชน

^{๒๕}โวหาร ยะสารวรรณ, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการจัดบริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐาน,” *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๕.

๖.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ควรที่จะได้มีการนำรูปแบบการพัฒนาการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้ ไปทดลองใช้กับเทศบาลตำบลเพื่อจะได้ทำความเข้าใจลักษณะการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลและพัฒนาตัวแบบให้มีอำนาจอธิบายและทำนายได้ครอบคลุมยิ่งขึ้นและศึกษาบทบาทความร่วมมือของการเมืองภาคประชาชนกับเทศบาลตำบลโดยเฉพาะองค์กรชุมชน หรือ องค์กรภาคประชาชนอื่นนอกเหนือจากการศึกษาหาตัวแบบที่ผู้วิจัยได้กระทำไปเนื่องจากแรงกดดันจากการเมืองภาคประชาชนนั้นไม่ได้มีด้านบวกด้านเดียวแต่น่าจะมีด้านลบ คือ มิติที่ขัดแย้งกันด้วย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

- โกวิท พวงงาม. การปกครองท้องถิ่นไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๕๒.
 ดิน ปรัชญพฤทธิ. ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๓.
 นางลักษณ์ วิรัชชัย. โมเดลลิสเรล : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
 นันทวัฒน์ บรมานันท์. การปกครองส่วนท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๕๒.
 สถาบันพระปกเกล้า, วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑.
 สมิต สัจฉกร. ศิลปะการให้บริการ. กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๕๓.
 สุภมาส อังคุโชติ และคณะ. สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ : เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL. กรุงเทพมหานคร : มิสชั่นมีเดีย, ๒๕๕๑.
 สุวิมล ว่องวานิช. การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

(๒) วารสาร

- พลภัทร ช่างสากล. “รูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘).
 วิทยา เจริญศิริ, สัญญา เคนาภูมิ และ ภักดี โพธิ์สิงห์. “ปัจจัยทางการบริหารและวัฒนธรรมองค์กรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด

มหาสารคาม”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ : กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗ : ๑๕๓-๑๖๔.

สุริชัย หวันแก้ว. “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม,” ในสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สัญญา เคนาภูมิ. “การสร้างกลยุทธ์จากฐานการวิจัยทางการบริหารจัดการ,” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙.

สัญญา เคนาภูมิ. “ปรัชญาการวิจัย : ปริมาณ : คุณภาพ” วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ ; กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗.

สัญญา เคนาภูมิ. “รูปแบบการเขียนกรอบแนวคิดการวิจัยทางการบริหารจัดการ”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์) ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ : กันยายน-ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา, ๒๕๕๒.

(๓) วิทยานิพนธ์

ชนิษฐา ตุงซีพ. แนวทางการจัดบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ ปร.ม.(การปกครองท้องถิ่น). ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องรายงานผลการศึกษาความก้าวหน้าของการกระจายอำนาจในประเทศไทยและข้อเสนอ. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๕๒.

โวหาร ยะสารวรรณ. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการจัดบริการสาธารณะด้าน โครงสร้างพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕.

สิริพงษ์ ปานจันทร์. ประสิทธิภาพในการบริหารงานของเทศบาลตำบลในจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔.

อริย์รัช สุขุทัย. การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีผลกระทบต่อนโยบายสาธารณะ. วิทยานิพนธ์ ปร.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, ๒๕๕๔.

(๔) เว็บไซต์

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dla.go.th/work/abt/index/jsp>. [๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๗].

สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สรุปผลการประเมินมาตรฐานปฏิบัติราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี ๒๕๕๖. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dla.go.th/servlet/TemplateOrganizeServlet?>. [๔ ธันวาคม ๒๕๕๗].

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Bass, B.M. and Avolio, B.J. **Improving Organizational Effectiveness through Transformational Leadership.** Thousand Oaks, C.A. : Sage, 1994.

Berman P. "The Study of Macro and Micro Implementation," In **Public Policy**.V. 26 (2) : 157-184, 1978.

Bush, G.W. **Governing Big Cities: The Management of Decentralization.** Wellington : University of Wellington, 1991.

Hodge, B. J., and Anthony, W. P. **Organization Theory.** 3th ed. Boston : Allyn and Bacon, 1988.

Joreskog, K.G. and Sorbom, D. **LISREL 8 User's Reference Guild Cuild.** Chicago : Scientific Software International, 1998.

รูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

The Tourist-hostel Model in the Full Regional Cycle

According to the Principle of Sufficient Economy

อัครนันท์ อริยศรีพงษ์*

เป็รื่อง กิจรัตน์ภร**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบริบทวิสาหกิจชุมชนประเภทก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ๒) เพื่อสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเหมาะสม ๓) เพื่อเผยแพร่และถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจร ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เจ้าของที่ดิน เจ้าของบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน นักท่องเที่ยว จำนวน ๑๖๐ คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงและสุ่มอย่างง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกและการตอบแบบสอบถามประเภทมาตราวัด ๕ ระดับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามความคิดเห็นการสร้างที่พักนักท่องเที่ยวท้องถิ่นครบวงจร แบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบที่นักท่องเที่ยวท้องถิ่นครบวงจร วิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนาด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลวิจัยพบว่า ๑) กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพบริบทวิสาหกิจชุมชนประเภทก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นและลักษณะทางกายภาพพื้นฐานของท้องถิ่นหรือชุมชนบริเวณกรุงเทพมหานคร นครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสงคราม มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๙๕$, S.D = ๐.๑๓) ๒) การสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่น มีองค์ประกอบรูปแบบสวยงาม ความเหมาะสมกับบริบทชุมชน ราคาวัสดุก่อสร้างเหมาะสม ต้นทุนต่ำ ขนย้ายสะดวก มีความคุ้มค่าและประหยัด ประโยชน์ใช้สอย ความสะดวกสบาย กลมกลืนกับธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน ๓) กลุ่มตัวอย่างผู้ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๙๖$, S.D = ๐.๑๑)

คำสำคัญ: บ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น, หลักเศรษฐกิจพอเพียง

*ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาจัดการเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร Email smcbat51@hotmail.com

**รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยี คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร หัวหน้าโครงการวิจัย Email smcbat51@hotmail.com

ABSTRACT

This objectives of this research were: 1) to study the context of enterprise community in the aspect of building tourist hostels to stay in the region where there is a full cycle of sufficient economy; 2) to build the tourist-hostel model in the full regional cycle according to the proper principle of sufficient economy; and 3) to spread out and pass on technology of building tourist-hostel in the full regional cycle according to the principle of sufficient economy. The research sample groups are; for instance, land owners, the owners of tourist-hostels in the region, enterprise community, and 160 tourists by choosing the samples specifically and easily. The collective information is made by in-depth interviews and the questionnaires of 5 levels of measurement. The research tools are in-depth interviewing questions, questionnaire questions asking opinions on tourist-hostel building in the full regional cycle, the questions in the questionnaires asking about satisfaction towards the tourist-hostel model in the full regional cycle. The data were statistically analyzed and present by percentage, mean and standard deviation.

The finding of this research were as follows : 1) the opinions of the sample groups towards the context situation of enterprise community in the type of regional tourist-hostel construction and the basic physical characteristics of the regions or communities in the areas of Bangkok, Nakhonpathom, Samutprakarn and Samutsongkram were the most appropriate levels ($\bar{X} = 4.95$, S.D = 0.13) 2) The building of the tourist-hostel model in the full regional cycle according to the sufficiency economy philosophy is appropriate to the region, beautiful, suitable for community context, low cost with proper prices of construction materials, convenient to move, worth and economized, full of utilities, convenience and harmonized with the nature and the community ways of lives. 3) The overall image of the sample groups, who received the passed technology on the tourist-hostel model building in full regional cycle according to the sufficiency economy philosophy and were satisfied with the tourist-hostel model in the full regional cycle of sufficiency economy philosophy was appropriate in the most level ($\bar{X} = 4.96$, S.D = 0.11).

Keywords: Tourist-hostels, the Sufficiency Economy Philosophy

๑. บทนำ

ประเทศไทยมีจุดเด่นในเรื่องของการท่องเที่ยวที่มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีวัฒนธรรม ประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์และถือว่าเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสกับบรรยากาศของสถานที่ดังกล่าวเป็นจำนวนมากในแต่ละปี จากกระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ดังนั้นการจัดการที่พักรักษาธรรมชาติสำหรับนักท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน โดยมีนโยบายส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาลเป็นตัวสนับสนุนโดยมีการออกกฎหมายและการประกวดเพื่อพัฒนาการจัดการอย่างเป็นระบบในขณะเดียวกันชุมชนเองต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกัน โดยจะต้องช่วยกันส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการดูแลรักษาวัฒนธรรม ทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ยังประโยชน์ถึงคนรุ่นหลังได้ โดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยระบุว่า การท่องเที่ยวเป็นการนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้องโดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งซึ่งหมายถึงที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมโดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ กระแสความต้องการด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยว ในการเรียนรู้ประสบการณ์ ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นความต้องการที่มีมากขึ้น กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากรากหญ้า (ประชาชนพื้นฐาน) อันเป็นประกันในการพัฒนาที่มีทิศทางที่ถูกต้อง และมีการกระจายรายได้ที่เหมาะสมเป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่ในพื้นที่มากขึ้น^๑

วิสาหกิจชุมชน เป็นการจัดการด้านทุนและทรัพยากรในท้องถิ่นไม่ใช่เป็นธุรกิจของชุมชน แต่เป็นการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเกิดการพึ่งตนเองของชุมชน เช่น กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนที่พักรักษาธรรมชาติสำหรับนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มที่นำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผลิตจนเกิดผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้ผู้นำกลุ่มยังมีความเสียสละมีความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจของคนในชุมชน การพัฒนาที่พักรักษาธรรมชาติสำหรับนักท่องเที่ยวจึงเป็นที่ยอมรับสำหรับนักท่องเที่ยวปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นแรงบันดาลใจให้คนในชุมชนมาร่วมกันทำงาน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายคือการสร้างผลกำไรเพียงอย่างเดียว แต่สิ่งสำคัญ คือการที่จะนำไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง การทำวิสาหกิจชุมชนที่พักรักษาธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวของกลุ่มโดยปัญหาและอุปสรรคของการประกอบธุรกิจชุมชน ได้แก่ การขาดความเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การขาดประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจ การขาดการ

^๑ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕-๒๐.

พัฒนาให้เป็นอาชีพหลัก แหล่งเงินทุน การสนับสนุนภาครัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพ การรักษามาตรฐาน และคุณภาพสินค้า^๒

การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการพัฒนา บ้านพักท่องเที่ยวครบวงจรในท้องถิ่น โดยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมนุษย์ได้ใช้สติปัญญาของตน ในการสั่งสมความรู้ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีวิตและได้ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ตลอดมาด้วยวิธีการต่างๆแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น อาจจะโดยตรง หรือทางอ้อมซึ่งมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการถ่ายทอด และแนวทางการ ถ่ายทอด นอกจากนี้การเผยแพร่ การถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญ ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม เป็นการนำความรู้เทคนิค มาใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น สอดคล้องกับบริบท ของชุมชน รวมทั้งการนำแนวคิดทางทฤษฎีที่เหมาะสมหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ (Self-Sufficient Economy) มาประยุกต์ให้สอดคล้องกับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้^๓

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางสายกลางหรือ ความพอประมาณ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ปฏิบัติตนอยู่บนพื้นฐานมาจากวิถีดั้งเดิม ของสังคมไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา เป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการพัฒนาแบบยั่งยืน ภายใต้องค์ประกอบมีคุณลักษณะของความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งเงื่อนไขในการตัดสินใจและการดำเนิน กิจกรรมต่างๆให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมพื้นฐาน ได้แก่ เงื่อนไข ความรู้ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ มาพิจารณาเชื่อมโยง ประกอบการวางแผนปฏิบัติ และเงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยความตระหนักใน คุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตได้^๔

ดังนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้ได้มุ่งศึกษาบริบทวิสาหกิจชุมชนประเภทก่อสร้างบ้านพัก นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ลักษณะกายภาพในพื้นที่ชุมชนบริเวณ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นครปฐม สมุทรสงคราม นำข้อมูลเชิงประจักษ์มาสังเคราะห์องค์ ความรู้ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจร

^๒ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, นวัตกรรม กุญแจสู่ความสำเร็จของ ประเทศไทยในศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐-๓๒., สนธิยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐-๒๕.

^๓ Alastair M.Morrison. *Hospitality and Travel Marketing*. (New York : Prentice Hall. 1987), pp.122-130.

^๔ สุเมธ ตันติเวชกุล. พฤติกรรมการทำงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. (ออนไลน์).แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th>. (๕ พ.ค. ๒๕๕๕).

เพื่อสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเหมาะสม ตลอดจนการเผยแพร่และถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสมาชิกในท้องถิ่น เพื่อให้สามารถนำความรู้และเทคโนโลยีไปพัฒนาบ้านพักนักท่องเที่ยวครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การพัฒนาเป็นรัฐวิสาหกิจชุมชนในอนาคตได้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบริบทวิสาหกิจชุมชนประเภทก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจร ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
๒. เพื่อสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเหมาะสม
๓. เพื่อเผยแพร่และถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๓. ขอบเขตในการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษาได้แก่ แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยี แนวคิดการจัดการเทคโนโลยี แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีการจัดการอุตสาหกรรมก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยว แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการเผยแพร่เทคโนโลยี และแนวคิดความพึงพอใจ

๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกศึกษาพื้นที่แบบเจาะจง ชุมชนที่มีผู้ประกอบการที่พักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น ได้แก่ ชุมชนบริเวณกรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นครปฐม สมุทรปราการ

๓.๓ ขอบเขตตัวแปรที่ศึกษา

๑) ตัวแปรเชิงปริมาณ

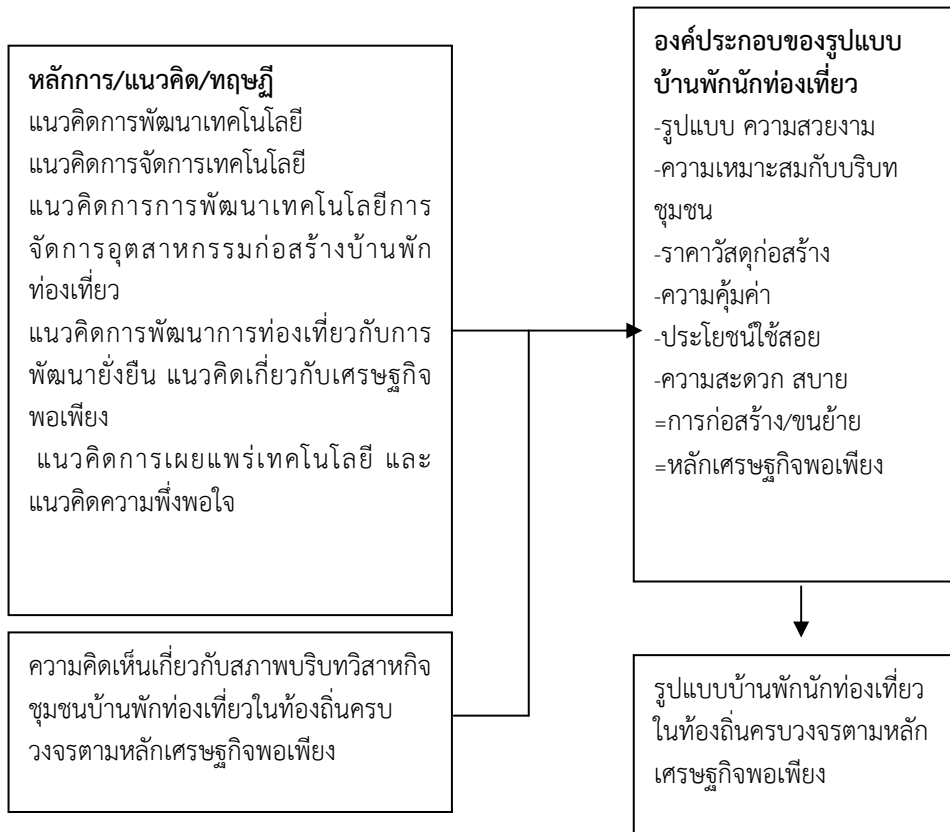
ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ บทบาท สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาการทำงานและรายได้

ตัวแปรตาม ได้แก่ รูปแบบการก่อสร้างที่พักนักท่องเที่ยว

๒) ตัวแปรตามเชิงคุณภาพ ได้แก่ องค์ความรู้ท้องถิ่น ความรู้ด้านเทคโนโลยีการสร้างที่พักนักท่องเที่ยว และความพึงพอใจต่อรูปแบบการก่อสร้างที่พักตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๔. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาเพื่อศึกษาบริบทวิสาหกิจชุมชนประเภทก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยว ในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ตลอดจนนำความรู้ไปเผยแพร่ ถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับท้องถิ่น โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๕. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างที่พักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (Documentary analysis) และ ศึกษาสภาพบริบทวิสาหกิจชุมชนประเภทก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น และลักษณะทางกายภาพพื้นฐานของท้องถิ่นหรือชุมชน เป็นขั้นศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Investigation) นำข้อมูลมาสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๕.๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ สมาชิกของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น บริเวณ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ นครปฐม สมุทรปราการ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เจ้าของที่ดิน เจ้าของบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน นักท่องเที่ยว รวมทั้งหมด จำนวน ๑๖๐ คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบ้านพัก นักท่องเที่ยวในท้องถิ่น และสมัครใจร่วมให้ข้อมูล

๕.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth interview) เกี่ยวกับการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๒) แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่ เพศ อายุ บทบาททางสังคม ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

๓) แบบสอบถามความคิดเห็นการสร้างที่พักนักท่องเที่ยวท้องถิ่นครบวงจร มาตรฐานวัดระดับประเมินค่า ๕ ระดับ จำนวน ๒๒ ข้อ

๔) แบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบที่พักนักท่องเที่ยวท้องถิ่นครบวงจร มาตรฐานวัดประเมินค่า ๕ ระดับ จำนวน ๒๒ ข้อ

การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยดังนี้

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถาม ปรากฏว่าได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐ นำผลประเมินความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านความเหมาะสม และชัดเจนของเนื้อหา หลังจากนั้นได้นำเครื่องมือวิจัยไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๕.๓ วิธีการรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้เป็น ๓ ระยะ ดังนี้

๑) ระยะที่ ๑ คือ เก็บข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามแบบสอบถามความคิดเห็นการสร้างที่พักนักท่องเที่ยวท้องถิ่นครบวงจร ให้เจ้าของที่ดิน เจ้าของบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชน นักท่องเที่ยว จำนวน ๑๐๐ คน

๒) ระยะที่ ๒ คือ เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In depth interview) เจ้าของบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น จำนวน ๑๐ คน

๓) ระยะที่ ๓ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามแบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบที่พักนักท่องเที่ยวท้องถิ่นครบวงจร ให้เจ้าของที่ดิน เจ้าของบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชน และนักท่องเที่ยว จำนวน ๕๐ คน

๕.๔. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์ค่าสถิติเชิงพรรณนา ใช้สถิติพื้นฐาน ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) สำหรับอธิบายข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ความคิดเห็นการสร้างที่พักนักท่องเที่ยวท้องถิ่นครบวงจร และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อรูปแบบที่พักนักท่องเที่ยวท้องถิ่นครบวงจร และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลความคิดเห็นต่อรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ตามขั้นตอนการจัดกลุ่มข้อมูล ประมวลข้อมูล วิเคราะห์และนำเสนอในเป็นข้อความบรรยาย (Description) ในรูปของตาราง

๖. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

๑) สภาพบริบทวิสาหกิจชุมชนประเภทการก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นและลักษณะทางกายภาพพื้นฐานของท้องถิ่นหรือชุมชนบริเวณกรุงเทพมหานคร นครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสงคราม โดยภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๙๕$, S.D = ๐.๑๓)

๒) การสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความเหมาะสมมีองค์ประกอบคือ รูปแบบสวยงาม ความเหมาะสมกับบริบทชุมชน ราคาวัสดุก่อสร้างเหมาะสม ความประหยัด คุ่มค่า ประโยชน์ใช้สอย ความสะดวก สบาย การก่อสร้างและขนย้าย โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ก่อสร้างโดยระบบสำเร็จรูปราคาถูก ประหยัดคุ่มทุน มั่นคงแข็งแรง และสามารถก่อสร้างได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น

๓) ความพึงพอใจต่อการเผยแพร่ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจร ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๙๖$, S.D = ๐.๑๑)

๗. อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๑) จากผลการวิจัยพบว่าสภาพบริบทวิสาหกิจชุมชนประเภทการก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นและลักษณะทางกายภาพพื้นฐานในท้องถิ่นหรือชุมชนบริเวณกรุงเทพมหานคร นครปฐม สมุทรปราการ และสมุทรสงคราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ อูโร เอี่ยมเอาหาร^๕ ได้ทำงานวิจัยเรื่อง ความเป็นไปได้ในการจัดที่พักโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านแม่ต้อน ตำบลเทพเสด็จ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในรูปแบบโฮมสเตย์ในปัจจุบัน ประชาชนภายในชุมชนที่สนใจจะทำธุรกิจนี้ยังต้องศึกษาหาความรู้ความเข้าใจให้มากขึ้น ดังนั้น ผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญต่อการนำความรู้มาเผยแพร่และอบรมให้แก่สมาชิกในชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัย สุวิมล วงษ์พิทักษ์^๖ ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์โดยชุมชนมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางมะโอ ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนบ้านปางมะโอมีศักยภาพในการจัดตั้งธุรกิจแบบโฮมสเตย์ เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยชุมชนมีส่วนร่วมเป็นผู้ประกอบการ ดังนั้น ชุมชนจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆให้กับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความรู้ในด้านการบริหารจัดการธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของชุมชน คนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบการบริหารจัดการธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์ เพื่อให้เกิดความต้องการในการรับผลประโยชน์เข้าสู่ชุมชนอย่างแท้จริง และจะมีการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกที่จะเข้ามาใช้บริหารจัดการผลประโยชน์ของธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์ จะต้องเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง มีการใช้สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

๒) ผลการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจร ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีความเหมาะสมทั้งในด้านราคา ประโยชน์การใช้สอย และราคาวัสดุก่อนสร้างที่ชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถลงทุนได้ ผลวิจัยสรุปได้ว่า แพลนการก่อสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นควรมีองค์ประกอบที่ครบถ้วน ได้แก่ รูปแบบสวยงาม ความเหมาะสมกับบริบทชุมชน ราคาวัสดุก่อสร้างเหมาะสม ความประหยัด คุ่มค่า ประโยชน์ใช้สอย ความสะดวก สบาย การก่อสร้างและขนย้าย มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ และวิถีของชุมชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ก่อสร้างโดยระบบสำเร็จรูปราคาถูก ประหยัดคุ่มทุน มั่นคงแข็งแรง และสามารถก่อสร้างได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒิชชาติ สุนทรสมัยและคณะ^๗ ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาดำบลตะพง จังหวัดระยอง

^๕ อูโร เอี่ยมเอาหาร, “ความเป็นไปได้ ในการจัดที่พักโฮมสเตย์ ของชุมชนบ้านแม่ต้อน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๐).

^๖ สุวิมล วงษ์พิทักษ์, “การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์โดยชุมชนมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางมะโอ ตำบลแม่ณะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๙).

^๗ วุฒิชชาติ สุนทรสมัยและคณะ, “การถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่พักแบบโฮมสเตย์ของพื้นที่ตำบลเกาะช้างใต้ จังหวัดตราด”, *รายงานวิจัยทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)*, ๒๕๔๙.

พบว่า จุดแข็ง คือ ด้านห้องพักที่ให้บริการมีความสะอาดและปลอดภัยพอสมควร และเจ้าของโฮมสเตย์ได้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกได้รองรับนักท่องเที่ยว มีการให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเป็นกันเองตามวิถีชาวบ้าน มีการแข่งขันน้อย ทำให้ผู้ประกอบการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศขาดทักษะการจัดการเชิงรุกในแง่การรับรู้ถึงการแข่งขันของธุรกิจ ทั้งด้านการจัดการที่ขาดมาตรฐานการบริการ ด้านการตลาด แต่พบจุดเด่นคือ สมาชิกในครอบครัวต้อนรับนักท่องเที่ยวเสมือนครอบครัวเดียวกัน และผลวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชานิกา ฉัตรสูงเนิน^๙ ได้ทำวิจัย เรื่องศักยภาพในการพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต้องการที่พักที่มีความปลอดภัยและการจัดการอยู่ในระดับมาก

๓) จากผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจต่อการเผยแพร่ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นครบวงจร ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธนา สมลา (๒๕๕๕)^{๑๐} ที่ได้ศึกษา การบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่โฮมสเตย์บ้านบุไทร อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การบริหารจัดการโฮมสเตย์มีการใช้หลักพอประมาณ มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด การใช้หลักมีเหตุผลทำให้โฮมสเตย์มีการวางแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับชุมชนในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม การใช้หลักภูมิคุ้มกันทำให้สมาชิกโฮมสเตย์มีความเสี่ยงทางการเงินลดลงโดยสหกรณ์ออมทรัพย์ดอกเบญจมาศช่วยป้องกันผลกระทบทางวัฒนธรรม ส่วนเงื่อนไขด้านความรู้ส่งผลให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นออกมาในรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ สุดท้ายคือเงื่อนไขด้านคุณธรรมส่งผลให้การดำเนินงานมีความโปร่งใสและกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมุ่งไปที่ผลประโยชน์ต่อส่วนรวมของชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย สนั่นเมือง^{๑๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องคำนึงถึงผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้แก่นักท่องเที่ยว ประชาชนในชุมชน ผู้รับผิดชอบ และการดำเนินการพัฒนา ซึ่งนักท่องเที่ยวคาดหวังจะให้เห็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ มีวิถีการดำเนินชีวิต เอกลักษณ์ ความสะอาด รมรื่น มีระเบียบ รวมถึงการได้มีส่วนสัมผัสกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ ส่วนชุมชนหวังจะให้เห็นความ

^๙ชานิกา ฉัตรสูงเนิน , “ศักยภาพในการพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๑).

^{๑๐}ยุทธนา สมลา, “การบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยโฮมสเตย์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาหมู่บ้านบุไทร อำเภอลำปาง จังหวัดนครราชสีมา”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๑}สมชาย สนั่นเมือง, *โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ*, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔).

เปลี่ยนแปลงที่ทันสมัยขึ้น มีที่พักผ่อนหย่อนใจเพิ่มขึ้น ดำเนินชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่ดี เกิดความภาคภูมิใจต่อชุมชนตนเอง ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากร และบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

๘. ข้อเสนอแนะ

๘.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

จากผลการวิจัยพบ ความพึงพอใจต่อรูปแบบการสร้างรูปแบบบ้านพักนักท่องเที่ยวในท้องถิ่นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนโดยภาพรวมระดับมากที่สุด ดังนั้น ควรนำรูปแบบการสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวไปทดลองสร้างเป็นบ้านพักนักท่องเที่ยว ให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นรัฐวิสาหกิจชุมชนต่อไป

๘.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาบริบทชุมชนอื่นๆในประเทศไทย เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างบ้านพักนักท่องเที่ยวครบวงจรในท้องถิ่นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดรายได้และพึ่งพาตนเองในชุมชนได้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

- มนตรี พานิชยานุวัฒน์. การประกอบธุรกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๘.
- สมชาย สนั่นเมือง. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. นวัตกรรม กุญแจสู่ความสำเร็จของประเทศไทยในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ๒๕๔๑.

(๒) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย

ชานิกา ฉัตรสูงเนิน . “ศักยภาพในการพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ในเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๑.

ยุทธนา สมลา. “การบริหารจัดการแหล่งพักอาศัยโฮมสเตย์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาหมู่บ้านบุไทร อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

วุฒิชชาติ สุนทรสมัยและคณะ. “ การถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่พักแบบโฮมสเตย์ของพื้นที่ตำบล เกาะ ช้างใต้ จังหวัดตราด”.**รายงานวิจัยทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)**, ๒๕๕๙.

สุวิมล วงษ์พิทักษ์. “การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์โดยชุมชนมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางมะโอ ตำบลแม่่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๙.

อุไร เอี่ยมเอาหาร. “ความเป็นไปได้ ในการจัดที่พักโฮมสเตย์ของชุมชนบ้านแม่ตอน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๐.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์/เว็บไซต์

สุเมธ ตันติเวชกุล. พฤติกรรมการทำงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. (ออนไลน์).แหล่งที่มา: <http://www/chaipat.or.th>. (๕ พ.ค.๒๕๕๕).

๒. ภาษาอังกฤษ**(I)Books:**

Alastair M.Morrison. **Hospitality and Travel Marketing**. New York : Prentice Hall. 1989.

Bijker, Wiebe, Hughes, Thomas P.and Pinch,Trevor. **The Social Construction of Technology**. Massachusetts: The MIT Press, 1987.

Sociology จัดระเบียบผี จัดระเบียบคน

ผดุง วรรณทอง*

บทคัดย่อ

ท่ามกลางทะเลแห่งความเชื่อ คตินิยม ประเพณี และวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนา มหายาน (นิกายตันตระ) และศาสนาฮินดู พระเจ้าอโนราธามังช่อ เป็นกษัตริย์พม่าพระองค์แรกที่รวบรวมและปกครองกลุ่มคนและดินแดนที่สำคัญของกลุ่มแม่น้ำอิระวดีไว้ได้ทั้งหมด มาบัดนี้พระองค์ได้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และได้สร้างเอกภาพความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมให้กับสังคมพุกามแล้ว

ก่อนพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทจะเข้ามาสู่อาณาจักรพุกาม เดิมทีชาวพม่าได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนา มหายาน (นิกายตันตระ) เมื่อครั้งที่ตั้งถิ่นฐานที่ยูนนานทางตอนใต้ของจีน ซึ่งบริเวณนี้เป็นเขตอิทธิพลของพระพุทธศาสนา มหายาน (นิกายตันตระ) อยู่ก่อนแล้ว เมื่อชาวพม่าอพยพลงมาทางตอนบนของกลุ่มแม่น้ำอิระวดีได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนา มหายาน (นิกายตันตระ) เผยแผ่มาจากทางตอนเหนือของอินเดียผ่านมาทางเบงกอล และผ่านเข้ามาทางตอนเหนือของพม่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ สมัยพุกามเรียกพระสงฆ์นิกายนี้ว่า “พระสงฆ์นิกายอารี” คัมภีร์ศาสนาวงศ์เรียกพระสงฆ์พวกนี้ว่า “สมณกุตตะกะ” พระสงฆ์และชาวพม่าในสมัยหลังมองพระสงฆ์นิกายอารีว่าพระสงฆ์นิกายอารีนิยมที่จะปฏิเสธคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และถือปฏิบัติตามแนวทางของตนเอง

พระเจ้าอโนราธามังช่อ ไม่ทรงพอพระทัยในศาสนาที่ประชาชนนับถืออยู่ในขณะนั้นซึ่งเป็นศาสนาที่มีส่วนผสมปนเปของหลักในพระพุทธศาสนา มหายาน (นิกายตันตระ) กับความเกรงกลัวอำนาจธรรมชาติแบบพื้นเมือง คือการนับถือันต์ ๓๖ องค์ ดังนั้น พระองค์จึงทรงต่อต้านอำนาจและชื่อเสียงของพระสงฆ์นิกายอารีและบรรดานัตทั้งหลายซึ่งพระองค์ไม่เห็นด้วย โดยการจัดระเบียบสังคมทั้งผี ทั้งคน เปลี่ยนสภาพของนัตซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงผี วิญญาณความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติให้เป็นเทวดาในความเชื่อพระพุทธศาสนา และแต่งตั้งให้พระอินทร์ซึ่งเป็นเทวดาในพระพุทธศาสนาให้เป็นหัวหน้าของนัต ๓๖ องค์ แล้วอัญเชิญนัตทั้ง ๓๗ องค์ ไปประดิษฐานที่รอบๆ เจดีย์ชเวชิกอง และทรงนำพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาทำลายอิทธิพลของพระสงฆ์นิกายอารี โดยทรงโปรดให้พระชินอรหันต์สังคายนาคณะสงฆ์ในพุกาม เพื่อให้พระสงฆ์เหล่านั้นปฏิบัติตามเคร่งครัดในหลักธรรมวินัยของพุทธศาสนานิกายเถรวาท และทรงเปลี่ยนความเชื่อที่ว่ากษัตริย์เป็น

* อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมมุติเทพปกครองแบบเทวราชา เป็นปกครองแบบ**ธรรมราชา** และได้รับชัยชนะที่เรียกว่า “**ธรรมวิชัย**”

คำสำคัญ: Sociology, จัดระเบียบผี, จัดระเบียบคน

ABSTRACT

In the midst of faiths norms, traditions, and Mahāyāna Buddhist Cultures (Tantra Nikāya) and Hinduism, Anorathāmungchor is the first Burma king that combines and governs the men groups and all main land of Irrawaddy River. Now, He gets faith in Tharavāda Nikāya Buddhist and has already made a unique of religious faith and culture to Bagan Society.

Before Theravāda Nikāya Buddhist will spread to Bagan Kingdom, In-the former, Burmese are influenced by Mahāyāna Buddhist (Tantra Nikāya or Sect) when they have settlement at Yunnan in the southern part of China which by first time, this area belong to the region of influence of Mahāyāna (Tantra Nikāya), when Burmese have been moving down to the upper basin of Irrawaddy River and have influenced by Mahāyāna Buddhist (Tantra Nikāya) which spreads from the north of India passes by Bengal and come to the North of Burma in the Christ 10th decade. In the time of Bagan, this Sangha Nikāya is called “Ārī Nikāya Sangha” Gambhīrasasanawangsa calls this group of Sangha “Samanakuttaka”, Later the Sanghas and Burmese look Ārī Nikāya Sangha “The Ārī Nikāya Sangha like to refuse the teaching of the Buddha and follow along with the line of themselves.

Anorathāmungchor the king is indignant in the religion the people have given worship in that time which is the religion mingled with principle of Mahāyāna Buddhist (Tantra Nikāya) and gets afraid of the folklore Natural power namely worshipping of 36 Nats, So He has to resist power and repute of Ārīnikāya Sangha and all of Nats which He disagrees by managing both ghost and men, changing the status of Nats which the former is just for the ghost. The Soul, the faith, the transcendent sacred thing are raised up to be the Divine in Buddhist believing and appoints the Indra which belongs to the Divine in Buddhist to be the leader of 36

Nats, Then 37 of Nats are invited to set around Shwezigon Ceti (Pagoda) and conveys Tharavāda Nikāya Buddhist to destroy influence of Ārīnikāya Sangha by giving the order to Jinarahant processing a seminar in revising about the group of Sangha in Bagan for taking a strictly practicing of the Sangha in the Vinaya principle of Theravādanikaya Buddhist and changes the believing that the king is hypothesis Deva governed as Devarāja to be governing as Dhammarāja and getting a conquer as called “Dhammavijaya”

Keyword: Sociology, Ghost Management, Men Management.

๑. ปฐมบท: การจัดระเบียบผี จัดระเบียบคน

พงศาวดารพม่า หรือ ยาสะวิน (Yazawin) และตำนานพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท กล่าวไว้ว่า พ่อค้ามอญสองพี่น้องจากบริเวณพม่าตอนล่าง ได้รับเส้นพระเกศาของพระพุทธเจ้านำมาประดิษฐานไว้ในวัดเล็กๆ วัดหนึ่ง ต่อมาสร้างเป็นมหาเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุ (ชเวดากอง) อันมหัศจรรย์ เรื่องในตำนานดังกล่าวอาจเป็นไปได้ เหตุผลประการแรกก็คือ สถานที่สร้างเจดีย์อยู่ในเวลานั้น เป็นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลมานานหลายพันปีก่อนจะเกิดสันดอนปากแม่น้ำอิระวดี และประการที่สอง คงจะได้มีการค้าตามริมฝั่งทะเลระหว่างฝั่งตรงกันข้ามกันในอ่าวเบงกอล ตำนานชาดกระบุไว้อย่างชัดเจนถึงเรื่องพ่อค้าอินเดียเดินเรือมายังสุวรรณภูมิ “ดินแดนทอง” ตรงข้ามฝั่งมหาสมุทร แม้ว่าตำนานชาดกได้รวบรวมขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วก็ตาม แต่ก็คงจะแต่งรวบรวมขึ้นอย่างน้อยในสมัยพระเจ้าอโศกผู้ทรงรวบรวมอินเดียให้อยู่ภายใต้การปกครองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ และทรงยกย่องพระพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาประจำชาติ พระเจ้าอโศกทรงส่งสมณทูตไปยังดินแดนที่ห่างไกลหลายแห่งด้วยกัน สมณทูตคณะหนึ่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนในสุวรรณภูมิ เมืองหลวงของสุวรรณภูมิ คือ “เมืองสะเทิม (Thaton)” รัฐมอญในปัจจุบัน

นักปราชญ์ไทยบางท่านอ้างว่า สุวรรณภูมิ คือดินแดนที่เป็นประเทศไทยเวลานี้ และมีเมืองหลวงอยู่ที่จังหวัดนครปฐม ด้วยเหตุผลที่ได้ขุดพบซากวัตถุโบราณเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ณ ที่นั้นเป็นจำนวนมาก แต่นครปฐมอยู่บนขึ้นไปไกลจากทะเลมาก พงศาวดารทั้งของพม่าและสิงหลต่างระบุไว้อย่างชัดเจนว่า เมืองหลวงของสุวรรณภูมิเป็นเมืองท่า อย่างไรก็ตาม สุวรรณภูมิมิได้หมายถึงพม่าตอนล่างเท่านั้น แต่หมายถึงดินแดนทั้งหมดที่มีมอญครอบครองอยู่ในขณะนั้น มีศูนย์กลางอยู่ที่ตอนใต้ของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แต่เมืองสะเทิมเป็นหน้าต่างออกสู่ทะเลและสู่ดินแดนของพระพุทธศาสนาอันกว้างใหญ่ในอินเดีย เนื่องจากมอญอยู่ใกล้กับอินเดียที่สุด จึงตกอยู่ใต้อิทธิพลการค้าและวัฒนธรรมของอินเดีย อารยธรรมมอญประกอบด้วยอิทธิพลวัฒนธรรมและความคิดแบบ

อินเดียเป็นส่วนใหญ่ ต่อมามอญก็ถ่ายทอดวัฒนธรรมดังกล่าวไปให้กับชนชาติที่อยู่ใกล้กัน เช่น ชนชาติเขมรและทิเบต-พม่า และต่อมาก็ให้แก่ชนชาติไทใหญ่ ความบกพร่องอันยิ่งใหญ่ของพวกมอญ ก็คือไม่เคยมีความทะเยอทะยานในด้านการเมือง ดังนั้น จึงไม่เคยแสวงหาอาณาจักรของตนเองติดกับพวกเขมร พม่า และไทย^๑

ส่วนเรื่องของมอญสองพี่น้องนั้นมีชื่อจารึกในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา คือตปุสสะ และภัลลิกะ ชาวมอญเรียกว่า “ตะเปา” และ “ตะปอ” เป็นชาวอุกกลชนบท ในพระวินัยปิฎก มหารวรรค กล่าวถึงพ่อค้าสองพี่น้องไว้ว่า “ครั้นล่วง ๗ วัน พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธินั้น แล้วเสด็จจากควงไม้มัจฉลินท์ เข้าไปยังต้นไม้อาชาตนะ แล้วประทับนั่งด้วยบัลลังก์เดียว เสวยวิมุตติสุข ณ ควงไม้ราชาตนะ ตลอด ๗ วัน สมัยนั้น พ่อค้าชื่อตปุสสะ และภัลลิกะเดินทางไกลจากอุกกลชนบท ถึงตำบลนั้น ครั้นนั้นเทพดาผู้เป็นญาติสาโลหิตของตปุสสะ ภัลลิกะสองพ่อค้า ได้กล่าวคำนี้กะ ๒ พ่อค่านั้นว่า ดูกรท่านผู้บริสุทธิ พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้แรกตรัสรู้ ประทับอยู่ ณ ควงไม้ราชาตนะ ท่านทั้งสองจงไปบูชาพระผู้มีพระภาคนั้น ด้วยสัตตุง และสัตตูก้อน การบูชาของท่านทั้งสองนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ท่านทั้งหลายตลอดกาลนาน พ่อค้าชื่อตปุสสะ และภัลลิกะจึงถือสัตตุงและสัตตูก้อนเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วถวายบังคม ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง สองพ่อค่านั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ครั้นแล้วได้ทูลคำนับแด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงรับสัตตุงสัตตูก้อนของข้าพระพุทธเจ้าทั้งสอง ซึ่งจะเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนาน^๒

ในพระไตรปิฎกไม่ได้บันทึกไว้ว่าพ่อค้าทั้งสองได้รับเส้นพระเกศาจากพระพุทธเจ้า แต่ในคัมภีร์อรรถกถา พระวินัยปิฎก มหารวรรค บันทึกไว้ว่า “สองพานิชนั้นครั้งประกาศความเป็นอุบาสกอย่างนั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ตั้งแต่วันนี้ไป ข้าพระองค์พึงทำการอภิวัตและยินรับใครเล่าพระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงลูบพระเศียร พระเกศาติดพระหัตถ์ ได้ประทานพระเกศาเหล่านั้นแก่เขาทั้งสองด้วยตรัสว่า พวกเธอจงรักษาผมเหล่านี้ไว้ สองพานิชนั้นได้พระเกศาตุรวาจะได้อภิเชกด้วยอมตธรรม รื่นเริงยินดีถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วหลีกไป

ประเทศพม่าเป็นรัฐพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เข้ามามีบทบาทจนกลายเป็นศาสนาหลักของพม่าในสมัยที่พุกามเป็นราชธานี นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ เป็นต้นมาจนถึง ค.ศ. ๑๒๘๗ ความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในสมัยอาณาจักรพุกามได้ฝากประจักษ์พยานไว้อย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะ

^๑ หม่องทินอ่อง, ประวัติศาสตร์พม่า, แปลโดย พิชรี สุมิตร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๙), หน้า ๔-๕.

^๒ วินย. มหา. (ไทย) ๔/๖/๘.

โบราณสถานทั้งวัดและเจดีย์ขนาดเล็กใหญ่มากมายพันแห่ง จนทำให้ได้รับสมญาว่าเป็น “ดินแดนแห่งเจดีย์ล้านองค์” อาณาจักรพุกามเป็นอาณาจักรแห่งแรกของชาวพม่าบนลุ่มแม่น้ำอิระวดีและมีอำนาจปกครองดินแดนต่างๆ และผู้คนในลุ่มแม่น้ำอิระวดี ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ จนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ตลอดระยะเวลา ๒๕๐ ปีอาณาจักรพุกามได้สั่งสมความเจริญรุ่งเรืองในด้านการเมือง การปกครอง สถาปัตยกรรม เศรษฐกิจ ศิลปกรรม วัฒนธรรม และพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าสมัยพุกามเป็นยุคทองของประวัติศาสตร์พม่า และเป็นต้นแบบให้แก่อาณาจักรของชาวพม่าในสมัยต่อมา

สมัยพุกามพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เจริญรุ่งเรืองสูงสุดในประวัติศาสตร์พม่า ทั้งจารีก ชากโบราณสถาน และวรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่หลงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทในพุกามเป็นอย่างดี พระเจ้าอโนรธาเม็งซอ (ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. ๑๐๔๔-๑๐๗๗) ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทในพุกามโดยพระองค์ทรงส่งกองทัพเข้าโจมตีเมืองสะเทิมศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของชาวมอญ ในปี ค.ศ. ๑๐๕๗ และทรงรับพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาเป็นความเชื่อหลักในพุกาม พระพุทธศาสนาที่รับมาจากมอญได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวพุกาม พระพุทธศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันต่างๆ ในพุกามอย่างใกล้ชิด ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและวัฒนธรรม และยักรวมถึงอาณาจักรสมัยต่อมาที่พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมีบทบาทที่สำคัญในประวัติศาสตร์พม่า ประวัติศาสตร์พม่าเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

๒. การประดิษฐานพระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ

ความเชื่อที่สำคัญในการประดิษฐานพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ การที่พระเจ้าอโศกทรงส่งสมณทูตเดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ ในปี พ.ศ. ๒๔๑ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่สาม การทำสังคายนาครั้งนี้พระเจ้าอโศกแห่งแคว้นมคธเป็นองค์อุปถัมภ์ และพระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ เมื่อทำสังคายนาเสร็จสิ้น พระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระต้องการให้พระพุทธศาสนาทั้งสามคือ ปรียัติศาสนา ปฏิบัติศาสนา และปฏิเวธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองในดินแดนต่างๆ^๓ ดังนั้น พระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระขอพระราชทานพระเจ้าอโศกให้ส่งพระเถระที่เป็นลูกศิษย์เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^๓ พระยาปรียัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์), มหาวงศ์, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๓๔), หน้า ๑๘๓.

ดินแดนต่างๆ ๙ แห่ง และหนึ่งในดินแดน ๙ แห่งคือ สุวรรณภูมิ พระโมคคัลลีสฤตติสเถระได้ส่งพระมหาเถระทั้งสอง คือ พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระไปยังสุวรรณภูมิ นี้เองเป็นเหตุการณ์ในด้านพระพุทธศาสนาที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะที่ภาคพื้นทวีป ชาวพม่าเชื่อว่าและเข้าใจว่า ดินแดนสุวรรณภูมิที่พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็คือเมืองสะเทิม (Thaton) เมืองท่าของชาวมอญบริเวณอ่าวมะตะมะ ชาวมอญในสมัยโบราณเรียกเมืองนี้ว่า สุธรรมมาตี/ สุธรรมนคร เมื่อครั้งที่พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระเดินทางมายังสุวรรณภูมิกล่าวถึงดินแดนแห่งนี้ว่า “เมืองนั้นตั้งอยู่ใกล้มหาสมุทร ฝิเสื่อน้ำมากินเด็กที่เกิดในพระราชสำนักเสมอ” พระปัญญาสาามีผู้แต่งศาสนวงศ์โดยแต่งเป็นภาษามครเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๖๑ ได้อนุมานทั้งเส้นทางและสถานที่ตั้งของเมืองสุวรรณภูมิ และสรุปว่าสุวรรณภูมิ คือเมืองสะเทิม ว่า

“...อนุมานทาง คือ จากเกาะสีหะไปถึงสุวรรณภูมิ มีระยะทางเท่ากันกับจากเมืองสุธรรมมาถึงสุวรรณภูมิ ประมาณ ๗๐๐ โยชน์ เรือใบใช้ลมแล่นอย่างเดียว แล่น ๗ วัน ๗ คืนถึง มียุคราหนึ่งปลาโลมาหนูนเรือ ๗ วันถึงเหมือนกัน” ดังนั้นนับว่าจากเมืองสุธรรม ถึงเกาะสีหะ ประมาณ ๗๐๐ โยชน์^๕ เรือใบเวลาแล่นมาถูกลมตรง (แล่นตามลม) ๗ วัน ๗ คืนถึง นี่คือนุมานทาง

อนุมานสถานที่ คือกล่าวกันว่า สุวรรณภูมิอยู่ใกล้มหาสมุทรเป็นเมืองท่าใหญ่ พวกพ่อค้าชาวต่างประเทศมารวมกันที่นั่น เพราะฉะนั้นเด็กผู้ใหญ่ลงเรือสินค้าจากนครจัมปา เป็นต้น มายังสุวรรณภูมิ แม้เมืองสุวรรณภูมิปัจจุบันนี้ก็อยู่ใกล้มหาสมุทร นี่คือนุมานสถานที่...”^๕

๓. ความเชื่อของชาวพม่าก่อนรับพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท

ลัทธิบูชาสัตว์

อาณาจักรพุกามตอนต้นนั้นถือว่าเป็นยุคทอง หรือยุคเฟื่องฟูของการบูชาสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมังกาศีรีนัต ผู้คนทั่วไปต่างยอมรับว่ามังกาศีรีนัตเป็นนัตหลวงที่อยู่ในฐานะสูงสุดในบรรดานัตหลวงซึ่งมีอยู่เดิม ๓๖ ตน ในจดหมายเหตุของราชสำนักที่เรียกว่านังซิงอะติอะหมัต ระบุว่ากษัตริย์พุกามทุกพระองค์ที่ขึ้นเถลิงราชสมบัติจะต้องเดินทางไปบูชามังกาศีรีนัต เพื่อขอคำชี้แนะในการปกครองบ้านเมืองและขอให้ช่วยคำจุนราชบัลลังก์เสริมบารมี มังกาศีรีนัตจึงถือเป็นนัตที่ยิ่งใหญ่ในยุคนั้น

^๕ โยชน์ เป็นหน่วยวัดความยาวของไทย มีระยะเท่ากับ ๔๐๐ เส้น แต่เนื่องจาก ๑ เส้นถูกกำหนดให้เท่ากับ ๔๐ เมตรโดย พระราชบัญญัติมาตราซึ่ง ตวง วัด พุทธศักราช ๒๔๖๖ ดังนั้น ความยาว ๑ โยชน์จึงมีระยะเทียบเท่ากับ ๑๖,๐๐๐ เมตร หรือ ๑๖ กิโลเมตร

^๕ พระปัญญาสาามี, *ศาสนวงศ์*, (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖), หน้า ๕๕.

พระพุทธศาสนานิกายมหายาน (นิกายตันตระ)

ชาวพม่าได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนานิกายมหายาน (นิกายตันตระ) เมื่อครั้งที่ตั้งถิ่นฐานที่ยูนนานทางตอนใต้ของจีน ซึ่งบริเวณนี้เป็นเขตอิทธิพลของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน (นิกายตันตระ) อยู่ก่อนแล้ว เมื่อชาวพม่าอพยพลงมาทางตอนบนของกลุ่มแม่น้ำอิระวดีได้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนานิกายมหายาน (นิกายตันตระ) ๑) เผยแผ่มาจากทางตอนเหนือของอินเดียผ่านมาทางเบงกอล และผ่านเข้ามาทางตอนเหนือของพม่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ สมัยพุกามเรียกพระสงฆ์นิกายนี้ว่า “พระสงฆ์นิกายอารี” คัมภีร์ศาสนวงศ์เรียกพระสงฆ์พวกนี้ว่า “สมณกุตตะกะ” พระสงฆ์และชาวพม่าในสมัยหลังมองพระสงฆ์นิกายอารีว่า พระสงฆ์นิกายอารีนิยมที่จะปฏิเสธคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และถือปฏิบัติตามแนวทางของตนเอง พระสงฆ์นิกายอารีศรัทธาบูชาเทพเจ้า ๓๐ องค์ และปฏิบัติตามหลักธรรมของตนเอง ๖๖,๐๐๐ ข้อ ศูนย์กลางของพระสงฆ์นิกายอารีอยู่ที่เมืองถมาตี (Thamati) ความเชื่อของพระสงฆ์นิกายอารีส่วนใหญ่เป็นการประกอบพิธีกรรมต่างๆ กษัตริย์พุกามก่อนพระเจ้าอโนรธา มังช่อ ทรงศรัทธาในพระสงฆ์นิกายอารีเป็นอย่างมาก พระเจ้านายองอูสรหันต์ ทรงศรัทธาในพระสงฆ์นิกายอารี พระองค์ได้แต่งตั้งพระสงฆ์นิกายอารีให้เป็นผู้ดูแลเจดีย์ที่เมืองยะเถยยี และที่เมืองสะเทิม และยังสร้างเจดีย์ ๕ องค์ คือ ปโตคยี ปโตเง ปโตธัมยะ สิ้นลินปโต และเสตติปโต ภายในเจดีย์ประดิษฐานรูปเคารพที่ไม่ใช่วิญญานศักดิ์สิทธิ์ หรือพระพุทธรูป พระองค์ทรงให้มีการบูชาด้วยข้าวปลาอาหารและสุรา ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน นอกจากนี้ พระสงฆ์นิกายอารียังมีอิทธิพลต่อชาวพุกามทั่วไปอีกด้วย

“...พระสมณกุตตะกะให้โอวาทแก่ผู้ที่เข้าไปหาตนเองด้วยมัจฉาวาทะ (ลัทธิผิด) เป็นต้น ว่า ผู้ใดทำบาปปาณาติบาต สวดบริบทนี้จะพ้นบาป ผู้ใดทำอนันตริยกรรม ฆ่ามารดาบิดา ใคร่พ้นจากอนันตริยกรรม สวดบริบทนี้ก็พ้นได้ ถ้าจะทำพิธีกรรมสมรส ต้องมอบตัวแก่อาจารย์ก่อน”^๖

พิธีกรรมอย่างหลังนี้เรียกว่า “การทำลายพรหมจรรย์” พระสงฆ์นิกายอารีเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดทั้งกษัตริย์ ขุนนาง เศรษฐี ประชาชนทั่วไป หากผู้ใดละเว้นจากพิธีกรรมนี้จะถือว่ามิบาปเป็นอย่างยิ่ง และกษัตริย์ทรงลงพระอาญาอย่างรุนแรง

๔. เมื่อพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้าสู่พุกามอย่างเป็นทางการ

พระเจ้าอโนรธามังช่อเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งของประวัติศาสตร์พม่า พระองค์ปกครองพุกามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐ พระองค์เป็นพระโอรสของพระเจ้ากุนชอกยองพยู กับ

^๖ พระปัญญาสามี, ศาสวงศ์, หน้า ๘๕.

พระนางมยอปปยีนสี เติบโตขึ้นมาในวัดที่พระบิดาทรงผนวช ได้รับการศึกษาด้านอักษรและ การทหารเป็นอย่างดี เมื่อทรงเติบโตใหญ่ก็ทรงชิงราชบัลลังก์คืนจากพระเจ้าโสภกะเต ซึ่งได้เคยชิงราช สมบัติจากพระบิดาพระองค์ พระเจ้าอโนรธามังช่อได้ยกกองทัพมายังพุกามและส่งสารท้ารบไปยัง พระเจ้าโสภกะเต เพื่อให้พระเจ้าโสภกะเตคืนพระราชบัลลังก์แก่พระบิดาของพระองค์ หรือจะทำ สงครามกับพระองค์ พระเจ้าโสภกะเตตอบตกลงทำสงครามกับพระเจ้าอโนรธามังช่อ และถูกพระ เจ้าอโนรธามังช่อสังหาร พระเจ้าอโนรธามังช่อได้นำราชบัลลังก์ถวายคืนแก่พระบิดา แต่พระเจ้ากุช ออกยองพยูได้ปฏิเสธเนื่องจากทรงมีพระชนม์มากแล้ว และทรงให้พระเจ้าอโนรธามังช่อขึ้น ครองราชย์แทนพระองค์ พระเจ้าอโนรธามังช่อขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์พุกามในปี ค.ศ.๑๐๔๔

เมื่อพระเจ้าอโนรธามังช่อทรงปกครองอาณาจักรพุกาม พระองค์ทรงจัดการปัญหาภายใน อาณาจักรพุกามให้สงบเรียบร้อย เมื่อภายในอาณาจักรมีความมั่นคงแล้วสิ่งที่พระองค์ทรงปฏิบัติคือ การขยายดินแดนออกไป สิ่งที่สำคัญคือการรวบรวมกลุ่มคนและดินแดนต่างๆ ในบริเวณแม่น้ำอิระ วดีให้อยู่ภายใต้การปกครองของพุกาม นโยบายที่พระเจ้าอโนรธามังช่อทรงใช้ในการขยายดินแดน คือการอ้างสิทธิธรรมในพระพุทธศาสนาในการโจมตีและยึดครองดินแดนต่างๆ ดินแดนที่สำคัญที่ พระเจ้าอโนรธามังช่อขยายอำนาจไปปกครองคือเมืองสะเทิม พระองค์ทรงมีความศรัทธาใน พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นอย่างยิ่ง และจากการที่พระชินอรหันต์แนะนำให้พระองค์อัญเชิญ พระไตรปิฎกมายังพุกามเพื่อเป็นตำราที่ใช้ในการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง การ ประดิษฐานพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทในพุกาม พระองค์ทรงส่งขุนนางผู้มีความรู้ความสามารถ พร้อมด้วยของกำนัลไปเข้าเฝ้าพระเจ้ามनुหะกษัตริย์สะเทิม เพื่อขออัญเชิญพระไตรปิฎกมา ประดิษฐานยังพุกาม พระเจ้ามनुหะทรงปฏิเสธคณะทูตของพระเจ้าอโนรธามังช่อด้วยถ้อยคำที่ดูถูก พระองค์ทรงโกรธแค้นเป็นอย่างยิ่ง ทรงส่งแม่ทัพที่เก่งกล้าทั้งสี่นำทัพไปโจมตีเมืองสะเทิม กองทัพ ของพระเจ้าอโนรธามังช่อสามารถยึดครองเมืองสะเทิมและยังได้นำพระไตรปิฎก รวมถึงจับพระเจ้า มनुหะกษัตริย์เมืองสะเทิมล่ามโซ่ตรวนทองคำ และพระบรมวงศานุวงศ์ประทับข้างมายังพุกาม และ ยังได้กวาดต้อนชาวเมืองสะเทิม พระสงฆ์ นักปราชญ์ ช่างเขียนจารึก ช่างฝีมือด้านต่างๆ มายังพุกาม ชาวเมืองสะเทิมที่ถูกกวาดต้อนมาได้เข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเจริญให้กับพุกาม การ โจมตีเมืองสะเทิมของพระเจ้าอโนรธามังช่อจึงสร้างประโยชน์ให้กับพุกามสองด้านคือได้รับ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท สิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่พุกามได้รับจากการโจมตีเมืองสะเทิม คือ วัฒนธรรมมอญ ชาวมอญได้ชื่อว่าเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวพม่าได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมของชาวมอญซึ่งมีความเจริญกว่านำไปสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับ อาณาจักรพุกาม ในช่วงต้นของอาณาจักรพุกามได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมอญ ทั้งด้านศิลปกรรม

สถาปัตยกรรม ภาษา การเมืองการปกครอง และพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท จนมีคำกล่าวที่ว่า “ชาวพม่ารบชนะมอญ แต่หากต้องพ่ายแพ้ทางวัฒนธรรมให้กับมอญ”

๕. อันว่า “ผีตายโหง” นั้นหรือ ชื่อว่า “นัต”^๗

คำว่า “นัต” นั้น ปราชญ์ชาวพม่าเชื่อว่าคำนี้น่าจะมาจากคำในภาษาบาลีว่า “นาคะ” หมายถึง “ผู้เป็นที่ฟัง” ในตำราอิทธิศาสตร์เก่าแก่เล่มหนึ่งของพม่า คือโฆหารลีนัตถทีปนี แต่งโดยมหาเชยสงขยา และในสารานุกรมพม่า เล่ม ๖ ได้นิยามคำว่านัตไว้ในทำนองเดียวกัน โดยจัดแบ่งนัตไว้ ๓ ส่วน คือ วิสุทธินัต คือผู้บริสุทธิ์ อันหมายถึง พระพุทธเจ้า ปัจเจกพุทธ และพระอรหันต์ ๑ อุปปัตตินัต คือ เทวดาและพรหมที่อยู่บนสรวงสวรรค์ ๑ และสมมุตินัต คือ พระราชา พระราชินี ตลอดจนจนาชบุตรราชธิดา ๑ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเทพประจำจักรวาลว่าเป็นนัต อาทิ เทพประจำดาวนพเคราะห์ สุริยเทพ จันทรเทพ อัคนีเทพ และวายุเทพ ดังนั้น “นัต” ตามนัยของคำว่า “นาคะ” นี้ ก็คือเหล่าเทพเทวดาบนชั้นฟ้าตลอดถึงผู้ประเสริฐและผู้ทรงอำนาจบนโลกมนุษย์ถือเป็นนัตตามโลกทัศน์ในพระพุทธศาสนา ส่วนพจนานุกรมพม่า กล่าวถึงนัตไว้ ๓ นัย ได้แก่

๑. เทพอุปปัตติทรงฤทธิ์ผู้คุ้มครองมนุษย์

๒. วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของผู้ตายร้าย (ตายโหง)

๓. คำขยายสิ่งซึ่งอุบัติขึ้นเอง อาทิ นัตสะบา “ข้าวนัต-ข้าวป่า”(นัต+ข้าว) และ นัตเยตะวียง “สระนัต-สระธรรมชาติ (นัต+น้ำ+บ่อ) เป็นต้น

สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจึงถือว่าเป็นด้วยอำนาจแห่งนัต ฉะนั้น นัตตามคติความเชื่อของชาวพม่าจึงหมายถึงผู้ทรงฤทธิ์ เป็นได้ทั้งเทพยดาและวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ แต่ไม่รวมถึงพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ ตลอดจนพระราชา หรือราชตระกูล

นัตในสังคมพม่าปัจจุบันที่จะกล่าวถึงในบทความนี้เป็นนัตในความหมายของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของผู้ตายร้าย (ตายโหง) เป็นภูตผีที่เป็นที่ฟังของปวงชนทั่วไป นัตที่เป็นภูตผีนี้จะมีฐานะกึ่งเทพกึ่งผี คืออยู่ระหว่างเทพและผี มีระดับสูงกว่าผีทั่วไป แต่มีเทียบเท่าเทวดา นัตจึงไม่ใช่ผีธรรมดาสามัญอย่างที่เรียกในภาษาพม่าว่า ตะเซ หรือ ตะแย หากแต่ว่าเป็นวิญญาณของมนุษย์ผู้ตายจากด้วยภัยอันร้ายแรง ผู้คนให้ความเคารพบูชา และมีพิธีเข้าทรงลงผี ด้วยเชื่อว่านัตจะให้ความช่วยเหลือและคุ้มกันภัยในหมู่ผู้ศรัทธากราบไหว้ อีกทั้งเหล่าสาวกของนัตจะต้องนอบน้อมต่อนัตดุจเจ้า เวลาพูดคุยกับนัตผ่านร่างทรงก็ต้องกล่าววาจาด้วยภาษาชั้นสูงอย่างพูดกับพระราชา ตลอดจนให้ความยำเกรงต่อศาลซึ่งเป็นที่สถิตย์ของนัต ไม่สวมรองเท้าเข้าศาลนัต และไม่แสดงอาการลบหลู่ นัตจึงเป็นผีที่มีฐานะและบทบาทดุจเดียวกับผีเจ้าพ่อเจ้าแม่ของไทย

^๗ บุญยงค์ เกศเทศ, อรุณรุ่งฟ้าฉาน เล่าตำนานคนไทย, (กรุงเทพฯ:หลักพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๖.

การก้าวเข้าสู่สภาวะแห่งความเป็นนัต

ชาวพม่าเชื่อว่ามนุษย์เราประกอบด้วยร่างกายที่เรียกว่า โภกายะและขวัญที่เรียกว่า เละปยา เมื่อตายไปขวัญจะกลายเป็นดวงวิญญาณล่องลอยอยู่ในโลก สามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้คนทั่วไปได้ หรืออาจสิงเข้าร่างของผู้อื่นบังคับให้ผู้นั้นกระทำการสิ่งต่างๆ ตามความประสงค์ของดวงวิญญาณ และเมื่อพิจารณาสภาพการกลายเป็นนัตของคนพม่าแล้ว จะเห็นว่าสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องดวงวิญญาณคือธาตุที่ไม่ดับสูญ ในหนังสือ โตงชะคะคุณิจมั่ง หรือ นัต ๓๗ ตน เขียนโดยอุโพจา ได้บรรยายสภาวะการเข้าสู่การเป็นนัตไว้ว่า

“...เรื่องการกลายเป็นนัตนั้นจดจำและเชื่อกันว่า ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคนเผ่าพันธุ์ใด กษัตริย์หรือสามัญชน มั่งมีหรือยากไร้ หญิงหรือชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ หากแต่เป็นผู้ที่คนทั่วไปยกย่อง ยึดเป็นที่พึ่งได้และเป็นผู้ที่มีความเมตตา ยามตายก็จากไปอย่างน่าเวทนา เมื่อผู้คนทั่วไปรับรู้ จึงบังเกิดความสะเทือนใจ โจรจันกันไปทั่ว วิญญาณของผู้นั้นจึงกลายเป็นนัต...”

เมื่อพิจารณาประวัติของนัตแต่ละตน พบว่านัตส่วนใหญ่ถูกฆ่าตายบ้าง ฆ่าตัวตายบ้าง งูกัดตายบ้าง เสือขบตายบ้าง พลัดตกจากชิงช้าสิ้นใจตายบ้าง ตروมใจตายบ้าง เมมาผีนเมาเหล่าตายบ้าง ตายด้วยพิษไข้โรคบิด และด้วยโรคเรื้อนบ้าง ล้วนเป็นการตายผิดธรรมดาโดยอาการร้ายทั้งสิ้น ลักษณะการตายเช่นนี้เป็นนัตที่น่าเวทนา อีกทั้งส่วนใหญ่เข้าข่ายการตายโหง ชาวพม่าจึงเรียกนัตเหล่านี้โดยรวมว่า นัตเซง หรือ “นัตที่ตายร้าย หรือตายโหง” แตกต่างจากนัตที่เป็นเทพยดาด้วยบุญญาภพ อย่างไรก็ตามเชื่อว่าผีตายร้ายทุกคนจะต้องกลายเป็นนัตไปเสียหมด นัตยังจะต้องมีตำนานที่สะเทือนใจนำมาเล่าลือสืบต่อกันในวงกว้าง เชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ และเป็นที่พึ่งของผู้คน หากครอบครัวประกอบเหล่านี้นี้จึงจะเรียกว่านัต ตามนัยของผีอารักษ์ที่ชาวบ้านทั่วไปรับรู้

ชาวพม่าเชื่อว่าในธรรมชาติมีทั้งผีดีและผีไม่ดี ผีเป็นผู้ดลบันดาลทั้งความสุขและก่อทุกข์ต่อผู้คน ดังนั้น เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข หรือยามเมื่อต้องการให้พ้นจากทุกข์ภัย จึงทำการเช่นสร้างบัตพลีทั้งผีดีและผีร้ายนั้นตามอัฐภาพของตน มีการถวายข้าวตอกดอกไม้และอาหารนานาชนิด เพื่อแสดงความเคารพและหวังความคุ้มครองเป็นการตอบแทน มีการเช่นไหว้ผีเรือน ผีหมู่บ้าน ผีป่า ผีคอย ผีฟ้า ผีฝน ผีนา ผีเจ้าที่ ตลอดจนดวงเดือนและดวงตะวัน ที่เชื่อว่าช่วยดูแลภาวะแวดล้อมให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตได้อย่างอยู่รอดปลอดภัย ผีเหล่านี้คือผีอารักษ์ และถือเป็นนัตดั้งเดิมของชาวพม่า ต่อเมื่อศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามาสู่สังคมพม่า ชาวพม่าจึงรับเทพของพราหมณ์เข้าในวงศันต์ของตน เกิดนัตเชื้อสายพราหมณ์ขึ้นมา อาทิ พิสสนโน หรือพระวิษณุ ปรเมสวา หรือพระอิศวร มหาปินแน หรือพระพิฆเนศ และเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามารุ่งเรืองในพม่า จึงได้มีนัตพุทธเพิ่มเข้ามา อาทิ ตะจามัง คือท้าวสักกะ หรือพระอินทร์ และสุรัสสดี คือ เทวีผู้ดูแลพระไตรปิฎก เป็นต้น พม่าจึง

มีทั้งนิตทอณดั่งเดิมและนิตต่างทอณที่เข้ามาในภายหลัง นอกจากจำแนกนิตในสังคัมพมาตามความเชื่อของแต่ละศาสนาและพัฒนาการทางสังคัมพนั้นแล้ว ชาวพม่ายังจำแนกนิตทั้งหลายตามความสัมพันธ์ที่มีต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย

นิตนอก ๓๗ ตนที่กล่าวมานั้น มีถึง ๓๖ ตน ที่เป็นนิตที่เข้าสู่สภาพนิตโดยอาการตายร้าย (นิตเซง) และมีพระอินทร์เท่านั้นที่เป็นเทวราช ในนิตที่ตายร้ายนั้น มิได้จำกัดกำเนิดเดิมของนิตว่าต้องเคยอยู่ในตระกูลสูง อุโฆจา ได้จำแนกนิตดังกล่าวในลักษณะต่างๆ ไว้ กล่าวคือ ในจำนวนนิตนอก ๓๖ ตนดังกล่าวมานั้น เป็นชาย ๒๖ และเป็นหญิง ๑๐ ที่เป็นกษัตริย์มี ๑๐ ตน เป็นราชบุตรและราชธิดา ๖ ตน เป็นมเหสี ๖ ตน เป็นอำมาตย์และข้าราชการบริพาร ๘ ตน เป็นพ่อค้าและคนยากไร้ ๖ ตน นิตเหล่านี้เป็นชนชาติพม่าถึง ๒๘ ตน นอกนั้นเป็นชนต่างชาติพันธุ์ ได้แก่ เป็นเชื้อสายมอญ ๒ ตน มีเชื้อสายแขก ๒ ตน เป็นไทใหญ่ ๑ ตน เป็นไทยยวน ๑ ตน (ระบุว่าเจ้าเมืองเชียงใหม่ ฝ่ายพม่าเรียกพระนามว่า พระสังข์ เข้าใจว่าเป็นพระเมกุฏิ สิ้นชีวิตด้วยโรคบิด ในปี ค.ศ. ๑๕๕๘ ขณะเป็นตัวประกันอยู่ในพม่า) และเป็นพราหมณ์ ซึ่งไม่ระบุชนชาติ ๒ ตน มีนิตนอกที่จบชีวิตในขณะครองสมณเพศ ๓ ตน เป็นภิกษุ ๑ และสามเณร ๒ หากจำแนกตามลักษณะการจบชีวิต อาจจำแนกเป็นถูกฆ่าตาย ฆ่าตัวตาย สัตว์ร้ายขบกัด และตรอมใจตาย ๒๒ ตน ตายด้วยพิษไข้ ๑๑ ตน ตายเพราะเมาฝิ่นและเมาเหล้า ๒ ตน และตายด้วยโรคเรื้อน ๑ ตน ทอณนิตของแต่ละตนตามตำนานจะต่างกัน แต่ส่วนใหญ่มีกำเนิดแถวเมืองพุกาม ซึ่งมีถึง ๑๒ ตน รองลงมาอยู่ที่อั้งวะ มี ๘ ตน กำเนิดที่ตะกอง มังดง ตองอุ ถิ่นละ ๓ ตน และมีกำเนิดในถิ่นอื่นอีก ๗ เมืองๆ ละ ๑ ตน คือ เมืองสะเทิม ปิงยะ เชียงใหม่ อุกกะลาปะ ปูแต๊ะ กะตุ ปิงแล (หมายถึงทะเล) อย่างไรก็ตามนิตดังกล่าวถือว่าเป็นนิตที่เคยเลื่องลือในแถบเมืองพุกามทั้งสิ้น

ปัจจุบันนิตในคติความเชื่อของชาวพม่านั้นมีจำนวน ๑๑๑ องค์ หรือตน นับรวมทั้งนิตพุทธนิตใน และนิตนอก ซึ่งมีฝ่ายละ ๓๗ ส่วนที่เป็นนิตนอกซึ่งผู้คนนิยมบูชาและเชิญประทับทรงนั้น ปัจจุบันมีจำนวนเกินกว่า ๓๗ ตน ทั้งนี้เพราะนิตนอกดังกล่าวได้พัฒนาแปรเปลี่ยนไปตามกระแสสังคัม จึงมีนิตหลายตนที่ไม่ได้อยู่ในทำเนียบนิต ถึงกระนั้นชาวพม่าก็ยังคงเรียกนิต ๓๗ ตนดั้งเดิม อย่างไรก็ตามนิตที่ขึ้นทำเนียบบางตนแทบจะหายไปจากความทรงจำของผู้คน ในขณะที่นิตนอกทำเนียบจำนวนหลายตนกลับเป็นที่รู้จักดีกว่านิตที่อยู่ใน ทำเนียบเสียอีก

๖. คนขอจัดระเบียบ (ผี) เทียบชั้นองค์กร

นักสังคมวิทยาได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์สังคัม ซึ่งการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นจำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อจะได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดผลต่อการมีชีวิตรอด และความป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่เนื่องจากลักษณะทางธรรมชาติของ

มนุษย์บางประการ มีสภาพที่ไม่แตกต่างไปจากสัตว์ประเภทอื่นๆ เช่น ความต้องการที่จะทำอะไรตามความคิด และจิตใจของตนเอง ความต้องการในเรื่องอำนาจและความเป็นใหญ่ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ไม่สามารถดำเนินไปได้ ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความวุ่นวายในด้านต่างๆ นั้น การกดขี่ซึ่งกันและกัน การเอาัดเอาเปรียบกัน และบางครั้งอาจนำไปสู่การต่อสู้ประหัตประหารกันขึ้น ดังนั้น มนุษย์จึงได้คิดแนวทาง หรือวิธีการ ตลอดจนเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในการจัดระเบียบทางสังคม และกำหนดกระบวนการทางสังคมขึ้นเพื่อควบคุมสมาชิกในสังคมให้มีความสัมพันธ์กันภายใต้แบบแผนและกฎเกณฑ์เดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ผ่านกระบวนการ หรือแนวทางในการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเจริญก้าวหน้าต่อไป^๕

บลูม และเซลส์นิกค์ (Broom & Selznick) ได้แบ่งระดับของการจัดระเบียบทางสังคมไว้ว่ามี ๓ ระดับ คือ ๑. ระดับบุคคล (Interpersonal) เป็นระดับขั้นพื้นฐานที่สุดของความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสองคนมีความสัมพันธ์บางประการต่อกัน อาจจะเป็นความสัมพันธ์ได้ทั้งแบบเป็นกันเอง และไม่เป็นกันเองก็ได้ ๒. ระดับกลุ่ม (Group) เป็นความสัมพันธ์ของสมาชิกต่างๆ ที่รวมกันเป็นกลุ่ม อันจะทำให้เกิดความมั่นคงของกลุ่ม หรือการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม ๓. ระดับสังคม (Social Order) จะเป็นการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของสังคมทั้งหมด มักจะมีการจัดระเบียบทางสังคมที่ชัดเจน และมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน^๕

เมื่อพระเจ้าอโนรธามังช่อได้ทรงปกครองแผ่นดินพุกามโดยสมบูรณ์ และหันมานับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทอย่างมั่นคงและจริงจัง โดยการแนะนำของพระชินอรหันต์ สิ่งซึ่งนับเป็นอันดับต้นๆ ที่พระองค์ทรงกระทำนั้นก็คือ การสลายอำนาจของนัต และอำนาจของพระสงฆ์ นิกายอารีในพุกาม

ความเชื่อถือนัตในแผ่นดินพุกามมีนัยว่ารุ่งเรืองมาโดยตลอด トラบจนกระทั่งมาถึงสมัยของพระเจ้าอโนรธามังช่อ ความเชื่อดังกล่าวน่าจะได้รับผลกระทบกระเทือนอย่างแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในมังมหาคีรี ตามที่พระเจ้าอโนรธามังช่อได้นำพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาสู่พุกามด้วยความช่วยเหลือของพระชินอรหันต์ หรือพระธรรมทัสสีเถระนั้น พระองค์ทรงให้ยกเลิกพิธีบูชานัตที่ภูเขาโปปา และรวบรวมนัตทั้งหลายมาไว้ที่เจดีย์เวชีกองให้ทำหน้าที่เฝ้าพระเจดีย์ แทนที่จะประทับอยู่ที่ภูเขาโปปา พร้อมกันนั้นยังกำหนดให้ท้าวสักกะ หรือตะจามังซึ่งก็คือพระอินทร์ขึ้นเป็นประธานแห่งนัตทั้งหลาย ลดฐานะมังมหาคีรีลงเป็นเพียงนัตอันดับสองรองจากตะจามัง ซึ่ง

^๕ ผศ.สุรพงษ์ ลือทองจักร, **หลักมานุษยวิทยาและหลังสังคมวิทยา**, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๒), หน้า ๒๔๓.

^๕ Broom, Leonard & Selznick, Philip, **Sociology**. (New York: Harper and Row Publishers, 1979), p. 15.

เท่ากับเป็นการปรับโลกทัศน์ของราษฎรจากเดิมที่เคยนับถือมังมหาคีรี เป็นนัตสูงสุดมาเป็นนับถือพระอินทร์แทน ดังนั้น นัตท้องถิ่นจากเดิมที่มี ๓๖ ตน จึงกลายเป็นนัต ๓๗ การขยายวงศัณฐิตเป็น ๓๗ พร้อมกับยกพระอินทร์ซึ่งเป็นผู้ดูแลพระพุทธรูปศาสนาให้ เป็นนัตสูงสุดนั้น เท่ากับเปลี่ยนฐานะของนัตท้องถิ่นที่เคยดูแลบ้านเมืองและราษฎรโดยตรง มาเป็นผู้ดูแลพระศาสนาแทน วิถีพุทธและการบูชาพระเจดีย์จึงเป็นสิ่งทดแทนอำนาจนัตแห่งภูเขาโปปา นอกจากนี้ยังกล่าวว่าพระเจ้าอโนรธามังช่อได้สั่งให้ทำลายศาลนัตทั้งหลายที่อยู่ตามไต้ต้นไม้และในบริเวณหน้าบ้านราษฎรจนสิ้น การกำจัดศูนย์รวมนัตที่ภูเขา โปปา ตลอดจนการรื้อทำลายศาลนัตนั้น ถือเป็นการปฏิวัติความเชื่อของราษฎร จากพื้งนัตมาพื้งพระพุทธรูปศาสนา และเป็นการจัดระเบียบสังคมใหม่ ลดอำนาจพระสงฆ์ภิกษุอาวารี หันมาส่งเสริมพระนิกายเถรวาท และการบูชาพุทธเจดีย์ อีกทั้งเข้าใจกันว่าพระเจ้าอโนรธามังช่อ ดำริการนี้ก็อาจด้วยทรงมีอบายที่จะกำจัดฐานของพวกคิดขบถที่มักไปชองสมุกันอยู่ ณ ภูเขาโปปา (Popa)^{๑๐} ซึ่งหากเป็นดังนั้นก็นับว่าเป็นการใช้กลยุทธ์ทางการเมืองการปกครองที่ลุ่มลึกทีเดียว

มาตรการคุมเข้มทั้งผี ทั้งคน

พระเจ้าอโนรธามังช่อทรงตระหนักว่ามาตรการที่รุนแรงจำเป็นสำหรับสร้างชาติใหม่ พระองค์ไม่เคยยอมรับพิธีการเกี่ยวกับกษัตริย์เป็นเทพเจ้า และไม่โปรดแม้แต่พระเจ้าต่างๆ ที่ประชาชนนับถือ มีผู้กล่าวว่าพระองค์ทรงโอบเอวเจ้าต่างๆ ด้วยสันทวนของพระองค์ พระองค์ได้รับความสำเร็จดังประสงค์ แต่ต้องเสียความนิยมชมชื่นในพระองค์เอง ประชาชนยกย่องและกลัวเกรงพระองค์เป็นอย่างยิ่ง แต่ไม่รักพระองค์เลย

อย่างไรก็ตามความพยายามลดละความเชื่อถือนัตในหมู่ประชาชนโดยพระเจ้าอโนรธามังช่อนั้นดูจะไม่ประสบผลสำเร็จนัก แท้ที่จริงแล้วชาวบ้านยังไม่อาจละทิ้งความเชื่อถือนัตลงได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะชาวบ้านยังเชื่อว่านัตเป็นผู้ที่จะช่วยตอบสนองความต้องการ การในชีวิตประจำวันได้ดี จึงแอบบูชานัตกันในเรือนตนและรับเอามังมหาคีรีมาเป็นนัตเรือน เรียกว่า เองดะวีนัต หรือ เองดะวีนังมหาคีรีนัต โดยเชื่อกันว่านัตเรือนนี้จะคอยช่วยปกป้องคุ้มครองบ้านและคนในครอบครัว มังมหาคีรีจึงเปลี่ยนหน้าที่จากที่เคยดูแลบ้านเมืองมาเป็นนัตดูแลบ้านเรือน แทน

สุดท้ายพระเจ้าอโนรธามังช่อทรงใช้กลยุทธ์การจัดระเบียบนัต โดยการจัดโครงสร้างของนัต เช่น นัตเชื้อชาติมอญ นัตเชื้อชาติไทใหญ่ นัตเชื้อชาติไทยญวน นัตเชื้อชาติแขก เป็นต้น แล้วมอบหมายให้ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลปกป้องชาวพุกาม เช่น นัตโปปาแมตอ เป็นนัตผู้เคร่งในพระศาสนา, นัตมังมหาคีรี เป็นนัตดูแลสันติสุขในเรือน, นัตชเวพิญญินอง เป็นนัตช่วยเหลือในคดีความ, นัตอะเมเยยง เป็นนัตเจ้าแม่ผู้ชานาญสมุนไพรและการคลอดบุตร, นัตนังกะไร เป็นนัตเจ้าแม่ผู้ช่วยเหลือการค้าขาย, นัตซิงแนมิ เป็นนัตที่ช่วยเหลือในด้านการเล่าเรียน, นัตอะเมจาง เป็นนัตที่ให้

^{๑๐} โปปา ภาษาสันสกฤต แปลว่า ดอกจำปา เนื่องจากเคยมีต้นจำปาขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก หรือเรียกอีกชื่อว่า “ภูเขาดอกจำปา” มีความสูงประมาณ ๑,๕๑๘ เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ในอดีตเคยเป็นภูเขาไฟ แต่ปัจจุบันได้ดับไปแล้ว อยู่ห่างจากเมืองพุกามราว ๕๐ กิโลเมตร

ความกล้า, และนัตปะคันอุมังจ่อ หรือปะคันมังจีที่รู้จักกันดีในชื่อว่าโกจีจ่อ เป็นนัตชอบความสนุกสนาน กินเหล้าเมายา ชอบพนันชนไก่ และเล่นหมากทอยอยู่เป็นนิจ นัตตนนี้นับเป็นขวัญใจพวกนักเสี่ยงโชคและนักการพนัน นอกจากนี้มีนัตในที่อยู่ฝ่ายพุทธองค์หนึ่งที่ชาวพม่านิยมบูชากันมาก คือ สุรัสสตี แม้จะถือเป็นเทวีผู้คอยดูแลพระไตรปิฎกก็ตาม แต่ยังได้รับความเชื่อถือว่าเป็นเทวีแห่งการทำหน้าที่แม่นยำอีกด้วย (Put the right ghost on the right job)

เมื่อพระเจ้าอโนรธามังช่อได้ทรงสถาปนาพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทให้เป็นศาสนาประจำชาติพม่าอย่างเป็นทางการนั้น พระองค์ได้รับคำแนะนำจากพระชินอรหันต์ซึ่งพระองค์ทรงแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆราชในอาณาจักร และพระองค์ทรงเป็นผู้เคร่งครัดในกฎเกณฑ์ข้อบังคับมากไม่ผ่อนปรนให้มีเสรีภาพในการนับถือศาสนาและลงโทษผู้ที่ประพฤติผิดระเบียบแบบแผนอย่างรุนแรง พระองค์ทรงจัดการกับพระสงฆ์นิกายอารี หรือลัทธิอะเยจีฝ่ายค้านอย่างรอบคอบ ตลอดจนฤาษี ชีพราหมณ์ที่ประพฤติผิดนอกรีตนอกรอย ตัดศีรษะผู้นำทั้งหลาย แล้วนำเอาตำแหน่งและยศศักดิ์ไปให้กองทหาร ตามพงศาวดารกล่าวไว้ว่า พระสงฆ์นิกายอารีมีกำลังกายที่เข้มแข็งได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี จึงสามารถสู้รบหลังช้างได้ดีมาก แม้กระนั้นพระองค์ก็ยังคงยอมประนีประนอมกับผู้ที่นับถือภูติผีปีศาจร้าย แม้จะต้องใช้มาตรการเด็ดขาดบ้างก็ตาม แต่พระองค์ก็สามารถยกพระพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาประจำชาติของชาวพุกามได้เป็นผลสำเร็จ

๗. คน กับ ผี แสบปี้อยู่ร่วมกัน

รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในห้วงมนุษย์ แต่ก็ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ควบคุมไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่จะเกิดความขัดแย้งและความเดือดร้อนไม่ได้ ถ้าหากเราเข้าใจความหมาย ความสำคัญ และความเป็นมาในอดีตจนถึงปัจจุบันของสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมดีพอ โดยที่รู้ว่าอะไรควรเปลี่ยนแปลงไปหรืออะไรไม่ควรเปลี่ยน”

ภายใต้ร่มเงาแห่งพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท สังคมพุกามยังคงแฝงกลิ่นอายความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาผีเป็นมูลเดิมอยู่ไม่น้อย และที่ปรากฏเป็นภาพเด่นชัดสะดุดตา ก็คือการบูชา นัต พระเจ้าอโนรธามังช่อได้ยกเลิกพิธีบวงสรวงนัต ณ ภูเขาโปปานั้นแล้วก็ตาม แต่พระองค์คงไม่อาจต้านกระแสความเชื่อของชาวบ้านได้ ในทางกลับกันชาวบ้านกลับอัญเชิญนัตมาบูชากันในบ้านและยังคงจัดงานลงทรงนัต สืบมางานลงผืนตังจึงไม่ได้สูญไป แต่กลับกระจายไปทั่วหนแห่ง นัยว่าเนื่องเพราะนัตกะต่อ หรือร่างทรงต้องแยกย้ายกันออกจากภูเขา โปปาไปอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ และในยุคของพระองค์เองนั้น ยังปรากฏว่าได้เกิดมีงานบวงสรวงนัตแห่งใหม่ขึ้น ณ หมู่บ้านตองปะโยง เขตเมืองมัตตะยา ปัจจุบันหมู่บ้านนี้อยู่ห่างจากมณฑลทะเลย์ไปทางเหนือราว ๒๐ กิโลเมตร

จะเห็นได้ว่าแม้พระเจ้าอโนรธามังช่อจะทรงพยายามลดบทบาทนัตหลวงอย่างมั่งมหาศิริลงได้ในระดับหนึ่งก็ตาม แต่ก็เกิดมีนัตหลวงตนใหม่ขึ้นมาทดแทน คือนัตสองพี่น้องชเวพิญคู่นี้ ปัจจุบัน

บรรดาราษฎรหรือคนต่างด้าวทั้งหลายจะต้องมาเช่นในวันตักน้ำกันเป็นประจำทุกปี อีกทั้งชาวบ้านก็นิยมกราบไหว้บูชาสัตว์สองพี่น้องนี้มาจนถึงปัจจุบันเช่นเดียวกับมังมหานคีรี ต่างกันเพียงที่มังมหานคีรีได้กลายเป็นสัตว์เรื้อน ส่วนสองพี่น้องชเวพิญกลายเป็นสัตว์ครูของพวกนัตกะต่อ ในเดือนกรกฎาคมของทุกปีจะมีงานฉลองอันยิ่งใหญ่ที่หมู่บ้านต่งปะโยง ที่ซึ่งกล่าวว่านัตสองพี่น้องนั้นต้องโทษประหารให้เป็นนัตเผ่าเจตีย์ จะเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นนัตมังมหานคีรีหรือนัตสองพี่น้องชเวพิญก็ตาม ต่างก็ถูกระบุว่าพระเจ้าอโนรธามังช่อได้ทรงมอบหมายให้เป็นนัตเผ่าพระเจตีย์และปกป้องพระพุทธศาสนา จึงอาจอนุมานได้ว่าความพยายามเช่นนี้แม้ว่าจะไม่ถึงกับทำลายความเชื่อเดิม ของชาวบ้านที่มีต่อนัตได้จนหมดสิ้น แต่ก็คงช่วยให้ชาวบ้านมีโอกาสใกล้ชิดพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นด้วย ในเมื่อนัตยังต้องดูแลพระพุทธศาสนา ชาวบ้านก็น่าจะต้องเปลี่ยนท่าทีเข้าวัดเข้าวาได้ไม่มากนักน้อย และอาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้อีกว่า ตำนานนัตมังมหานคีรีและนัตสองพี่น้องชเวพิญนั้น ต่างเกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐในเชิงปรีชา และถูกควบคุมให้อยู่ภายใต้อำนาจรัฐโดยทางพระพุทธศาสนา การผูกเรื่องราวนัตให้เนื่องกับอำนาจรัฐ และพระพุทธศาสนาดังกล่าวนั้น นับว่าช่วยยืนยันท้องเรื่องในตำนานนัตให้กลายเป็นภาพที่ดูจริงจังขึ้นมาได้ อย่างน้อยก็เป็นเค้ามูลที่ช่วยชี้ให้เห็นว่านัตเป็นผีท้องถิ่นที่อยู่ในความทรงจำของชาวพม่ามายาวนาน และน่าจะมีมาก่อนที่จะมีการสถาปนาอำนาจรัฐและการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในแผ่นดินพม่าเสียอีก

เมื่อพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาเป็นความเชื่อหลัก พระพุทธศาสนาได้เข้ามาผสมผสานความเชื่อที่หลากหลายและแตกต่างของชาวพุกามให้เป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา พระเจ้าอโนรธามังช่อทรงเปลี่ยนสถานภาพของนัต ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียง ผี วิญญาณความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติให้เป็นเทวดาในความเชื่อพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงแต่งตั้งนัต ๓๖ องค์ ซึ่งเป็นที่นับถือบูชาของชาวพม่ากลุ่มต่างๆ ให้เป็นเทวดาผู้คุ้มครองและปกป้องพระพุทธศาสนาโดยแต่งตั้งพระอินทร์เทวราช (ท้าวสักกะ) ผู้คุ้มครองพระพุทธศาสนาให้เป็นหัวหน้านัต ๓๖ องค์

พระองค์ได้อัญเชิญนัตทั้ง ๓๗ องค์ ไปประดิษฐานที่รอบๆ เจตีย์ชเวชิกอง พระเจ้าอโนรธามังช่อทรงนำพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาทำลายอิทธิพลของพระสงฆ์นิกายอารี โดยทรงโปรดให้พระชินอรหันต์สังคายนาคณะสงฆ์ในพุกาม เพื่อให้พระสงฆ์เหล่านั้นปฏิบัติตนเคร่งครัดในหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท

๘. อวสานบท

สมัยก่อนนัตไม่ได้เป็นสถาบันทางสังคม หากเป็นเพียงความเชื่อท้องถิ่นที่สืบปฏิบัติต่อกันมา เช่นเดียวกับการนับถือพระสงฆ์นิกายอารีๆ มีอิทธิพลต่อชาวพม่าในทางพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวพม่ามากนัก ศาสนาความเชื่อของพุกามในช่วงแรกมีความ

หลากหลายไปตามกลุ่มคนต่างๆ และยังไม่ได้เป็นสถาบันทางสังคมที่การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นไปตามความเชื่อของกลุ่มคนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเฉพาะความเชื่อนี้ที่แต่ละกลุ่มจะนับถือที่แตกต่างกัน และประกอบพิธีกรรมบูชาตนตามความเชื่อของตนเอง ดังนั้น ศาสนาความเชื่อของพุกามก่อนที่จะรับพระพุทธศาสนาจึงไม่มีแบบแผนพิธีกรรมร่วมกัน ความแตกต่างด้านศาสนาและความเชื่อทำให้กลุ่มคนชาวพม่ามีความแตกต่างกันไม่รวมเป็นอันหนึ่งเดียวกัน

ผลจากการดำเนินนโยบายจัดระเบียบผี จัดระเบียบคน ทำให้พระสงฆ์นิกายอารี ถึงกับสูญพันธุ์ หรือถ้ายังมีอยู่ก็อยู่ด้วยความยากลำบาก ต้องหลบๆ ซ่อนๆ และทำให้นิต ๓๗ องค์ กลายเป็นนิตประจำชาติ ชาวพม่าบูชานับถือ นิต ๓๗ องค์ไปพร้อมกับการนับถือพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพราะคนส่วนมากยอมรับนับถือตนเอง พระชินอรหันต์แนะนำให้พระสงฆ์นิกายเถรวาทไปอยู่ตามชนบท สร้างวัดจำนวนมาก และสอนทั้งศาสนาและอ่านเขียนให้แก่ประชาชน พระเจ้าอโนรธามังช่อทรงปลุกความศรัทธาของมหาชนโดยการเปิดกรุบรรจุพระธาตุในเจดีย์ที่เมืองศรีเกษตร อาณาจักรพยู และนำขบวนแห่พระธาตุนั้นกลับมาและพระองค์โปรดให้แห่แหนอย่างเอิกเกริกคือแห่พระไตรปิฎกมาจากเมืองสะเทิมและเมื่อรับพระเขี้ยวแก้วจำลองจากเมืองลังกา ก็มีการแห่แหนอย่างมโหฬารเช่นเดียวกัน^{๑๑} ชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ของพระเจ้าอโนรธามังช่อในครั้งนี้ เรียกว่า “ธรรมวิชัย” หรือที่ภาษาฝรั่งเรียกว่า “Win Win” ก็คงไม่ผิด.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

บุญยงค์ เกศเทศ. **อรุณรุ่งฟ้าฉาน เล่าตำนานคนไท**. กรุงเทพมหานคร: หลักพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระปัญญาสามิ. **ศาสนาวงศ์**. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษณ). **มหาวงศ์**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สุรพงษ์ ลือทองจักร. **หลักมานุษยวิทยาและหลังสังคมวิทยา**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๒.

^{๑๑} หม่องทินอ่อง, **ประวัติศาสตร์พม่า**, แปลโดย พัชรี สุมิตร, หน้า ๓๖-๓๗.

หม่องทินอ่อง. ประวัติศาสตร์พม่า. แปลโดย พัชรี สุมิตร. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๑๙.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

Broom, Leonard & Selznick, Philip. **Sociology**. New York: Harper and Row Publishers,
1979.

๒๙๒   ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘

แนวคิดทางสังคมวิทยากับการศึกษาอาชญากรรม Sociological Concept and Crime Study

ปาณิภา สุขสม*

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องอาชญากรรมได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลากหลายสาขาวิชา ในส่วนของสาขาวิชาสังคมวิทยานั้นสนใจอาชญากรรมในฐานะเป็น “ปรากฏการณ์ทางสังคม” อย่างหนึ่งซึ่งมีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) และกระบวนการทางสังคม (Social Process) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น นักสังคมวิทยาจึงพยายามพัฒนาองค์ความรู้เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นเรื่องอาชญากรรมอย่างต่อเนื่อง บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสำรวจแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีต่อการศึกษาอาชญากรรมในระหว่างช่วงศตวรรษที่ ๒๐ ช่วงแห่งการวิพากษ์ (Radical) แนวความคิดในทศวรรษ ๑๙๖๐ และช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมในปลายยุคทันสมัย (Late Modernity) ซึ่งภายใต้พัฒนาการของการศึกษาเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าอาชญากรรมเป็นผลผลิตทางสังคมอย่างหนึ่ง การก่อตัวรวมทั้งพลวัตของการศึกษาอาชญากรรมล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น

คำสำคัญ: แนวคิดทางสังคมวิทยา, การศึกษาอาชญากรรม

ABSTRACT

Crime study has been recognized by many scholars from different academic disciplines. For Sociology, it has been perceived as a “social phenomenon” which is inevitably related to social structure and social process. Thus, Sociologists are attempted to conceptualize the knowledge of crime in order to deeply understand the crime issues. This article is mainly aimed to explore the previous sociological concept of crime during the twentieth century, the radicalising traditions in the 1960s and crime study in during the late modernity in respectively. According to the development of crime study, all efforts have perceived crime as a social productivity. All establishment and dynamic of crime study are mostly relied on the different social context as well as social change.

Keywords: Sociological concept, Crime study

* อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
E-mail : u-su-ma@hotmail.com

๑. บทนำ

โดยทั่วไปการจัดลำดับปัญหาสังคมขึ้นอยู่กับความรู้สึกของบุคคลในสังคม บทบาทผู้มีอำนาจในสังคมและค่านิยมในสังคมนั้น ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสนใจจากสังคมอย่างมาก เพราะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน อีกทั้งยังมีแนวโน้มความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เหตุเพราะปัจจุบันสังคมมีความสลับซับซ้อน การติดต่อสื่อสารระหว่างกันสะดวกมากขึ้น ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรมและเทคโนโลยีจึงส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวทางสังคมอยู่เสมอ ผู้กระทำผิดกฎหมายทวีจำนวนไปพร้อมกับความหลากหลายของรูปแบบการหาช่องทางหลีกเลี่ยงกฎหมาย และนำไปสู่ผลกระทบที่ตามมาของอาชญากรรม เช่น ส่งผลกระทบต่อความสงบสุข เศรษฐกิจและกีดกันความเจริญของสังคม อาชญากรรมจึงเป็นสิ่งที่ทำลายความเป็นระเบียบของสังคม ทำให้สังคมเสื่อมโทรมไม่เจริญเท่าที่ควร ตลอดจนกลายเป็นสังคมที่ขาดความมั่นคง

อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ของการมีอาชญากรรมในสังคมอาจช่วยกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงภัยอันตรายและนำไปสู่การสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคมคล้ายสงครามได้ การพัฒนาความคิดทางสังคมวิทยาช่วยอธิบายปรากฏการณ์อาชญากรรมที่มีอยู่ในสังคมยุคร่วมสมัย จึงเป็นแนวทางการศึกษา (Approach) ทางหนึ่งที่สะท้อนความพยายามในการสร้างความเข้าใจแก่ผู้คนในสังคม ให้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมที่มีต่อวิถีชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของผู้คน ตลอดจนเห็นถึงอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีความสัมพันธ์อย่างไรกับการกระทำผิดของบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้นๆ การทำความเข้าใจบริบทของสังคมที่มีผลต่อการกระทำผิดย่อมทำให้ผู้ศึกษาเรื่องอาชญากรรมเห็นถึงสาเหตุของปัญหาและหาทางแก้ไขได้

๒. การพิจารณาอาชญากรรมในฐานะ “ปัญหาสังคม” และ “ปัญหาสังคมวิทยา”

โดยทั่วไปแล้วปัญหาสังคม (Social Problems) หมายถึงถึงกิจกรรมที่มีเงื่อนไขและสถานการณ์บางอย่างกำหนดว่าเป็นปัญหา รวมทั้งมีการพูดคุยกันเป็นส่วนตัวและท่ามกลางกลุ่มคนทั่วไปในที่สาธารณะว่ากิจกรรมนั้นเป็นปัญหา เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่างไปจากอุดมคติที่สังคมคาดหวังไว้ และสังคมเกิดความประสงค์จะให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหานั้นๆ^๑ โดยมากผู้ที่กำหนดว่ากิจกรรมใดเป็นปัญหาสังคม มักเป็นรัฐบาล สื่อมวลชน หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานสวัสดิการสังคมต่างๆ ปัญหาสังคมจึงสะท้อนความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลกับปัญหาสังคมและขึ้นอยู่กับบริบทเวลาและสถานที่ ระดับปัญหามีความหลากหลายตั้งแต่ปัญหาสังคมขนาดเล็กไปจนถึงปัญหาเชิงสถาบัน

เช่นเดียวกับปัญหาอาชญากรรมที่ถูกกำหนดว่าเป็นปัญหาสังคมต่างกันไปตามช่วงเวลา Emile Durkheim นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสกล่าวไว้ว่า “ไม่มีสังคมใดไม่เผชิญกับปัญหา

^๑ J.W. Coleman et all, **Social Problems**, (New York: Longman, 2002) p.3-4

อาชญากรรม รูปแบบของอาชญากรรมเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะของการกระทำมิได้เป็นเช่นเดียวกันทุกแห่ง แต่ทุกๆแห่งจะมีผู้ประพฤตินทางที่ทำให้บุคคลนั้นต้องถูกลงโทษเสมอ”^๒ ในมุมมองของ Durkheim ยังอธิบายขอบเขตและปัญหาอาชญากรรมว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาสังคมที่จะกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงภัยอันตรายร่วมกัน การกระทำผิดบางประเภทก่อให้เกิดความหวาดกลัว บางประเภทก่อให้เกิดความตระหนักภัยอันตรายต่อความสงบสุขของสังคม

ขณะเดียวกัน อาชญากรรมสามารถพิจารณาได้อีกนัยหนึ่งในฐานะของการเป็นปัญหาในเชิงสังคมวิทยา (Sociological Problems) ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดมาจากความหวั่นไหวที่กระตุ้นให้เกิดการสืบค้นเสาะหาองค์ความรู้ทางสังคมวิทยาขึ้นเพื่อมองสังคมว่าการกระทำผิดระเบียบสังคมเกิดขึ้นได้อย่างไร เป็นการพยายามทำความเข้าใจการกระทำทางสังคม การกำหนดวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและการอธิบายกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม ในแง่นี้ อาชญากรรมจึงเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความเป็นสังคมวิทยา มากกว่าการลงโทษหรือการแก้ไข การอธิบายอาชญากรรมจำเป็นต้องใช้การสืบเสาะค้นคว้าทางสังคมวิทยาอย่างกว้างขวางเพื่อหาคำตอบ เพราะอาชญากรรมเป็นเรื่องราวที่มีผลจากการกระทำทางสังคมและกระทบต่อสัมพันธภาพของผู้คน แนวทางการวิเคราะห์อาชญากรรมในมุมสังคมวิทยาจึงสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันทางสังคม (Social Institutions) เช่น สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา และสื่อสารมวลชน ปัจจัยทางสังคม (Social Factors) เช่น เพศสภาพ อายุ ชนชั้น อารมณ์ ตลอดจนกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) ที่บุคคลได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ส่งผลอย่างไรบ้างต่อการเกิดพฤติกรรมอาชญากรรม

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า อาชญากรรมสามารถถูกพิจารณาได้ทั้งในฐานะที่เป็นปัญหาสังคม นั่นคือ อาชญากรรมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาให้ปัญหา อีกทั้งการเป็นปัญหาในเชิงสังคมวิทยา หมายความว่า ปัญหาอาชญากรรมมิได้เป็นปัญหาเชิงเอกเทศของสังคมที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง แต่เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนทางสังคมเป็นองค์ประกอบจนไม่สามารถแยกการวิเคราะห์ออกจากบริบททางสังคมได้^๓

๓. มุมมองของการนิยามอาชญากรรม

โดยทั่วไปนิยามอาชญากรรมมักจะอิงกับกฎหมายของสังคม หมายถึง การให้ความหมายอาชญากรรมว่าเป็นการกระทำผิดกฎหมายหรือฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งเป็นความผิดต่อรัฐอันเป็นผลให้ผู้กระทำผิดหรือฝ่าฝืนได้รับโทษตามกฎหมาย ขณะเดียวกันการกระทำผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายมักจะเป็นการละเมิดสิทธิของผู้เสียหายซึ่งบุคคลนั้นอาจฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งได้ แต่เนื่องจากการกระทำ

^๒ ประธาน วัฒนวานิชย์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายพรึก, ๒๕๕๖) หน้า ๗๘

^๓ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, สังคมวิทยาอาชญากรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑) หน้า ๕-๗

ความผิดยังเป็นการละเมิดความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมผู้กระทำผิดจึงต้องรับโทษจากรัฐด้วย แต่ถ้ากฎหมายบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิด แต่ไม่ได้กำหนดโทษไว้ก็ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม ในบริบทสังคมไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ ประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงการกระทำหรืองดเว้นกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นความผิด และกำหนดโทษทางอาญาที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดซึ่งมี ๕ สถาน (จากโทษหนักที่สุดไปยังโทษที่เบาที่สุด) ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน^๔

อย่างไรก็ดี ในการพิจารณาความหมายของอาชญากรรม นักปราชญ์บางคนพยายามหลีกเลี่ยงการนิยามอาชญากรรมตามบรรทัดฐานของกฎหมาย โดยกล่าวว่าอาชญากรรมไม่เพียงแต่เป็นการกระทำที่มีอันตรายเท่านั้นแต่ยังเป็นการกระทำที่ชั่วร้ายอันเป็นการฝ่าฝืนความชอบธรรมทางสังคม และเป็นความผิดต่อเกียรติศักดิ์ของระบบที่สมาชิกในสังคมยึดถือร่วมกันด้วย รวมถึงให้ข้อสังเกตบางประการ เช่น การศึกษาอาชญากรรมไม่ควรมองจากมุมมองกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องศึกษาพฤติกรรมบุคคลนอกเหนือจากกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดโดยรวมถึง “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” อื่นๆที่กฎหมายมิได้ระบุด้วย เนื่องจากอาชญากรรมเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมเบี่ยงเบนซึ่งฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคม แต่ยังมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนอื่นที่ไม่ได้เป็นอาชญากรรมหากแต่ส่งผลกระทบต่อสังคมเช่นเดียวกัน ยิ่งกว่านั้น ยังมีผู้เสนอให้ความหมายกว้างขึ้นโดยรวมการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เช่น การรังแกเหยียดฉันท่างเพศ เผ่าพันธุ์ รวมถึง กรณี Crime Norms ซึ่งจะมาจากการปฏิบัติผิดศีลธรรมและจารีตซึ่งอาจจะละเมิดกฎหมายด้วยหรือไม่ก็ได้ เช่น การขอลูกสาวผู้อื่นแต่ไม่ไปสู่อตามประเพณีแต่ลักพาหนีผลที่ตามมาผู้นั้นจะถูกสังคมลงโทษ เช่น สังคมตำหนินินทา เมินเฉยไม่คบด้วย รวมถึงการกระทำผิดจารีตประเพณี เช่น การทำแท้ง การเป็นชู้กับภรรยาคนอื่น การที่พี่น้องแต่งงานกันเอง เป็นต้น^๕

๔. บริบทสังคมกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาชญากรรม

ความเบี่ยงเบน (Deviance) เป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาที่สำคัญในช่วงศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งถูกใช้เพื่อกำหนดถึงพฤติกรรมทางสังคม แนวปฏิบัติ การกระทำ ทักษะคติและความเชื่อที่ผิดแผกแตกต่างไปจากบรรทัดฐาน มาตรฐานและความคาดหวังของสังคม^๖

พฤติกรรมอาชญากรรม (Criminal Behavior) และพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior) ต่างมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันตรงที่เป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรมที่ผิดแผกจากกฎเกณฑ์หรือระเบียบสังคม โดยอาศัยมาตรการของการควบคุมทางสังคมเป็นกำหนด ได้แก่ การ

^๔ สำนักงานยุติธรรม, ประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร. : บริษัทไซโย เอเอ จำกัด, ๒๕๕๓) หน้า ๙

^๕ นवलจันทร์ ทักษะชัยกุล, อาชญากรรม: การป้องกันและการควบคุม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑) หน้า ๓๖

^๖ E.Mclaughlin and J.Muncie. *The Sage Dictionary of Criminology*. (London: Sage Publications Ltd.,2006) p.126.

ควบคุมอย่างเป็นทางการ (กฎหมาย) และไม่เป็นทางการ (วิถีประชาและจารีต) ทั้งนี้ พฤติกรรมเบี่ยงเบน คือ พฤติกรรมที่ช่วยให้มีการต่อต้านอย่างไม่เป็นแบบแผน (Informal) และไม่เป็นทางการ (Unofficial) ซึ่งการต่อต้านอยู่ในวงเขตการดำเนินคดี การประณาม หรือไม่ให้เข้าพวก ส่วนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้หรือต่อต้านอย่างเป็นทางการและมีแบบแผน เช่น การจับกุมฟ้องร้อง ดำเนินคดีและลงโทษเรียกว่า “อาชญากรรม” ซึ่งทำให้พฤติกรรมเบี่ยงเบนกลายเป็น “การกระทำผิด” ไป

ดังนั้น พฤติกรรมอาชญากรรมหรือการกระทำที่ฝ่าฝืน ละเมิด หรือดเว้นกฎหมายอาญาจึงถือเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนอย่างหนึ่งที่สามารถเห็นได้ชัดเจนที่สุดในสังคม เพราะมีอันตรายต่อสังคม เป็นภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินและเศรษฐกิจของคนทั่วไป อาชญากรรมทุกอย่างจึงถือเป็น “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” ในขณะที่พฤติกรรมเบี่ยงเบนทั้งหมดไม่ใช่อาชญากรรม” โดยอาชญากรรมมีส่วนสัมพันธ์กับพฤติกรรมเบี่ยงเบนในลักษณะ “แฝง” อยู่ในรูปแบบพฤติกรรมเบี่ยงเบน บางครั้งพฤติกรรมเบี่ยงเบนบางอย่างมีองค์ประกอบครบถ้วนทางกฎหมายของการเป็นอาชญากรรม แต่สังคมหลีกเลี่ยงที่จะเรียกว่าเป็นอาชญากรรมและเรียกผู้กระทำผิดว่าอาชญากร เช่น การกระทำ ความผิดของเด็กและเยาวชน หรือการกระทำผิดของผู้ป่วยโรคจิต ผู้ละเมิดกฎหมายเกี่ยวกับการค้าขาย การกักขังเงิน เป็นต้น

Clinard และ Meier^๔ อธิบายถึงบริบททางสังคม (Social Context) โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการกลายเป็นเมือง (The Process of Urbanization) และการปรับตัววิถีชีวิตคนเมือง (Urbanism) ที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาชญากรรม กล่าวคือ การกลายเป็นเมืองเป็นกระบวนการที่เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและกำลังกลายเป็นปัญหา โดยเฉพาะเมืองในประเทศกำลังพัฒนา ในแง่การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบพบว่า ชีวิตคนเมืองมีลักษณะความสัมพันธ์ไม่เป็นส่วนตัว มีลักษณะเป็นพวกวัตถุนิยม เฉยชาต่อสิ่งรอบตัว ผลกระทบต่อชนเมืองและชนบทจากการกลายเป็นเมือง ได้แก่ การล่มสลายของชนบท ปัญหาการจราจร ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม สุขภาพ อาชญากรรมและความเสื่อมของศีลธรรม อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้มิใช่สาเหตุการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน แต่สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์ทางสังคมที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยพฤติกรรมเบี่ยงเบนทั้งหมดเกิดขึ้นในบริบทของสังคมและนิยามขึ้นโดยสิ่งแวดล้อมต่างๆภายในเมือง นักสังคมวิทยาตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการกลายเป็นเมืองและพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่หลากหลาย เช่น อาชญากรรม การกระทำผิดของเยาวชน การติดสุรา การเสพยา จิตผิดปกติและการฆ่าตัวตาย เป็นต้น

^๓ ปกรณ์ มณีปกรณ์, *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวิลด์เทรดประเทศไทย, ๒๕๕๓) หน้า ๓๖-๔๐

^๔ Clinard and Meier, *Sociology of Deviant Behavior*, 11th eds (New York.: Harcourt College Publishers,2001) p.49-75

๕. แนวคิดทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับอาชญากรรม

การทำความเข้าใจปรากฏการณ์อาชญากรรมผ่านแนวคิดทางสังคมวิทยาเห็นได้นับตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นระหว่างศตวรรษที่ ๒๐ เรื่อยมาจนถึงช่วงทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นช่วงแห่งการวิพากษ์แนวคิดจนมาถึงยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ดังนี้

๕.๑ แนวคิดทางสังคมวิทยาในการศึกษาอาชญากรรมช่วงศตวรรษที่ ๒๐^๙

ในยุคนี้ นักสังคมวิทยาเริ่มศึกษาปัญหาสังคมเฉพาะเรื่อง เช่น ปัญหาอาชญากรรม การแบ่งแยกผิว ปัญหาการปรับตัวของผู้อพยพ กล่าวได้ว่า นักสังคมวิทยาสนใจศึกษาปัญหาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากกว่าเสนอทฤษฎีกว้างๆแบบนักทฤษฎียุคศตวรรษที่ 19 อย่างไรก็ดี แนวทางการศึกษาปัญหาอาชญากรรมในยุคต้นนี้ยังคงได้รับอิทธิพลจากความคิดในกลุ่มทฤษฎียุคคลาสสิก อาทิ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีความขัดแย้ง และทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ มาใช้อธิบายปรากฏการณ์อาชญากรรมอยู่ไม่น้อย ดังจะเห็นแนวทางการให้คำอธิบายสาเหตุการเกิดอาชญากรรม ดังนี้

๑) อาชญากรรมเป็นสิ่งที่ เป็นปกติของสังคม (The Normality of Crime)

Durkheim นักสังคมวิทยาผู้บุกเบิกเรื่องความต่างบรรทัดฐานกล่าวถึงหน้าที่ของความต่างบรรทัดฐานตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ โดยกล่าวถึงความต่างบรรทัดฐานเป็นสิ่งปกติพบได้ทุกภาคส่วนของสังคม และทำหน้าที่ ๔ ประการแก่สังคม ได้แก่ ความต่างบรรทัดฐานทำให้ค่านิยม วัฒนธรรม และบรรทัดฐานของสังคมเด่นชัดและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ความต่างบรรทัดฐานรับผิดชอบต่อการทำให้ขอบเขตของศีลธรรมจรรยาชัดเจนขึ้น ความต่างบรรทัดฐานรับผิดชอบต่อการสนับสนุนให้สังคมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว และความต่างบรรทัดฐานช่วยสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาชญากรรมถือเป็นเรื่องปกติของสังคมซึ่งเกิดเมื่อสังคมอยู่ภายใต้ภาวะความตึงเครียด การตอบสนองปัญหาอาชญากรรมของสังคม เช่น การนำเสนอของสื่อจะช่วยประสานระเบียบสังคมเข้าไว้ด้วยกันอีกครั้ง ดังนั้น อาชญากรรมจึงมีหน้าที่ต่อสังคม อย่างไรก็ดี มีข้อโต้แย้งบางอย่างที่ทฤษฎีนี้ไม่สามารถอธิบายได้ เป็นต้นว่า การอธิบายว่าอาชญากรรมเป็นเรื่องปกติของสังคมแต่ไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดอาชญากรรมที่เกิดในแต่ละสังคมจึงเกิดในอัตรา (crime rates) ไม่เท่ากัน เช่น อาชญากรรมในสังคมอเมริกันกับญี่ปุ่น อีกทั้งตามแนวคิดนี้ที่เน้นการบูรณาการของสังคมด้วยการมีค่านิยมและความเห็นพ้องร่วมกัน แต่อาจไม่สามารถปรับใช้ได้กับสังคมปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นสังคมอุตสาหกรรมและเข้าสู่ยุคหลังสมัยใหม่ได้ ทำให้ยากที่จะเห็นภาพการณ์เห็นพ้องร่วมกันในสังคม

๒) อาชญากรรมเกิดขึ้นจากความขัดแย้ง (Crime is Bound up with Conflict)

^๙ E. Carrabine et all, *Criminology: A Sociological Introduction*, (New York: Routledge, 2004) p.45-64

อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งภายในสังคม มีพื้นฐานมาจากปัจจัยด้านชนชั้น (Class-Based) และเป็นอาชญากรรมของชนชั้นล่างมากกว่าชนชั้นสูง แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลจาก Karl Marx และทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ที่อธิบายถึงการเติบโตของสังคมทุนนิยมมีส่วนสำคัญในการเพิ่มอัตราอาชญากรรมในสังคม ภายใต้สังคมทุนนิยม (Capitalism Society) ผู้ที่แข็งแรงที่สุดจะเป็นผู้อยู่รอด ทรัพย์สินจะผันไปอยู่ในมือของคนกลุ่มเล็กที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ คนส่วนใหญ่ในสังคมจะกลายเป็นลูกจ้างมากกว่ามีงานของตัวเอง คนจะถูกทดแทนด้วยเครื่องจักร จำนวนคนว่างงานจะมากขึ้น มีการกดขี่ค่าจ้างแรงงาน ในที่สุดสังคมทุนนิยมจะแบ่งคนออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑. เจ้าของเครื่องมือปัจจัยการผลิต (Bourgeoisie) ๒. กลุ่มกรรมกร (Proletariat) ลักษณะความสัมพันธ์ของทั้งสองกลุ่มขัดแย้งกันบนพื้นฐานผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม นำไปสู่การขัดแย้งของชนชั้น (Class Conflict) กลุ่มกรรมกรจะเกิดการรวมตัวและล้มล้างระบบทุนนิยมกลายเป็นสังคมนิยมในยุคต่อมา

Willem Bonger เป็นนักคิดกลุ่ม Marxist ที่เสนอว่าการเกิดทุนนิยมทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนอ่อนแอลง และทำให้ชีวิตทางสังคมของคนเห็นแก่ตัวมากขึ้น (Egoistic) ทั้งนายทุนที่แสวงหาแต่ผลประโยชน์และกรรมกรที่ศีลธรรมค่อยๆ ลดลง นอกจากนั้น Bonger เชื่อว่าอาชญากรรมเป็นเรื่องของสังคมและเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ โดยในสังคมถูกแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มมี (Have Group) และไม่มี (H-not Group) ภายใต้ระบบการผลิตของสังคมที่แบ่งคนออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ดังนั้น กลุ่มผู้ปกครองจึงมีอำนาจออกกฎหมาย และใช้กฎหมายนั้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง และโทษที่เกิดจากการละเมิดกฎหมาย จึงมักเกิดกับกลุ่มที่มีอำนาจน้อยกว่า เพราะไปทำให้กลุ่มผู้ปกครองเสียประโยชน์ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมจะต้องเปลี่ยนที่ระบบสังคม ให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ลดความเห็นแก่ตัว การแข่งขันจะหมดไป ผลประโยชน์ส่วนรวมมาก่อน อย่างไรก็ตามข้อโต้แย้งบางประการจากทฤษฎีนี้ คือ การกำหนดว่าคนจนและความยากจนจะเป็นสาเหตุหลักในการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอาชญากรรมซึ่งในความเป็นจริงอาจมีคนจนจำนวนมากที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอาชญากรรม

๓) อาชญากรรมเกี่ยวข้องกับการเสียระเบียบทางสังคม (Crime is Bound up with Tension Stress within Societies)

อาชญากรรมก่อตัวขึ้นภายใต้สภาวะสังคมที่ตึงเครียด บีบคั้นหรือเกิดการเสียระเบียบทางสังคม (Norm Lessness) นักคิดสำคัญของกลุ่มนี้คือ กลุ่มนักสังคมวิทยาสำนัก Chicago School ที่เริ่มศึกษาเมืองชิคาโกในช่วงปี 1920 ทั้งในแง่สังคมวิทยาและมิติด้านอาชญากรรมด้วย โดยมีข้อสรุปว่า อาชญากรรมเป็นผลโดยตรงจากการที่ชนชั้นต่ำรู้สึกผิดหวังและถูกสิทธิรอนสิทธิต่างๆจากระบบเศรษฐกิจ เกิดสภาวะ “Anomie” หรือสภาวะไร้กฎเกณฑ์ในกลุ่มชนชั้นต่ำ

Robert K. Merton ประยุกต์คำว่า Anomie กับแนวคิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยอธิบายว่าสังคมมีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ (Goals) แต่สังคมไม่มีวิถีทาง (Means) ที่จะไปสู่

เป้าหมายนั้น วิถีทางไปสู่เป้าหมายจึงถูกปิดกั้น (Goals-Means Dysjunction) นำไปสู่การปรับตัวที่ต่างกัน พฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาชญากรรมจึงเกิดจากระบบภายในสังคมสร้างค่านิยมทางวัฒนธรรม ซึ่งยากเกินกว่าความสามารถของสมาชิกจะบรรลุค่านิยมนั้นได้ ยิ่งสังคมสร้างค่านิยมสูงเท่าไร วิถีทางที่สมาชิกจะบรรลุเป้าหมายยิ่งยากเท่านั้น สมาชิกจึงแสดงพฤติกรรมที่ละเมิดบรรทัดฐาน เช่น การก่ออาชญากรรม ลักขโมย สภาวะอโนมีในความเห็นของ Merton จึงเกิดขึ้น เพราะระบบโครงสร้างจำกัดเป้าหมายและวิธีการบรรลุเป้าหมายแก่สมาชิกในสังคม ข้อโต้แย้งของแนวคิดกลุ่มนี้ คือ การตั้งสมมติฐานของ Merton เกี่ยวกับเป้าหมายและวิถีทางไม่สามารถปรับใช้กับสภาพสังคมยุคหลังสมัยใหม่ที่มีค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อนหลากหลายและแข่งขันกันมากขึ้น ส่วนการขัดเกลาทางสังคมที่จะบรรลุเป้าหมายเองก็แตกต่างกันตามกลุ่มต่างๆ เช่น บางคนมีเป้าหมายบรรลุความสำเร็จโดยไม่ต้องการเงินทองก็ได้ รวมถึงจากสมมติฐานว่าความกดดันและความเครียดเป็นสาเหตุให้บุคคลกระทำความผิด ในความเป็นจริงยังคงมีอีกหลายสาเหตุเช่น ความสนุก ความท้าทาย หรือแม้แต่ความพึงพอใจส่วนตัว และสภาพไร้กฎหมายไม่จำเป็นต้องเกิดในชนชั้นต่ำแต่สามารถสามารถเกิดได้ทุกระดับชนชั้น

๔) อาชญากรรมเกี่ยวข้องกับชีวิตคนเมือง (Crime is Linked to City Life)

การกลายมาเป็นเมืองและวิถีชีวิตแบบคนเมืองส่งผลต่อการเกิดอาชญากรรม ในแง่นี้วิธีการศึกษาอาชญากรรมที่เชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมของเมือง คือ การใช้แผนที่และสถิติตัวอย่างงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ ทฤษฎีจตุรวงกลมของวงกลม (The Concentric-Circle Theory) ของ Park และ Burgess ได้แบ่งเมืองชิคาโกออกเป็น ๕ เขต ได้แก่ ๑. The Central Business District ๒. The Zone in Transition ๓. The Zone of Workingmen's homes ๔. The Residential's Zone ๕. The Commuter's Zone ผลสรุปได้ว่า ๑. ใจกลางเมืองจะมีสภาพการควบคุมสังคมที่อ่อนแอ ๒. อัตราการเกิดอาชญากรรมสูงในเขตที่ ๑และ๒ ๓. เมื่อเมืองขยายตัว เขตที่ ๓ จะกลายเป็นเขตการเปลี่ยนแปลง คนในแต่ละเขตภายใต้สภาพแวดล้อมคล้ายกันก็จะคบค้าสมาคมกัน และเขตที่เป็นทางผ่านจะเป็นจุดที่มีอาชญากรรมเกิดขึ้นมากที่สุด อย่างไรก็ตาม อาชญากรรมมีได้จำกัดแค่ภายในเขตทางผ่านแต่ยังพบในเขตอื่นๆด้วย

นอกจากสิ่งแวดล้อมการจัดระเบียบของเมืองจะส่งผลต่อการเกิดอาชญากรรมแล้ว วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของคนเมืองโดยเฉพาะการเกิดวัฒนธรรมกลุ่มย่อย (Subculture) ที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมคนทั่วไป เช่น วัฒนธรรมกลุ่มแก๊งค์ (Gangs, Youth and Deviant Subcultures) ยังส่งผลต่อการเกิดสถิติอาชญากรรมได้เช่นกัน

๕) อาชญากรรมเรียนรู้ได้จากสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน (Crime is learned in ordinary everyday situations)

อาชญากรรมเป็นผลจากการเรียนรู้ผ่านการคบหาสมาคมที่แตกต่างกัน (Differential association Theory) ในหนังสือเรื่อง Principles of Criminology (1939) ของ Sutherland ได้อธิบายพฤติกรรมของกลุ่มอาชญากรอาชีพ (career criminal) เกิดจาก

กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โดยคนเรียนรู้ทัศนคติ เทคนิคและพฤติกรรมของอาชญากรจากคนใกล้ชิด เพื่อนสนิท ญาติพี่น้อง การเรียนรู้เหมือนการเรียนรู้ปกติทั่วไป ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับทัศนคติและความพึงพอใจของบุคคลนั้นๆตลอดจนระยะเวลาและความถี่ของการเรียนรู้

๖) อาชญากรรมเกิดจากการสูญเสียการผูกพันกับกลุ่ม (Crime comes about through a lack of attachment to groups)

แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมทางสังคมยุคแรกเป็นงานที่ศึกษาการกระทำผิดของเยาวชนว่าเกิดจากการผูกพันกับศีลธรรมของสังคมอ่อนแอ การกระทำผิดของเยาวชนเกิดจากวิธีการที่พวกเขาเรียนรู้เทคนิคของการแก้ตัว (techniques of neutralization) แทนที่จะเรียนรู้ค่านิยมทางศีลธรรมของคนส่วนใหญ่ในสังคมซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎีการแก้ตัว (Theory of Neutralization) โดย Sykes และ Matza เสนอเทคนิคการแก้ตัวไว้ เช่น ปฏิเสธความรับผิดชอบ ปฏิเสธการกระทำร้าย ปฏิเสธผู้เสียหาย ปรีกปรัผู้ปรีกปรัตน์ และอ้างความจงรักภักดีในระดับที่สูงขึ้นไป รวมถึงทฤษฎีกลไกแห่งการควบคุม (Containment Theory) ของ Reckless และทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social control Theory) ของ Travis Hirschi

๕.๒ แนวคิดสังคมวิทยาในการศึกษาอาชญากรรมช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ ๒๐ หรือช่วง Radicalising Traditions^{๑๐}

การศึกษาอาชญากรรมในช่วงแห่งการวิพากษ์เริ่มท้าทายสิ่งที่เคยศึกษาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งพยายามศึกษาว่าอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบนคืออะไร โดยในยุคนี้อภิปรายประเด็นขยายวงกว้างให้ครอบคลุมถึงสาเหตุและผลกระทบที่จะเกิดต่อบุคคล นำไปสู่การเกิดทฤษฎีการติดตรา (Labelling Theory) และกลายมาเป็นทฤษฎีสังคมวิทยาที่ศึกษาอาชญากรรมโดดเด่นอย่างมากในช่วงปี 1960-1970 ประเด็นที่เปลี่ยนแปลงในการศึกษาอาชญากรรมช่วงนี้ คือ การพิจารณาอาชญากรรมจากเดิมเป็นสิ่งที่เกิดจากความไร้ระเบียบ เป็นผลจากความกดดันและความล้มเหลวของการควบคุมทางสังคม เปลี่ยนมาเป็นอาชญากรรมคือผลของความขัดแย้งโดยเฉพาะเป็นรูปแบบหนึ่งของความขัดแย้ง (a form of conflict) ที่สร้างขึ้นโดยสังคม จุดมุ่งเน้น คือ การวิเคราะห์สาเหตุของอาชญากรรม (the causes of crime) และการพิจารณากลุ่มทฤษฎีวิวัฒนาการมัยย่อยในการกระทำผิดของเยาวชนโดยเน้นมิติวัฒนธรรม

ความน่าสนใจของช่วงนี้คือการนำประเด็นเรื่องเพศสภาพ (gender issues)^{๑๑} เข้ามาพิจารณาร่วมกับปรากฏการณ์อาชญากรรมในช่วงทศวรรษ 1970 โดยเริ่มจากตั้งข้อสังเกตเรื่องการทำผิดของผู้ชายเป็นใหญ่ในสังคมและเป็นเพศที่สามารถชี้แนะในเรื่องต่างๆ ทำให้กฎเกณฑ์ทั้งหมดที่กำหนดขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ของผู้ชาย เอื้อประโยชน์ต่อเพศชายมากกว่า และกลายเป็นสาเหตุการเกิด

^{๑๐} Ibid., p. 67-91

^{๑๑} White and Habibis, **Crime and Society**, (New York: Oxford university press, 2005) p.208-227

อาชญากรรม กลุ่มสตรีนิยมจึงเรียกร้องให้สังคมสนใจเรื่องผู้หญิงมากขึ้นโดยเฉพาะเรื่องเหยื่ออาชญากรรมที่เป็นหญิง และเรียกร้องระบบการปกป้องคุ้มครองเพศหญิงเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

นอกจากนั้น บทบาทของกลุ่มสตรีนิยมที่ศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงและอาชญากรรม ยังชี้ให้เห็นว่าจุดมุ่งหมายของกลุ่มสตรีนิยมกับอาชญากรรม คือ การพัฒนาเชิงทฤษฎีในการอธิบายอาชญากรรมโดยมีผู้หญิงเป็นศูนย์กลางเปิดเผยอาชญากรรมที่ผู้หญิงเกี่ยวข้อง เรียกร้องกฎหมายเพื่อปฏิรูป มีการวิเคราะห์เพศสภาพเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเกิดอาชญากรรมอย่างไร วิเคราะห์การแก้ไขเยียวยาผู้หญิงโดยกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของสตรี

กล่าวได้ว่า กลุ่มสตรีนิยมสะท้อนการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการกระทำผิดของผู้หญิงที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมและกระบวนการทางสังคมอย่างมาก โดยอธิบายว่าแรงจูงใจในการกระทำผิดของผู้หญิงต่างจากผู้ชายทั้งนี้เกิดจากบทบาททางเพศเป็นสำคัญ อีกทั้งพยายามอธิบายถึงการกระทำผิดของผู้หญิงว่ายังอยู่ภายใต้วาทกรรมสังคมชายเป็นใหญ่ คือ มักถูกสังคมให้ความหมายว่าเป็นเพศที่อ่อนแอและตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม เป็นการมองลักษณะของผู้ถูกกระทำมากกว่าตัวกระทำเอง อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการสายสตรีนิยมบางคน เช่น Alder (1997) เสนอว่าควรพิจารณาการกระทำผิดของผู้หญิงในฐานะเป็นความพยายามในการควบคุมวิถีชีวิต เป็นความสนุกหรือการกบฏต่อข้อบังคับของการเป็นผู้หญิงที่ดีที่สังคมกำหนดมากกว่า ผู้หญิงจึงควรถูกทำความเข้าใจในลักษณะเป็นผู้สร้างอัตลักษณ์ของตัวเอง ขณะที่ประเด็นเรื่องการกระทำผิดของผู้หญิงกับกระบวนการยุติธรรม พบว่า โดยปกติชายและหญิงมีสมมติฐานในการกระทำผิดที่ต่างกัน โดยธรรมชาติผู้ชายเป็นผู้กระทำ ก้าวร้าว ขณะที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้ถูกกระทำ สุภาพและซื่อสัตย์ กรณีฝ่ายชายไม่ซื่อสัตย์หรือเกิดการต่อสู้จะถือว่าเป็นการแสดงออกซึ่งธรรมชาติชายชาตรี ขณะที่หากกรณีเดียวกันเป็นผู้หญิงจะถือว่าเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนและสมควรได้รับการลงโทษ จากความเชื่อและวาทกรรมทำให้เกิดสองมาตรฐานในกระบวนการยุติธรรม ทำให้สตรีเสียเปรียบเพราะพฤติกรรมที่ยอมรับได้ในเพศหนึ่งกลับถูกปฏิเสธในอีกเพศหนึ่ง ปัจจุบันผู้หญิงติดคุกด้วยหลายปัจจัยและแตกต่างจากผู้ชายจึงต้องการมาตรการดูแลเป็นพิเศษ เช่น การติดคุกของมารดาพร้อมต้องการให้รัฐเข้ามาช่วยเหลือเรื่องบุตร การติดยาของผู้หญิง การทำร้ายตัวเอง และการพยายามฆ่าตัวตาย ผู้หญิงฆ่าสามีตายเนื่องจากถูกทรมานมาหลายปี ส่วนแนวโน้มในสตรีในคุกสูงขึ้นเนื่องจากผู้หญิงทำผิดเพิ่มขึ้นและมักเป็นคดีต้องขังและกระบวนการยุติธรรมเริ่มตัดสินผู้หญิงเข้มงวดดี

ปัจจุบันมีการต่อยอดประเด็นศึกษาอาชญากรรมกับผู้หญิงอย่างกว้างขวาง เป็นต้นว่า ความหวาดกลัวในผู้หญิงโดยเฉพาะผู้สูงอายุ ความรุนแรงทางเพศ โดยเฉพาะภายในครอบครัว การข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศ การควบคุมทางสังคมเกี่ยวกับเรื่องเพศ ผู้กระทำผิดที่เป็นหญิง เช่น ผู้หญิงในแก๊งค์ต่างๆ โสเภณี นักฉกสินค้าตามห้างสรรพสินค้า การดำเนินของกระบวนการยุติธรรมต่อผู้หญิง (การลงโทษในแง่บรรทัดฐานทางสังคมและการลงโทษจากการเป็นผู้หญิงที่ไม่ทำตามบรรทัดฐานของเพศสภาพ) เป็นต้น

๕.๓ แนวคิดสังคมวิทยาในการศึกษาอาชญากรรมในช่วงการเปลี่ยนแปลงสังคม^{๑๒}

การเข้าสู่ยุคปลายของสังคมทันสมัย (Late Modern Society) กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และการเกิดสังคมความเสี่ยง (Risk Society) ซึ่งสภาพบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้ผู้คนมีอิสรภาพและโอกาสในเลือกสิ่งต่างๆมากขึ้น เกิดรูปแบบการบริโภคแบบใหม่ และในขณะเดียวกันก็นำไปสู่ความไม่มั่นคงและอาชญากรรมรูปแบบใหม่ตามมา

Giddens นักสังคมวิทยา ได้อธิบายลักษณะการเข้าสู่ยุคปลายของสังคมทันสมัยโดยชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่รูปแบบการบริโภคมวลชน กระแสโลกาภิวัตน์ การปรับโครงสร้างตลาดแรงงานและรูปแบบการจ้างงานที่ไม่มีความมั่นคง ภายใต้บริบทบริโภคนิยมแบบมวลชน ความต้องการสินค้าต่างๆก็เพิ่มขึ้น การใช้เครดิตการ์ดอาจนำไปสู่การฉ้อโกงด้านเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆได้ หรือการจ้างงานนอกระบบซึ่งมีเพิ่มขึ้นอาจนำไปสู่อาชญากรรมต่างๆเพื่อความอยู่รอด

การเปลี่ยนแปลงในสถาบันครอบครัวทั้งด้านโครงสร้างขนาดและความสัมพันธ์ของครอบครัว เช่น การเข้าสู่ตลาดแรงงานของสตรี การเพิ่มอัตราการหย่าร้าง การลดขนาดครอบครัว แนวโน้มบุคคลอยู่เป็นโสด การเพิ่มขึ้นของคุณแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวเพศที่สาม มีผลต่อการควบคุมทางสังคมอ่อนแอลง ส่วนประชากรที่มีอายุสูงขึ้นก็เสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม เยาวชนกลายเป็นกลุ่มที่แยกตัวเองและไม่ได้อยู่ภายใต้การดูแลจากครอบครัว อาจมีพฤติกรรมมีสุ่มเสี่ยง พฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือการกระทำผิดได้ นอกจากนี้ความเท่าเทียมที่เพิ่มมากขึ้นในกลุ่มเด็กผู้หญิงอาจนำไปสู่พฤติกรรมอาชญากรรม และพฤติกรรมดังกล่าวมีแนวโน้มก้าวร้าวรุนแรงมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางสังคมและกายภาพอื่นๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านประชากรและวิถีชีวิตเมือง เช่น การเกิดธุรกิจกลางคืน อาจนำไปสู่อาชญากรรมได้มากขึ้น การกระชับพื้นที่และเวลาดำเนินเทคโนโลยีสารสนเทศอาจก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมของการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น การขยายตัวของรูปแบบข้อมูลสารสนเทศนำไปสู่อาชญากรรม เป็นต้นว่า อาชญากรรมบนโลกออนไลน์ (Cyber crime) ซึ่งมีลักษณะเป็นการกระทำผิดทางกฎหมายโดยใช้คอมพิวเตอร์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รวมไปถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICTs) อื่นๆ^{๑๓} การกระทำผิดสามารถปรากฏได้ทั้งรูปแบบที่ใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางกระทำผิด เช่น การแฮกค์ข้อมูล การทำลายระบบผ่านไวรัส หรือแม้แต่เป็นอาชญากรรมรูปแบบเดิมๆเพียงแต่ใช้ช่องทางสื่อสารเป็นเครื่องมือชนิดใหม่ เช่น สื่อบล็อกออนไลน์ จดหมายลูกโซ่ เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น จากการพัฒนาของสื่อมวลชนอื่นๆในปัจจุบัน เช่น ภาพยนตร์และโทรทัศน์ซึ่งนับว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคม ยังมีส่วนสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ของ

^{๑๒} E.Carrabine et all, *Criminology: A Sociological Introduction*, (New York: Routledge, 2004) p.93-108

^{๑๓} E.Mclaughlin and J. Muncie. *The Sage Dictionary of Criminology*. (London: Sage Publications Ltd.,2006) p106

อาชญากรรม (Crime Image) ให้ปรากฏสู่สายตาสังคมได้กว้างขวางและทั่วถึง ผ่านการถ่ายทอดอย่างซ้ำซากเกี่ยวกับพฤติกรรมของอาชญากร ซึ่งมีผลต่อการถ่ายทอดความคิดที่ผิดแก่ผู้รับสารอย่างมาก

การเปลี่ยนแปลงด้านนิเวศวิทยา (Ecological Change) สามารถนำไปสู่การเกิดอาชญากรรมแบบใหม่ที่เรียกว่า “Green Crime” อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม” (Environmental Crime) ซึ่งเป็นการกระทำที่อาจเป็นได้ทั้งถูกกฎหมายหรือมีความชอบธรรม (Legitimacy) หากแต่ผลการกระทำส่งผลกระทบต่อเชิงลบชีวิต สุขภาพและทรัพย์สินของมนุษย์ รวมถึงระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม^{๑๔} รวมทั้งเป็นความผิดที่เกิดขึ้นจากการให้สิ่งแวดล้อมได้รับความเสียหาย เช่น การก่อให้เกิดมลพิษในอากาศ น้ำ พื้นดิน การทำลายป่าไม้ การทำลายระบบนิเวศน์โดยการล่าสัตว์ หรือการตกปลา ทั้งนี้เป็นการกระทำที่ไม่รู้จักแยกแยะว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ^{๑๕} ลักษณะประการสำคัญของอาชญากรรมเช่นนี้คือมองเห็นผู้กระทำผิดยากซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นโรงงาน และลักษณะความผิดใช้เวลาานกว่าจะปรากฏผล การพิสูจน์ความผิดจำเลยมักยุ่งยากเพราะเป็นนิติบุคคล ส่วนผลกระทบเกิดเป็นวงกว้างทั้งสังคม ระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมและทางเศรษฐกิจ

ในขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งเชื่อมโยงโลกให้ใกล้ชิดในแง่มิติเวลาและสถานที่มากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและการกำหนดลักษณะของอาชญากรรมเช่นกัน โดยอาชญากรรมในยุคโลกาภิวัตน์ที่เพิ่มมากขึ้นจะมีลักษณะเร็วขึ้นและเกิดขึ้นข้ามพรมแดนระหว่างรัฐ มีการถ่ายโอนทั้งข้อมูล ตัววัตถุสิ่งของ เงินทอง แม้กระทั่งตัวมนุษย์ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ดังนั้น อาชญากรรมจึงไม่ใช่แค่เรื่องที่เกิดภายในสังคมแต่มีมิติที่เชื่อมโยงกันระหว่างสังคมและเป็นเรื่องระดับโลก (A World-Linked) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมอื่นด้วย โลกาภิวัตน์จึงเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมในลักษณะที่เป็นการเพิ่มขึ้นของปรากฏการณ์อาชญากรรมที่ข้ามพรมแดนสังคมต่างๆ โดยการพิจารณาใช้หลักการเดียวกับสินค้าวัฒนธรรมข้ามชาติ เช่น บริษัทข้ามชาติที่ผลิตสินค้าและส่งขายไปทั่วโลก ขณะเดียวกันก็เป็นการนำเสนอภาพลักษณ์และตราสินค้าไปพร้อมกัน มีผู้บริโภคสินค้าที่ชื่นชอบและไม่ชอบ เช่น McDonald Coca-cola ที่เป็นสัญลักษณ์ความสะดวกสบายทันสมัย การครอบงำของบริษัทและการสร้างวัฒนธรรมมวลชน เช่นเดียวกับอาชญากรรมที่ผลิตสินค้า หาดลาด และนำส่งขายแก่ลูกค้าไม่ว่าจะเป็นอาวุธ ยาเสพติด หรือแม้แต่มนุษย์ไปทั่วโลก และมีการปรับกระบวนการให้สอดคล้องกับสภาพแต่ละสังคมด้วย ยกตัวอย่างจากงานของ Manuel Castells (1998)^{๑๖} เรื่อง The Global

^{๑๔} White and Habibis, **Crime and Society**, (New York: Oxford university press, 2005) p.141

^{๑๕} อรรถพร ชูบำรุงและอุนิษา เลิศโตมรสกุล, **อาชญากรรมและอาชญาวิทยา**, (กทม.: โรงพิมพ์สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕) หน้า ๑๐๒

^{๑๖} E.Carrabine et all, **Criminology: A Sociological introduction**, (New York: Routledge, 2004), p.101

criminal economy ซึ่งกล่าวถึงลักษณะอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational crimes) ไว้ ๖ รูปแบบดังนี้ ๑) การค้าอาวุธ ๒) การค้าอุปกรณ์นิวเคลียร์ ๓) การลักลอบขนส่งแรงงานอพยพผิดกฎหมาย ๔) การค้าผู้หญิงและเด็ก ๕) การค้าชิ้นส่วนอวัยวะของมนุษย์ ๖) การฟอกเงิน

ยิ่งกว่านั้น ภายใต้บริบทยุคหลังสมัยเช่นนี้ ผู้คนดำเนินชีวิตภายใต้สภาวะการณ์ที่สุ่มเสี่ยงเพิ่มมากขึ้น โดยความเสี่ยงของคนในยุคร่วมสมัยมักเกิดจากการใช้เทคโนโลยีในการสร้างความเสี่ยงแก่โลกในรูปแบบใหม่ๆ เช่น นิวเคลียร์และมลพิษด้านสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานของ Ulrich Beck ที่เรียกว่า “สังคมเสี่ยงภัย” (Risk Society)^{๑๗} ซึ่งมองว่าเกิดจากการใช้เทคโนโลยีทันสมัย ต่างจากสังคมยุคก่อนที่ความเสี่ยงเกิดจากภัยธรรมชาติ (in nature) แต่ปัจจุบันความเสี่ยงเกิดจากฝีมือมนุษย์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ (Manufactured Risks) ตัวอย่างความเสี่ยง เช่น การแพร่เชื้อโรคเอดส์ ระเบิดปรมาณู การตัดต่อสายพันธุ์พืช การโคลนนิ่งสัตว์และมนุษย์ การทำลายป่าไม้ การเล่นเกมคอมพิวเตอร์และความสัมพันธ์แบบใหม่ เด็กหลุดแก้ว ภายใต้สังคมเสี่ยงภัย ย่อมนำมาซึ่งความเสี่ยงในระดับโลกเช่น สงครามปรมาณู อาชญากรรมและมลพิษทางสิ่งแวดล้อม ดังนั้น คนในสังคมจึงควรให้ความสนใจทั้งเรื่องความยุติธรรม ความเสมอภาค การสร้างความมั่นคงให้เกิดภายใต้สังคมความเสี่ยง

๖. บทสรุป

อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง การทำความเข้าใจอาชญากรรมและตัวผู้กระทำผิดจึงยากที่จะแยกออกจากบริบททางสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ คุณูปการของการใช้แนวคิดทางสังคมวิทยาในการศึกษาอาชญากรรม ทำให้ผู้ศึกษามองเห็นถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) และกระบวนการทางสังคม (Social Process) มีผลอย่างไรต่อพัฒนาการทั้งด้านสาเหตุและรูปแบบของอาชญากรรมในยุคสังคมร่วมสมัยนี้ การเข้าใจสภาพบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่ออาชญากรรมผ่านมุมมองทางสังคมวิทยา จึงทำให้การศึกษาเรื่องอาชญากรรมไม่คับแคบหรือจำกัดภายใต้ตัวของกรอบกฎหมายเท่านั้น หากแต่ทำให้ผู้ศึกษาเกิดการตระหนักว่าปรากฏการณ์อาชญากรรมทุกวันนี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมของผู้คนและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๗. ข้อเสนอแนะ

การนำเสนอบทความเรื่องแนวคิดทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับการศึกษาอาชญากรรมสะท้อนให้เห็นการพัฒนาองค์ความรู้เพื่ออธิบายถึงอิทธิพลบริบทในแต่ละช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมที่มีผลต่อการก่อตัวและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาชญากรรม อย่างไรก็ตาม การศึกษาอาชญากรรมด้วยแนวคิดทางสังคมวิทยายังสามารถนำเอาปัจจัยและประเด็นทางสังคมอื่นๆมาร่วมพิจารณาได้อีก

^{๑๗} Ibid., p. 104

มากมาย เป็นต้นว่า การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความแตกต่างทางสังคม (Social Devision) เช่น เรื่องเพศสภาพ อายุ ชั้นชน เชื้อชาติ กับความไม่เท่าเทียม (Inequality) ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Victimization) รวมถึงบทบาทสถาบันทางสังคม (Social Institution) กับอาชญากรรม เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. **สังคมวิทยาอาชญากรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- ปกรณ์ มณีปกรณ์. **อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวิลด์เทรด ประเทศไทย, ๒๕๕๓.
- ประธาน วัฒนาวณิชย์. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายพริก, ๒๕๔๖.
- นวลจันทร์ ทิศนชัยกุล. **อาชญากรรม: การป้องกันและการควบคุม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑
- สำนักงานยุติธรรม. **ประมวลกฎหมายอาญา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทไซโย เอเอ จำกัด, ๒๕๕๓
- อੰณพ ชูบำรุงและอุนิษา เลิศโตมรสกุล. **อาชญากรรมและอาชญาวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕)

(๒) ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

- Carrabine, E. et all. **Criminology: A Sociological introduction**. New York: Routledge, 2004
- Clinard and Meier. **Sociology of Deviant Behavior**. 11th eds New York.: Harcourt College Publishers, 2001.
- Coleman, J.W. et all. **Social problems**. New York: Longman, 2002.
- Mclaughlin, E. and Muncie, J. **The Sage Dictionary of Criminology**. London: Sage Publications Ltd., 2006.
- White and Habibis. **Crime and Society**. New York: Oxford university press, 2005

[บทวิจารณ์หนังสือ] : วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน
[Book Review] : The Last Subject [University Left Untaught]

กองบรรณาธิการ

ชื่อหนังสือ : วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน

ผู้เขียน/แปล : สฤณี อาชวานันทกุล

สำนักพิมพ์ : Openbooks

ปีที่พิมพ์ : กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ / จำนวน ๓๘๑ หน้า

๑. บทนำ

“ปริญญา” ที่แปลว่า “รู้รอบ” หรือ “รอบรู้” ควรเป็นแค่กระดาษที่ได้มาจากมหาวิทยาลัย และจัดพิธีมอบใหญ่โต หรือว่าเป็นการประกาศความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ผ่านการศึกษาที่ได้รับ? หรืออีกนัยหนึ่ง “ปริญญา” จะเป็นเพียงแค่เครื่องมือในการดำรงชีวิตอย่างมีเป้าหมายและเจตจำนงมากขึ้น รวมไปถึงอาจเป็นเพียง “เสี้ยว” ที่จะถูกนำไปใช้ในการดำเนินที่ต้องดำรงอยู่ในสังคม ซึ่งเรียกว่า “ชีวิตจริง” เท่านั้น

การศึกษาไม่ได้จบลงเมื่อ “เรา” เดินออกจากมหาวิทยาลัย หากดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนกว่าจะสิ้นอายุขัยแห่งความเป็นมนุษย์ และ “โรงเรียนชีวิต” ก็มักจะเริ่มอย่างแท้จริง เมื่อพ้นรั้วมหาวิทยาลัย หรือรับปริญญาแล้ว เหมือนมาร์ก ทเวน (Mark Twain/๑๘๓๕ -๑๙๑๐) เคยกล่าวไว้ว่า “ผมไม่เคยยอมให้การไปโรงเรียนมาแทรกแซงการศึกษาของผม” ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจ สร้างมุมมองใหม่ และปรับ “ท่าที” ต่อปริญญา อันเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา หนังสือเล่มนี้จะช่วยให้คำอธิบายว่า “พัฒนา” ที่ไม่ต้องผ่านระบบการศึกษา ที่ถือว่าเป็นกลไกหนึ่งของสังคม แต่สามารถที่จะเรียนรู้มีประสบการณ์ และสามารถสร้างสรรค์งานที่มีคุณค่าต่อสังคมและโลกได้ แม้ในคำนำ [ภิญโญ ไตรสุริยธรรม] ได้ “ยก” พุทธทาส พระหัวก้าวหน้าปฏิเสธรระบบการศึกษาไปสู่การศึกษาตามอัธยาศัยและกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติ จนเป็นที่มาของการรจนาผลงานชิ้นอมตะในชื่อ “พุทธโฆษณ์” (น.๑๐) อย่างที่ผู้เขียนนำมาเป็นกรอบในการสร้างคำอธิบายร่วมว่า มันคืออะไร?

หนังสือ “วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน” เป็นหนังสือที่รวบรวมบทแปลสุนทรพจน์ วันรับปริญญาของคนที่มีชื่อเสียงระดับโลกรวม ๒๐ คน อาทิ Steve Jobe Bill Gate Barack Obama Aleksandr Solzhenitsyn J.K. Rowling David Foster Wallace เป็นต้น ที่ถูกเชิญมากล่าวให้ผู้จบการศึกษาในมหาวิทยาลัยชั้นนำในอเมริกาได้ฟัง ซึ่งล้วนแล้วกลั่นจากประสบการณ์ของการใช้ชีวิต เหมือนเอาชีวิตของคนที่เคยยืนตรงที่บัณฑิตจบใหม่กำลังยืนอยู่และหาจุดเพื่อก้าวเดินต่อไป เขาผู้กล่าวสุนทรพจน์เหล่านี้ จึงเป็นเหมือนเข็มทิศให้กับชีวิตของบัณฑิต พร้อมประสบการณ์ของการใช้ชีวิตผ่านวิธีการเล่าเรื่องตามประสบการณ์ของแต่ละคน ซึ่ง “กินใจ-ประทับใจ” สร้างแรงบันดาลใจ และมี “ความเป็นสากล” เป็นประโยชน์ เพราะบุคคลเหล่านี้ ไม่ได้สอนสูตรสำเร็จให้นักศึกษา แต่หลายคนเลือกที่จะสะท้อนความล้มเหลวและมองมันอย่างสนุกสนาน เข้าใจ พร้อมปรับทำที่ต่อชีวิตใหม่ เป็นพลังแห่งความสร้างสรรค์ และพลังทางบวกเพื่อก้าวข้ามมันไป ในฐานะชีวิตหนึ่งที่จะต้องเดินและก้าวมันไปข้างหน้า เพราะในชีวิตจริง “กั๊ก” ของปริญญา ความรู้ และค่านิยมทางสังคม กลายเป็น “กรงขัง” ให้คนในสังคมไม่ได้พบกับความจริงแท้ และบทสรุปของการใช้ชีวิตในฐานะเป็นชีวิต การศึกษา มหาวิทยาลัย และปริญญา จึงเหมือนเป็น “ชุดความเชื่อ” ที่คนแล้วคนเล่าผ่านมาและหยิบไปใช้จนกลายเป็น “ส่วนหนึ่งของชีวิต” ที่เรียกว่าปริญญา มหาวิทยาลัย และกลายเป็น “แบบสากล” ดังที่ปรากฏในสังคมไทย เรียนสูง จะได้เป็นเจ้าของคนนายคน ค่าปริญญากลายเป็นค่าทางสังคม เป็นของประดับ แต่ไม่ใช่ “ประดิษฐ์กรรม” เพื่อการมีชีวิตที่คุ้มค่าหรือประโยชน์เยี่ยงมนุษย์ในสังคมแต่ประการใด แล้วความหมายของ “ชีวิต” และ “ปริญญา” ควรอยู่ที่ใด ? หนังสือนี้มีประสบการณ์ของคนเหล่านั้นซึ่งมันอาจคือคำตอบ ?

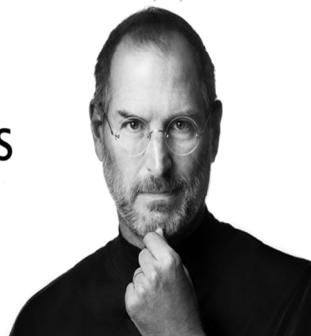
๒. วิชาชีวิต วิชาสุดท้าย ที่ไม่มีสอนในมหาวิทยาลัย

ในหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวม “สุนทรพจน์” ของผู้ประสบความสำเร็จจากสาขาวิชาอาชีพที่แตกต่างกัน แต่ทุกคนเป็นคนที่เคยเรียนมหาวิทยาลัย มีทั้งเรียนหนังสือจบและไม่จบ แต่ทุกคนมีเป้าหมายของชีวิตที่แตกต่างกัน การนำมาเล่าแบ่งปันในหน้านี้จึงเป็นการ “หยิบ” จับบางส่วนเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าจริง ๆ แล้วการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต แต่ในหลาย ๆ ครั้ง เราจะเห็นหลายคนใช้ชีวิตทั้งชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา มันจึงอยู่ที่มุมมองและความเข้าใจพร้อมการอธิบายและตีความต่อ “การศึกษา” มหาวิทยาลัย และปริญญา ในจำนวนผู้กล่าวสุนทรพจน์ ส่วนหนึ่งเรียนไม่จบมหาวิทยาลัย แต่เขาเหล่านั้นใช้การเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและนำวิชาที่เรียนไปเป็นส่วนหนึ่งในการใช้ชีวิต หลายคนเรียนจบและใช้ศาสตร์ของการศึกษานั้นไปยังชีพและดำเนินชีวิต และเรียนรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากวิชาที่เรียนในมหาวิทยาลัยมาแต่ต้น จนเป็นคนต้นคนพร้อมมาแบ่งปันปรากฏดังในหนังสือสุนทรพจน์นี้ โดยเขาเหล่านั้นมีเหมือนกันคือ ไม่มีสูตรสำเร็จของการใช้ชีวิต เพราะมันคือชีวิต ในฐานะที่ชีวิตต้องก้าวเดิน ขับเคลื่อน ก้าวไปอย่างเหมาะสม เพราะมันคือสูตรสำเร็จของทุกคนที่จะได้ยกมากล่าวไว้เป็นกรณีศึกษา

“ If today were the last day of your life, would you want to do what you are about to do today? ”

Steve Jobs

1955 - 2011

Steve Jobs เจ้าของวาทะในสุนทรพจน์ที่ว่า "อย่าทิ้งความกระหาย อย่าคลายความเชื่อ" ทำไมเขากล่าวอย่างนั้น หรือคิดอย่างนั้น ?

สตีฟ จ๊อบส์ ผู้ก่อตั้ง ประธานกรรมการ และซีอีโอของบริษัทแอปเปิล อดีตเคยเป็นซีอีโอของบริษัทพิกซาร์ แอนิเมชัน จนกระทั่งถูกซื้อกิจการโดยบริษัทวอลท์ ดิสนีย์ ในปี ๒๐๐๖ จ๊อบส์มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายด้วยคอมพิวเตอร์ยี่ห้อ "แมคอินทอช" หลังจากที่มีความขัดแย้งกับคณะกรรมการบริษัทนำไปสู่การถูกขับให้ออกจากแอปเปิลในปี ๑๙๘๕ ต่อมาจ๊อบส์ได้ก่อตั้งบริษัท NeXT ซึ่งเน้นการพัฒนาาระบบประมวลผลสำหรับการศึกษาและภาคธุรกิจ การเข้าซื้อกิจการ NeXT ของแอปเปิลในปี ๑๙๙๗ นำจ๊อบส์กลับมาสู่บริษัทที่เขาช่วยก่อตั้ง และได้ดำรงตำแหน่งซีอีโอของแอปเปิลนับจากนั้นเป็นต้นมา...

ประโยคเริ่มของสุนทรพจน์ของเขาเมื่อ ๑๒ มิถุนายน ๒๐๐๕/๒๕๔๘ ที่ Stanford University

“...ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มาคุยกับน้องๆ ทั้งหลายในวันจบการศึกษาจากหนึ่งในมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในโลก ผมเองไม่เคยเรียนจบปริญญา ตรงนี้เป็นก้าวที่ไกลที่สุดแล้วของผม วันนี้ผมอยากเล่าเรื่องจากชีวิตจริงของผมให้น้องๆ ฟังสามเรื่อง ไม่มีอะไรมากมายครับ แต่สามเรื่องเท่านั้น....(๑) เรื่องแรกเป็นเรื่องของการเชื่อมจุด (๒) เรื่องที่สองของผมเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรักและการสูญเสีย (๓) เรื่องที่สามของผมเกี่ยวกับความตาย...” (น.๑๖)

สิ่งที่จ๊อบส์ พูดในที่ประชุมนั้นได้สะท้อนออกมาเป็นแนวคิดในการใช้ชีวิตหลังจากเขาออกจากมหาวิทยาลัยไป ในฐานะที่เขาเองเป็นผู้ใช้ชีวิต เขาเล่าถึงประสบการณ์ชีวิตของความไม่ลงตัวเกี่ยวกับพ่อแม่บุญธรรม และความจริงที่อาจไม่ใช่ความจริงที่จะต้องยอมรับ “พ่อแม่บุญธรรม” เรียนไม่จบปริญญา ทั้งที่แม่ที่แท้จริงพยายามสืบหาคนที่ต้องจบปริญญา “...แม่อยากให้ผมเป็นลูกบุญธรรมของคนที่ยังจบปริญญา...” (น.๑๗) เพื่อรับอุปการะ “จ๊อบส์” ในวัยเยาว์ แต่ความจริงเหล่านั้นกลายเป็นจุดเชื่อมทำให้ชีวิตที่เหมือนจะสมบูรณ์ แต่กลายเป็นความไม่สมบูรณ์ แต่มันก็คือความลงตัวและเป็นบทสรุปที่มีคำอธิบายต่อการใช้ชีวิตอีกจำนวนมาก ในวัย ๑๗ ปีเขาได้ไปเรียนหนังสือ แต่การเรียนหนังสือในมหาวิทยาลัยไม่ได้เป็นคำตอบสุดท้ายสำหรับชีวิตเขา เมื่อเขาพบความจริงว่า “...พ่อแม่ผู้ให้แรงงานของผมต้องใช้เงินเก็บเกือบทั้งหมด เพื่อส่งผมเรียน หลังจาก

เรียนได้ ๖ เดือน ผมก็มองไม่เห็นประโยชน์ของมันอีก ผมไม่รู้ว่าผมต้องการอะไรจากชีวิตและผมก็รู้ว่าปัญญาจะช่วยหาคำตอบให้ผมได้ยังไง..." (น.๑๗) ความจริงของการศึกษาที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยและปัญญาอาจไม่ใช่คำตอบของการเรียน "จ๊อบส์" ตัดสินใจลาออกเพื่อลดภาระทางบ้านและเป้าหมายที่เขาเองก็ยังไม่ชัดเจนกับการเรียนนั้น เขาบรรยายความรู้สึกตอนนั้นไว้ว่า "...นาที่ที่ผมลาออก แปลว่าผมไม่ต้องไปเรียนวิชาที่ผมไม่สนใจอีกต่อไป และไปนั่งเรียนแบบไม่เอาคะแนนในวิชาที่น่าสนใจแทน..." (น.๑๘) การศึกษาตามอริยาธัยกลายเป็นการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการและความพอใจ "จ๊อบส์" ได้ใช้ความรู้เหล่านั้นทำในสิ่งที่รัก ดังที่เขากล่าวไว้ว่า "...ผมโชคดีที่ค้นพบงานที่ผมรักตั้งแต่อายุยังน้อย ผมกับวอช ก่อตั้งแอปเปิลในโรงรถของพ่อแม่ผม ตอนผมอายุยี่สิบ เราทำงานกันหนักมาก ภายใน ๑๐ ปี แอปเปิลขยายจากแค่เราสองคนในโรงรถ เป็นบริษัทมูลค่ากว่าสองพันล้านเหรียญที่มีพนักงานกว่าสี่พันคน..." (น.๒๐) แต่สถานการณ์แห่งความสำเร็จก็พลิกผันเมื่อ "...หนึ่งปีก่อนหน้าที่ผมจะอายุเต็มสามสิบ แล้วผมก็ถูกล่าออก...จากบริษัทที่เราก่อตั้งมาเองกับมือ..." (น.๒๐)

เชื่อมไปจุดที่ ๒ ได้เรียนรู้ประสบการณ์ชีวิต ลองผิดถูกมาด้วยตัวเองจนกระทั่งมันไปถึงจุดสูงสุด เขากลับกลายเป็นผู้ล้มเหลวในอาณาจักรที่เขาสร้างขึ้น เขาเล่าถึงตรงนี้ว่า "มันหดหู่" เศร้า ผิดหวัง เขาใช้คำอธิบายนี้ว่า "...ผมเป็นตัวอย่างของความล้มเหลวที่โด่งดัง..." (น.๒๑) ความรู้สึกเหล่านี้ก็กลายเป็นความท้อ "...ช่วงหนึ่งผมคิดขนาดหนีไปจากวงการ..." แต่ความ "กระหาย" และ "ความเชื่อ" ได้กลายเป็นพลังให้เขากลับมายืนในจุดที่เขาเคยพลาดและพัฒนา มันต่อไปได้ "...แต่เมื่อเวลาผ่านไป ผมก็เริ่มคิดใหม่ได้อย่างช้า ๆ ว่าผมยังรักในสิ่งที่ผมทำอยู่ สิ่งที่เกิดขึ้นที่แอปเปิลไม่ได้เปลี่ยนแปลงความรู้สึกนี้เลย ผมถูกล่าออก แต่ผมยังมีความรักอยู่ นั่นมันทำให้ผมตัดสินใจเริ่มต้นใหม่..." (น.๒๑) พร้อมกับความสำเร็จที่กลับคืนสู่แอปเปิลที่เขาเคยสร้างไว้ และเรื่องสุดท้าย "ที่สุดของชีวิต" เขาเล่าถึงความตายที่มาเยือน เมื่อหมอตตรวจพบว่าเขาเป็น "มะเร็ง" การเป็นมะเร็งคงไม่ใช่สาระเสียทีเดียวแต่ทำที่ต่อชีวิตและความตายของ "จ๊อบส์" น่าจะเป็นเกณฑ์ในการอธิบายได้ว่า "...ความสำนึกว่าผมจะต้องตายในไม่ใช่เป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดที่ผมรู้จัก ที่ผมใช้ในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของชีวิต เพราะเกือบทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็ความคาดหวัง ความภูมิใจ ความกลัวการหน้าแตกและความผิดพลาดทั้งหลาย ล้วนไม่มีความหมายอะไรเลย เมื่อเทียบกับความตาย เหลือเพียงสิ่งที่สำคัญจริง ๆ เท่านั้น มรณานุสติเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่ผมรู้ ที่จะหลุดพ้นจากบางความคิดที่ว่า เรามีอะไรต้องเสีย เราทุกคนเปล่าเปลือยอยู่แล้วครับ ไม่มีเหตุผลอะไรที่เราจะไม่ทำตามสิ่งที่ใจเราต้องการ..." (น.๒๓) แยกที่ไม่ได้รับเชิญในชื่อ "มะเร็ง" เป็นแยกที่ไม่ได้รับเชิญ แต่เขามองมันเป็นเพียงปรากฏการณ์และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ที่จะต้องก้าวผ่านและอยู่กับมันอย่างมีความสุข เขานิยามเหตุการณ์นั้นไว้ว่า "...ความตายเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตที่ธรรมชาติให้เรามา เป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลงกำจัดของเก่าเพื่อสละพื้นที่ให้กับของใหม่..." (น.๒๕)

เมื่อเขามีนิยามของชีวิตและประสบการณ์ชีวิตเช่นนั้น ในท้ายของสุนทรพจน์ เขาให้คำนิยามของชีวิตในมุมที่ว่า "...เวลามีจำกัด..." ดังนั้น "...อย่าทำให้เปล่าประโยชน์ด้วยการใช้ชีวิต

ของคนอื่น อย่าตกเป็นทาสของกฎเกณฑ์ นั่นคือการใช้ชีวิตตามความคิดเห็นของคนอื่น...จึงมีความกล้าที่จะเดินตามสิ่งที่หัวใจและสัญชาตญาณเรียกร้อง...” (น.๒๕) แล้วเขาก็เล่าต่อไปอีกว่า “...กลางทศวรรษ ๑๙๗๐ ตอนนั้นผมมีอายุเท่านั้นเอง ๆ ตอนนี่ ปกหลัง (แคตตาล็อก) ของเล่มนี้เป็นรูปถนนแถวชนบทยามเช้า...ได้รูปเขียนไว้ว่า “อย่าทิ้งความกระหาย อย่าคลายความเชื่อ” แล้วผมก็ใช้ประโยคนี้เป็นคติประจำใจมาตลอด...” (น.๒๖) เขาเล่ามันเป็นชีวิตและการเรียนรู้ชีวิต ความพร่างพรายของเงาตา ความปรารถนาที่ไม่มีกำหนดและสิ้นสุด ได้กลายเป็นพลังส่งต่อและถูกเล่าอยู่ในหนังสือนี้ พร้อมกับบทสรุปของนิยามวาทะของเขาว่า “Stay Hungry, Stay Foolish”

Bill Gates เจ้าของวาทะที่ว่า "จงต่อกรกับความไม่เท่าเทียมอันร้ายกาจ" ที่กล่าวไว้เมื่อ ๗ มิถุนายน ๒๐๐๗/๒๕๕๐ ที่ Harvard University กับมุมมองชีวิตที่ก้าวผ่านและกลายเป็นแนวคิดที่สำคัญหลังจากที่เขาก้าวมาสู่ความสำเร็จพร้อมตั้งมูลนิธิ Bill & Melinda Gates Foundation พร้อมมอบสินทรัพย์กับการเริ่มต้นของมูลนิธิ กว่า ๒๘๐๐ ล้านบาท ที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือสังคมบนฐานความเชื่อที่ว่า “ความเท่าเทียมกันของมนุษย์” คือเป้าหมายและหัวใจสำคัญ เขาคิดอย่างไรในสุนทรพจน์ที่เขากล่าว ?

บิล เกตส์ (ค.ศ. ๑๙๕๕-) ผู้ก่อตั้งบริษัทไมโครซอฟท์ บริษัทซอฟต์แวร์ยักษ์ใหญ่ที่มีคนใช้ผลิตภัณฑ์มากที่สุดในโลก แม้ว่าจะเห็นนักพัฒนาซอฟต์แวร์ผู้มีความนิยมยกย่องจำนวนมาก แต่เกตส์ก็ถูกคนในวงการจำนวนมากกล่าวหาว่าใช้อำนาจผูกขาดโดยไม่เป็นธรรมเพื่อกีดกันคู่แข่ง ในเดือนมิถุนายน ๒๐๐๖ เกตส์ประกาศลาออกจากงานประจำในไมโครซอฟท์ แต่ยังคงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริษัท เพื่ออุทิศเวลาให้กับการทำงานการกุศล ผ่านมูลนิธิที่เขาก่อตั้งร่วมกับภรรยาในปี ๒๐๐๐ หลังจากที่เขาลาออกจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดกลางคันในปี ๑๙๗๕ เกตส์ก็ได้รับปริญญาเอกกิตติมศักดิ์ฮาร์วาร์ดในปี ๒๐๐๗ ปีที่เขารับคำเชิญมากล่าวสุนทรพจน์วันรับปริญญา

“...ผมรอนานกว่าสามสิบปีเพื่อจะพูดว่า พ่อครับผมบอกพ่อเสมอว่าผมจะกลับมาเรียนให้จบ...”

ประโยคเริ่มของการแสดงสุนทรพจน์ในการรับปริญญาดุซกิตติมศักดิ์ของเขาในครั้งนี้นัยหนึ่งอาจเป็นการยืนยันว่า “ชีวิต” ต้องก้าวเดินแม้ไม่จบการศึกษา การผ่านเวลากว่า ๓๐ ปี เป็นการสะท้อนมุมมองประสบการณ์และการเดินทางอย่างเหมาะสม เขาเองในฐานะที่เดินทางมาอย่าง

ยาวนานได้สะท้อนมุมมองและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หลังจากที่เขาหันมาดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมผ่านมูลนิธิที่ Bill Gates และภรรยาจัดตั้งขึ้น ทำให้เกิดแนวคิดและประโยคที่เขาอมรับเองว่า ไม่เคยคิดและเคยมีสอนในมหาวิทยาลัย “...ผมออกจากมหาวิทยาลัยโดยแทบไม่รู้เลยว่าเยาวชนหลายล้านคนถูกโกงโอกาสด้านการศึกษาในประเทศเราเอง..และผมก็ไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับคนหลายล้านคนที่อยู่กับความแร้นแค้นเหนือคำบรรยายและโรคร้ายต่าง ๆ ในประเทศกำลังพัฒนา...เวลาผ่านไปหลายสิบปีกว่าผมจะรู้เรื่องนี้...” (น.๓๖) พร้อมประโยคเสริมความว่า “...ผมออกจากฮาร์วาร์ดโดยไม่เคยตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมกันอันร้ายแรงในโลกใบนี้ ความเหลื่อมล้ำอันน่าตระหนกของสุขภาพ ความร่ำรวย และโอกาสที่กดทับให้คนหลายล้านคนต้องใช้ชีวิตอย่างสิ้นหวัง...” (น.๓๕)

ดังนั้นหลังจากที่เขาออกจากมหาวิทยาลัย และใช้ชีวิตในแบบคนทำงาน มุมมองต่อความรู้ มุมมองต่อปริญญาของเขาเปลี่ยนไป เป็นมุมมองที่อาจไม่เคยมีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ดังที่เขาเองกล่าวถึงที่ว่า “...ฮาร์วาร์ดควรสนับสนุนให้คณาจารย์พุ่งเป้าไปที่ความไม่เท่าเทียมกันที่ร้ายแรงที่สุดในโลกหรือไม่ ? ควรหรือไม่ที่นักเรียนฮาร์วาร์ดจะได้เรียนเกี่ยวกับความเข้มข้นของความยากจนในโลก...ความอดอยากอันแพร่หลาย ปัญหาขาดแคลนน้ำดื่มที่สะอาด เด็กผู้หญิงที่ไม่ได้ไปโรงเรียน...เด็ก ๆ ที่ตายด้วยโรคร้ายที่เรารักษาได้...”

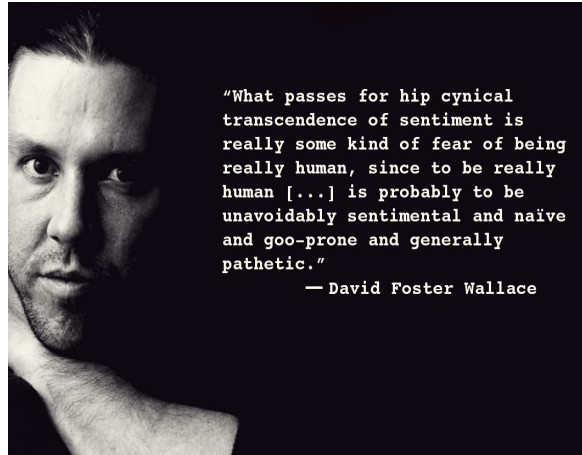
ควรหรือไม่ที่กลุ่มคนที่มีอิทธิพลที่สุดในโลกจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตของกลุ่มคนที่ไร้สิทธิ์ที่สุด ? ...” เป็นประโยคที่เขากล่าวไว้ด้วยความรู้สึกคาดหวังต่ออนาคตโดยมีจุดหมายเป็นชีวิตอื่นที่ดีขึ้น ผ่านการมองอดีตที่ผ่านมากับเวลาที่ล่วงเลยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ทั้งเขาเองก็คาดหวังว่าการออกจากมหาวิทยาลัยในฐานะผู้จบการศึกษาจะกลายเป็นประสบการณ์การเรียนรู้และปริญญาของการดำเนินชีวิตและกลับมายืนตรงจุดนี้ในอีกสามสิบปีข้างหน้าเพื่อมาบอกเล่าประสบการณ์นอกห้องเรียนอย่างที่เขา กำลังทำอยู่ “...อย่าปล่อยให้ความซับซ้อนหยุดคุณไว้กับที่ จงทำตัวเป็นนักเคลื่อนไหว จงต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมอันร้ายกาจ การทำแบบนี้จะกลายเป็นประสบการณ์อันยิ่งใหญ่เรื่องหนึ่งในชีวิตคุณ...” (น.๔๘)

“...ผมหวังว่าพวกคุณจะกลับมาที่ฮาร์วาร์ดในอีกสามสิบปีข้างหน้า และครุ่นคิดถึงสิ่งที่พวกคุณทำด้วยพรสวรรค์และพลังงานที่มี ผมหวังว่าคุณจะวัดตัวเองไม่ใช่ด้วยความสำเร็จในอาชีพการงานเพียงอย่างเดียว แต่วัดด้วยระดับผลสำเร็จของความพยายามที่จะลดทอนความไม่เท่าเทียมกันที่ฝังรากลึกที่สุดในโลก และวัดด้วยระดับความดีที่คุณทำต่อเพื่อนมนุษย์ในอีกซีกโลกหนึ่งผู้ไม่มีอะไรเหมือนคุณเลยยกเว้นความเป็นมนุษย์...” (น.๔๙)

เป็นประโยคทิ้งท้ายของ Bill Gate ในการกล่าวสุนทรพจน์ครั้งนั้น อันมีที่มาจากประสบการณ์ตรงพร้อมความคาดหวังต่อการจัดการศึกษา คนจัดการศึกษา และผู้ที่ได้รับการศึกษา (บัณฑิตใหม่) ผ่านมุมมองและประสบการณ์ที่เขามี ทั้งคาดหวังว่าจะมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลง เป็นความเสมอภาค เท่าเทียมของมนุษย์ในสังคมโลกนี้

David Foster Wallace กับวลีที่ว่า "คุณค่าที่แท้จริงของการศึกษา" เป็นประโยคสุนทรพจน์ที่เขากล่าวในวันรับปริญญา Kenyon University เมื่อ ๒๑ พฤษภาคม ๒๐๐๕/๒๕๔๘

เดวิด ฟอสเตอร์ วอลเลซ (เกิดปี ๑๙๖๒/๒๕๐๕) นักเขียนนวนิยายเรื่องสั้น และบทความชาวอเมริกัน โด่งดังจากนวนิยายขนาดยาวเรื่อง Infinite Jest (การล้อเลียนไม่สิ้นสุด) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ๑๙๙๖ ขณะที่เขามีอายุเพียง ๓๓ ปีเท่านั้น ปัจจุบันวอลเลซ เป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษประจำวิทยาลัยเยล และผลิตงานเขียนออกสู่สายตาสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง

ในหนังสือให้ข้อมูลเขาเริ่มประโยคสุนทรพจน์ด้วยนิทานที่ว่า

/...ลูกปลาสองตัวกำลังว่ายน้ำอยู่ เจอปลาอาวุโสกว่าตัวหนึ่งว่ายสวนกัน ปลาอาวุโสผงกหัวให้พวกมันนิดหนึ่งแล้วถามว่า "อรุณสวัสดิ์ไอ้หนู น้ำเป็นไงบ้าง?" ลูกปลาไม่ตอบแต่ว่ายต่อไป ชักพักตัวหนึ่งหันมามองหน้าเพื่อนแล้วถาม "เฮ้ย ไอ้ "น้ำ" นี่มันคืออะไรวะ?!".../ (น.๕๖)

โดยนิยามของประโยคนี้เขาต้องการสื่อถึง "วิธีคิด" หรือ "การสอนวิธีคิด" ที่มหาวิทยาลัยอาจสอน แต่ไม่ได้สอนมากเท่ากับความรู้ในศาสตร์หรือวิชานั้น ๆ เพราะเขาเชื่อว่าสถาบันการศึกษาอันมีชื่อเสียง หลักสูตรที่มีความพร้อม อาจสอนอยู่แล้วแต่เขาก็มองต่อไปว่า "...ความรู้เรื่องการใช้ความคิดที่เราได้รับในโรงเรียนแบบนี้มันไม่ค่อยเกี่ยวกับสมรรถภาพในการใช้ความคิด เท่าไหร่ แต่เกี่ยวกับ ความรู้ว่าจะเลือกคิดเรื่องอะไร มากกว่า..." (น.๕๘) ซึ่งความหมายนี้เชื่อมโยงไปถึงว่า "...การเรียนรู้วิธีควบคุมตัวเรา ว่าให้คิดอะไร และคิดอย่างไร มันหมายถึงการให้เรามีจิตสำนึก และมีสติพอที่จะเลือกว่าเราจะให้ความสนใจกับอะไร และจะสร้างความหมายจากประสบการณ์ต่างๆ ได้อย่างไร..." (น.๖๒) ดังนั้นประโยคหักทลายของเขาจึงมุ่งเสมอวิธีคิดที่ว่าเมื่อผู้ที่จะออกจากรั้วมหาวิทยาลัยสาระสำคัญอยู่ที่การคิดและวิธีคิดไม่ใช่ปริญญาและความรู้ทั้งหมดที่ได้รับจากการศึกษา

นิทานเรื่องที่ ๒ ของ เดวิด ฟอสเตอร์ วอลเลซ ในสุนทรพจน์ครั้งนั้นเขาเล่าว่า

"... มีชายสองคนนั่งกินเหล้ากันอยู่ในบาร์ที่อยู่ไกลกลางป่าในอลาสก้า คนหนึ่งเป็นคนคริสต์ที่เคร่งศาสนา อีกคนไม่เชื่อว่าพระเจ้ามีจริง สองคนนี้กำลังเถียงกันว่า พระเจ้ามีจริงหรือเปล่า แบบเอาเป็นเอาตายชนิดที่ปกติเบียร์ต้องล่องคอไปแล้วซัก ๔ เหยือก คนที่ไม่เชื่อในพระเจ้าก็พูด

ขึ้นมาว่า “นี่คุณ ไม่ใช่ว่าผมไม่มีเหตุผลอะไรเลยนะที่จะเชื่อว่าพระเจ้าไม่มีจริง ไม่ใช่ผมไม่เคยลอง สวดภาวนาอะไร เดือนที่แล้วนี่เองผมตกอยู่ท่ามกลางพายุหิมะหนัก พัดจากแคมป์ หลงทาง มองอะไรไม่เห็น แล้วตอนนั้นอุณภูมิประมาณติดลบห้าสิบได้ ผมก็เลยลองคุกเข่าลงแล้วก็ตะโกนว่า “ข้า แต่พระเจ้า ถ้าพระเจ้ามีจริง ตอนนี้อยู่ท่ามกลางพายุหิมะ ข้าต้องตายแน่ๆ ถ้าท่านไม่ช่วย”

เล่าถึงตอนนี้ชายผู้เคร่งศาสนาที่จ้องอีกคนด้วยความฉงน “อ้าว งั้นคุณก็ต้องเชื่อในพระเจ้าแล้วสิ เพราะคุณรอดชีวิตมานั่งอยู่ที่นี่” ชายอีกคนกลอกต้ายักไหล่ “เปล่าเลย แค่มิเอสกีโมสองคนบังเอิญเดินผ่านมา ชี้ทางไปแคมป์ให้ผมก็แค่นั้น”

ประสบการณ์ และมุมมองเฉพาะ เป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้และหยิบจับมาใช้ประโยชน์ ความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา เขาใช้คำว่า “วิธีมองโลก” ของชายทั้ง ๒ คน และไม่ควรใช้คำว่า “ถูก-ผิด” หรือ “ดี-ไม่ดี” เพราะเมื่อถึงที่สุดชีวิตต้องก้าวเดินทางไปข้างหน้า เพราะมีฉะนั้นจะกลายเป็น “...ความมั่นใจที่ไร้เหตุผล ความคับแค้นทางความคิดที่แน่นอนหาเสียจนนักโทษไม่รู้ว่าจะตัวเองถูกจองจำ...” (น.๖๐)

นอกจากนี้เขายังมองถึงเสรีภาพ แต่เป็นเสรีภาพที่จะทำให้มนุษย์ผู้ได้รับการศึกษาพัฒนาตนเองไปสู่ความอิสระ ซึ่งไม่ใช่ “...เสรีภาพที่ทำให้มนุษย์เป็นนายแห่งอาณาจักรขนาดเท่าหัวกะโหลกตน...เดี๋ยวตายในศูนย์กลางแห่งจักรวาล...”(น.๗๑) เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นมันคงคับแคบ และตื่นเงินเกินไปในทัศนะของเขา โดยเขาให้ความสำคัญกับเสรีภาพที่ว่า “...เสรีภาพที่สำคัญจริงๆ นั้นต้องใช้สติ ความสนใจ วินัย และความสามารถที่จะเอาใจใส่ต่อผู้อื่น และเสียสละเพื่อคนอื่นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ด้วยการทำสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่น่าตื่นเต้น ไม่เว้นวันของชีวิต นี่คือนิยามเสรีภาพที่แท้จริง นี่คือนิยามของ “ผู้มีการศึกษา” (น.๗๒) ดังนั้นบทเริ่มของหนังสือนี้ไปรอยประโยคของเขาที่ว่า “คุณค่าที่แท้จริงของการศึกษา” เท่ากับเป็นการยืนยันว่าการศึกษานำมาซึ่งอิสรภาพ และอิสรภาพนั้นต้องเป็นเป้าหมายของการศึกษาที่แท้จริง...พร้อมประโยคทิ้งท้ายในการกล่าวสุนทรพจน์ที่ว่า “...การศึกษาเป็นสิ่งที่ใช้เวลาชั่วชีวิต และมันเริ่มขึ้นแล้ว ณ บัดนี้...” (น.๗๓)

Barack Obama เจ้าของประโยคสุนทรพจน์ที่ว่า “...จงทำให้เรา กลับมาเชื่อมั่น อีกครั้งหนึ่ง...” เมื่อ ๒๕ พฤษภาคม ๒๐๐๘/๒๕๕๑ ที่ Wesleyan University

Barack Obama (ค.ศ.๑๙๖๕-ปัจจุบัน) ประธานาธิบดีคนที่ ๔๔ ของสหรัฐอเมริกา และประธานาธิบดีผิวสีคนแรกของประเทศมีพ่อเป็นชาวเคนยาผิวสี แม่เป็นชาวอเมริกันผิวขาว หลังจบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย โอบามาไปทำงานเป็น NGO ในย่านชุมชนคนยากจนของกรุงชิคาโกเป็นเวลา ๓ ปี ก่อนจะเข้าเรียนปริญญาโทด้านกฎหมายที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด

หลังจากที่เขาเรียนจบด้วยดีก็รับบรรณาธิการผิวสีคนแรกของวารสาร Harvard Law Review ว่าความให้กับเหยื่อของการลำเอียงในที่ทำงานและย่านชุมชน และสอนกฎหมายที่มหาวิทยาลัยชิคาโก เส้นทางการเมืองของเขาเริ่มต้นจากการชนะการเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิกในสภามลรัฐอิลลินอยส์ต่อมาก็ชนะการเลือกตั้งสู่วุฒิสภาระดับชาติ ฉายแววนักการเมืองดาวรุ่งจากการกล่าวสุนทรพจน์ในที่ประชุมใหญ่พรรคเดโมแครตปี ๒๐๐๔

โอบามามากล่าวสุนทรพจน์ขึ้นนี้ในวันรับปริญญาของมหาวิทยาลัยเวสเลียน ราวห้าเดือนก่อนถึงวันเลือกตั้งประธานาธิบดี

โอบามา เล่าเรื่องชีวิตของตนเองในวัยเยาว์ การไปใช้ชีวิตในอินโดนีเซียและความรับผิดชอบของ “แม่” กับการเลี้ยงดูเขาในวัยเยาว์ จนกระทั่งโอบามาเรียนจบและใช้ชีวิตในฐานะคนทำงาน พร้อมประโยคบอกเล่าของคนทำงานที่ว่า “...การรับใช้สังคมนั้นทำได้หลายวิธีและเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งยวด...” (น.๒๔๘) พร้อมชี้ต่อไปอีกว่า “...ผมขอให้พวกคุณเสาะหาโอกาสเหล่านี้เมื่อพวกคุณไปจากที่นี่ อนาคตของพวกคุณขึ้นอยู่กับมัน...” (น.๒๔๙) การปลุกเร้าให้บัณฑิตเป็น “ผู้รับใช้” ด้วยความเสียสละในงาน ในประเทศชาติ และเจตนารมณ์ของส่วนรวมเป็นหัวใจของสุนทรพจน์ ซึ่งในตอนท้ายเขาได้สรุปต่อความมุ่งมั่นที่เขามี เพื่อส่งต่อไปยังบัณฑิตเหล่านั้นว่า “...ถ้าคนคนหนึ่งสามารถทำอะไรได้มากมายและนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชีวิตของคนจำนวนมากเราแต่ละคนก็สามารถทำในสิ่งที่เราทำได้ด้วยเช่นกัน แน่แน่นอนว่าถ้าประวัติการรับใช้ชาติของท่านและเรื่องราวของท่านสามารถปรับเปลี่ยนเรื่องราวของอเมริกาไปชั่ววันจันทร์ การรับใช้ชาติของพวกเราทุกคนรวมกันก็สามารถปรับเปลี่ยนชะตากรรมของคนรุ่นนี้ได้ อย่างน้อยที่สุดตัวอย่างที่ยังหายใจของท่าน เรียกร้องให้เราแต่ละคนพยายาม...นั่นคือหนทางที่เราจะเดินหน้างานที่เราจำเป็นต้องทำ และทำให้พันธกิจของความยุติธรรมดำรงอยู่ชั่วกาลนาน...” (น.๒๕๔-๒๕๕)

บารัก โอบามา เขากล่าวก่อนการเลือกตั้งในการเป็นประธานาธิบดีในครั้งแรก และผลเขาชนะการเลือกตั้งและเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ค.ศ. ๒๐๐๙ พร้อมกับพันธกิจแห่งรัฐภายใต้ความเชื่อที่ว่า “จงทำให้เรากลับมาเชื่อมั่นอีกครั้ง”

J.K. Rowling กับประโยคสุนทรพจน์ที่น่าจดจำว่า “...ประโยชน์ทางอ้อมของความล้มเหลวและความสำคัญของจินตนาการ...” เมื่อ ๕ มิถุนายน ๒๐๐๘/๒๕๕๑ ที่ Harvard University

โจแอนน์ แคเธอรีน โรวลิง (เกิดปี ๑๙๖๕/๒๕๐๘) นักเขียนชาวอังกฤษผู้ประพันธ์ Harry Potter ซีรีส์หนังสือเยาวชนที่มียอดจำหน่ายกว่า ๔๐๐ ล้านเล่ม กลายเป็นชุดหนังสือที่ขายดีเป็นอันดับสามในประวัติศาสตร์ รองจากคัมภีร์ไบเบิล (๒.๕ พันล้านเล่ม) และ สรรนิพนธ์เหมาเจ็ดตุ้ง (๘๐๐ ล้านเล่ม) และได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือที่ทำให้เด็กๆ หันมาสนใจการอ่านมากที่สุดในประวัติศาสตร์การพิมพ์

เจ.เค. เขียน Harry Potter เล่มแรกจนจบขณะว่างงานเธอเลี้ยงลูกสาวตัวคนเดียว และยังชีพด้วยเช็คสังคมสงเคราะห์ห่มูลค่า ๗๐ ปอนด์ต่อสัปดาห์ อาศัยอยู่ในแฟลตที่สกปรก มีหนูชุกชุม จนต้องนำลูกไปเลี้ยงที่ร้านกาแฟของน้องเขยทุกวันหลังจากที่ถูกปฏิเสธจากหลายสำนักพิมพ์ ในที่สุด Harry Potter เล่มแรกก็ได้รับการตีพิมพ์ในปี ๑๙๙๗ ด้วยยอดพิมพ์ไม่ถึง ๑,๐๐๐ เล่ม ก่อนจะสร้างปรากฏการณ์ในอเมริกาในปีต่อมา และแพร่สะพัดไปทั่วโลก จนปัจจุบันได้รับการแปลแล้ว ๖๕ ภาษา

ในหนังสือ เจ.เค. โรลลิง ให้น้ำหนักและความสำคัญกับจินตนาการ ประสบการณ์และความล้มเหลว เธอเล่าเรื่องของเธอดังความล้มเหลวทั้งชีวิตการแต่งงาน “...ชีวิตคู่ที่แสนสั้น...ฉันไม่มีงานทำ ต้องเลี้ยงลูกคนเดียว และจนเท่าที่จะจนได้ในประเทศอังกฤษสมัยใหม่โดยที่ยังไม่กลายเป็นคนจรจัด...” (น.๒๑๖)

ความล้มเหลว ไม่ประสบผลสำเร็จจึงเป็นบทพิสูจน์การใช้ชีวิตของเธอ “...ฉันได้เรียนรู้เรื่องสำคัญอะไรบ้างในช่วงเวลา ๒๑ ปี...” (น.๒๑๓) พร้อมเล่าเป็นประสบการณ์เพื่อเปรียบเทียบกับมุมมองเป็นความสำเร็จ ล้มเหลว และการก้าวต่อความล้มเหลวของคนที่ประสบความสำเร็จทางการศึกษา และในแรงผลักดันนั้นผ่านประสบการณ์ของคนที่เคยล้มเหลว จึงเป็นความล้มเหลวที่

สร้างแรงกระตุ้นเร้า ที่มันมาพร้อมประสบการณ์ การก้าวผ่านและการกลืนกลายต่ออดีตอันเจ็บปวดเหล่านั้น จนได้บทสรุปออกมาจากประสบการณ์ในสุนทรพจน์อันน่าฟังนั้นว่า

“...พวกคุณอาจจะไม่ล้มเหลวเท่าฉัน แต่การล้มเหลวบ้างเป็นบางครั้งเป็นสิ่งที่ไม่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของชีวิต ไม่มีทางที่ใครจะใช้ชีวิตโดยที่ไม่เคยล้มเหลวกับอะไรเลย ยกเว้นในกรณีที่คุณใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังเสียจนคุณไม่เกิดมาเลยจะดีกว่า ซึ่งในกรณีนั้นก็เท่ากับคุณล้มเหลวโดยอัตโนมัติ...”

เธอพยายามให้คำอธิบายว่า “ความกลัว” เป็นมายาภาพหนึ่งที่ทำให้ความสำเร็จและความล้มเหลวต่างกันเพียงแค่เส้นที่พาดผ่านเท่านั้นเอง

“...มนุษย์ส่วนใหญ่มีความกลัว เป็นฐานภายใต้จิตและในความกลัวเหล่านั้นได้ก่อให้เกิดความกล้าที่จะต่อสู้กับความกลัวนั้น แต่มีไม่น้อยได้ใช้ความกลัวเป็นกรอบที่ไม่อาจก้าวข้ามหรือข้ามพ้นไปได้...” (น.๒๑๗)

เธอพยายามใช้คำอธิบายผ่านคำว่า “ชีวิตจริง” และ “จินตนาการ” รวมไปถึง “การก้าวผ่าน” เพื่อไปให้ถึงกับความจริงเหล่านั้น เช่น การลงเรียนในวิชาที่พ่อแม่ชอบ แต่ไปเรียนจริงในวิชาที่ตัวเองชอบ เธอสร้างจินตนาการและความมุ่งหวังด้วยตัวเอง “...จินตนาการ...สร้างชีวิตฉันขึ้นมาใหม่...” และเธอเห็นว่าจินตนาการกลายเป็น “...เป็นเป็นต้นธารของสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมทุกอย่าง...” โดยในหนังสือเธอได้ยกแนวคิดของ “...นักประพันธ์กรีกเคยกล่าวไว้: สิ่งที่เราทำได้ภายในตัวเอง จะเปลี่ยนแปลงความจริงในโลกภายนอก/What we achieve inwardly will change outer reality/ นั่นเป็นคำกล่าวที่เหลือเชื่อ แต่มันก็ได้รับการพิสูจน์ทุกวันในชีวิตของเรา วันละเป็นพันครั้ง ว่าเป็นเรื่องจริง...”

ผลจากสิ่งที่คุณประสบด้วยตัวเอง มันเป็นประสบการณ์ตรงของเธอและเธอก็ทำมันจนสำเร็จ ผ่านจินตนาการ ความพยายาม ความแข็งแรง ด้วยหัวใจไม่ยอมแพ้ และผลที่เกิดขึ้นคือหนังสือที่เธอเขียนถูกแปลไปเป็นภาษาต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า ๖๕ ภาษา และขายดีไม่น้อยกว่า ๔๐๐ ล้านเล่ม คงเป็นรองก็แต่คัมภีร์ไบเบิลเท่านั้น

สุนทรพจน์อันน่าประทับใจจากเรื่องเล่าของเธอ ผ่านประสบการณ์จริงที่ใช้ชีวิตทดลองมาด้วยตัวเอง พร้อมบทสรุปที่เธอทิ้งท้ายเพื่อยืนยันความเป็นเธอไว้ว่า

“...ชีวิตก็เหมือนกับนิทาน: ไม่สำคัญว่ามันยาวแค่ไหน หากสำคัญว่ามันดีเพียงใด : As is a tale, so is life: not how long it is, but how good it is, is what matters...” (น. ๒๒๕)

๓. สรุป

ทั้งหมดที่ยกมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของบุคคลที่ให้ทัศนะต่อคำว่า “ปริญญา” จากคนที่ใช้ปริญญาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต รวมไปถึงการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยที่อาจเป็นความสุขที่สอดคล้องกับวัย และ/หรือไม่ได้หอมหวานหรือสนุกเหมือนกับที่คนอื่น ๆ เป็น มันอาจเป็นความทรงจำ ที่เหมือนปมในใจว่าการเรียนปริญญาไม่จบ เป็นส่วนหนึ่งในความล้มเหลวของชีวิต หรือการเรียน

ไม่จบ เป็น “ความผิดพลาด” ในการใช้ชีวิต แม้แต่บิล เกต หรือ สตีฟ จ๊อบ ก็เป็นคนที่ต้องการกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของปริญญาแม้จะไม่ได้เรียน

การที่พวกเขาเหล่านี้มาเล่าประสบการณ์ของมหาวิทยาลัย การกล่าวสุนทรพจน์ในฐานะผู้ประสบความสำเร็จในการทำงาน การใช้ชีวิตแล้ว ทุกคนให้ความสำคัญกับปริญญาชีวิต ที่นอกเหนือจากห้องเรียนไม่ได้สอนแล้ว ยังทำให้เขาเหล่านั้นใช้ห้องเรียนห้องใหญ่ในการศึกษาและผลก็อย่างที่เห็น บาร์บารา คิงโซเวอร์ นักเขียนชื่อดังชาวสหรัฐอเมริกา [Barbara Kingsolver, Duke University, May ๑๑, ๒๐๐๘] กับบทนิยามชีวิตที่ว่า “วิธีอยู่อย่างมีความหวัง...” จากประสบการณ์ชีวิตที่บันทึกเป็นตัวหนังสือเล่าผ่านนวนิยายที่เธอเขียน สะท้อนให้เห็นมุมมองสรุปออกมาว่ามนุษย์ต้องอยู่ด้วยความหวัง หรือการดิ้นรนเพื่อจะก้าวไปข้างหน้าด้วยท่าทีและมุมชีวิตใหม่ พร้อมบทสรุปของความหมายนี้ว่า “...ถ้าคุณสูญเสียความหวังในตอนของแต่ละวัน ก็จงตื่นขึ้นในวันใหม่แล้วสวมใส่ความหวังอีกครั้งพร้อมกับรองเท้า ความหวังคือเหตุผลเพียงหนึ่งเดียวที่คุณจะไม่ยอมแพ้...” (น.๓๗๖)

John Walsh Wheaton College, May ๒๐, ๒๐๐๐ เขานิยามว่า “แปดเรื่องที่ผมเสียดายว่าไม่มีใครได้บอก” (น.๓๔๖) โดยเขาเป็นเงื่อนไขเชิงสรุปว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้มากกว่า ๑ อย่างและชี้ให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดเวลาที่นอกเหนือจากชั้นเรียน พร้อมสรุปออกมาสุนทรพจน์ของเขาในวันนั้นว่า “...โลกนี้ต้องการมันสมองและพลังงานของพวกคุณอย่างยิ่งยวด จงมอบมันอย่างไร้เงื่อนไข แต่พยายามสำนึกอยู่เสมอว่าคุณกำลังทำอะไรในตัวคุณ และทำแบบนั้นไปเพื่ออะไร...” (น.๓๕๘-๓๕๙)

Bradley Whitford [University of Worshington-Midison, May ๑๕, ๒๐๑๔] ผู้ที่เชื่อว่าการเรียนรู้มีทุกที่ในทุกสถานการณ์และตลอดเวลา อาจนิยามรวมกับชื่อหนังสือว่า การเรียนรู้มีอยู่ในทุกที่ที่นอกเหนือจากชั้นเรียนในคำกล่าวของเขาที่ว่า “...ผมเรียนรู้ทุกอย่างในชีวิตจากงานคิดตัวนักแสดง...” (น.๒๘๖) พร้อมประโยคทิ้งท้ายในสุนทรพจน์ของเขาในวันนั้นว่า “...ทำชีวิตให้เต็มไปด้วยการลงมือทำ อ่ยารอให้ชีวิตเป็นไปเอง ทำให้มันเกิดขึ้น สร้างอนาคตของคุณเอง วาดความหวังของคุณเอง ก่อร่างความรักของคุณเอง และไม่ว่าคุณจะเชื่ออะไรแบบไหนจงเคารพในพระเจ้าผู้สร้าง ไม่ใช่ด้วยการนั่งรอให้พรไพร่ปรายลงมาจากเบื้องบน แต่ด้วยการทำในสิ่งที่คุณทำได้เพื่อให้พรนั้นเป็นจริง ตัวคุณเองนี่แหละ เดียวนี้ ที่นี่ บนโลกใบนี้...” (น.๒๙๖)

ในหนังสือเล่มนี้มีบุคคลที่มีชื่อเสียงอีกหลายท่าน เช่น Russell Baker "ลิขิตที่จะช่วยคุณหลีกเลี่ยงการทำให้โลกแย่ลงกว่าเดิม" Bono นักร้องดังชาวไอริชผู้มุ่งมั่นต่อการช่วยเหลือผู้อื่น จนเคยได้รับการเสนอชื่อรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ ในประโยคสุนทรพจน์ที่ถูกจดจำพร้อมวลีว่า "นั่นไม่ใช่อุดมการณ์ นั่นคือภาวะฉุกเฉิน" รวมไปถึง Jerry Zucker "จงวัดความสำเร็จด้วยความสุขของผู้คนรอบตัวคุณ" หรือแม้กระทั่ง Marc Lewis "กลืนความกลัวเข้าไป แล้วเข้าไปนั่งในรถเข็น" Michael Bloomberg "ทุกอย่างที่จำเป็นต้องรู้ภายในวันรับปริญญา" Martha Nussbaum "สำนึกของพลเมืองที่เปี่ยมความเอื้ออาทร" ปรัชญาแนวคิดของบุคคลเหล่านี้อาจไม่

สามารถยกมาได้ทั้งหมด แต่สิ่งที่ปรากฏในหนังสือนี้คือความรู้ ความเข้าใจ และมุมมองชีวิตจากประสบการณ์ตรงของเขาเหล่านั้น พร้อมคำนิยามว่า “**ปริญญาชีวิต**” ที่ไม่มีสอนในมหาวิทยาลัย

Russell Baker	“สืบข้อที่จะช่วยให้คุณหลีกเลี่ยงการทำให้โลกแย่ลงกว่าเดิม”
Bono	“นั่นไม่ใช่อุดมการณ์ นั่นคือภาวะฉุกเฉิน”
Jerry Zucker	“จงวัดความสำเร็จด้วยความสุขของผู้คนรอบตัวคุณ”
Marc Lewis	“กลืนความกลัวเข้าไป แล้วเข้าไปนั่งในรถเข็น”
Michael Bloomberg	“ทุกอย่างที่จำเป็นต้องรู้ภายในวันรับปริญญา”
Martha Nussbaum	“สำนึกพลเมืองที่เปี่ยมด้วยความเอื้ออาทร”
Robert B.Reich	“ความรู้ในตัวคน”
Anna Quindlen	“จงเสาะหาชีวิตที่แท้จริง”
Bill Watterson	“ไอเดียบางอย่างเกี่ยวกับโลกภายนอก จากคนที่ชำเลื่องมองมันแล้วผ่านหนี”
Bradley Whitford	“ผมเรียนรู้ทุกอย่างในชีวิตจากงานคัดตัวนักแสดง”
Suzan-Lori Parks	“ชีวิตแบบที่คุณรักจะขยับเข้าใกล้คุณ”
Aleksandr Solzhenitsyn	“โลกที่แตกแยก”
John Walsh	“แปดเรื่องที่ผมเสียดายว่าไม่มีใครบอก”
Barbara Kingsolver	“วิธีอยู่อย่างมีความหวัง”

ทั้งหมดพูดในวันรับปริญญา แต่ทั้งหมดพูดถึง “**ชีวิต**” ในฐานะเป็นที่ภาคต่อจาก “**ปริญญา**” ที่อาจเรียกว่า “**ปริญญาชีวิต**” ผ่านการถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรง ที่อาจไม่ได้สอดคล้องกับการเรียนจบหรือไม่ แต่ได้สะท้อนให้เห็นว่า ธรรมชาติแห่งความรู้ ในการที่จะเรียนรู้ มีอยู่ในทุกสถานที่และทุกเวลา ส่วนพุทธศาสนามีแนวคิดในเรื่อง “**ปริญญา**” ที่แปลว่าการรู้รอบกว้าง โดยใช้คำว่า “**วิชา**” ที่หมายถึงความรู้อันจะเป็นปัจจัยหลัก เพื่อนำไปสู่การเข้าถึงเจตนารมณ์ทางการศึกษาได้อย่างสูงสุด จึงเป็นที่มาของคำว่า “**จรณสมปนโน**” วิชาที่ดีต้องเป็น “**วิชาจรณสมปนโน**” คือวิชาของการใช้ความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและเป็นผู้ปฏิบัติได้ด้วย คือพูดได้ ทำได้ ปฏิบัติได้ นั่นคือเจตนารมณ์ของการศึกษา “**ยถา วาที ตถา การี**” (ที. มหา. ๑๐/๒๕๕ พุ. ส. ๒๕/๓๙๔) พระพุทธเจ้าใช้คำว่า การจะเป็นผู้เรียนรู้ สอนจะต้องเป็นผู้รู้และปฏิบัติได้ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ไปถึงเจตนารมณ์และเป้าหมายสูงสุดได้ และที่สำคัญต้องเป็นความรู้ที่นำไปสู่การสร้างประโยชน์เพื่อคนอย่างไม่มีเงื่อนไข ดังพุทธพจน์ที่ว่า “..ภิกษุทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนหมู่...” (วิ.มหา.(ไทย) ๔/๓๒/๔๐) จึงจะได้ชื่อว่าการศึกษาที่แท้จริง

ดังนั้น การที่เขาจะเป็นอะไรอย่างไร คงเป็นเพียงกลไกหรือเรื่องหนึ่ง ๆ เท่านั้นไม่ได้มีความหมายเป็นอย่างอื่นหรือควรเป็นอย่างอื่น แต่ที่ชัดเจนและส่งผลต่อสังคมโดยรวมคือความจริงแท้ที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลง หนังสือเรื่อง “วิชาสุดท้าย ที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน” สะท้อนความจริงของที่ว่า “การเรียนรู้ตลอดเวลา หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานะ ไม่จำกัดด้วยเงื่อนไขหรือความจำเป็นใด ๆ

ขอเพียงรักที่จะเริ่มและเรียนรู้พัฒนาอย่างต่อเนื่องเสมอ นอกเหนือจากตำรา และห้องเรียนที่พวกเขาสัมผัสในมหาวิทยาลัย

นี่คือสิ่งที่ วิชาสุดท้ายที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน บันทึกเอาไว้....

หนังสืออ้างอิง

สฤณี อาชวานันทกุล [ผู้เขียน/แปล]. วิชาสุดท้าย[ที่มหาวิทยาลัยไม่ได้สอน]. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ : Openbooks , ๒๕๕๘.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิอ่านบทความวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม) พ.ศ. ๒๕๕๘

พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.

พระมหาดร.ธรรมา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.

พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ, รศ.

พระครูสังฆกิจรัตติกัด กิตติปัญญา, ดร.

ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์

ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง

รศ.ดร.สมาน งามสนิท

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู

รศ.ดร.อภิวัฒน์ จันตะนี

รศ.ดร.วราคม ที่สุก

ผศ.ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิ์สูงเนิน

ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

ผศ.ดร.พลับพลึง คงชนะ

ผศ.ดร.ไพศาล สรรสรวิสุทธิ

ผศ.ดร.มนตรี เพชรนาจักร

ผศ.ดร.ทัศน์ย์ เจนวนิสิษฐ

ผศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์

ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

ผศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช่าง

ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

อ.ดร.ณัฐนันท์ สุดประเสริฐ

อ.ดร.อุทัย สติมัน

อ.ดร.ธิดาวุฒิ หมั่นมี

อ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยพะเยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

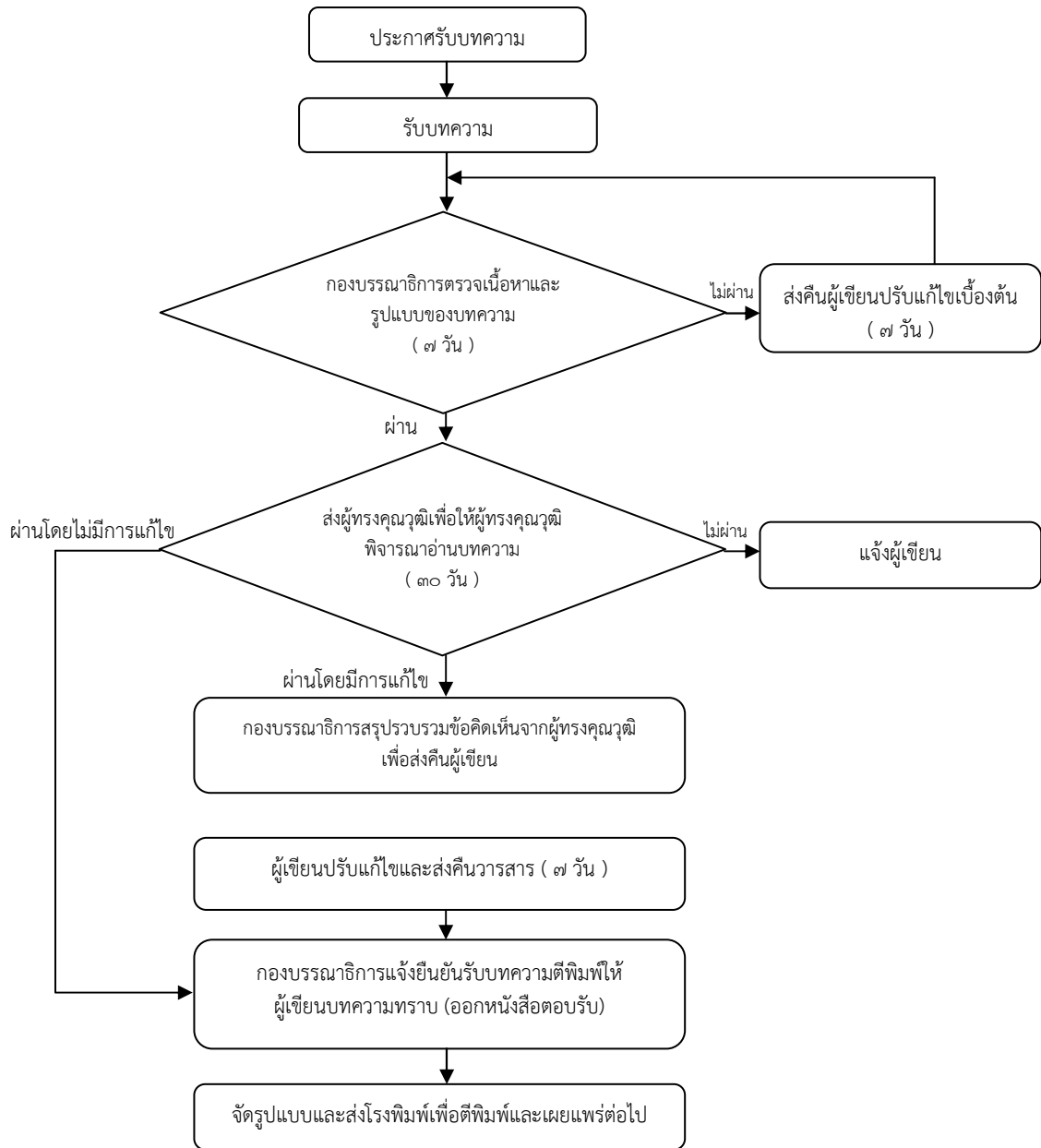
นักวิชาการอิสระ

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐-๓

๑. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๑.๒ บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

๑.๓ บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

๑.๔ บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้พิมพ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๑.๕ ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์จะต้องส่งจดหมายนำส่งบทความ พร้อมต้นฉบับแบบพิมพ์ ๓ ชุด มายังกองบรรณาธิการ กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้พิมพ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ๑ แผ่นที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้พิมพ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มี

ความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร ๑๖ จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สี่ขนาดบีห้า (B5) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน ๑ นิ้วครึ่ง และด้านขวากับด้านล่าง ๐.๕ นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน ๑๕ หน้ากระดาษพิมพ์สี่ โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) ๒ ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – blind peer review)

๒. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน ๓๕๐ คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจนดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ ๓-๖ คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;)

๓. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

๓.๑ บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

๓.๒ วิธีการศึกษา (methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓ ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ ๓.๒ ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

๓.๔ การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

๓.๕ ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

๓.๖ กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

๓.๗ เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote) เป็นการทำการรายการเอกสารอ้างอิงหรือคำอธิบายเพิ่มเติมที่อยู่ด้านล่างของข้อความในหน้ากระดาษแต่ละหน้า ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงแตกต่างกันตามประเภทของเอกสารหรือแหล่งที่ใช้อ้างอิง ดังนี้

การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ

๑. หนังสือ

๑.๑ คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์. เล่ม/ชื่อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น ๑ขุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๘๕๕/๑๙๑.

๑.๒ หนังสือทั่วไป

ผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง, (สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่พิมพ์), หน้า. ตัวอย่างเช่น พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘.

Venerable Dr. W. Rahula, **What the Buddha Taught**, (Bangkok: Haw Trai Printing, 2004), p.69.

๒. วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า. ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร., “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, **มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๑๔-๒๘.

K.N., Jayatileke, “The Buddhist Theory of Causality”, *The Maha Bodhi*, vol. 77 No.1: 10-15.

๓. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย, “ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์”, ระดับของวิทยานิพนธ์, (ชื่อแผนกวิชาหรือคณะและมหาวิทยาลัย), ปีที่พิมพ์. ตัวอย่างเช่น

อนุวัต กระจ่าง, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

๔. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕. เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๖. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham, *Motivation and Personality*, (New York : Harper and Row Publishers, 1970.

การเขียนบรรณานุกรม**๑. ภาษาไทย****(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ**

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ**๑) หนังสือ**

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

๒) วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า. ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร, “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๑๔-๒๘.

๓) วิทยานิพนธ์

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **ปริญญาพุทธศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕) เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๒. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham. *Motivation and Personality*. New York : Harper and Row Publishers, 1970.

๔. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

๕. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้พิมพ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้พิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

๖. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ กรุณาติดต่อ “ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์” สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์: ๐๘-๔๕๗๓-๒๕๗๖, ๐๘-๖๗๗๑-๓๖๓๘
e-mail: Anuwat.kra@hotmail.com / journal.mcu@gmail.com

๘. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ ๓ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๑๙๙ บาท ไม่รวมค่าส่ง

๙. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ ๓๐๐ บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

เขียนที่.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. ....

ข้าพเจ้าชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์..... E-mail: .....

มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ ( ) บทความวิจัย ( ) บทความวิชาการ เรื่อง:

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ซึ่งดำเนินการโดยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยบทความฉบับนี้ข้าพเจ้าได้ค้นพบขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา..... สาขาวิชา..... จาก (ชื่อสถาบัน).....

ปีการศึกษา..... หรือได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก .....

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้วมีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดีรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้นและข้าพเจ้าขอรับรองว่า (ขีดเครื่องหมาย ✓)

- ( ) เป็นผลงานทางวิชาการของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว
- ( ) เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมนิพนธ์ตามชื่อที่ระบุในบทความจริง
- ( ) บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน
- ( ) บทความนี้ไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้ คือ

- ( ) บทความวิชาการ ๓,๐๐๐ บาท
- ( ) บทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ป.โท-เอก ๕,๐๐๐ บาท
- ( ) บทความวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย ๕,๐๐๐ บาท เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

อนึ่ง แม้เมื่อข้าพเจ้าปรับแก้ไขแล้ว แต่งานยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้รับการให้การลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ติดใจเอาความใดๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการพิจารณาของคณะกองบรรณาธิการถือว่าเป็นที่สุด

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

ใบตอบรับการเป็นสมาชิก

ที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

กราบหม้สการ/เรียน บรรณาธิการวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....

(ชื่อภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้).....

.....

.....

E - Mail.....เบอร์โทรศัพท์.....

โทรสาร..... มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร

สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

( ) สมาชิกประเภทรายปี ๓๐๐ บาท (จำนวน ๓ เล่ม)

( ) เล่มละ ๑๙๙ บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

( ) เงินสด

( ) ธนาณัติ (สั่งจ่าย.....)

( ) ตัวแลกเงินไปรษณีย์

( ) แคชเชียร์เช็ค โฉนาม.....

โปรดนำส่งวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

สถานที่ติดต่อ ที่บ้าน ที่ทำงาน

เลขที่.....ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร.....E-Mail.....

ลงชื่อ.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

( )

คำบารุงปี พ.ศ.....

เลขที่ใบเสร็จ.....

ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงบัญชีแล้ว.....